

OMAN ELÄMÄNSÄ YRITTÄJÄT?
NUORISOBAROMETRI 2004

TERHI-ANNA WILSKA (TOIM.)

OPETUSMINISTERIÖ
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 28
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 44
© Opetusministeriö, Nuorisotutkimusseura ja tekijät

Kansi: Mika Purjesalo
Ulkoasun suunnittelu: Vesa Pesonen
Taitto: Milla Koski

ISBN: 952-442-783-4
ISBN: 952-442-784-2 (pdf)
ISSN: 1455-268X

Edita, Helsinki 2004

ESIPUHE

Valtion nuorisosiain neuvottelukunta on tehnyt nuorten asenteita ja arvoja selvittäviä nuorisobarometrejä jo kymmenen vuotta. Ensimmäinen barometri valmistui viime vuosikymmenen laman aikana, kun korkeaksi kohonneen nuorisotyöttömyyden epäiltiin vaikuttavan nuorten asenteisiin ja arvoihin sekä vievän nuorilta motivaation koulutukseen tai aktiiviseen työmarkkinoille hakeutumiseen. Tämän vuoksi koulutus, työ ja työttömyys nousivat kyselyn perusteemoiksi, joihin vuosittain lisättiin vaihtuvia, ajankohtaisia aiheita, kuten rasismi, syrjäytyminen, päihteet, kulutus, tyytyväisyys, tulevaisuus tai tietoyhteiskunta. Barometrin otoksen ovat aina muodostaneet 15–29-vuotiaat suomenkieliset nuoret.

Jo ensimmäiset nuorisobarometrit osoittivat epäilyt nuorten työ- ja koulutushaluttomuudesta vääriksi. Barometrit kertovat nuorista, jotka arvostavat koulutusta ja pysyvää työsuhdetta sekä pitävät tärkeinä ystäviä ja omaa perhettä.

Kymmenvuotisjuhlan kunniaksi nuorisobarometri on tänä vuonna uudistunut monin tavoin. Ensinnäkin Nuorisotutkimusverkosto on ollut mukana tekemässä barometriä. Toiseksi siinä on tällä kertaa asiantuntija-artikkeleita, joissa analysoidaan barometrin haastatteluaineistoa eri näkökulmista. Lukijamme ovat olleet kiinnostuneita paitsi siitä, kuinka suuri osa nuorista on mitään mieltä jostain asiasta, myös siitä, mitä näiden asenteiden ja arvojen takana on. Artikkeleiden avulla pyritään vastaamaan näihin kysymyksiin ja tarkastelemaan aiempaa laajemmin erilaisia syy-seuraussuhteita. Kirjassa on kuitenkin ajateltu myös niitä lukijoita, jotka haluavat löytää nopeasti selkeää tilastotietoa nuorten asenteista ja arvoista. Heitä varten kirjassa on yleisluontoinen tilastokatsaus, jossa aineistoa esitellään tarkastelemalla vastausten jakaumia. Kolmantena uudistuksena tutkimukseemme on valittu aiemmin vuosittain toistuneiden työelämä- ja koulutus-teemojen sijaan neljä ajankohtaista teemaa, joihin on paneuduttu entistä syvällisemmin. Aiemmin perusteellinen keskittyminen ajankohtaiskysymyksiin ei ole ollut mahdollista toistuvien kysymysten runsauden vuoksi. Toisaalta nuorten asenteiden ja arvojen on havaittu muuttuvan niin hitaasti, ettei joka vuosi ole tarvettakaan toistaa samoja kysymyksiä.

Nuorisobarometrejä tehdään jatkossakin säännöllisesti. Ajatuksena on kuitenkin, että tämän julkaisun kaltaiset teemabarometrit sekä aiempien nuorisobarometriä tyyppiset, toistuvia kysymyksiä sisältävät barometrit vuorottelevat. Näin saadaan hyvä kuva nuorten arvoista ja asenteista tapahtuvista muutoksista, mutta pystytään silti tutkimaan nuorten käsityksiä kulloinkin ajankohtaisista teemoista.

Helsingissä 24.6.2004

Pia Metsähuone
Pääsihteeri
Valtion nuorisosiain neuvottelukunta

Tommi Hoikkala
Tutkimusjohtaja
Nuorisotutkimusverkosto

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	6
Sami Myllyniemi:	
NUORISOBAROMETRI 2004	10
Taustamuuttajat	10
Työelämä	14
Yrittäjyys	26
Kuuluminen sosiaalisiin yhteisöihin	32
Mikä on tärkeää?	34
Perusturva	37
Epävarmuus ja riskit	39
Sukupolvet ja ikäluokat	48
Tiivistelmä aihepiireittäin	54
Petri Rouvinen & Lotta Väänänen:	
YRITTÄJÄ, ELÄMÄNTIETEIDEN MAISTERI	58
Yrittäjyys on aikamme poliittinen mantra	58
Yrittäjyys tutkimuskirjallisuuden valossa	60
Mitä Nuorisobarometri kertoo yrittäjyydestä?	61
Millainen on suomalaisen nuorisoyrittäjyyden perusluonne?	66
Petri Paju:	
NUORISOBAROMETRI JA HYVINVOINTIVALTIOASENTEET	71
Voiko hyvinvointivaltion halveksua tai rakastaa kuoliaaksi?	72
Käsityksiä suomalaisesta perusturvasta	73
Hyvinvointivaltion jälkiekspansiivisen vaiheen lapset	75
Alueelliset erot ja eri sukupuolten näkemykset	76
Sosiaaliturvan taso ja kannustavuus	77
”Työnteon ensisijaisuus”	78
Yhteenvetoa	79
Jani Erola:	
NUORET, EPÄVARMUUS JA RISKIT	82
Epävarmuus vs. riskit – vältetty vs. haluttu?	83
Miksi riskejä koetaan?	90
Miten epävarmuutta vältetään?	93
Yhteenveto	96

Terhi-Anna Wilska:	
NUORTEN KOLLEKTIIVINEN SUKUPOLVITIE TOISUUS NUORISOBAROMETRIN VALOSSA	100
Nuorten sukupolvitietoisuus	102
Sukupolvitietoisuutta määrittäviä tekijöitä	104
Onko sukupolvien välillä eroja?	106
Yhteenveto ja johtopäätöksiä	110
Pekka Saarela:	
NUORISOBAROMETRIT VUOSINA 1994–2002	113
Koulutus arvossaan	113
Työn merkitys	122
Nuorten käsitykset syrjäytymisen syistä	133
Barometrit nuorten arvojen kuvaajina	135
HAASTATTELULOMAKE	136
KIRJOITTAJAT	140
TIIVISTELMÄT	141

JOHDANTO

TERHI-ANNA WILSKA

Nuorisobarometrin 2004 pääteimana on yrittäjyys. Tärkeimpänä syynä teeman valintaan oli yrittäjyyden keskeisyys poliittisessa keskustelussa – sekä valtakunnallisella että Euroopan unionin tasolla. Yrittäjyyden edistäminen on yksi hallituksen neljästä politiikkaohjelmasta, ja erityisesti yrittäjyyskasvatus on keskeisessä asemassa. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ovat muun muassa ”yrittäjyydelle myönteisen asenneilmapiirin luominen, sisäisen ja ulkoisen yrittäjyyden lisääminen sekä yritysten sukupolvenvaihdosten tukeminen”. Ulkoisen yrittäjyyden eli perinteisen yritystoiminnan edistäminen tähtää talouden kasvun turvaamiseen, kansainvälisen kilpailukykyyn kasvuun sekä työllisyyden parantamiseen. Sisäisen yrittäjyyden tavoitteet sen sijaan eivät ole yhtä selvät, ja termin merkitys on jäänyt suurelle yleisölle hieman hämäräksi. Yrittäjyyskasvatuksen toimenpideohjelman mukaan työntekijän sisäinen yrittäjyys on positiivista ja sitä luonnehtivat ”joustavuus, aloitekyky, luovuus, riskinottokyky, omatoimisuus, yhteistyökyky sekä vahva suoritusmotivaatio”. (Opetusministeriö 2004.)

Tässä Nuorisobarometrissä pohditaan paitsi nuorten konkreettisia yrittäjyyshaluja, myös sitä, missä kulkevat nuorten joustavuuden, itsenäisyyden ja riskinottokyvyn rajat. Mitä nuoret odottavat työltä ja koulutukselta sekä toisaalta hyvinvointivaltiolta ja sosiaaliturvalta? Työ ja koulutus ovat aiheita, joita Nuorisobarometreissä on perinteisesti kysytty ja joita jossain määrin tarkastellaan tässäkin teoksessa. Tutkittavana ovat myös

muut elämässä tärkeiksi koetut asiat sekä nuorten kokemukset riskeistä ja epävarmuudesta. Yksilöllisyyttä ja omatoimisuutta arvostavassa yhteiskunnassamme peräänkuulutetaan osallistumista, yhteisöllisyyttä ja kollektiivisia kokemuksia. Sukupolvet kollektiivisina ryhminä ovat viime aikoina tulleet yhä suuremman mielenkiinnon kohteiksi. Tämä johtuu ennen kaikkea suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen aiheuttamista muutoksista työelämässä ja sosiaaliturvassa lähitulevaisuudessa. Sen vuoksi barometrissä kysytään myös samaistumisesta omaan sukupolveen, kuulumisesta yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin instituutioihin sekä kokemuksesta oman sukupolven asemasta.

Kyselyn, johon tämänvuotinen Nuorisobarometri pohjautuu, toteutti Taloustutkimus joulukuussa 2003 Nuorisosiain neuvottelukunnan (NUORA) toimesta. Tutkimuksessa haastateltiin puhelimitse 1820 nuorta, joiden ikä oli 15–29 vuotta. Tutkimuksen tuloksia vertaillaan tässä kirjassa soveltuvin osin muihin tutkimusaineistoihin (mm. GEM, Suomi 1999 -tutkimus). Tämä julkaisu rakentuu kahdesta tilastokatsauksesta ja neljästä temaattisesta artikkelista, jotka liittyvät yrittäjyyteen, perusturvaan, riskeihin ja epävarmuuteen sekä sukupolvikokemukseen. Sami Myllyniemen tilastokatsauksessa esitetään vuoden 2004 barometrin keskeisimmät tulokset. Kirjan päättävässä Pekka Saarelan artikkelissa kuvataan nuorten asenteiden muutoksia kymmenen vuoden aikana.

Sami Myllyniemen artikkelista käy muun muassa ilmi, että nuoret tuntevat kuuluvansa kiinteästi perheeseen ja ystäväpiiriin sekä suomalaisen yhteiskuntaan, hieman varttuneemmat nuoret myös Euroopan unioniin. Nuorten elämässä tärkeimmiksi asioiksi nousevat terveys, rakkaus ja ihmissuhteet, lasten oikeudet sekä tietenkin myös työ. Nuorten halu sitoutua yhteen työpaikkaan on suurta, eikä työpaikkaa haluta vaihtaa usein. Tämä on ristiriidassa mediassa usein toistuvan käsityksen kanssa, jonka mukaan nuoret ovat lyhytjännitteisiä, eivätkä halua sitoutua sen enempää työpaikkaan kuin ihmissuhteisiin-

kaan. Sekä nuorten miesten että naisten osa-aikaiset ja määräaikaiset työsuhteet ovat lisääntyneet selvästi edellisistä vuosista, mikä voi olla osasyynä pysyvän työn arvostukselle. Toisaalta nuoret ovat hyvin kriittisiä työelämän vaatimuksia kohtaan, joten ”sisäisestä yrittäjyydestä” ei tässä mielessä näy merkkejä. Varsinkin nuoret naiset ovat sitä mieltä, että työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet palavat enneaikaisesti loppuun. Valtaosa nuorista on kuitenkin sitä mieltä, että työssä menestyminen on vain itsestä ja omasta asenteesta kiinni, mikä toisaalta taas viittaa vahvasti ”oman elämänsä yrittäjä” -asenteeseen. Nuorten käsitykset perinteisestä yritystoiminnasta ovat varsin stereotyyppisiä. Kolme neljäsosaa vastaajista uskoo yrittäjien tekevän ylipitkiä työpäiviä, mikä ei kuitenkaan näy tuloissa: yrittäjien palkkatyötä parempaan tulotasoon uskoo vain hieman yli puolet.

Petri Rouvisen ja Lotta Väänänen artikkelissa analysoidaan tarkemmin nuorten yrittäjyshaluja. Tutkimus on osa Etlä-yhteisön ja Tekesin vuosina 2003–2006 toteutettavaa ”Mistä Yrittäjät tulevat?” -hanketta. Nuorisobarometriaineiston lisäksi artikkelissa on käytetty kansainvälistä Global Entrepreneurship Monitor (GEM) -aineistoa. GEM-aineistossa käytetään pakko- ja mahdollisuusyrittäjyyksien käsitteitä. Pakoksi yrittäjyys tulee, kun ei ole muita vaihtoehtoja toimeentulon turvaamiseksi. Suomea pidetään kuitenkin mahdollisuusyrittäjyyden maana, jollaisia ovat useimmat muutkin länsimaiset hyvinvointivaltiot. Nuorisobarometrin mukaan noin joka kymmenes suomalaisnuori suunnitteli loppuvuodesta 2003 oman yrityksen perustamista. Miespuolisista vastaajista perustamisaikeissa oli yksi seitsemästä ja yrittäjäperheiden jälkeläisistä yksi kuudesta. Nuoriso näyttäisi olevan jonkin verran muuta väestöä yrittäjäintoisempaa. Vanhempien ja/tai muun lähipiirin yrittäjyys on tärkein perustamisaikomusten selittäjä. Lapsen saaminen taas pienentää naisten perustamisaikoiden todennäköisyyden lähes olemattomiin. Yrittäjyshalut laskevat myös koulutuksen lisääntyessä. Yksi selitys tälle on, että koulutukselle saa palk-

katyössä paremman tuoton. Ammattikorkeakoulu- sekä yliopisto- ja korkeakouluopiskelijat eivät poikkea toisistaan yrittäjyysaikoiden suhteen, joten ammattikorkeakoulujen reippaampi yrittäjyyspainotus ei näyttäisi kantavan hedelmää. Koulutusjärjestelmällä lienee kuitenkin merkittävä rooli pyrittäessä edistämään yrittäjyyttä, sillä yrittäjyshalut näyttäisivät huijautuvan suhteellisen nuorella iällä – noin 25-vuotiaana.

Rouvinen ja Väänänen kysyvät, muuttaako mahdollinen ”nuorisoyrittäjyys” suomalaisen yrittäjyyden luonnetta. Sukupolvien välinen kuilu liittyy erityisesti koulutustasoon ja ehkä myös globalisaation omakohtaisen kokemisen asteeseen. Mainittujen sukupolvierojen johdosta nuoremmilla on periaatteessa paremmat mahdollisuudet synnyttää innovatiivisia, kasvuhakuisia ja kansainvälisesti suuntautuneita yrityksiä. Rouvisen ja Väänänen mukaan yrittäjyyden edistäminen ei kuitenkaan saisi tapahtua muiden uravaihtoehtojen – tai ylipäätään palkkatyön – houkuttelevuutta alentamalla.

Petri Paju tulkitsee artikkelissaan palkkatyötä, työttömyyttä ja sosiaaliturvaa koskevia kysymyksiä. Barometrissä kysyttiin viisi suoraan perusturvaan koskevaa, luottamusta mittaavaa kysymystä. Niiden lisäksi kaksi kysymystä koski sosiaaliturvan kannustavuutta ja verokilpailua. Nuorten luottamus yhteiskunnan takaamaan perusturvaan on kohtalaisella tasolla, ei kuitenkaan aukotonta. Vähiten nuoret luottavat siihen, että opiskelunaikainen toimeentulo olisi turvattu. Eniten luotetaan hoitoon sairauden sattuessa ja mahdollisuuteen kouluttautua uudelleen työttömyyden kohdatessa. Barometrin nuorimmat vastaajat ovat luottavaisimpia: iän myötä luottamus laskee selvästi. Miehet suhtautuvat naisia luottavaisemmin perusturvaan. Luottamus yhteiskunnan takaamaan perusturvaan ei kuitenkaan heijastele työhaluttomuutta, vaan valtaosa nuorista ottaisi mitä tahansa työtä, jos vaihtoehtona olisi työttömyys. Vaikka vastaajilla voi suuren ikähaarukan (15–29 vuotta) vuoksi olla toisistaan poikkeava käsitys ja kokemus hyvinvointivaltion murroksesta 1990-luvulla, tämä ei näytä muut-

taneen nuorimpienkaan vastaajien asenteita. Hyvinvointivaltion turvaverkko näyttää säilyttäneen uskottavuutensa myös hyvinvointivaltion laajenemisvaiheen jälkeen varttuneiden silmissä.

Jani Erolan artikkelissa analysoidaan nuorten kokemia riskejä ja epävarmuutta. Erola vertaa nuorten kokemia riskejä osittain Suomi 1999 -elämäntapakyselyn tuloksiin. Nuorisobarometrin analyysin perusteella epävarmuuden aiheet jaetaan kahteen ryhmään – yhteiskunnalliseen ja yksilölliseen epävarmuuteen. Nuorten kokemat riskit jakautuvat kolmeen ryhmään: irrationaaliin riskeihin, joiden sisältämä vaara ei ole kovin todennäköinen (mm. lentäminen, vieraille puhuminen), taloudellisiin riskeihin (mm. lainan ottaminen) sekä niin kutsuttuihin ”syntisiin” riskeihin, joita monet saattavat pitää paheksuttavina (mm. irtosuhteet, alkoholi, huumeet). Niin riskien kuin epävarmuudenkin kokeminen vaikuttaa vähentyneen vuoden 1999 jälkeen.

Moni saattaa tulosten perusteella kysyä huolestuneena, syöksyykö Suomen nuoriso nyt päätä pahkaa vaaroihin, joita se ei enää havaitse tai joista se ei enää välitä. Selitys voi kuitenkin löytyä päinvastaisesta ilmiöstä; nuorisolla menee yleisesti ottaen paremmin kuin 1990-luvun lopulla, mikä heijastuu myös epävarmuuden ja riskien havaitsemisen vähentymiseen. Toisaalta riskien ja epävarmuuksien häviämisestä ei ainakaan vielä ole kyse. Vanhat riskit ja epävarmuuden lähteet korvautuvat tehokkaasti uusilla. Lisäksi tulokset osoittavat epävarmuuden olevan eriarvoistava tekijä tavalla, johon yksilöt itse eivät voi vaikuttaa. Epävarmuuden kokemiseen vaikuttaa nimitäin esimerkiksi se, millaiseen perheeseen syntyy ja kumpaa sukupuolta edustaa. Analyysi ei osoittanut, että ikä sinänsä olisi merkittävä tekijä epävarmuuden selittäjänä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että monet elämäntilanteet ja niihin liittyvät muutokset, jotka vaikuttavat epävarmuuden kokemiseen, toteutuvat käytännössä juuri nuorella iällä. Kotoa muuttaminen, opiskelusta työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen ovat kaikki tällaisia muutoksia. Toisaalta esimerkiksi työttömyyteen ja sosiaaliseen taustaan liit-

tyvät epävarmuustekijät eivät rajaudu ainoastaan nuoruuteen.

Terhi-Anna Wilskan artikkelissa käsitellään nuorten samaistumista omaan sukupolveensa sekä sukupolvien välisten erojen kokemista. Nuoret katsovat tietotekniikkasukupolven ja kännykäsukupolven osuvimmiksi oman sukupolvensa nimityksiksi. Tietotekniikkasukupolveksi itsensä kokevat todennäköisimmin miehet, yli 25-vuotiaat, ylioppilaat, maalla asuvat ja ei-työssäkävivät. Kännykäsukupolveksi itsensä mieltävät todennäköisimmin naiset, alle 20-vuotiaat, kaupunkilaiset ja ei-ylioppilaat. Sukupolvien välillä uskotaan olevan eroja, mutta vain kolmannes nuorista kokee, että sukupolvien välillä on iso kuilu. Hieman alle puolet nuorista uskoo, että heidän sukupolvensa taloudellinen valta kehittyy tulevaisuudessa suuremmaksi kuin aikaisemmillä sukupolvilla. Poliittisen vallan kehittymiseen paremmaksi uskoo sen sijaan vain vajaa neljännes. Huomattava osa nuorista arveli sekä poliittisen että taloudellisen vallan pysyvän samansuuruisina kuin edellisillä sukupolvilla.

Perinteisesti sukupolvia ja sukupolvitietoisuutta on käsitelty nimenomaan kriittisen tietoisuuden ja sukupolvien välisen vastakkainasettelun lähtökohdista. Wilskan artikkelin tulosten perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että nuoret mieltävät sukupolvensa muista sukupolvista eroavaksi ennemminkin elämäntyyliensä kautta kuin perinteisen ”mannheimilaisesti”, yhteiskunnallisten olosuhteiden luomien ”avainkokemusten” myötä. On ilmeistä, ettei nuori sukupolvi halua kapioida. Se tiedostaa paikkansa ja hyväksyy asemansa, mutta on tiedollisesti hyvinkin paljon vanhempia sukupolvia edellä. Tietotekniikka ja -liikenne ovat tuottaneet nykynuorten sukupolvelle yhteisiä ja erityisiä kokemuksia, joskaan ne kulutukseen ja kykyihin perustuvina eivät välttämättä koske koko ikäluokkaa; sukupolvestaan-kin on nykyisin mahdollista syrjäytyä, ainakin teoriassa.

Kirjan lopussa Pekka Saarela luo kokoavan katsauksen viimeisen kymmenen vuoden aikana toteutetuista Nuorisobarometreista. Barometrien

mukaan kovin merkittäviä muutoksia nuorten asenteissa ja arvostuksissa ei tutkimusjakson aikana ole tapahtunut. Nuoret arvostavat koulutusta, antavat melko hyvän arvosanan peruskoululle ja uskovat elinikäiseen oppimiseen. He eivät koe työttömyyttä todellisenä elämäntapavaihtoehtona, mutta pitävät työelämää ylipäätään liian kuluttavana. Työn tärkeimpänä ominaisuutena pidetään sen sisältöä, mutta myös työn pysyvyys menee esimerkiksi palkan tai etenemismahdollisuuksien ohi. Barometrien antama kuva nuorisosta poikkeaa siten jossain määrin julkisessa keskustelussa esiintyvistä mielikuvista. Barometrien mukaan nuoret ovat kohtalaisen konservatiivisia ja ovat omaksuneet vallitsevat elämän ja yhteiskunnan arvot. Statusorientoituminen elämäntaparyhmien mukaan ja toisaalta itsensä kehittäminen ovat vahvoja trendejä nuorten keskuudessa. Tähän liittyvät koulutuksen arvostus ja työelämän vaatimusten tiedostaminen.

Saarela muistuttaa artikkelinsa lopuksi, että vaikka Nuorisobarometrit ovat erittäin hyviä, isoja ja luotettavia aineistoja, niitä on käytetty varsin vähän muun nuorisotutkimuksen yhteydessä. Vallitsevan nuorisotutkimuksen paradigma näyttää korostavan kvalitatiivista ja yhteiskunnan rakenteisiin kohdistuvaa tutkimuksellista lähtökohdtaa. Toki viimeksi mainitun kaltaisetkin tutkimukset ovat tärkeitä nuorten elinolojen kuvaajia. Valtakunnallisesti edustaville tutkimuksille nuorten omista toiveista ja arvostuksista on kuitenkin myös jatkuva tarve – paitsi akateemisissa maailmassa, myös nuoriin kohdistuvassa päätöksenteossa. Barometrien avulla voidaan esimerkiksi poistaa – tai todeta oikeiksi – nuoriin mediapuheessa liitettyjä myyttejä. Barometrit myös ennustavat nuoriin liittyvien säädösten, toimenpideohjelmien ja periaatepäätösten onnistumista.

Tämän barometrin artikkeleissa tarjotaan runsaasti tietoa, joka ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaan jonka tulkinta riippuu viime kädessä lukijasta itsestään. On katsojan asenteesta kiinni, tulkitseeko puolillaan olevan lasin melkein tyhjäksi

vai lähes täydeksi. Barometrin tulosten yleissävy näyttäisi olevan pääosin positiivinen, mutta osin myös huolestunut ja varautunut. Yhteiskunnan turvaverkko ei ole enää aukoton eikä siihen voi täysin luottaa. Pysyvän työn, rahan ja henkilökohtaisen menestyksen merkitys on korostunut kilpailuyhteiskunnassa. Voimme hyvällä syyllä kysyä, onko yhteiskunta tekemässä nuorista ”sisäisiä yrittäjiä” – halusivat he sitä tai eivät. Jääkö nuorille nykyisillä pätkätyömarkkinoilla käytännössä muuta vaihtoehtoa kuin olla koko ajan mahdollisimman joustava, omatoiminen, riskinottohaluinen ja motivoitunut?

Kuten Rouvinen ja Väänänen artikkelissaan toteavat: mikäli yrittäjyyden nousuun pyritään palkkatyön houkuttelevuutta vähentämällä tai pakon kautta, ollaan väärillä jäljillä. Ollaan myös väärillä jäljillä, mikäli pakkoyrittäjyydellä pyritään korvaamaan heikkenevä sosiaaliturva tai jos yrittäjyyttä tarjotaan patenttiratkaisuksi työttömyyteen tai syrjäytymiseen. Kaikki nuoret eivät sovellu yrittäjiksi ja osa kansalaisista tulee aina tarvitsemaan yhteiskunnan turvaverkkoja. Tämän barometrin tulosten perusteella on kuitenkin olemassa huomattavan paljon nuoria, joilla on periaatteessa yrittäjyshaluja ja jotka eivät pelkää riskejä. Suurella osalla nuorista on myös koulutuksen ja uuden teknologian osaamisen luoma käsitys itsestään erityisen hyvin koulutettuna ”tietotekniikkasukupolvena”. Tätä positiivista tietoisuutta tulisi ehdottomasti hyödyntää, ja yrittäjyyskasvatus pitäisi yrittäjyysmantran hokemisen sijaan kohdentaa realistisella tavalla. Sillä tavoin löydetään potentiaalisimmat tulevaisuuden yrittäjät.

Lähteet

Opetusministeriö (2004) Yrittäjyyskavatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma. Opetusministeriön julkaisu 2004:18. <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2004/opm18/opm18.pdf>

NUORISOBAROMETRI 2004

SAMI MYLLYNIEMI

Tutkimuksen perusjoukkona ovat 15–29-vuotiaat suomenkieliset nuoret koko maassa. Otos muodostettiin väestötietojärjestelmästä tasaväliotantana. Yhteensä tutkimusta varten haastatettiin puhelimitse 1820 nuorta joulukuussa 2003.

Tässä ensimmäisessä luvussa keskitytään yleiskatsauksen luomiseen, ja tätä seuraavissa luvuissa kukin kirjoittaja syventää kuvaa omasta aihepiiristään. Yleiskatsauksessa aineistoa esitellään lähinnä tarkastelemalla vastausten jakaumia. Myös jakaumatasolla tuloksia voi kuitenkin tulkita monella tapaa. Tässä esityksessä lähtökohtana on ollut järjestää aineisto aihepiireittäin sen mukaan, kuinka suuri osa nuorista on ollut esitetyn väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä. On hyvä pitää mielessä, että jokin toinen esitystapa painottaisi nuorten asenteista annettua kuvaa eri tavoin. Aineiston paljoudesta johtuen jokaista kysymystä ei nuorisobarometrin painetusversiossa ole mahdollista käsitellä erikseen, vaan kysymyksiä tarkastellaan enemmän nimenomaan aihepiireittäin. Kattavampia analyyskejä löytyy barometrin verkkoversiosta osoitteesta <http://www.minedu.fi/nuora/asenteet.html>.

Nuorten asenteita kuvaavat luvut antavat monipuolisemman kuvan, kun niitä tarkastellaan erilaisten sosiaalisten taustatekijöiden mukaan. Sivuilla 55–56 on yhteenveto vastaajista taustamuuttujittain. Yleiskatsauksessa nuorten vastauksia asenneväittämiin esitellään siis lähinnä kaikkien vastaajien suorina prosenttijakaumina, mutta myös joitain kiinnostavia taustamuuttujien luo-

kissa havaittuja tilastollisesti merkitseviä eroja tuodaan esiin.

Vaikka tilastollisia testejä ei yleiskatsauksessa raportoida siten kuin tieteellisessä julkaisussa on tapana, on ehkä hyvä mainita, että esitettyjen taustamuuttujien mukaisten erojen tilastollisten merkitsevyyksien tutkimisessa on yleensä käytetty t-testiä, ja jos verrattavia ryhmiä on useampi kuin kaksi, varianssianalyysia. Näin suuressa aineistossa karsinta ja tiivistäminen on väistämättä tarpeen. Päämääränä on esitellä lyhyesti kiinnostavimmat tilastollisesti merkitsevät tulokset, vaikka luonnollisesti joskus sekin, että eroja ei synny, on itsessään kiinnostava havainto.

Jossain tapauksissa taustamuuttujan vaikutus on pyritty eliminoimaan sen tarkistamiseksi, mitä havaitulle yhteydelle muuttujien välillä tapahtuu, kun kolmannen muuttujan vaikutus otetaan pois. Tätä kutsutaan vakioinniksi. Tyypillinen tapaus, jossa vakiointi on tarpeen, on esimerkiksi havaittu yhteys iän ja jonkun asenteen välillä. Jos vastaajan koulutustason vakiointi kuitenkin hävittää yhteyden, on koulutus todennäköisempi selittävä tekijä, ja havaitussa yhteisvaihtelussa iän ja asenteen välillä onkin kyse näennäisyhteydestä.

Taustamuuttujat

Perhemuoto

Kuten taulukosta 1 nähdään, barometriin osallistuneiden nuorten naisten ja miesten perhemuodoissa on huomattavia eroja. Selvästi suurempi osa naisista kuin miehistä on avio- tai avoliitossa. Erot ovat vielä suuremmat, jos tarkastellaan niitä, joilla on lapsia. Nuoret miehet puolestaan asuvat selvästi naisia useammin vanhempien tai muun huoltajan luona. Näiden havaintojen selitys löytyy siitä, että naiset menevät nuorempina avio- tai avoliittoon ja myös saavat lapsia aikaisemmin.

Kuntatyypit

Suurin osa muuttujista on kysytty suoraan tutkimukseen osallistuneilta nuorilta, mutta aineis-

Taulukko 1. Vastaajien perhemuodot (osuus prosentteina).

Ikä, vuotta	avio- tai avoliitossa, lapseton		lapsia (myös yksinhuoltajat)	
	nainen	mies	nainen	mies
15–19	7	2	2	1
20–24	34	25	15	6
25–29	31	37	40	23

Taulukko 2. Vastaajien kotikuntatyypit (osuus prosentteina).

Ikä, vuotta	kaupunkimainen	taajaan asuttu	maaseutumainen
15–19	57	19	25
20–24	76	13	11
25–29	71	15	14
Yhteensä	68	16	16

ton pohjalta muodostettiin tutkimusta varten myös uusia taustamuuttujia. Vastaajat on kotikunnan perusteella luokiteltu kolmeen luokkaan: kaupunkimaisissa, taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa asuviin. Kuten taulukosta 2 näkyy, maaseutumaisissa kunnissa asuvien nuorten määrä vähenee selvästi yli 20-vuotiaiden ikäryhmiin mentäessä. Opiskelemaan lähteminen on luonnollinen selitys tälle havainnolle. Peruskoulua käyvistä vastaajista 56 % asuu kaupunkimaisissa kunnissa, ammattikorkeakoulua käyvistä 83 % ja yliopistoa tai korkeakoulua käyvistä 86 %. Sen sijaan työssä käyvien ja työttömien nuorten osuudet eri kuntatyypeissä eivät merkittävästi poikkea toisistaan (lääniä välillä erot ovat sitäkin suurempia, ks. taulukko 8 sivulla 15).

Ammatti

Vastaajan ammattia selvitettiin kyselyssä avoimella kysymyksellä ”Mikä on ammattisi tai mille alalle olet kouluttautunut?” Avovastaukset on ryhmitelty Tilastokeskuksen virallisen Ammattiluokitus 2001 -luokituksen mukaisesti käyttäen apuna AmmattiExpertti-ohjelmaa. Luokituksessa on 10 pääluokkaa, joista yksi, sotilaat, on jätetty ryhmän pienuuden takia (n=2) pois analyysis-

ta. Myös epäselvät tapaukset on jätetty pois.

Miesten ja naisten ammatit poikkeavat huomattavasti toisistaan (ks. taulukko 3). Tässä ei ole mitään uutta – ellei sitten siinä, että erot ammatteihin sijoittumisessa ovat yllättävänkin perinteisiä. Miehistä löytyy selvästi enemmän prosessi- ja kuljetustyöntekijöitä (naisista 2 %, miehistä 14 %) sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöitä (naisista 7 %, miehistä 32 %). Naiset puolestaan sijoittuvat selvästi enemmän luokkiin palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijät (naisista 41 %, miehistä 10 %), toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät (naisista 6 %, miehistä 2 %) ja asiantuntijat (naisista 23 %, miehistä 10 %). On kuitenkin huomautettava, että ammatti on ongelmallinen muuttuja näin nuorissa ikäryhmissä.

Vanhempien koulutustasolla on selvä yhteys nuorten ammattiin. Niistä vastaajista, joiden isä on suorittanut korkeakoulututkinnon, 35 % toimii erityisasiantuntijana. Jos isän koulutustaso on ammatillinen opisto, erityisasiantuntijataso ammatissa toimii 24 %, jos isä on käynyt ammatikoulun, osuus on 15 %. Kun isällä taas ei ole tutkintoa lainkaan, enää 8 % toimii erityisasiantuntijana.

Sosioekonominen asema

Sosioekonomista asemaa ei ole suoraan kysytty nuorilta haastattelussa, koska ihmiset kokevat oman yhteiskunnallisen asemansa eri tavoin. Nuorten nopeasti vaihtuvissa elämäntilanteissa sosioekonominen asema on ammatin tavoin ongelmallinen muuttuja kaikkein nuorimmissa ikäryhmissä. Sosioekonominen asema muodostuu useasta eri luokittelukriteeristä ja se on pääteltävä muista tiedoista eli käytännössä lähinnä ammatista ja pääasiallisesta toiminnasta. Esimerkiksi nuori, joka sekä käy palkkatyössä että opiskelee, voi itse nimetä pääasialliseksi toiminnakseen kumman hyvänsä. Saattaa myös olla, että aineiston perusteella on mahdoton tietää, onko nuori yrityksessä avustavana perheenjäsenenä vai toimitusjohtajana, jolla on 20 alaista. Joissain tapauksissa sosioekonomisen aseman päättely on siis ollut mahdotonta, ja epäselvissä tapauksissa se on määritelty tuntemattomaksi.

Yhdeksänportainen sosioekonomisen aseman luokitus perustuu uuteen ammattiluokitukseen (Ammattiluokitus 2001). Luokkien lukumäärä on Nuorisobarometrissä vähennetty seitsemään (ks. taulukko 4). Maatalousyrittäjiä (n=6) ja eläkeläisiä (n=5) on otoksessa niin vähän, että niitä ei ole mielekästä käsitellä omina ryhminään, vaan ne on yhdistetty muiden yrittäjien ja muiden

ammattissa toimimattomien ryhmiin. Ryhmä muut ammatissa toimimattomat muodostuu äitiys-/vanhempainlomalla olevista (n=69), varusmiehistä/siviilipalvelusmiehistä (n=19) ja muuoin kotityötä tekevästä (n=9).

Kaikista vastanneista naisista 5 % ja miehistä 8 % on työttömänä tai lomautettuna. Kun lasketaan työttömien osuus työvoimaan kuuluvista, saadaan naisten työttömyysprosentiksi 14 ja miesten 17.

Vanhempien koulutuksen ja nuorten sosioekonomisen aseman yhteys on hyvin selvä. Koululaisten tai opiskelijoiden osuus kaikista vastaajista on 51 %. Vastaajista, joiden isä on suorittanut korkeakoulututkinnon, 65 % on koululaisia tai opiskelijoita, ja jos äiti on suorittanut korkeakoulututkinnon, 72 %. Korkeammin koulutettujen vanhempien lapset ovat yliedustettuina myös ylemmissä toimihenkilöissä ja vastaavasti aliedustettuina työttömissä.

Koulutusala

Koulutusalan luokitteluperusteena on koulutuksen oppisisältö, ei koulutuksen tai tutkinnon tason korkeus. Kuten ammattiluokkaa, myös koulutusala selvitettiin kyselyssä avoimella kysymyksellä ”Mikä on ammattisi tai mille alalle olet kouluttautunut?” Avovastauksista on koodattu

Taulukko 3. Vastaajien ammatit (osuus prosentteina).

	johtajat ja ylimmät virkamiehet	erityisasiantuntijat	asiantuntijat	toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijät
Nainen	1	15	23	6	41
Mies	4	15	10	2	10
Kaikki	3	15	16	4	24
	maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	rakennus-, korjaus- ja valmistustyönt.	prosessi- ja kuljetustyönt.	muut työntekijät	
Nainen	2	7	2	4	
Mies	4	32	14	8	
Kaikki	3	20	9	6	

koulutusala-muuttuja vuonna 2002 päivitetyn koulutusluokituksen mukaisiin luokkiin (ks. taulukko 5). Kaikissa tapauksissa tämä ei ole ollut mahdollista, sillä aina ei esimerkiksi yksiselitteisesti selviä, toimiiko vastaaja jo ammatissa, vai onko hän vasta kouluttautumassa siihen.

Aineiston nuoret näyttävät sijoittuvan hyvin perinteisille naisten ja miesten koulutusaloille. Naiset ovat suurena enemmistönä terveys- ja sosiaalialojen, kasvatustieteellisen, humanististen ja palvelualojen koulutuksessa. Miehet taas ovat enemmistönä varsinkin tekniikan koulutuksessa.

Ylioppilastutkinto

Nuorisobarometriin osallistuneista yli 19-vuotiaista naisista 64 %, mutta samanikäisistä miehistä vain 46 %, on suorittanut ylioppilastutkinnon. Naisten koulutustaso aineistossa on yleisesti ottaen korkeampi, mutta jos tarkastellaan sitä, kuinka suuri osa ylioppilaisista on haastatteluhetkellä opiskelemassa, huomataan, että ylioppilastutkinnon suorittaneet miehet siirtyvät opiskelijoiksi vähintään yhtä usein kuin naiset. Ylioppilastutkinnon suorittaneista opiskelee toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa 6 % naisista ja 5 % miehistä, ammattikorkeakoulussa 21 %

naisista ja 20 % miehistä ja yliopistossa tai korkeakoulussa 27 % naisista ja 31 % miehistä.

Ammatillinen koulutus

Nuorisobarometrissä kysytty ammatillinen koulutus vastaa muuttujana lähinnä koulutusasetta, joka siis ei määräydy koulutuksen sisällön, vaan koulutuksen keston ja tutkinnon tavoitetason mukaan. Barometriaineistossa nuoret naiset ovat selvästi miehiä koulutetumpia (ks. taulukko 6).

Vanhempien koulutustasolla on hyvin selvä yhteys nuorten koulutukseen. Jos tarkastellaan vain vanhinta, 25–29-vuotiaiden ikäryhmää, joka siis ikänsä puolesta on tavallisesti jo ehtinyt käydä ammatilliset opintonsa loppuun, havaitaan, että vastaajista, joiden isällä on korkeakoulutason tutkinto 24 % on itsekin suorittanut korkeakoulututkinnon. Kaikista barometriin osallistuneista 25–29-vuotiaista korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on 13 %. Vanhempien koulutuksella on selvä vaikutus myös ylioppilastutkinnon suorittamiseen. Kaikista yli 19-vuotiaista barometriin vastanneista 55 % on suorittanut ylioppilastutkinnon. Jos isällä on korkeakoulututkinto, on osuus 79 %. Niistä yli 19-vuotiaista, joiden äiti on suorittanut korkeakoulututkinnon, peräti 84 % on ylioppilaita.

Taulukko 4. Vastaajien sosioekonominen asema (osuus prosentteina).

	yrittäjät	ylemmät toimihenkilöt	alemmat toimihenkilöt	työntekijät
Nainen	1	5	12	11
Mies	2	6	4	24
Kaikki	2	6	8	18
	opiskelijat ja koululaiset	työttömät	muut ammatissa toimimattomat	sosioekonominen asema tuntematon
Nainen	53	5	8	4
Mies	49	8	2	3
Kaikki	51	7	5	3

Työelämä

Työttömyys

Haastatelluilta kysyttiin heidän pääasiallista toimintaansa: ovatko he koululaisia tai opiskelijoita, palkkatyössä, työttömänä tai lomautettuna jne. Osa vastaajista on itse määritellyt pääasiallisen toimintansa toisin kuin viranomaiset tekisivät, kuten lukiolaiset, jotka ilmoittavat olevansa pääasiallisesti palkkatyössä, tai työvoimaan kuuluvat, jotka katsovat olevansa opiskelijoita, koska

opiskelevat työn ohella avoimessa yliopistossa. Joka tapauksessa tällä kysymyksenasettelulla itse ilmoitetuksi työttömien osuudeksi työvoimaan kuuluvista saadaan 15,6 %. Tilastokeskuksen tietojen mukaan nuorten työttömyysprosentti Suomessa vuonna 2003 oli 21,8 %. Nuorisotyöttömyys lasketaan 15–24-vuotiaista, ja kun barometriaineistosta tarkastellaan vain tämän ikäisiä, saadaan itse ilmoitetuksi työttömyysprosentiksi 20,9 %.

Alueelliset erot työttömien osuudessa ovat erittäin suuria (ks. taulukko 8). Kaikista vastaajista

Taulukko 5. Vastaajien koulutusalat (osuus prosentteina).

	yleissivistävä koulutus	kasvatustiet. ja opettajankoulutus	humanistinen ja taidealan koulutus	kaupallinen ja yhteiskuntatiet. koulutus	luonnontiet. koulutus
Nainen	37	6	8	11	1
Mies	37	1	4	8	2
Kaikki	37	3	6	10	1
	tekniikan koulutus	maa- ja metsätalouden koulutus	terveys- ja sosiaali-alan koulutus	palvelualojen koulutus	muu tai tuntematon koulutus
Nainen	7	2	17	8	3
Mies	37	2	1	5	3
Kaikki	22	2	10	7	3

Taulukko 6. Vastaajien koulutusasteet (osuus prosentteina).

	toisen asteen ammatillinen tutkinto	ammatti-korkeakoulututkinto	korkeakoulututkinto	ei mitään mainituista
Nainen	27	11	6	55
Mies	31	5	3	61
Kaikki	29	8	5	58

Taulukko 7. Vastaajien ilmoittama pääasiallinen toiminta (osuus prosentteina).

	palkkatyössä	työtön tai lomautettu	koululainen tai opiskelija	muu
Nainen	31	5	53	11
Mies	37	8	49	6
Kaikki	34	7	51	8

työttömien osuus työvoimaan kuuluvista on 15,6 %. Alhaisimmillaan osuus on Suur-Helsingissä (9,3 %) ja muualla Etelä-Suomen läänin alueella (9,8 %). Nuorisobarometrin otoksessa työttömyysprosentit ovat korkeimmat Itä-Suomen läänissä (30,9 %) ja Lapin läänissä (33,3 %). Vastanneiden lukumäärät yksittäisissä lääneissä ovat kuitenkin liian pieniä, jotta tuloksia voisi yleistää luotettavasti.

Vakinaiset ja määräaikaiset työsuhteet

Työllisyysasteen ohella kiinnostavia työelämän ulottuvuuksia ovat työsuhteiden vakinaisuus/määräaikaisuus, sekä täyspäiväisyys/osa-aikaisuus (ks. taulukot 9 ja 10). Työsuhteiden pilkkoutumista ja pätkätöiden yleistymistä on nuorisobarometrissä seurattu vuodesta 1996 lähtien. 2004 nuorisobarometrin työssä käyvistä haastatelluista 57 % ilmoitti työsuhteensa olevan vakinainen, kun asiaa edellisen kerran kysyttäessä elokuussa 2001 osuus oli 64 %. Aiemmissä barometreissä ei tosin puhuttu vakinaisista vaan pyysivistä työsuhteista.

Naisten työura alkaa selvästi miehiä useammin määräaikaisten työsuhteiden kautta. Miesten ja naisten työsuhteen luonnetta ikäryhmittäin tarkasteltaessa huomataan, että sukupuolten väliset erot kasvavat jyrkästi vanhemmissa ikäryhmissä. Osaselitys on naisten pidempään jatkuva opiskelu, kun taas miehet vastaavasti siirtyvät nuorempina työelämään. 20–24-vuotiaista naisista palkkatyössä on 33 %, samanikäisistä miehistä 37 %. 25–29-vuotiaista naisista palkkatyössä on puolestaan 53 % ja miehistä jo 69 %. Vaikka kyse on paljon moniulotteisemmasta työelämän rakenteisiin liittyvästä ilmiöstä ja esimerkiksi työnantajan korkeammasta kynnyksestä nuorten naisten vakinaistamiselle, myös miesten keskimäärin pidempään kestänyt työura osaltaan selittää nuorten miesten vakinaisten työsuhteiden yleisyyttä nuoriin naisiin verrattuna.

Miesten ja naisten työsuhteiden erot saavat lisävalaistusta, kun tarkastellaan tyyppillisiä miesten ja naisten ammattiluokkia. Esimerkiksi rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöistä on mie-

hiä 85 %, prosessi- ja kuljetustyöntekijöistä 90 %. Molemmissa mainituissa ammattiryhmissä vakinaisten työsuhteiden osuus on 78 %. Palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijöistä puolestaan on naisia 78 %, ja vakinaisten työsuhteiden osuus alalla on vain 59 %.

Osa-aikaiset ja täysipäiväiset työsuhteet

Nuorisobarometrin seurannassa ei vuoteen 2001 saakka tapahtunut merkittäviä muutoksia nuorten työsuhteiden osa-aikaisuuden/täysipäiväisyyden suhteissa. Sen jälkeen osa-aikaiset työsuhteet näyttävät yleistyneen rajusti. Palkkatyössä käyvien nuorten osa-aikaisten työsuhteiden osuus on yli kaksinkertaistunut. Elokuussa 2001 haastatelluista palkkatyötä tekevästä nuorista 15 % oli osa-aikaisessa työsuhteessa, joulukuussa 2003 peräti 31 %. Aiempien barometriä kysymyksissä käytettiin tosin käsitteitä osa-aikainen/kokoaikainen, mutta on vaikea uskoa, että näin suuri ero johtuisi vain käsitteiden vivahde-eroista.

Osa-aikaisten työsuhteiden osuus on siis kasvussa, ja sen voi havaita sekä miehillä että naisilla. Suhteellinen ero on hieman tasoittunut, mutta edelleen merkittävästi suurempi osuus naisista kuin miehistä on osa-aikaisessa työsuhteessa. Nyt palkkatyötä tekevästä naisista peräti 40 % käy osa-aikatöissä, kun osuus vuodesta 1996 vuoteen 2001 vaihteli 19 ja 22 prosentin välillä.

Taulukko 8. Työttömien prosentuaalinen osuus työvoimaan kuuluvista alueittain.

	työttömien osuus työvoimaan kuuluvista
Koko maa	15,6
Suur-Helsinki	9,3
Muu Etelä-Suomen l.	9,8
Länsi-Suomen l.	14,7
Itä-Suomen lääni	30,9
Oulun lääni	21,5
Lapin lääni	33,3

Taulukko 9. Vastaajien työsuhteiden vakinaisuus/määräaikaisuus (osuus prosentteina).

Ikä, vuotta	Nainen		Mies	
	määräaikainen	vakinainen	määräaikainen	vakinainen
15–19	67	33	62	38
20–24	58	42	39	61
25–29	44	56	22	78

Taulukko 10. Vastaajien työsuhteiden täysipäiväisyys/osa-aikaisuus (osuus prosentteina).

Ikä, vuotta	Nainen		Mies	
	osa-aikainen	täysipäiväinen	osa-aikainen	täysipäiväinen
15–19	82	18	74	26
20–24	47	53	26	74
25–29	22	78	9	91

Miehillä muutos on samansuuntainen, ja osa-aikaisten työsuhteiden osuus on noussut aiemmasta (vuosien 1996–2001) 8–12 prosentista 24 prosenttiin.

Osa-aikatyön yleisyys liittyy kiinteästi ikään. Työsuhteista on osa-aikaisia nuorimmassa 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä 77 %, 20–24-vuotiailla 37 % ja 25–29-vuotiailla enää 15 %. Nuorimmassa ikäryhmässä miesten ja naisten väliset erot ovat pienemmät kuin vanhemmissa ikäryhmissä.

Toiveammatissa toimiminen

Kaikista palkkatyössä käyvistä noin puolet (49 %) katsoo olevansa toiveammatissaan. Sukupuolten väliset erot ovat tässä suhteessa pieniä: työssä käyvistä naisista 50 % ja miehistä 47 % sanoo olevansa toiveammatissaan. Ikäryhmittäinen tarkastelu kuviossa 3 antaa kuvan siitä, missä vaiheessa nuoret tuntevat alkavansa löytää paikkaansa työelämässä. 25–29-vuotiaista 47 % katsoo olevansa toiveammatissaan, ja jos huomioidaan vain palkkatyössä käyvät, on osuus jo 61 %.

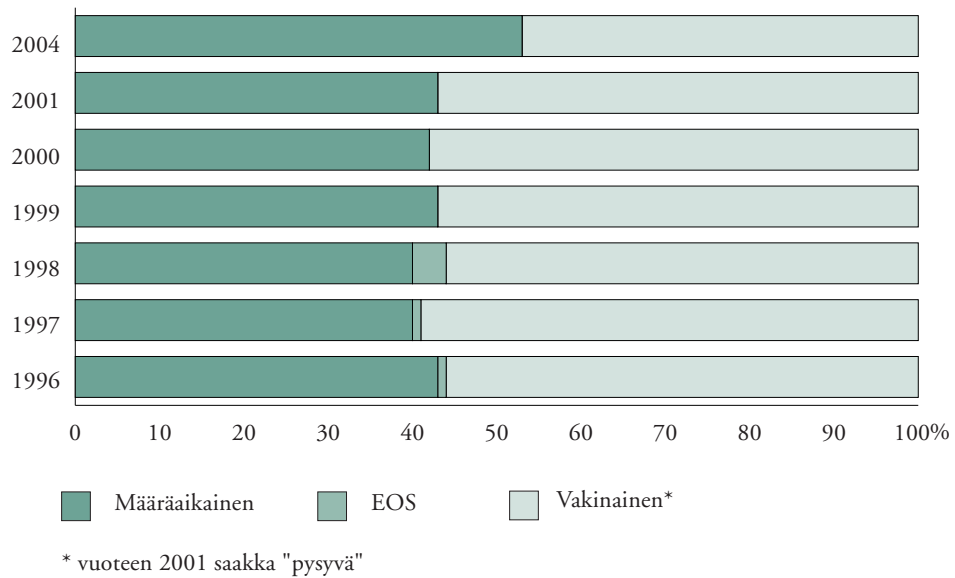
Kysymys toiveammatista liittyy kiinteästi myös opiskelun mielekkyyteen. Kaikista koululaisista

ja opiskelijoista 44 % katsoo olevansa kouluttautumisessa toiveammattiinsa. Jos luvusta jätetään pois peruskoululaiset ja lukiolaiset, ja otetaan huomioon vain vähintään toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa olevat, on osuus 62 %.

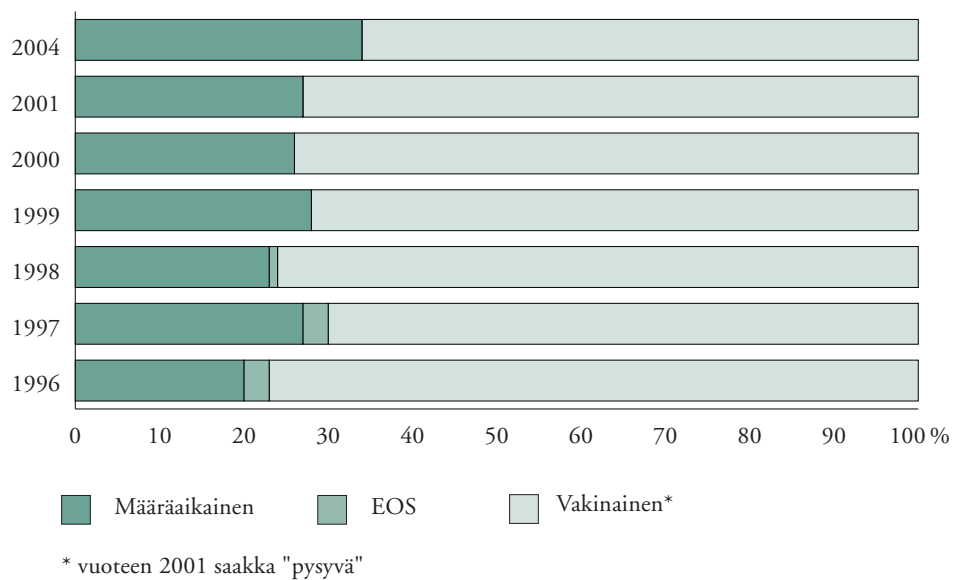
Eri koulutusalojen opiskelijoiden näkemykset poikkeavat toisistaan selvästi. Kasvatustieteellisessä/opettajankoulutuksessa olevista nuorista 71 % katsoo olevansa toiveammattiin tähtäävässä koulutuksessa. Osuus on korkea myös humanistisen ja taidealan koulutuksessa (70 %), kaupallisessa ja yhteiskuntatieteellisessä koulutuksessa (67 %) sekä terveystieteiden ja sosiaalialan koulutuksessa (67 %). Suhteellisesti harvemmin puolestaan arvelevat olevansa toiveammattiin kouluttautumisessa palvelualojen (52 %), maa- ja metsätalousalojen (52 %) ja tekniikan (57 %) koulutuksessa olevat nuoret. Yleissivistävä koulutus ei tähtää ammattiin, mutta kaukonäköisistä peruskoululaisista 10 % ja lukiolaisista 19 % on silti mielestään jo kouluttautumisessa toiveammattiinsa. Koulutuslalla on koulutuksen tasoa suurempi vaikutus. Erot ammatillisessa oppilaitoksessa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa tai korkeakoulussa opiskelevien välillä ovat hyvin pienet.

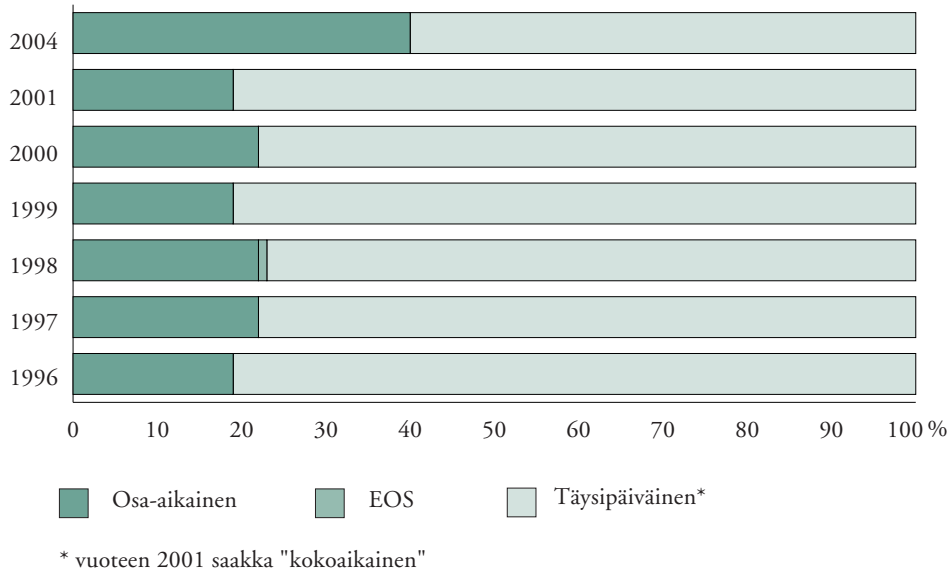
Kuvio 1a. Työsuhteiden vakinaisuus/määräaikaisuus (naiset).

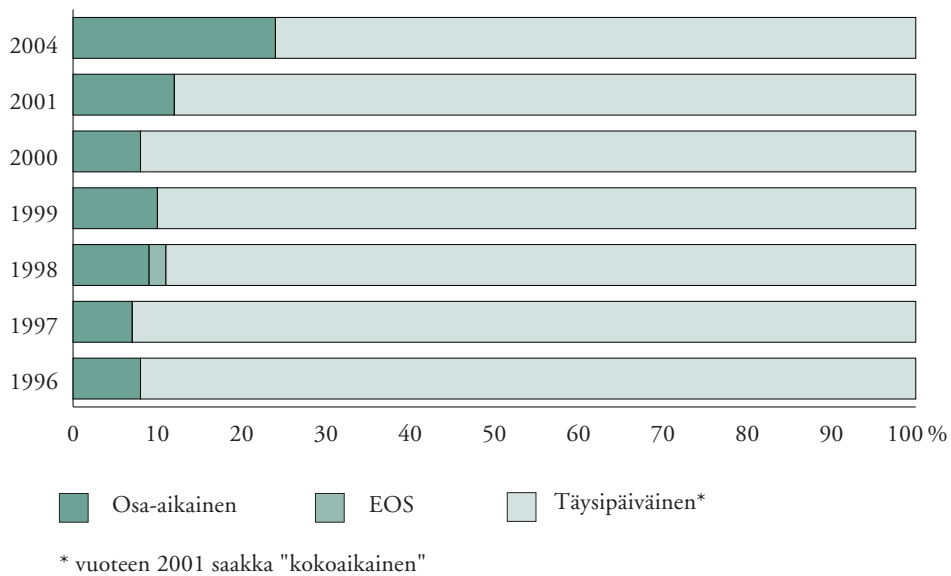
Kuvio 1b. Työsuhteiden vakinaisuus/määräaikaisuus (miehet).

Kuvio 2a. Työsuhteiden täysipäiväisyys/osa-aikaisuus (naiset).

Kuvio 2b. Työsuhteiden täysipäiväisyys/osa-aikaisuus (miehet).

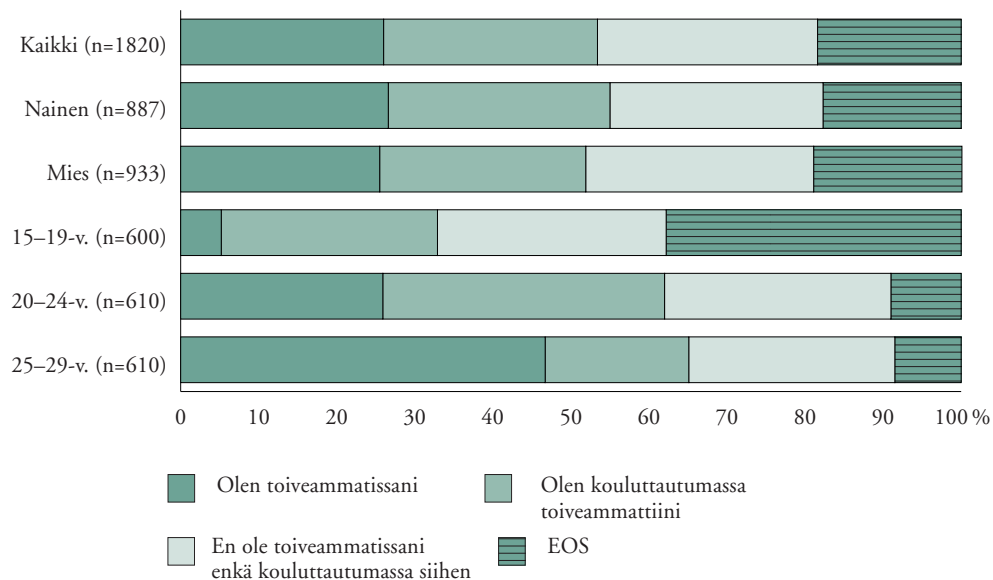

Suoritetulla ammatillisella tutkinnolla on selvä yhteys kokemukseen toiveammattisissa toimisesta. 42 % toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneista kokee olevansa toiveammattisinaan, kun osuus korkeakoulututkinnon suorittaneista on 63 %. Kuvio 4 tiivistää työsuhteen luonteen, sosioekonomisen aseman ja ammatin mukaiset erot, jotka ovat erittäin selviä. Mitä korkeampi sosioekonominen asema, sitä suurempi osa vastaajista tuntee toimivansa toiveammattisinaan, yrittäjistä peräti 88 %. Ammattiluokkien väliset erot ovat myös huomattavia. Toiveammattisissa olevien osuus on yleisesti sitä suurempi, mitä pidempää koulutusta vaativassa ammatissa vastaaja toimii. Ryhmä maanviljelijät, metsätyöntekijät ym. on poikkeus, sillä heistä peräti 77 % sanoo olevansa toiveammattisinaan.

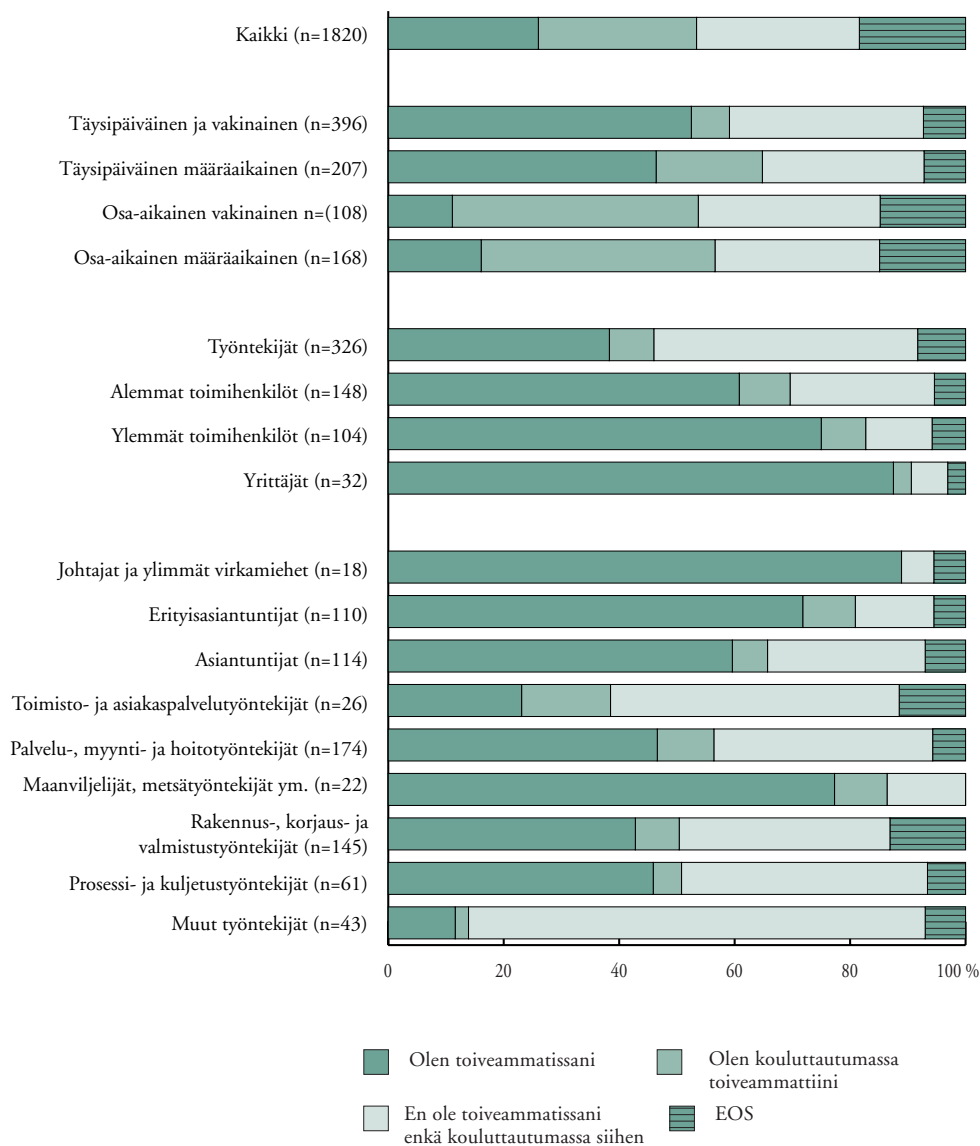
Suhtautuminen työelämään liittyviin väitteisiin

Vaikka suhtautumisessa työelämään on nähtävissä myös kriittisyyttä, voidaan varmasti sanoa, että haastatellut nuoret pitivät työtä tärkeänä (ks. kuvio 5). Peräti 84 % on sitä mieltä, että työ on tärkeä osa ihmisen elämänsisältöä, ja vain 5 % on eri mieltä asiasta. Muutenkin barometriaineisto antaa kuvan työhön vakavasti suhtautuvista nuorista. Nuoret haluavat sitoutua työpaikkaansa ja uskovat koulutuksen ja oman asenteen olevan ratkaiseva tekijä työelämässä menestymisen kannalta. Kuvaa vahvistavat myös muissa nuorisobarometrin osioissa kysytyt asiat. Kysyttäessä turvallisuuden tai epävarmuuden kokemuksia kaikkein eniten nuoret sanovat kokevansa niitä suhteessa työpaikan pysyvyyteen. Myös työn saaminen ja oma toimeentulo ovat listan kärjessä.

Kuvio 3. "Oletko toiveammattisasi tai kouluttautumassa siihen?" (vastaukset sukupuolen ja iän mukaan)

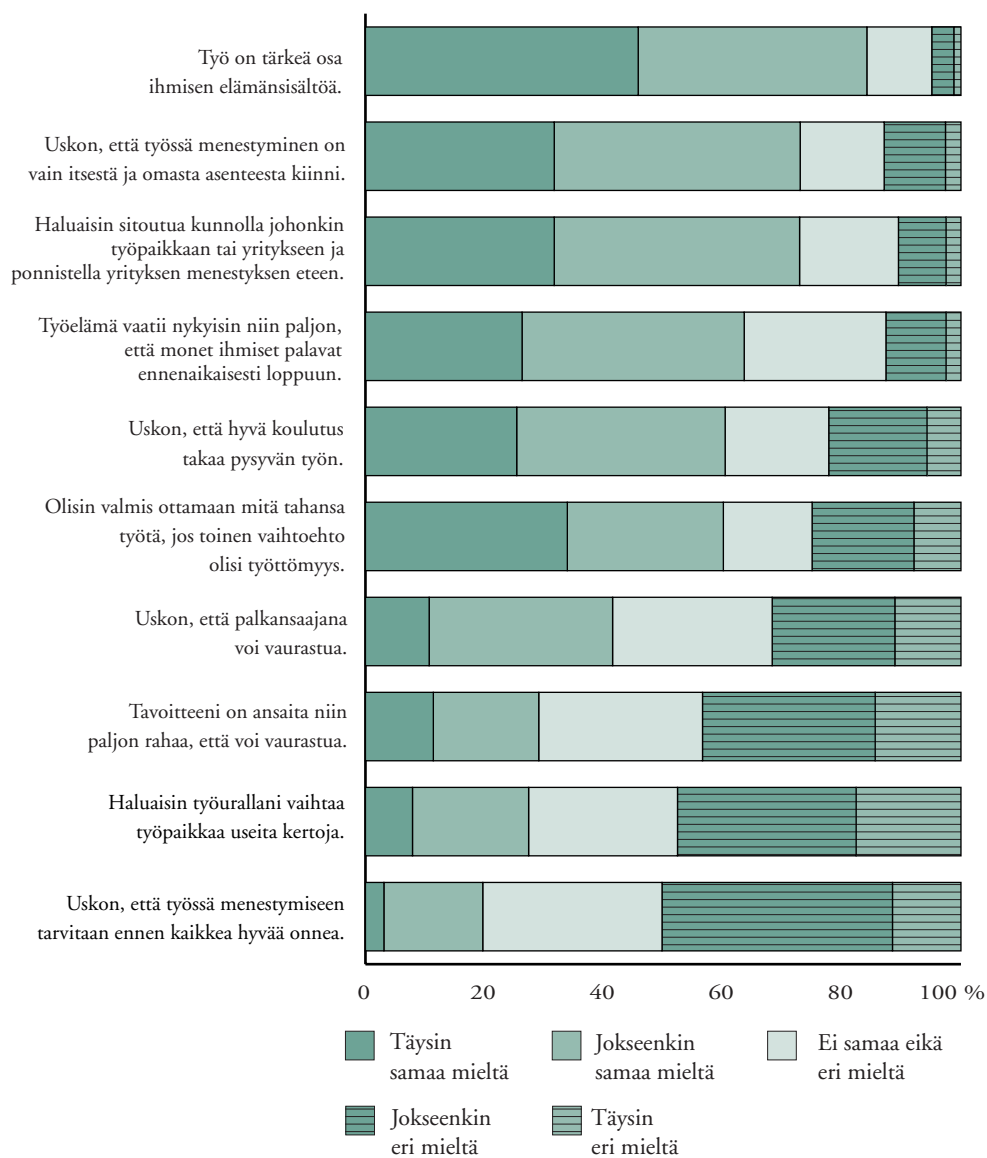
Kuvio 4. "Oletko toiveammatissasi tai kouluttautumassa siihen?" (vastaukset työsuhteen luonteen, sosioekonomisen aseman ja ammatin mukaan)

Nuorten yleisesti jakama näkemys työelämän vaativuudesta lisääntyy jyrkästi iän myötä. 15–19-vuotiaista 47 % on täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että monet palavat ennenaikaisesti loppuun työelämän vaatimuksissa, 20–24-vuotiaista vastaava osuus on 67 % ja 25–29-vuotiaiden

ikäryhmässä jo 77 %. Tämä asenne ei periaatteessa edellytä omia kokemuksia, vaan asiaan voi ottaa kantaa yleisemmästä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Kuitenkin se, ettei eri ammattiryhmien välillä ole eroja, on yllättävää. Myöskään läänien välillä ei ole tilastollisesti merkitse-

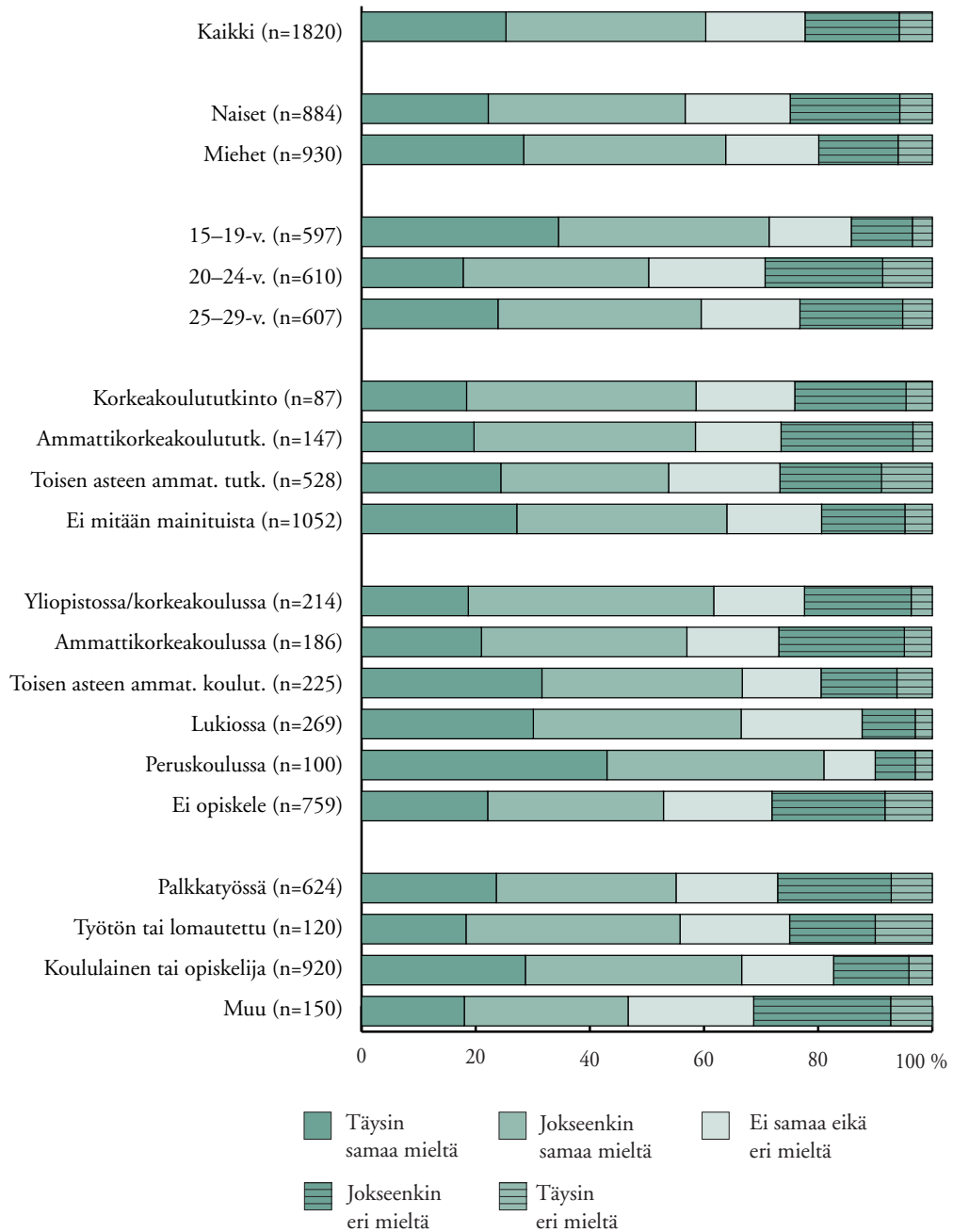
Kuvio 5. Suhtautuminen työelämään liittyviin väitteisiin.

viä eroja. Ammatillisen koulutuksen tasolla näyttää olevan selvä yhteys asenteeseen – mitä korkeampi koulutus, sitä suurempi osuus vastaajista on sitä mieltä, että työelämän vaativuus uuvuttaa ihmiset – mutta tämä yhteys häviää, jos ikä vakioidaan. Sen sijaan sosioekonominen asema

vaikuttaa vastauksiin. Sekä ylemmät (74 %) että alemmat toimihenkilöt (76 %) ovat työntekijöitä (68 %) useammin sitä mieltä, että työ polttaa ihmiset loppuun. Yrittäjistä lähes puolet (47 %) on jopa täysin samaa mieltä, mutta heidän suhteellisen pieni määränsä (n=32) vähentää tulok-

Kuvio 6. "Uskon, että hyvä koulutus takaa pysyvän työn."

sen yleistettävyyden luotettavuutta. Kaikista palkkatyössä käyvistä 70 % uskoo työelämän vaativan niin paljon, että ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun, kun työttömien tai lomautettujen kohdalla osuus on 63 %.

Koulutus ja työnsaantimahdollisuudet

Aiempien vuosien Nuorisobarometrien kysymyksenasettelu oli ”Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia”, ja vuonna 2002 peräti 95 % oli samaa mieltä. Tällä kertaa on käytetty jyrkempää muotoilua ”Uskon, että hyvä koulutus takaa pysyvän työn” (ks. kuvio 6). Vaikka nuorilta siis kysyttiin, *takaako* hyvä koulutus pysyvän työn, eli tulokset eivät ole vertailukelpoisia, on 60 % edelleen väitteen kannalla, mikä kertoo melkoisesta uskosta koulutukseen. Tämä usko tosin näyttää rapisevan kokemuksen myötä, sillä kun nuorimmissa 15–19-vuotiaiden ryhmässä 71 % luottaa hyvään koulutukseen työmarkkinoille pääsyn takaajana, on osuus 25–29-vuotiailla enää 50 %. (Ks. tarkemmin Saarelan osuus tässä teoksessa, s. 113–135.)

Korkeammalla koulutuksella on vahva yhteys työllistävään vaikutukseen uskomisen kanssa. Vaikka korkeammin koulutettujen usko koulutuksen merkitykseen onkin vahvempi kuin muiden, luottamus on heikompaa vanhemmissa opiskelijoissa. 20–24-vuotiaista yliopisto-opiskelijoista vielä 67 % uskoo hyvän koulutuksen takaavan pysyvän työn, mutta 25–29-vuotiailla osuus on enää 52 %.

Naiset ja miehet

Naisten ja miesten työelämään liittyvissä asenteissa on mielenkiintoisia eroja. Naiset uskovat selvästi miehiä enemmän työelämän vaativan nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun. Naisista 72 % on täysin tai jokseenkin tätä mieltä, miehistä 56 %. Toinen työtä koskeva väite, jonka naiset hyväksyvät tilastollisesti merkitsevästi miehiä useammin, on halu vaihtaa työuran aikana työpaikkaa useita kertoja. Nuorista naisista 30 % on enemmän tai vähemmän halukas työpaikan vaihtami-

seen, miehistä 25 %. Tämä asenne on tosin vahvasti yhteydessä korkeampaan koulutukseen. Nuorissa ikäryhmissä naiset ovat miehiä koulutetumpia, ja koulutustason vakioiminen hävittääkin erot sukupuolten välillä suhteessa työnvaihtamishalukkuuteen. Samoin käy, jos vakioidaan se koulutusaste, jota vastaaja parhaillaan käy. Näyttääkin siltä, että ennemminkin naisten korkeampi koulutus, ei sukupuoli sinänsä, selittää halukkuutta vaihtaa työpaikkaa useita kertoja.

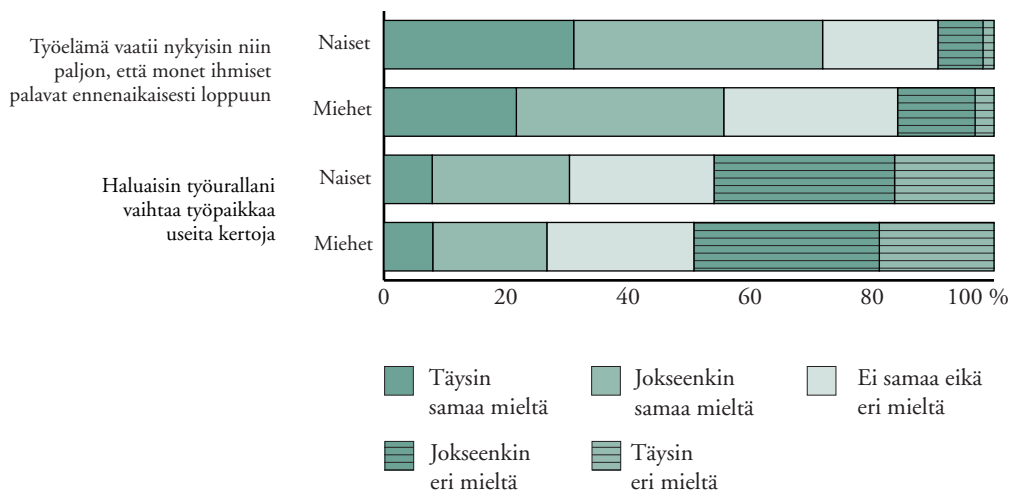
Nuoret miehet puolestaan ovat selvästi naisia useammin sitä mieltä, että työssä menestyminen on vain itsestä kiinni ja että hyvä koulutus takaa pysyvän työn. 35 % miehistä pitää tavoitteenaan ansaita niin paljon rahaa, että voi vaurastua, kun naisista sitä sanoo tavoittelevansa 23 %.

Havaintoja taustamuuttujien mukaisista eroista

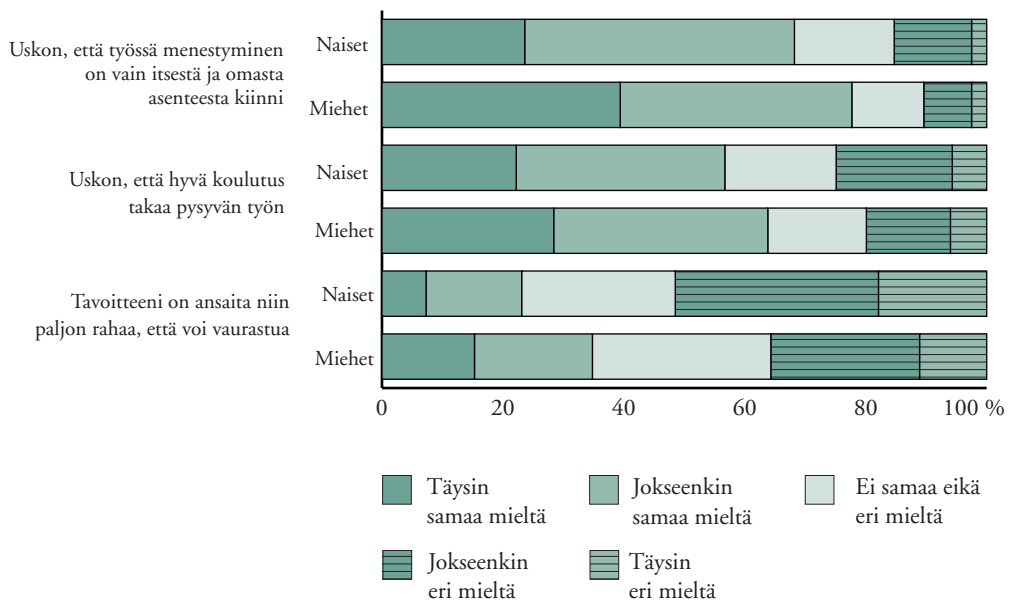
Eri alueiden nuorten työelämään liittyvissä asenteissa merkitseviä eroja löytyy suhteessa kahteen väitteeseen: ”Uskon, että työssä menestyminen on vain itsestä ja omasta asenteesta kiinni” ja ”Olisin valmis ottamaan mitä tahansa työtä, jos toinen vaihtoehto olisi työttömyys”. Molemmissa tapauksissa erot ovat hyvin samansuuntaisia. Oulun läänissä kumpaankin väitteeseen suhtaudutaan hyväksyvimmin. Toisessa ääripäässä on Suur-Helsingin alue, jossa sekä usko oman asenteen vaikutuksesta työssä menestymiseen että valmius ottaa vastaan mitä tahansa työtä, on muuta maata alhaisempaa. Osa eroista selittyy sillä, että Etelä-Suomessa nuorten koulutustaso on korkeampi, ja mainitut asenteet ovat vahvasti sidoksissa koulutustasoon.

Kuviossa 8 esitellään vahvimmat ammatillisen koulutuksen ja työhön liittyvien asenteiden väliset yhteydet. Korkeammin koulutetuilla on selvästi heikompi usko oman itsen ja asenteen ratkaisevaan vaikutukseen työssä menestymiselle. Iän vakioiminen ei poista tätä yhteyttä. Nuorisobarometrin työasennetta mittaavista kysymyksistä löytyy toinenkin, joka selvittää asennetta työssä menestymisen taustoista, nimittäin ”Uskon, että työssä menestymiseen tarvitaan ennen kaikkea hyvää onnea”. Myöskään onni ei selitä korkeammin

Kuvio 7a. Työelämään liittyviä väitteitä, jotka naiset hyväksyvät miehiä useammin.

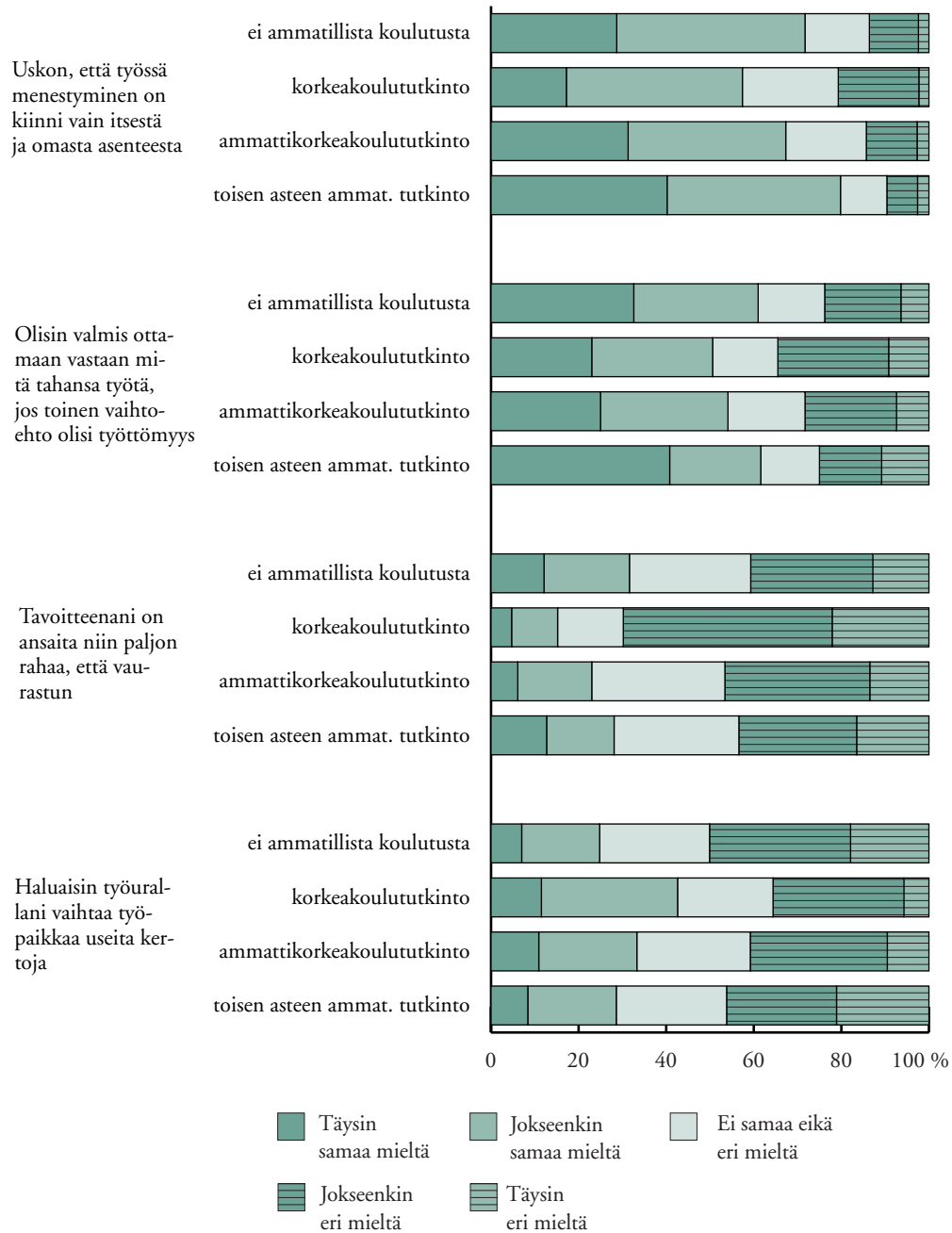

Kuvio 7b. Työelämään liittyviä väitteitä, jotka miehet hyväksyvät naisia useammin.

Kuvio 8. Ammatillisen koulutuksen mukaisia eroja asenteessa työelämään.

koulutettujen mielestä työssä menestymistä, sillä korkeakoulututkinnon suorittaneista vain 13 % uskoo siihen, kun toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneilla osuus on 20 %.

Korkeammin koulutetut ovat vähemmän valmiita ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, vaikka vaihtoehtona olisi työttömyys. Myös väite ”Tavoitteenani on ansaita niin paljon rahaa, että voin vaurastua” mittaa osaltaan työn tekemisen motiiveja. Korkeakoulututkinnon suorittaneista selvästi pienempi osuus (15 %) kuin toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneista (28 %) pitää tavoitteenaan vaurastumista, mikä yhdessä edellä käsitellyn kysymyksen kanssa voisi viitata korkeammin koulutettujen vähemmän välineelliseen työasenteeseen.

Korkeammin koulutetut ovat muita halukkaampia vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja työuransa aikana. Tälle kysymykselle ei löydy suoranaista vertailukohtaa aiemmista barometreistä, mutta edellisinä vuosina on esitetty väite ”On todennäköistä, että työurallani joudun vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja”. Vuonna 2001 korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista 76 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, kun vastaavasti ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista niin ajatteli 60 %.

Yrittäjyys

Yksi nuorisobarometrin tämän vuoden teemoista on yrittäjyys, ja nuorten suhtautumista siihen selvitettiin laajan, 18 kysymyksen sarjan avulla. Sivuilla 58–70 Petri Rouvinen ja Lotta Väänänen esittävät seikkaperäisemmän analyysin aiheesta; tässä esityksessä keskitytään vastausten jakaumiin ja tärkeimpiin taustamuuttujien mukaisiin eroihin.

Kokonaisuutena nuorten asenne yrittäjyyttä kohtaan on suhteellisen arvostava: yrittäjyyttä pidetään tuottavana mutta vaativana toimintana. Yli puolet (58 %) vastaajista on sitä mieltä, että menestyäkseen yrittäjän on pakko olla rehellinen, ja vain 9 % uskoo päinvastoin, että menes-

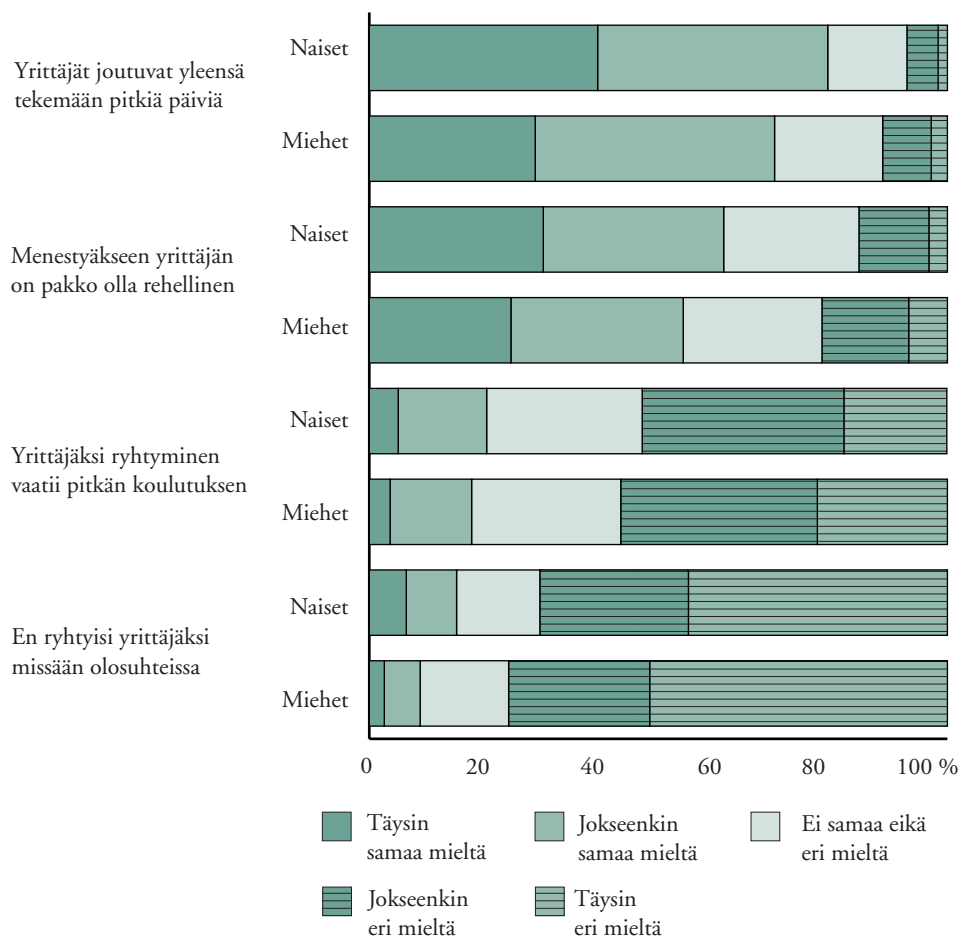
tyäkseen yrittäjä ei voi olla rehellinen.

Nuorten mahdollisia aikomuksia ryhtyä itse yrittäjäksi kysyttiin useammalla eri tavalla. Vain 11 % nuorista suunnittelee enemmän tai vähemmän vakavasti yrityksen perustamista lähiaikoina, mutta kun väite esitetään muodossa ”Haluaisin yrittäjäksi, mutta olen siirtänyt sen kauemmas tulevaisuuteen”, on täysin tai jokseenkin samaa mieltä jo 24 % vastaajista. Vain 12 % on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen ”En ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa” kanssa, eli melko suuressa osassa nuorisoa elää ainakin ajatus mahdollisuudesta ryhtyä jonain päivänä itse yrittäjäksi – realisoituminen riippuu sitten olosuhteista. Lisäksi, jos väitteeseen lisätään ehtoja (”Olin valmis ryhtymään yrittäjäksi, mikäli keksisin jonkin hyvän yritysideoin”), on täysin tai jokseenkin samaa mieltä jo yli puolet (51 %) vastaajista. Lähes yhtä suuri osa (47 %) nuorista hyväksyy väitteen ”Olin valmis ryhtymään yrittäjäksi, jos siihen liittyvät taloudelliset riskit eivät olisi suuria”.

Nuorten naisten ja miesten asenteet yrittäjyyttä kohtaan poikkeavat toisistaan erittäin selvästi. Itse asiassa ainoat väitteet, joihin suhtautumisessa sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, ovat ”Voisin ryhtyä yrittäjäksi vain, jos siihen liittyvät riskit eivät olisi suuria”, ”Yrityksen menestymiseen tarvitaan ennen kaikkea hyvää onnea” ja ”Suomen lainsäädäntö ja verotus tukevat yrittäjyyttä”.

Naisten asenne yrittäjyyteen on epäilevämpi kuin miesten. Kuviossa 9a esitetään naisten miehiä yleisemmin hyväksymät väitteet. Peräti 79 % naisista arvelee, että yrittäjät joutuvat yleensä tekemään liian pitkiä työpäiviä. Miehistäkin tätä mieltä on 70 %. Sukupuolten asenne-erothan olivat samansuuntaiset työasenteisiin liittyvässä väitteessä ”Työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun”. Myös naisten yrittäjyysaikeus on selvästi matalampaa kuin miehillä, sillä 15 % naisista sanoo, ettei missään olosuhteissa ryhtyisi yrittäjäksi, kun miehistä tätä mieltä on vain 9 %.

Kuvio 9a. Suhtautuminen yrittäjyyteen. Naisten ja miesten asenne-eroja.

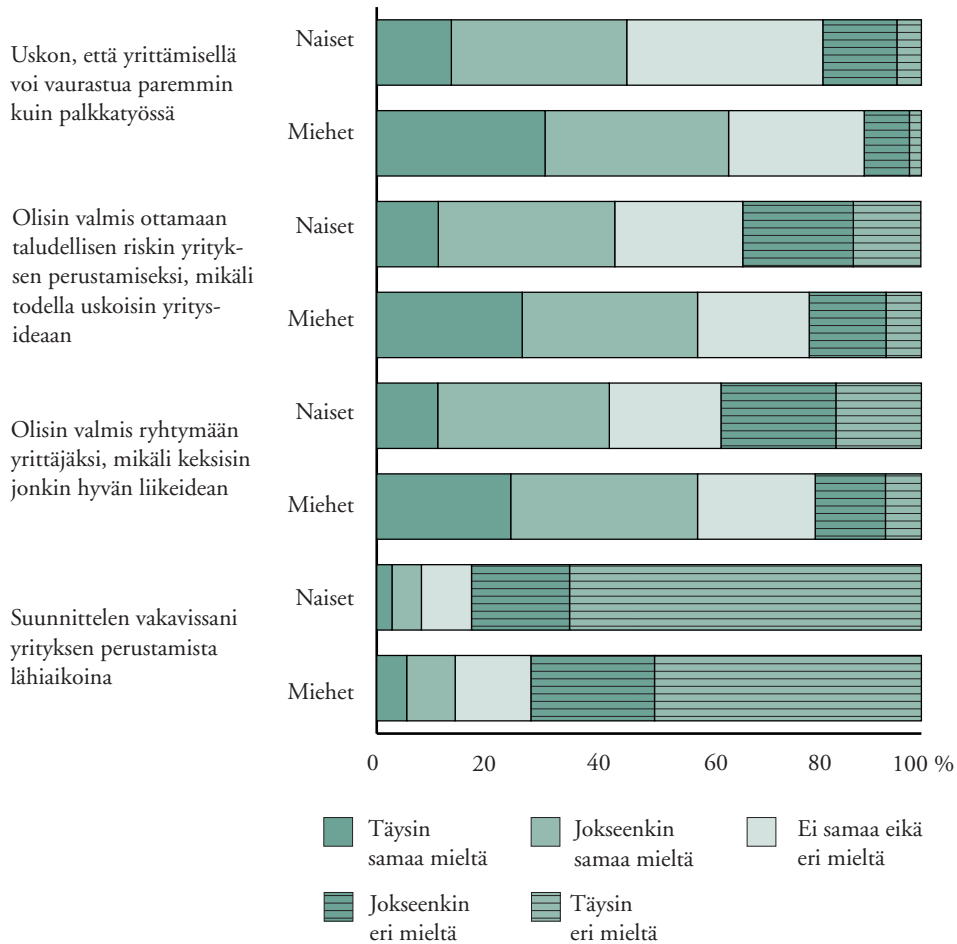

Kuviossa 9b esitetään miesten naisia yleisemmin hyväksymiä yrittäjyyteen liittyviä väitteitä, joissa sukupuolten väliset asenne-erot ovat poikkeuksellisen suuria. Ne liittyvät yritysshalukkuuteen, ja miehet näyttävät olevan selvästi naisia innokkaampia harkitsemaan yrittäjyyttä vaihtoehtona palkkatyölle.

Iän mukana asenne yrittäjyyttä kohtaan saa uusia muotoja. Kuvio 10 tiivistää ikäryhmittä-

siä eroja. Valmius todella konkreettisesti ryhtyä yrittäjäksi on varmasti myös sidoksissa nuoren elämänvaiheeseen. Niinpä nuorimmat vastaajat hyväksyvät vanhempia useammin väitteen ”Haluaisin yrittäjäksi, mutta olen siirtänyt sen kauemmas tulevaisuuteen”, kun taas vanhemmat ovat useammin suunnittelemassa yrityksen perustamista jo lähiaikoina.

Kuvio 9b. Suhtrautuminen yrittäjyyteen. Naisten ja miesten asenne-eroja.

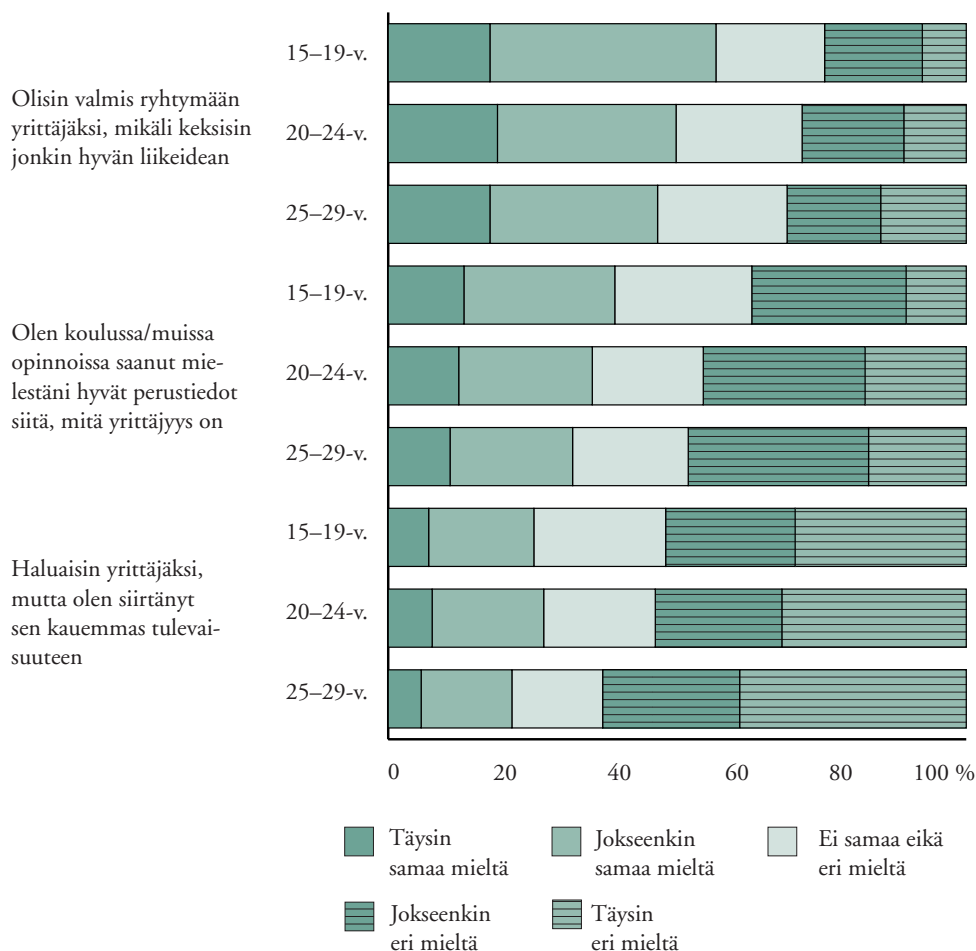
Yrittäjyysaikomukset ja lähiomaisten yrittäjyys

Barometriin osallistuneilta kysyttiin myös, onko joku heidän lähiomaisistaan yrittäjä. Lähes puolella (47 %) vastanneista on ainakin joku yrittäjä lähipiirissään, useimmiten isä ja/tai äiti tai joku muu lähisukulainen.

Kuvioihin 11a ja 11b on koottu niitä yrittäjyysasenteita, joihin vastaajan omaisten yrittäjyys vaikuttaa eniten. Niistä nuorista, joiden lähiomai-

sissa on yrittäjiä, huomattavasti muita suurempi osuus suunnittelee vakavasti yrityksen perustamista lähiaikoina. Yrittäjien puolisoista tai seurustelukumppaneista 19 % suunnittelee enemmän tai vähemmän vakavasti yrityksen perustamista lähiaikoina ja yrittäjän/yrittäjien lapsista 17 %. Jos kukaan lähiomaisista ei ole yrittäjä, osuus jää kahdeksaan prosenttiin.

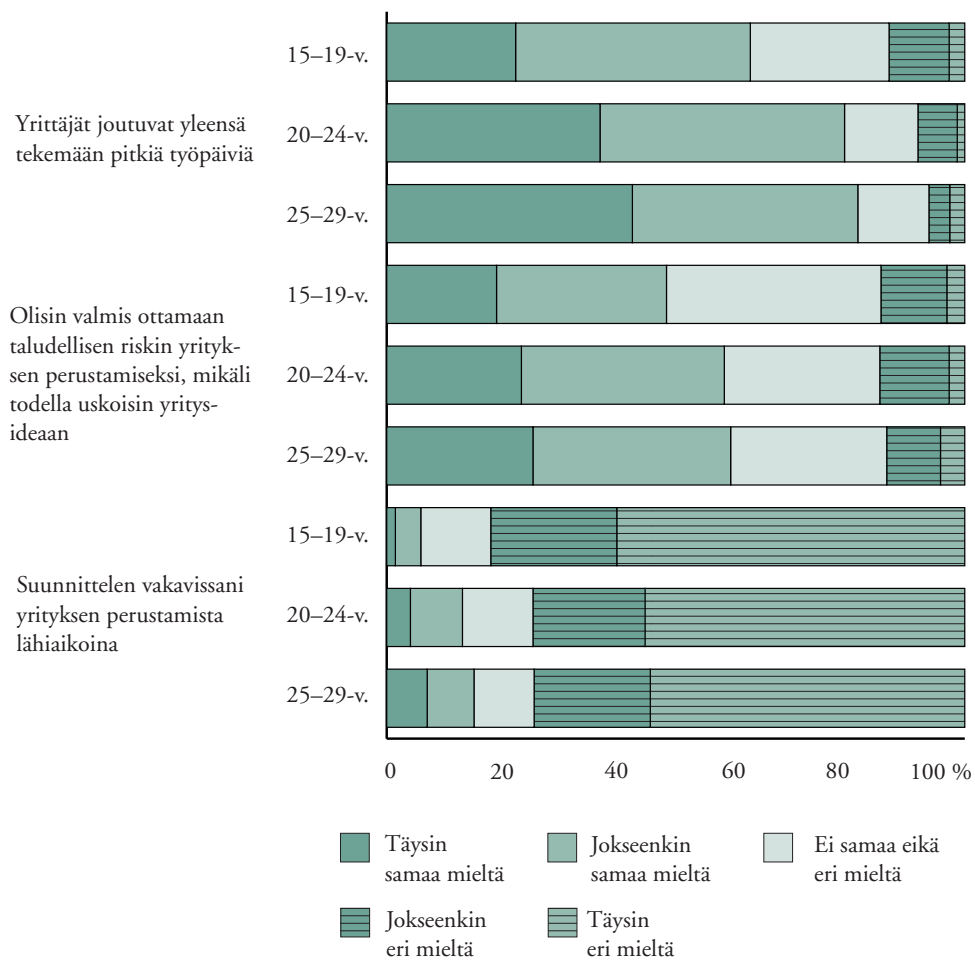
Kuvio 10a. Suhtautuminen yrittäjyyteen. Ikäryhmittäisiä asenne-eroja.

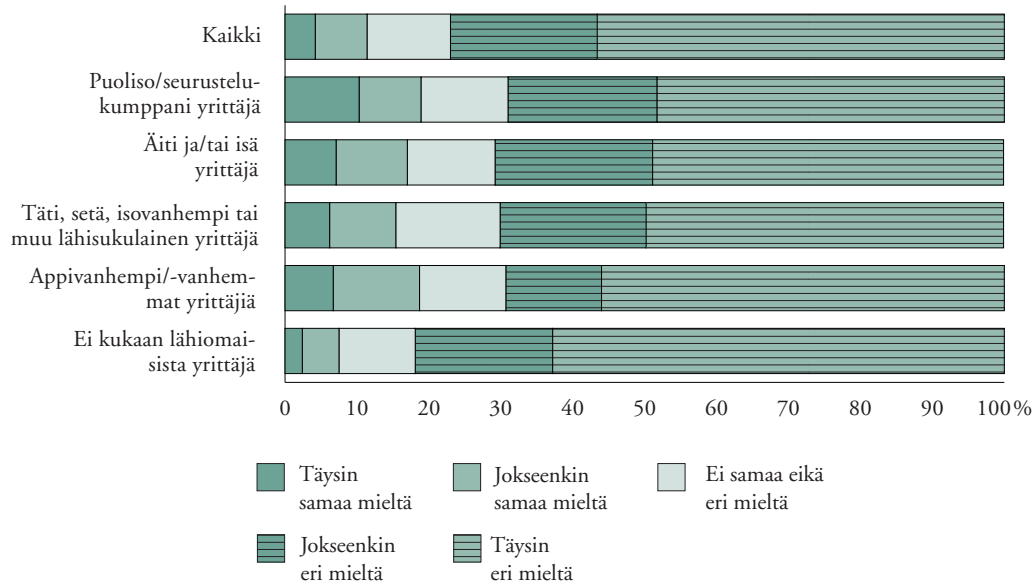
Nuoret, joiden lähiomaisten joukossa on yrittäjiä, eivät myöskään hyväksy yhtä usein väitettä ”En ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa” kuin muut vastaajat. Yrittäjävanhempien lapsista peräti 82 % on täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa, kun taas osuus niistä, joiden lähiomaisissa ei ole yrittäjiä, on 69 %. Yrittäjien jälkeläisten yrittäjyysaikomukset siis vaikuttavat

vahvemmilta. Sikäli on yllättävää, että vanhempien yrittäjyydellä ei ole vastaavaa vaikutusta suhtautumisessa väitteeseen ”Mielestäni lasten tulisi jatkaa perheyrittäjyyttä vanhempiensa jälkeen”. Niistä vastaajista, joiden äiti ja/tai isä on yrittäjä, 20 % hyväksyy väitteen, muista vastaajista 23 %.

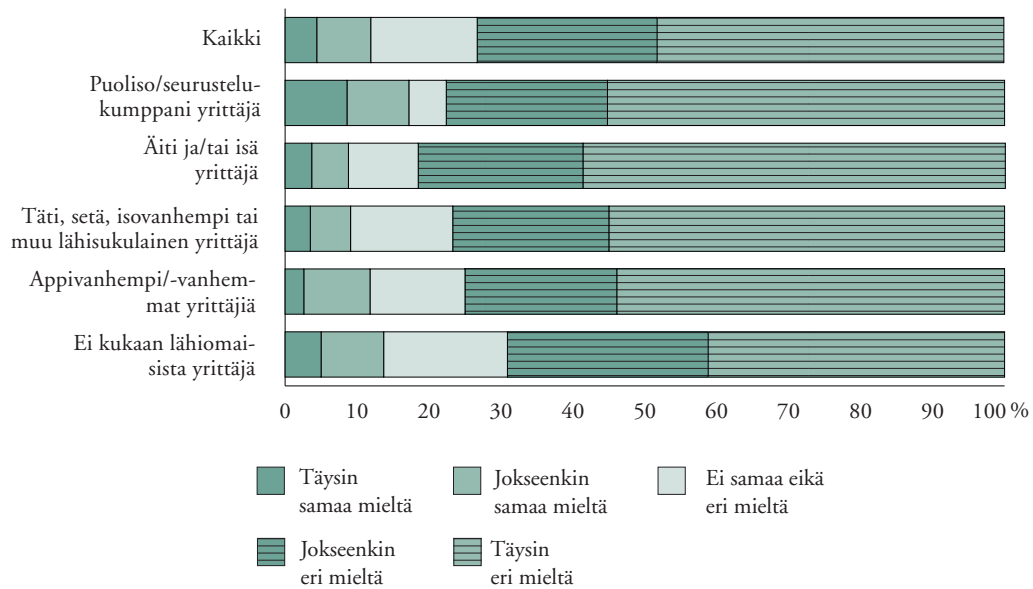
Kuvio 10b. Suhtautuminen yrittäjyyteen. Ikäryhmittäisiä asenne-eroja.

Kuvio 11a. "Suunnittelen vakavasti yrityksen perustamista lähiaikoina."

Kuvio 11b. "En ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa."

Kuuluminen sosiaalisiin yhteisöihin

Nuorilta kysyttiin, kuinka kiinteästi he tuntevat kuuluvansa erilaisiin sosiaalisiin yksiköihin tai yhteisöihin (ks. kuvio 12). Yhteisöön kuulumisen kiinteyttä voi ehkä ajatella hyvinvointipolitiikan kannalta tärkeän sosiaalisen pääoman yhdeksi indikaattoriksi, mutta vain yhdeksi, sillä sosiaalisen pääoman käsite on monitahoisempi sisältäen määrittelijästä riippuen erilaisia vuorovaikutuksen laatuun ja määrään vaikuttavia asioita, kuten sosiaalisen ympäristön, arvot, normit, verkostot, instituutiot, jäsenyydet jne.

Nuorten vastauksissa erottuu selvästi neljä sosiaalista perusyksikköä, joihin yhteenkuuluvuuden tunne on vahvinta. Selvästi kiinteimmäksi vastaajat kokevat yhteytensä perheeseen ja ystäväpiiriin. Seuraavaksi vahvimaksi yhteys koetaan suomalaisen yhteiskuntaan ja koulu-/työyhteisöön. Yhteenkuuluvuuden tunne kaikkiin muihin kysytyihin yksiköihin jää selvästi jälkeen näistä neljästä peruselementistä.

Nuoret naiset ja miehet tuntevat yhteenkuuluvuutta selvästi erilaisiin asioihin. Naiset kuuluvat miehiä kiinteämmin varsinkin perheeseen ja ystäväpiiriin. Miehet puolestaan kuuluvat selvästi naisia kiinteämmin harraste- ym. seuroihin ja asuinyhteisöön. Sen sijaan nuorten naisten ja miesten välillä ei käytännössä ole eroa siinä, kuinka kiinteästi he katsovat kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan, kaupunkiin/kuntaan tai tiettyyn alueeseen Suomessa.

Myös eri ikäryhmät kokevat kuulumisen eri tavoin (ks. kuvio 13). Ainoa yksikkö, johon eri ikäryhmien kuulumisen tunteissa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa on kaupunki/kunta. Aineiston nuorimmat vastaajat tuntevat vanhempia vastaajia kiinteämmin kuuluvansa itseään lähellä oleviin sosiaalisiin yhteisöihin, kuten ystäväpiiriin, koulu-/työyhteisöön, asuinyhteisöön, kaupunginosaan tai kylään sekä harraste- ym. seuroihin. Vanhemmissa ikäryhmissä puolestaan tunnetaan tiiviimpää kuuluvuutta suurempiin yksiköihin: Euroopan unioniin, suomalaiseen yhteiskuntaan ja tiettyyn alueeseen Suomessa. Eroa

näyttää kuitenkin syntyvän lähinnä vain suhteessa nuorimpaan ikäryhmään; 20–24- ja 25–29-vuotiaiden välillä eivät kuulumisen tunteet juuri eroa toisistaan.

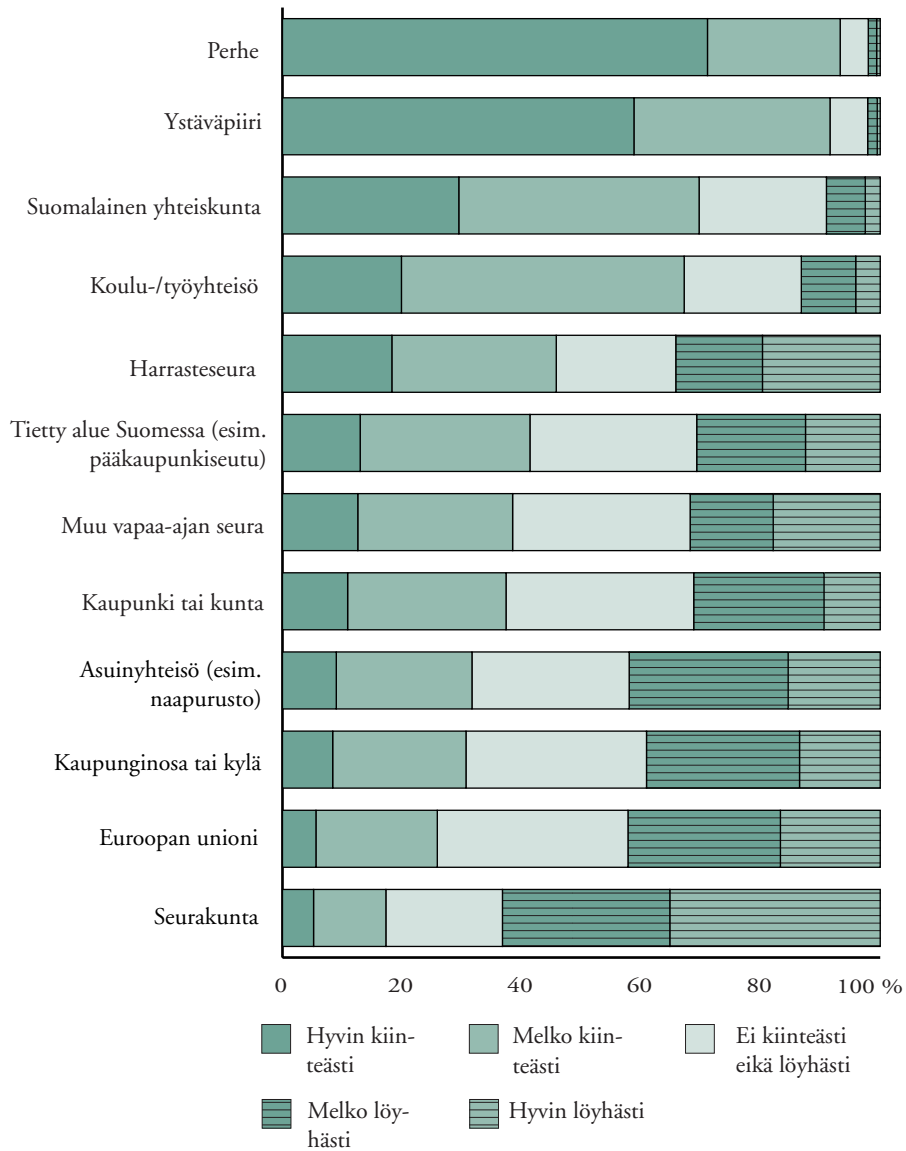
Iän mukaiset erot vaikuttavat luonnollisilta. Kun kokemus ja tietomäärä lisääntyvät, näyttävät myös elämänpiirit ja samalla identifioitumisen kohteet laajentuvan. Vaikka erot ikäryhmien välillä ovat selvät, ei niitä pidä ylikorostaa, sillä kuuluvuuden tunne perheeseen ja vertaisryhmiin on vanhimmissakin ikäryhmissä selvästi vahvempaa kuin mainittuihin laajempiin alueellisiin ja yhteiskunnallisiin yksiköihin. Esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunne Euroopan unioniin on kaikissa ryhmissä niin matalaa, ettei nuorten kohdalla ehkä voi puhua mistään EU-kansalaisuudesta.

Kun tarkastellaan koulutuksen ja kuuluvuudentunteen yhteisvaihtelua kussakin ikäluokassa, huomataan, että korkeampi koulutus näyttää olevan yhteydessä ennen kaikkea kuuluvuudentunteeseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja EU:hun. Korkeammin koulutettujen tunne kuuluvuudesta asuinalueeseensa sen sijaan on löyhempää kuin muilla. Samoin perhe/ystäväpiiri/koulu-/työyhteisö koetaan koulutettujen nuorten parissa vähemmän läheiseksi. Koulutuksella ei sen sijaan näytä olevan vastaavaa vaikutusta harrasteseuraan tai muuhun vapaa-ajanseuraan kuulumisen tunteeseen.

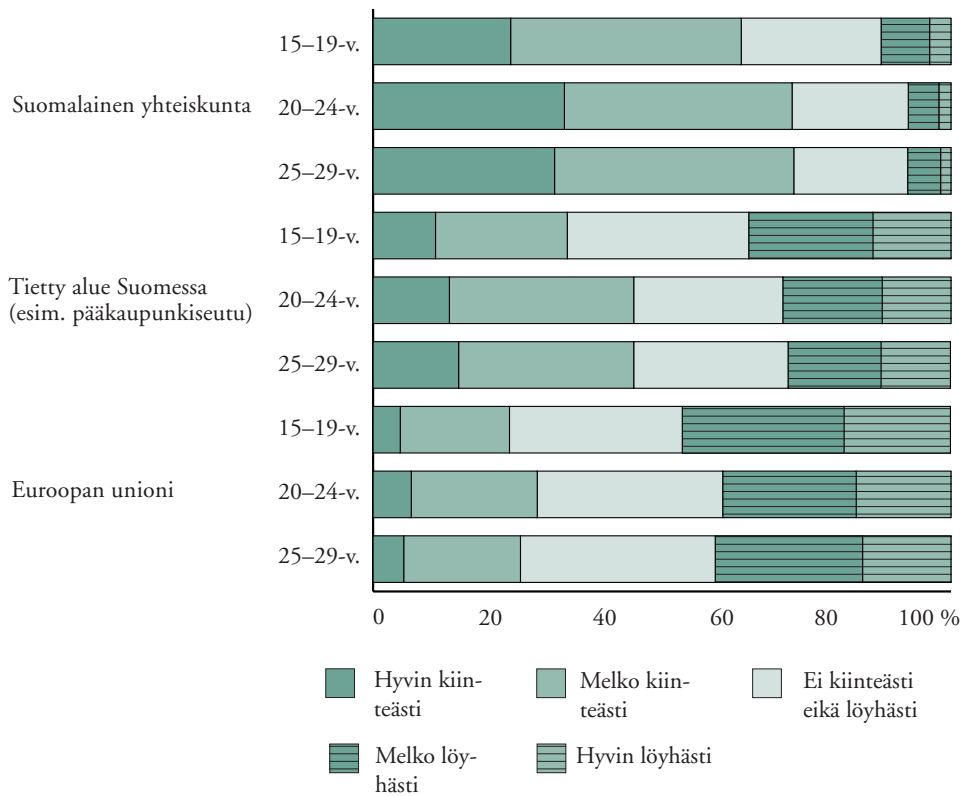
Aluetekijä näyttäytyy kuulumisen kokemusten eroina pohjoinen–etelä-akselilla. Kautta linjan Lapin, ja varsinkin Oulun läänissä nuoret tuntevat kuuluvansa kiinteämmin sosiaalisiin yksiköihin kuin etelässä. Kiinnostavia eroja nähdään liittyen asuinyhteisöön ja kaupunginosaan tai kylään, joihin kuulumisen on löyhempää Etelä-Suomessa, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Sen sijaan läänien välillä ei ole eroja kuulumisen kiinteudessa suhteessa kaupunkiin/kuntaan tai suomalaiseen yhteiskuntaan. Pääkaupunkiseudun nuoret puolestaan kokevat EU:n läheisemmäksi kuin muut. He tuntevat myös erittäin kiinteää kuulumista omaan asuinalueeseensa. Myös Lapin läänissä kuulumisen alueeseen on vahvaa.

Kuvio 12. Kuinka kiinteästi tuntee kuuluvansa seuraaviin yksiköihin.

Kuvio 13. Kuinka kiinteästi tuntee kuuluvansa seuraaviin yksiköihin. Yksiköitä, joihin kuulumisen tunne lisääntyy iän myötä.

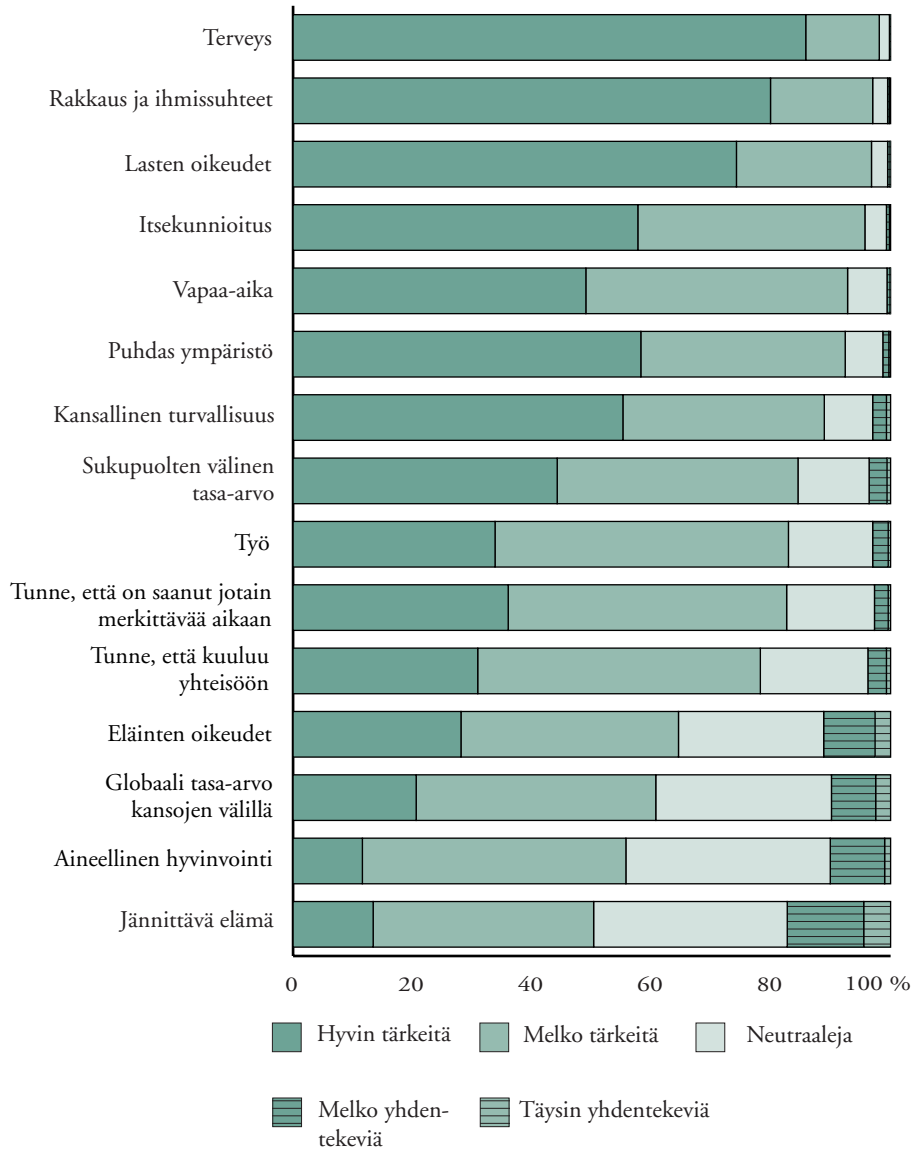
Mikä on tärkeää?

Kaikista Nuorisobarometrin aihepiireistä nuorten naisten ja nuorten miesten mielipiteet eroavat toisistaan selvimmin kysymyksessä asioiden tärkeänä kokemisesta (ks. kuvio 14). Kysytyistä 15 asiasta kaikissa – työtä lukuun ottamatta – erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Miehet pitävät naisia tärkeämpinä vapaa-aikaa, aineellista hyvinvointia ja varsinkin jännittävää elämää, jota 58 % miehistä, mutta ainoastaan 42 % naisista, pitää hyvin tai melko tärkeänä. Kaikki muut asiat ovat tärkeämpiä naisille kuin miehille. Erot sukupuolten välillä eivät siis rajoitu vain tärkeänä pidettyjen asioiden sisältöön, vaan nuoret naiset

kokevat kysytyt asiat lähes kautta linjan tärkeämpinä kuin nuoret miehet. Erot ovat suurimmat kysymyksissä eläinten oikeuksista (75 % naisista ja 54 % miehistä pitää hyvin tai melko tärkeänä) ja globaalista tasa-arvosta kansojen välillä (68 % naisista ja 54 % miehistä pitää hyvin tai melko tärkeänä).

Iän mukana arvostukset muuttuvat. Asiat, joiden tärkeänä pitäminen selvästi vähenee iän myötä ovat sukupuolten välinen tasa-arvo, globaali tasa-arvo kansojen välillä, jännittävä elämä ja aineellinen hyvinvointi (ks. kuvio 15a). Asiat, joiden tärkeänä pitäminen eniten lisääntyy iän myötä, ovat rakkaus ja ihmissuhteet, lasten oikeudet, puhdas ympäristö ja itsekunnioitus (ks. kuvio 15b).

Kuvio 14. Kuinka tärkeänä pitää seuraavia asioita.

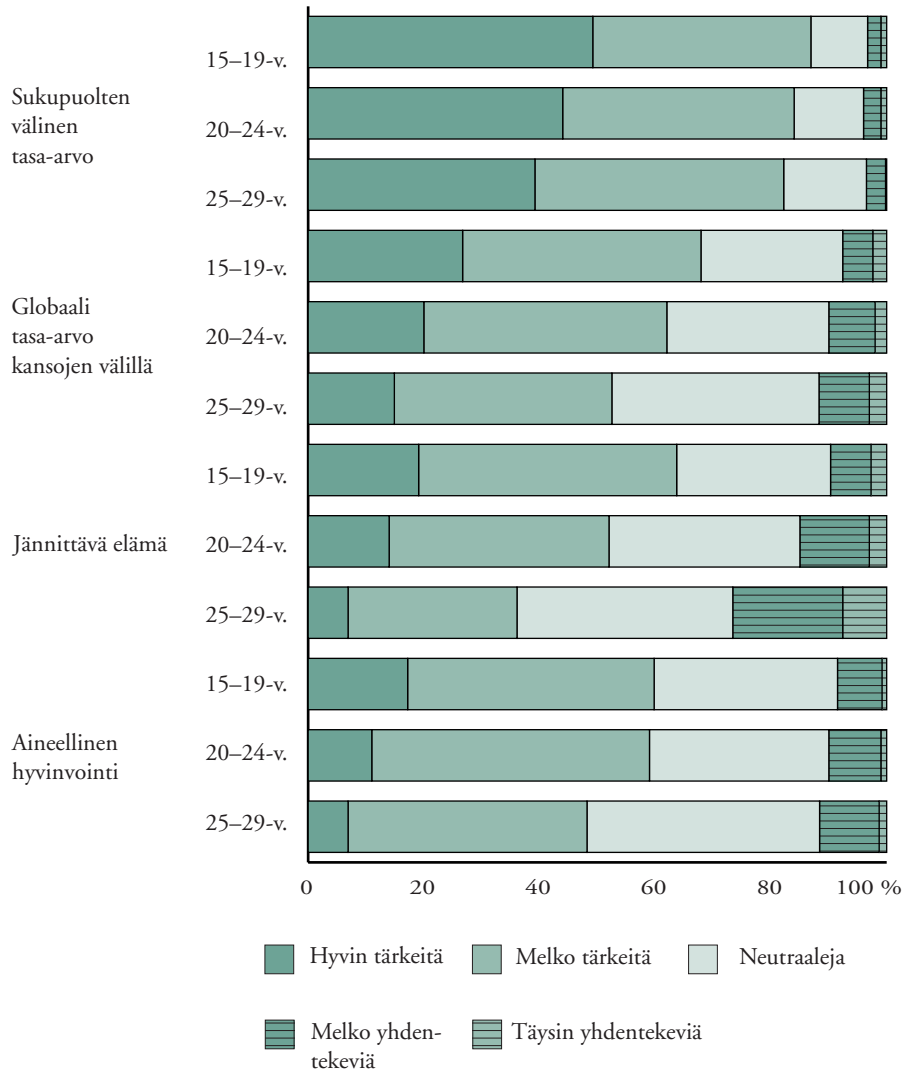

Nuorten tärkeänä pitämät asiat eivät juuri vaihtele alueittain. Myöskään kuntatyyppin mukaan ei ole löydettävissä tilastollisesti merkitseviä eroja. Ainoa poikkeus on itsekunnioitus, jota nuorista pitää tärkeänä kaupunkimaisissa kunnissa 61 %, taajaan asutuissa kunnissa 55 % ja

maaseutumaisissa kunnissa vain 47 %. Suur-Helsingin alueella itsekunnioitusta erittäin tärkeänä pitävien osuus on 67 % koko maan keskiarvon ollessa 58 %.

Perhemuodon mukainen tarkastelu paljastaa joitain kiinnostavia eroja. Niistä avio- tai avoli-

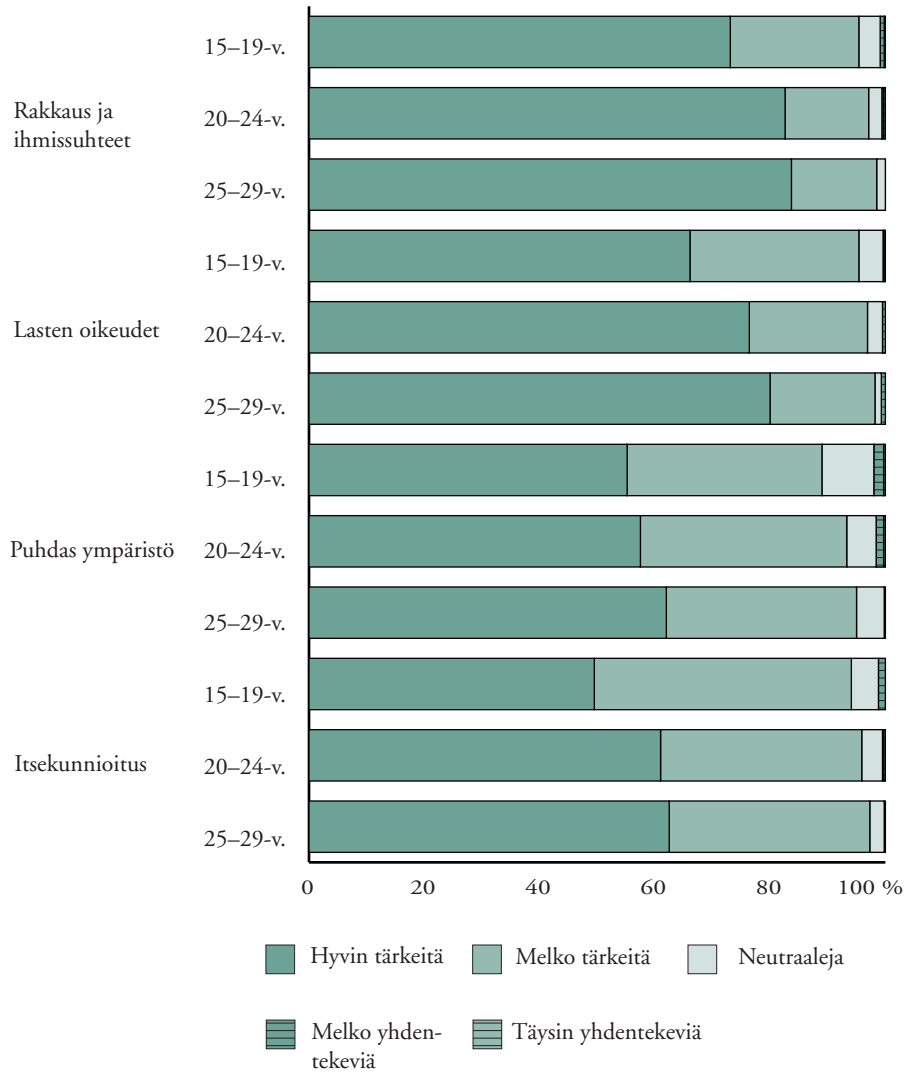
Kuvio 15a. Asiat, joiden tärkeys vähenee iän myötä.

tossa olevista nuorista, joilla on lapsia, vain 27 % pitää jännittävää elämää hyvin tai melko tärkeänä, kun osuus koko otoksessa on 50 %. Rakkautta ja ihmissuhteita he puolestaan pitävät selvästi muita tärkeämpänä (peräti 90 % pitää niitä hyvin tärkeänä). Erot säilyvät, vaikka ikä vakioitai-

siin. Yksinhuoltajat poikkeavat muusta aineistosta pitämällä hyvin tärkeinä varsinkin lasten oikeuksia (97 % yksinhuoltajista, 74 % koko aineistosta) ja sukupuolten välistä tasa-arvoa (59 % yksinhuoltajista, 44 % koko aineistosta).

Kuvio 15b. Asiat, joiden tärkeys lisääntyy iän myötä.

Perusturva

Nuorten arvioita suomalaisen sosiaaliturvan ja hyvinvointivaltion suoriutumiskyvystä tarkastellaan barometrissä seitsemän kysymyksen avulla (ks. kuvio 16). Haastatelluille esitetyt väitteet liit-

tyvät nimenomaan suomalaisen sosiaaliturvan tämänhetkiseen tilaan; aineiston avulla ei päästä kuin epäsuorasti tulkitsemalla käsiksi siihen, kuinka asioiden nuorten mielestä pitäisi olla. Sivuilla 71–81 Petri Paju käsittelee aihetta yleisemmän hyvinvointivaltiokeskustelun näkökulmasta, tässä

yleiskatsauksessa tyydytään kuvailemaan nuorten suhtautumista esitettyihin väitteisiin.

Yli puolet nuorista (58 %) uskoo, että jos sairastuu, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisen turvatut. Vaikka kysymyksenasettelussa mainittiin sairastumistapauksessa sekä hoito että toimeentulo, on luottamus perusturvan kantavuuteen silti vahvempaa kuin työttömyystapauksessa, jossa 51 % luottaa toimeentulon olevan kohtuullisen turvatun. Pitkäaikaistyöttömän yhteiskunnan takaamaan uudelleen koulutautumismahdollisuuteen uskoo 57 % nuorista.

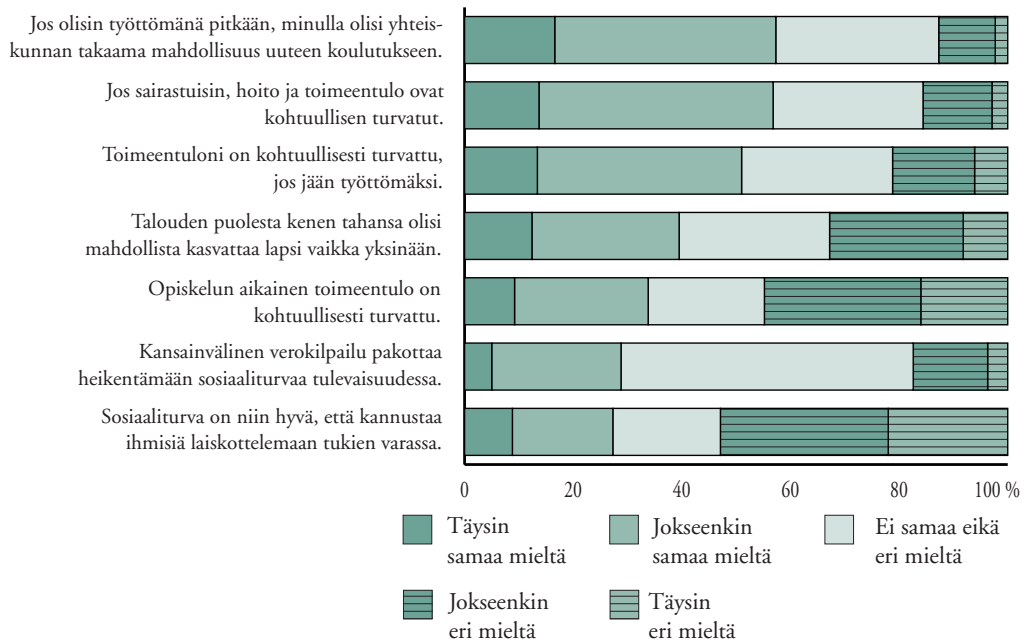
Sosiaaliturvan takaamiin palveluihin liittyvistä väitteistä suurinta epäluottamusta nuorissa herättää opiskelun aikainen toimeentulo. 34 % uskoo, että toimeentulo on kohtuullisen turvattu, mutta 45 % on toista mieltä. Kyse ei ole pelkistä mielikuvista, sillä opiskelu on epäilemättä se yhteiskunnan tukea vaativa elämäntilanne, josta nuorilla on eniten kokemusta. Tämä näkyy myös

siinä, että niiden nuorten osuus, jotka eivät ota kantaa kumpaankaan suuntaan, on pienempi kuin muiden hyvinvointipalveluihin liittyvien kysymysten kohdalla.

Varsinaisten hyvinvointipalveluiden lisäksi kysyttiin nuorten kantaa kahteen laajempaan hyvinvointivaltioon liittyvään kysymykseen. Väite ”Kansainvälinen verokilpailu pakottaa heikentämään sosiaaliturvaa tulevaisuudessa” koettiin ilmeisesti vaikeaksi, sillä vähemmän kuin puolet vastaajista osasi ottaa kantaa kysymykseen: 29 % oli samaa, 17 % eri mieltä. Sen sijaan väitteeseen ”Sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa” oltiin hyvinkin valmiita ottamaan kantaa. Enemmistö (53 %) nuorista on väitteen kanssa eri mieltä, 27 % samaa mieltä.

Naisten ja miesten perusturvaan liittyvät mielipide-erot ovat suuria. Miehet suhtautuvat naisia luottavaisemmin siihen, että hyvinvointival-

Kuvio 16. Käsitukset suomalaisesta perusturvasta.

tio takaa toimeentulon, mutta he myös pitävät sosiaaliturvaa passivoivana. Naisista 24 % ja miehistä 30 % pitää sosiaaliturvaa niin hyvänä, että se kannustaa ihmisiä laiskotteluun. Erot ovat selvät myös siinä, kuinka moni luottaa turvattuun toimeentuloon opiskeluaikana (naisista 31 %, miehistä 36 %), sairaana (naisista 52 %, miehistä 61 %) ja työttömänä (naisista 49 %, miehistä 53 %).

Ikä on tärkeä tekijä tarkasteltaessa asennetta perusturvaan (ks. kuvio 17). Yleisesti ottaen nuorten luottamus vähenee iän myötä – vai pitäisikö sanoa kokemuksen karttuessa. Kaikkein jyrkimmän heikkenee luottamus toimeentuloon opiskeluaikana. Todennäköisesti syynä onkin nuorimman ikäluokan (15–19-vuotiaiden) vähäinen kokemus opintotuella pärjäämisestä.

Nuorimpien opiskelijoiden luottamus turvattuun opiskelun aikaiseen toimeentuloon on selvästi vahvempaa kuin niiden, jotka eivät opiskele, mutta vanhimmassa ikäryhmässä erot tasoittuvat. 25–29-vuotiailla opiskelijoilla sekä luottamus että epäluottamus opiskelun aikaiseen toimeentuloon on yleisempää kuin niillä, jotka eivät ole opiskelijoita. ”Ei samaa eikä eri mieltä”-ryhmän osuus on vastaavasti opiskelijoilla selvästi pienempi. Tämä selittyy sillä, että opiskelijoilla on enemmän tietoa asiasta.

Työttömien nuorten asennoitumisesta sosiaaliturvaan liittyviin väitteisiin löytyy kiinnostavia eroja muihin vastaajiin. Työttömät nuoret eivät hyväksy väitettä sosiaaliturvan laiskistavasta vaikutuksesta yhtä laajasti kuin muut (22 % työttömistä, 28 % muista samaa mieltä). Työttömistä 64 % ja muista nuorista 57 % on sitä mieltä, että jos työttömyys pitkittyy, yhteiskunta takaa mahdollisuuden uuteen koulutukseen. Työttömien ja muiden näkemykset työttömien toimeentulon turvaamisesta eroavat toisistaan siinä, että suurempi osa työttömistä (31 %) kuin muista (21 %) ei pidä työttömien toimeentuloa turvattuna. Mielenkiintoista sinänsä: lähes yhtä suuri osa työttömistä (49 %) kuin muistakin (51 %) on sitä mieltä, että toimeentulo työttömyyden kohdatessa on kohtuullisen turvattu.

Epävarmuus ja riskit

Tässä luvussa luodaan yleissilmäys nuorten epävarmuuden ja riskien kokemuksiin. Jani Erola analysoi aihetta perusteellisemmin artikkelissaan sivuilla 82–99.

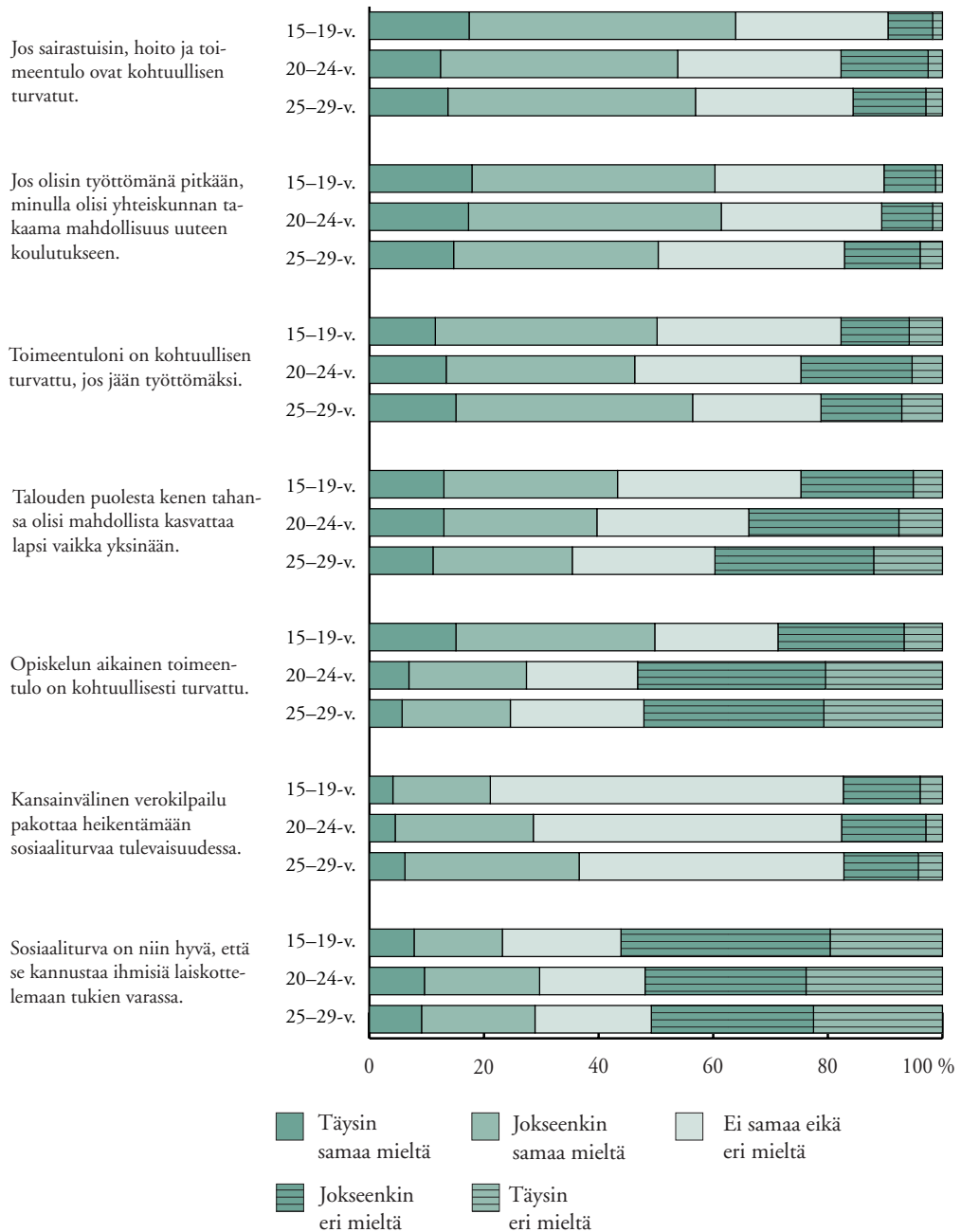
Epävarmuus

Nuorten epävarmuuden tai turvattomuuden kokemuksia mitattiin laajalla 15 osion kysymyspatteristolla. Kysymysten voi katsoa jakaantuvan karkeasti ottaen kahdenlaisten kattoteemojen alle – henkilökohtaiseen selviytymiseen liittyviin (ihmissuhteet, terveys, opiskelu, toimeentulo) ja yhteiskunnallisiin/globalleihin epävarmuuden aiheisiin (maailmanpoliittinen tilanne, ympäristöasiat, valtion talous, ”eläkepomme”).

Kaiken kaikkiaan nuoret naiset kokevat useimpia kysytyjä asioita kohtaan turvattomuutta jonkin verran enemmän kuin nuoret miehet (ks. kuviot 18a ja 18b). Erot ovat huomattavia suhteessa suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten ympäristöasioihin (naisista 40 %, miehistä 35 % kokee melko tai hyvin paljon epävarmuutta), maailmanpoliittiseen tilanteeseen (naisista 34 %, miehistä 28 %) sekä yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja asenteisiin (naisista 36 %, miehistä 27 %). Myös oma toimeentulo ja työn pysyvyys ovat naisille suurempia turvattomuuden aiheita kuin miehille.

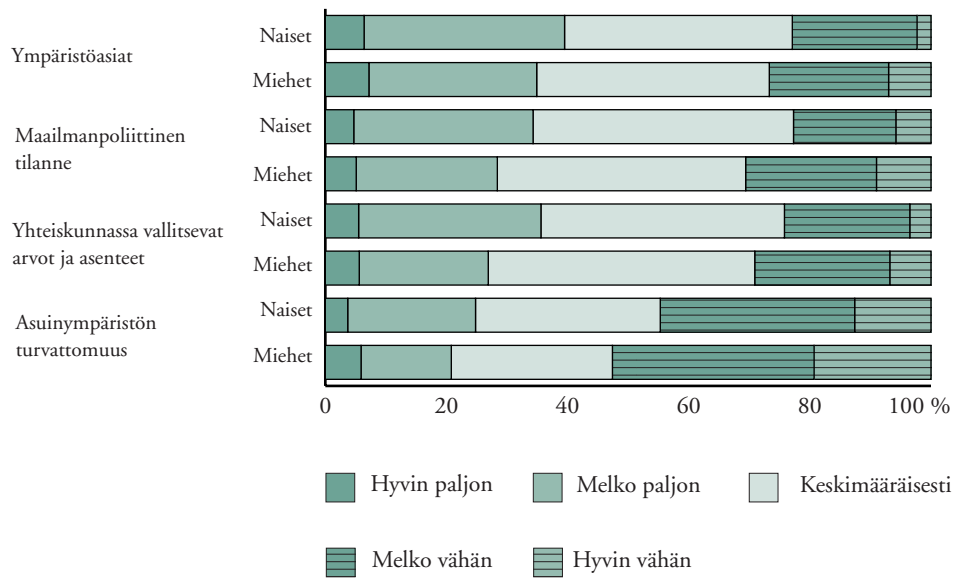
Miehet kokevat naisia enemmän epävarmuuden kokemuksia vain kolmessa kysytyistä asiosta. Miehistä 35 % kokee hyvin paljon tai melko paljon epävarmuutta suhteessa ihmissuhteiden pysyvyyteen (naisista 27 %), 30 % suhteessa maahanmuuttajien määrän lisääntymiseen (naisista 19 %) ja 23 % suhteessa opiskeluun (naisista 19 %). Nuorten miesten turvattomuuden kokemus suhteessa ihmissuhteiden pysyvyyteen on mielenkiintoinen ilmiö. Toisaalla barometrissä kysyttiin, mitä nuoret pitävät tärkeänä, ja miehille rakkaus ja ihmissuhteet, sekä tunne, että kuuluu yhteisöön, olivat selvästi vähemmän tärkeitä kuin naisille.

Kuvio 17. Käsitukset perusturvasta ikäryhmittäin.

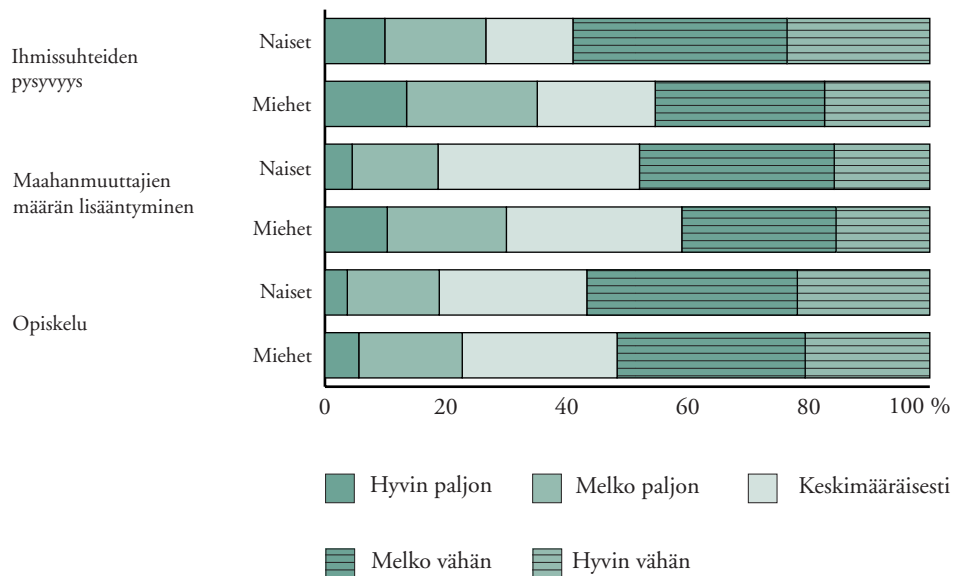

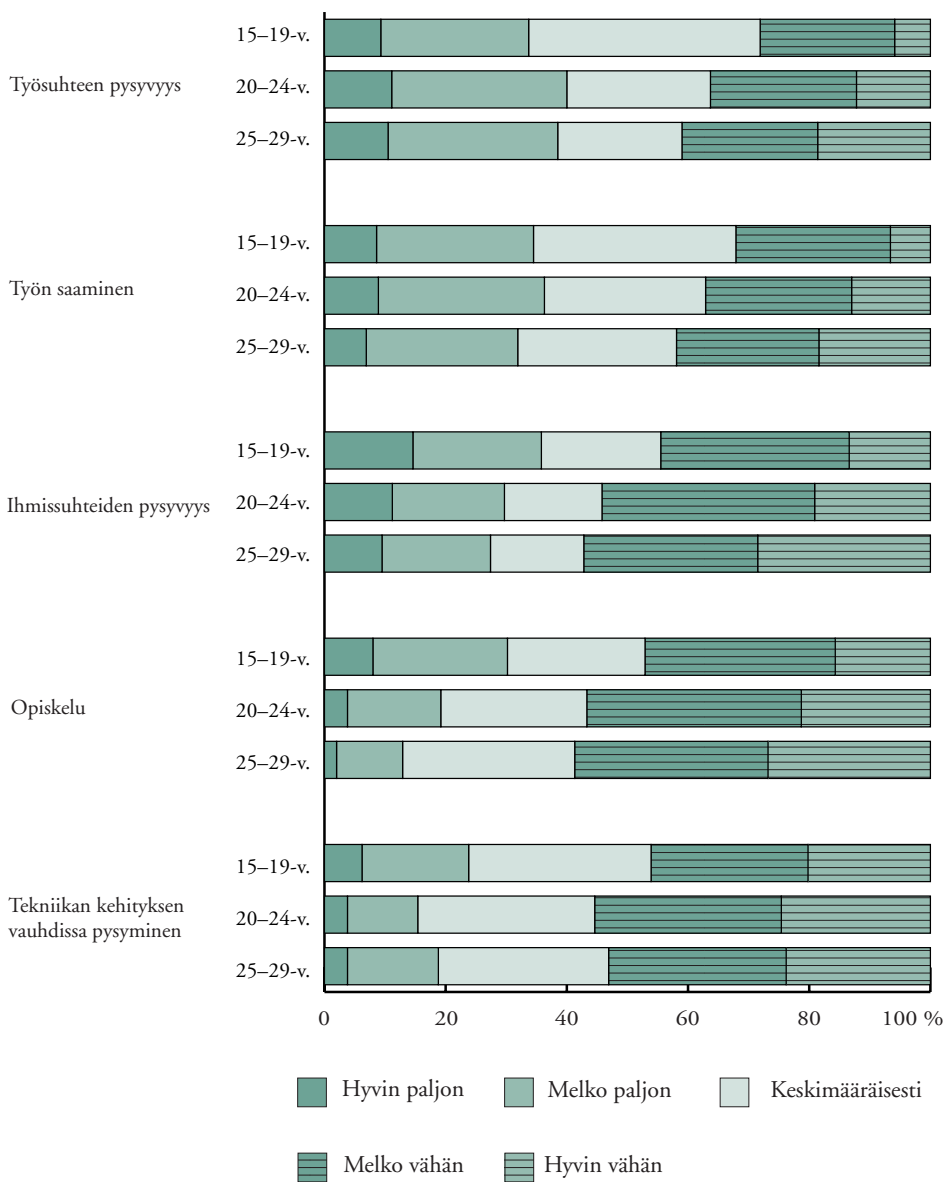
Kuvio 18a. Asiat, joiden takia naiset kokevat enemmän epävarmuutta tai turvattomuutta kuin miehet.

Kuvio 18b. Asiat, joiden takia miehet kokevat enemmän epävarmuutta tai turvattomuutta kuin naiset.

Kuvio 19. Kuinka paljon kokee epävarmuutta. Ikäryhmittäiset vastaukset.

Mitä vanhemmista vastaajista on kyse, sitä vähemmän he yleisesti ottaen kokevat epävarmuuden tunteita kysytyjä asioita kohtaan (ks. kuvio 19). Ainoa poikkeus, jossa turvattomuuden tunne on vanhemmissa ikäryhmissä yleisempää, on yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet (ja siinäkin ero on tilastollisesti ainoastaan melkein merkitsevä). Nuorimmat vastaajat taas kokevat erityisen paljon turvattomuutta suhteessa henkilökohtaisesti läheisiin ja kiinteästi nuoren elämäntilanteeseen liittyviin asioihin: opiskeluun, työn saantiin, ihmissuhteisiin. Erot ovat erittäin selvät, kun verrataan eri ikäryhmissä niiden osuuksia, jotka eivät koe epävarmuutta kysytyä asiaa kohtaan.

Alueellisia eroja nuorten turvattomuuden tunteissa on melko vähän. Merkitseviä eroja syntyy vain suhteessa omaan toimeentuloon ja opiskeluun. Epävarmuutta omasta toimeentulosta tunnetaan eniten Itä-Suomen ja Lapin lääneissä. Opiskelua kohtaan tunnetaan epävarmuutta eniten Oulun ja Lapin läänissä.

Suur-Helsingin alueen nuoret tuntevat keskimääräistä suurempaa huolta ympäristöasioista kuin nuoret keskimäärin. He poikkeavat muun Suomen nuorista myös suhteessa tekniikan kehityksen vauhdissa pysymiseen. Suur-Helsingin alueella vain 14 % tuntee hyvin paljon tai melko paljon epävarmuutta siitä, kun muualla osuus on 21 %.

Nuorten epävarmuuden kokemuksia tarkasteltaessa on myös syytä kiinnittää huomiota niihin, jotka tuntevat turvattomuutta ”keskimääräisesti”. Tämä ”jotain siltä väliltä”-valinta muistuttaa kyselytutkimuksissa usein käytettyä ”en osaa sanoa”-vaihtoehtoa, ja punaisena lankana keskimääräisesti epävarmuutta tuntevien osuuden vaihtelussa kysymysten välillä näyttää olevan asian tuttuus. Pienimmillään osuus nimittäin on vastaajan kannalta varmasti läheisissä kohdissa, kuten oma terveydentila, perheenjäsenten turvallisuus ja hyvinvointi sekä ihmissuhteiden pysyvyys. Suurimmillaan osuus puolestaan on kysymyksissä valtion taloudesta, maailmanpoliittisesta tilanteesta ja yhteiskunnassa vallitsevista arvoista ja asenteista.

Riskit

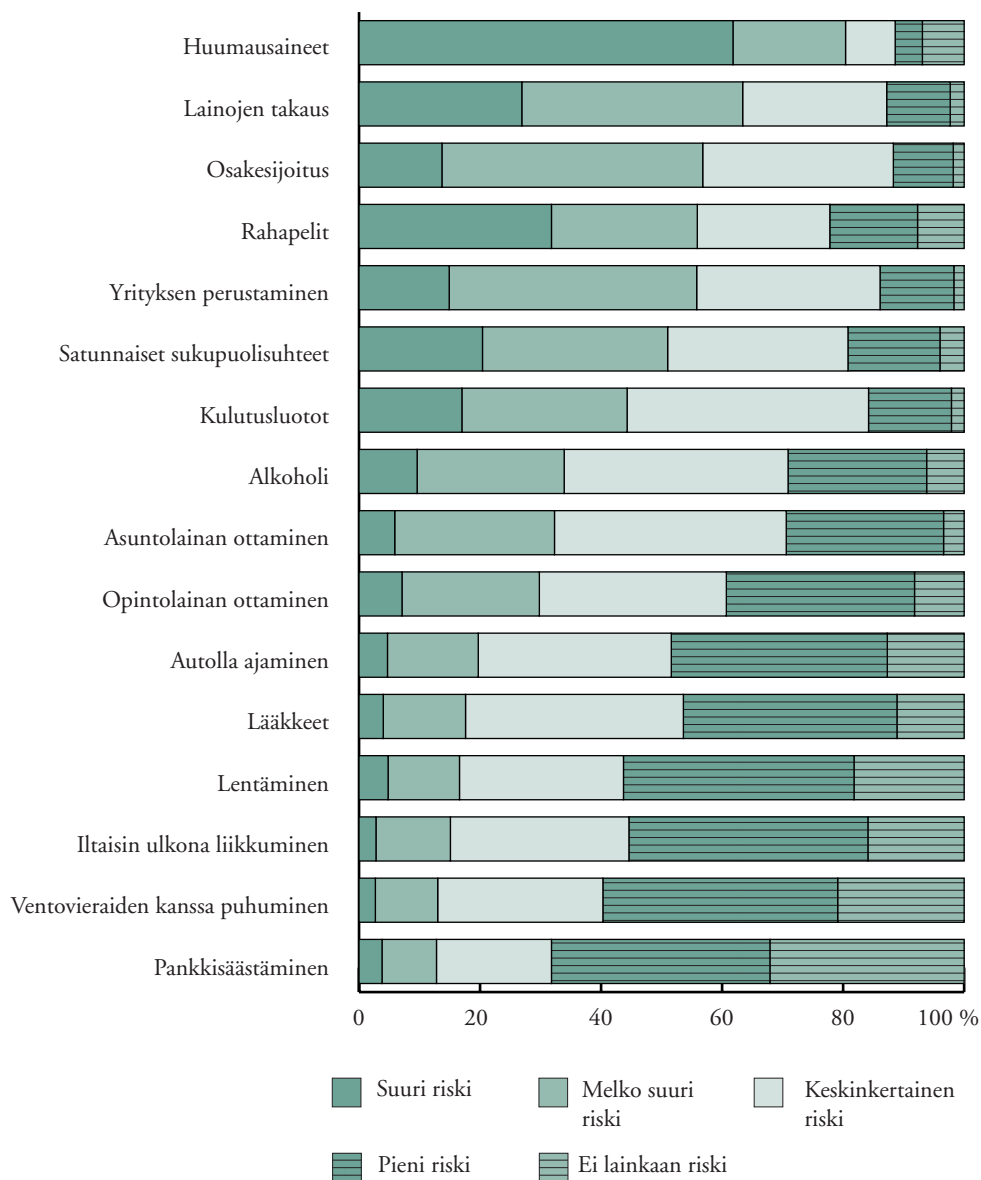
Kun nuorilta kysyttiin, kuinka suurena riskinä he pitävät erilaisia toimintoja, suurimpien riskien nähtiin liittyvän huumausaineisiin (ks. kuvio 20). On syytä kysyä, mitä nuoret ovat ajatelleet pitäessään huumeita riskinä: huumausaineiden kokeilun vaarallisuutta, huumerikollisuuteen liittyviä yhteiskunnallisia riskejä vai jotain muuta. Nuorilta kysyttiin toimintoihin liittyvistä riskeistä, ei riskeistä yleensä, ja todennäköisesti nuoret siis ottavat kantaa nimenomaan huumeiden käyttämiseen liittyviin riskeihin. Niinpä se, että yli 80 % pitää huumausaineita riskinä, ei ole yllättävää, vaan pikemminkin herättää mielenkiintoa se 7 %, joka ei pidä huumeita lainkaan riskinä. Tämän joukon (n=126) jakaumat taustamuuttujien luokissa ovat kuitenkin hyvin samankaltaisia kuin koko otoksen. Ainoat tilastollisesti merkitsevät erot löytyvät ikäryhmittäisessä tarkastelussa. 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä 10 % vastaajista ei pidä huumausaineita lainkaan riskinä, kun 20–24-vuotiaista 6 % ja 25–29-vuotiaista 5 % on tätä mieltä.

Barometriin osallistuneet nuoret näkevät huomattavia riskejä myös sellaisissa talouteen liittyvissä toiminnoissa kuin lainojen takaus, osakesijoitus, rahapelit, yrityksen perustaminen ja kulutusluotot. Asunto- tai opintolainan ottaminen puolestaan koetaan pienempänä riskinä, ja kaikista kysytyistä toiminnoista pienimpänä riskinä pidetään pankkisäästämistä.

Naiset kokevat riskit kautta linjan suurempina kuin miehet. Kuvioon 21 on koottu asiat, joita kohtaan naisten kokema riski on tilastollisesti merkitsevästi suurempi kuin miesten. Tästä tendenssistä ei ole yhtään poikkeusta, sillä miehet eivät koe mitään kysytyistä toiminnoista suurempana riskinä kuin naiset. Suurimmat asennerot sukupuolten riskikokemuksissa liittyvät sattunaisiin sukupuolisuhteisiin.

Eri ikäiset vastaajat kokevat riskit selvästi eri tavoin. Kuvioon 22a on koottu asiat, joita kohtaan koettu riskin määrä kasvaa iän mukana. 15–19-vuotiaista vastaajista 77 % kokee huumausaineet suureksi tai melko suureksi riskiksi,

Kuvio 20. Kuinka suurena riskinä pitää eri asioita.

25–29-vuotiaista 83 %. Mitä vanhemmasta vastaajasta on kyse, sitä suurempana riskinä pidetään myös sellaisia taloudellisia toimintoja kuin lainojen takaus, osakesijoitus, rahapelit ja kulutusluotot. On mielenkiintoista kiinnittää huomiota myös riskiä keskinertaisena pitävien osuu-

teen. Tämän vaihtoehdon on esimerkiksi kulutusluottojen riskeistä kysyttäessä valinnut peräti 56 % nuorimmista, mutta vain 26 % vanhimista vastaajista. Tämä saattaa kertoa siitä, että nuorimmilla vastaajilla ei ole selvää kuvaa kysytystä asiasta.

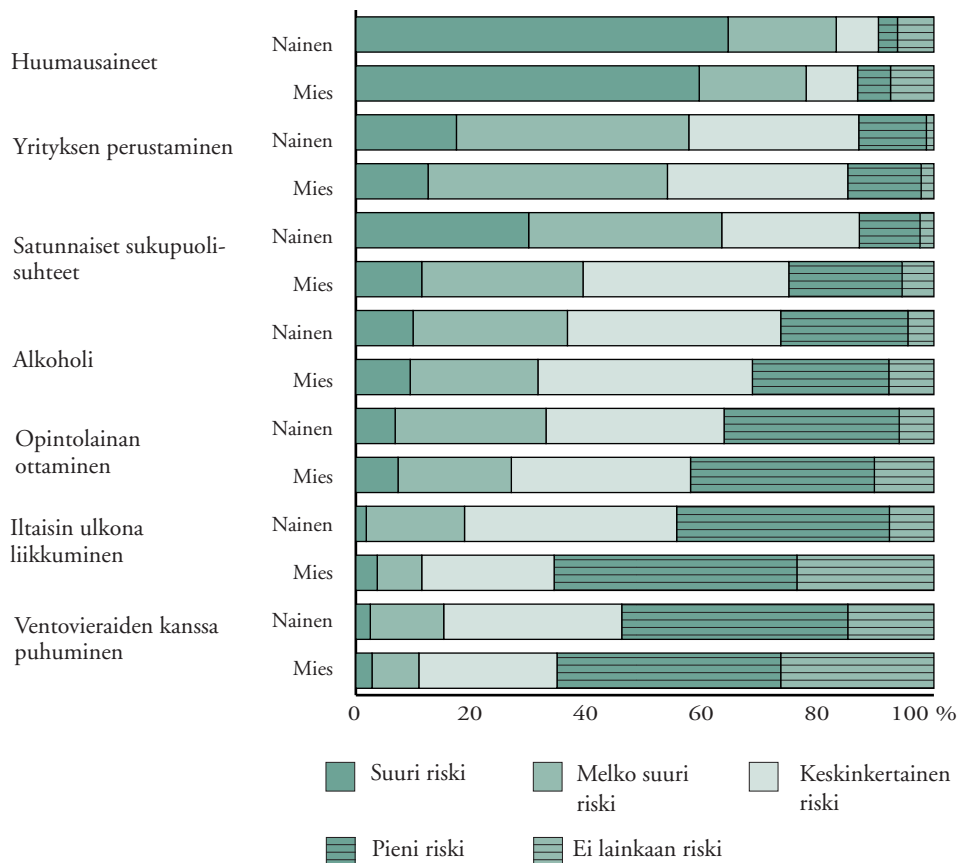
Vanhin, 25–29-vuotiaiden ikäryhmä kokee satunnaiset sukupuoli-suhteet selvästi suurempana riskinä kuin nuoremmat vastaajat. Ikä itsessään ei kuitenkaan välttämättä selitä asenne-eroja, vaan myös nuorten muuttuvat elämäntilanteet. Esimerkiksi perhemuodon vakioiminen hävittää ikäryhmien väliset erot; avio- tai avoliitossa elävät, ja varsinkin ne, joilla on lapsia, pitävät satunnaisia sukupuoli-suhteita kaikissa ikäryhmissä suurempana riskinä kuin muut nuoret.

Kuviossa 22b puolestaan esitetään ne asiat, joita kohtaan koettu riskin määrä vähenee iän mukana. Näitä, nimenomaan kaikkein nuorimpien vastaajien riskinä pitämiä toimintoja ovat

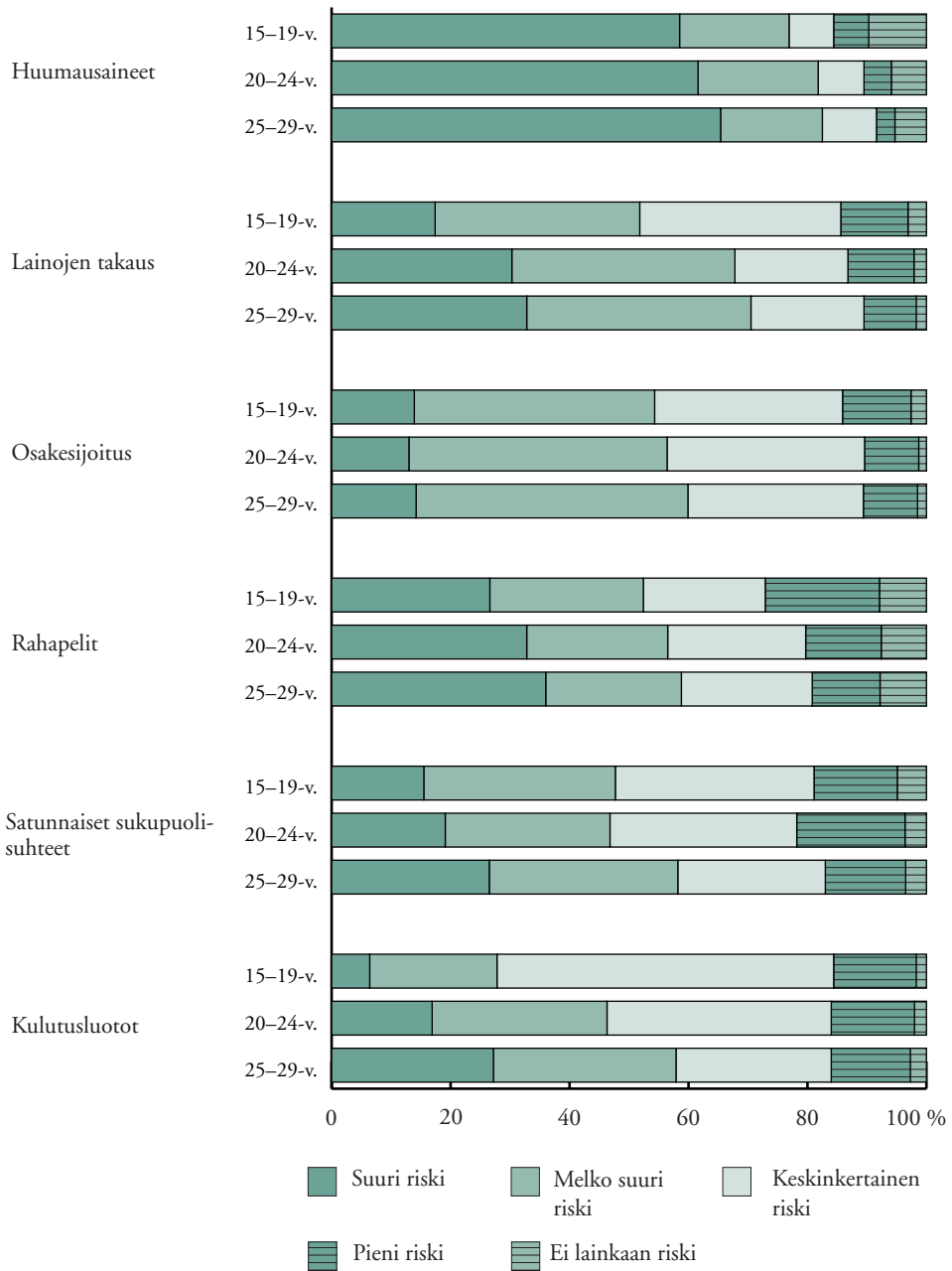
asunto- ja opintolainan ottaminen, iltaisin ulkona liikkuminen, ventovieraiden kanssa puhuminen ja pankkisäästäminen.

Aluekohtaiset erot riskien kokemisessa ovat melko pieniä. Tilastollisesti merkitseviä eroja syntyy lähinnä vain suhteessa muutamiin ”paheisiin”. Lapin läänissä rahapelejä ja alkoholia pidetään muuta maata suurempana riskinä, mutta huumausaineet ovat Lapin läänin nuorten mielestä puolestaan pienempi riski kuin Suomessa keskimäärin. Suur-Helsingin alueen nuorille taas rahapelit ovat muuta maata suurempi riski, mutta alkoholi ja lääkkeet koetaan pienemmiksi riskeiksi kuin muualla Suomessa.

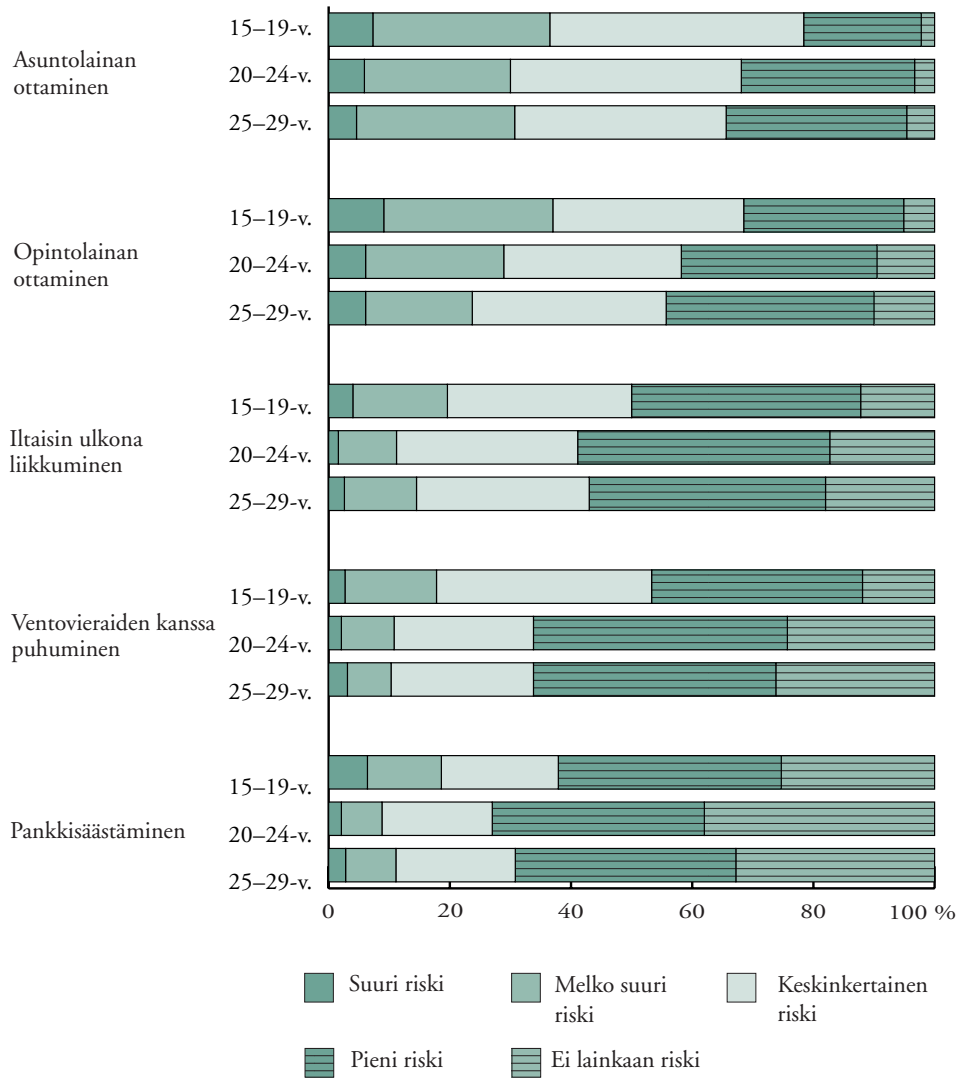
Kuvio 21. "Kuinka paljon koet sisältyvän riskejä seuraaviin toimintoihin?" Sukupuolten välisiä asenne-eroja.

Kuvio 22a. Asiat, joihin liittyvien riskien kokeminen lisääntyy iän myötä.

Kuvio 22b. Asiat, joihin liittyvien riskien kokeminen vähenee iän myötä.

Sukupolvet ja ikäluokat

Yksi vuoden 2004 nuorisobarometrin teemoista on sukupolvet – nuorten käsitys omasta sukupolvestaan ja sen eroista vanhempaan polveen ja siitä, mihin suuntaan ikäluokan taloudellinen asema ja poliittinen vaikutusvalta ovat kehittyneissä. Terhi-Anna Wilska käsittelee aihetta perusteellisemmin sivuilla 100–112, tässä esitetään yleiskatsaus nuorten sukupolvikäsityksistä barometriaineiston valossa.

Haastatelluille nuorille esitettiin kymmenen sukupolvinimitystä ja heitä pyydettiin valitsemaan, mikä niistä parhaiten kuvaa omaa sukupolvea. Vastaajilla oli mahdollisuus valita yksi tai kaksi tarjotuista nimitysvaihtoehdoista. Vastaukset on koottu kuvioon 23. Selvät suosikit ovat tietotekniikkasukupolvi ja kännykkasukupolvi. Varsinkin nuoret miehet katsovat kuuluvansa tietotekniikkasukupolveen. Nuoret naiset puolestaan pitävät sukupolveaan parhaiten kuvaavana nimityksenä selvästi miehiä useammin kulutussukupolvea.

15–19-vuotiaiden ikäryhmän mielestä kännykkasukupolvi on kuvaavampi nimitys omalle sukupolvelle kuin vanhempien vastaajien mielestä. 25–29-vuotiaiden ikäryhmän mielestä puolestaan heti-mulle-kaikki-tänne-sukupolvi on suhteellisen kuvaava nimitys.

Selvä enemmistö nuorista on sitä mieltä, että erot sukupolvien välillä ovat merkittäviä (ks. kuviot 24a–c). Suurimmat sukupolvierot liittyvät nuorten mielestä arvoihin ja asenteisiin, joissa 78 % vastaajista näkee sukupolvien välillä merkittäviä eroja. 71 % nuorista on sitä mieltä, että tiedon ja koulutuksen suhteen on merkittäviä eroja ja 61 %:n mielestä sukupolvien välillä on merkittäviä eroja taloudellisessa mielessä.

Naiset pitävät sukupolvien välisiä eroja kaikilla kysytyillä ulottuvuuksilla merkittävämpinä kuin miehet. Nuorimmat vastaajat taas pitävät eroja sukupolvien välillä vähemmän merkittävinä kuin vanhemmat vastaajat.

Lapin ja Oulun lääneissä sukupolvien välisiä eroja talouden sekä arvojen ja asenteiden suh-

teen pidetään pienempinä kuin maassa keskimäärin. 56 % Lapin läänin nuorista on sitä mieltä, että sukupolvien välillä on merkittäviä eroja taloudellisessa mielessä, Oulun läänissä osuus on 58 %, kaikista vastaajista tätä mieltä on 61 %. Arvojen ja asenteiden suhteen näkee merkittäviä eroja 69 % Lapin läänin, 73 % Oulun läänin ja peräti 81 % Etelä-Suomen läänin nuorista. Koko maan keskiarvo on 78 %. Näkemyserot ovat vielä suuremmat, jos verrataan eri kuntatyypeissä asuvien mielipiteitä. Kaupunkimaisissa kunnissa asuvista 64 % pitää sukupolvien eroja taloudellisessa mielessä merkittävänä, kun taajaan asutuissa kunnissa asuvista tätä mieltä on 59 % ja maaseutumaisissa kunnissa asuvista vain 54 %. Arvojen ja asenteiden suhteen sukupolvien eroja pitää merkittävänä kaupunkimaisissa kunnissa asuvista nuorista 80 %, taajaan asutuissa kunnissa asuvista 75 % ja maaseutumaisissa kunnissa asuvista 70 %.

Työttömistä tai lomautetuista nuorista peräti 73 % pitää sukupolvien välisiä taloudellisia eroja merkittävänä, kun kaikista vastaajista tätä mieltä on 61 %. Työttömien ja muiden nuorten välillä ei ole vastaavaa mielipide-eroa muissa kuin talouteen liittyvissä arvioissa sukupolvieroista.

Kolmannes vastaajista on sitä mieltä, että vanhempien ja nuorempien vastaajien välillä on nykyisin suuri sukupolvikuilu (ks. kuvio 25). Taus-tamuuttujien mukaiset erot ovat samansuuntaiset kuin edellä käsitellyissä kysymyksissä sukupolvien välisistä eroista. Poikkeuksena voisi pitää ikää, sillä vaikka pienempi osuus nuorimmista vastaajista piti sukupolvien eroja merkittävänä arvojen, koulutuksen ja talouden suhteen, ovat he kuitenkin muita useammin sitä mieltä, että sukupolvien välillä on suuri kuilu.

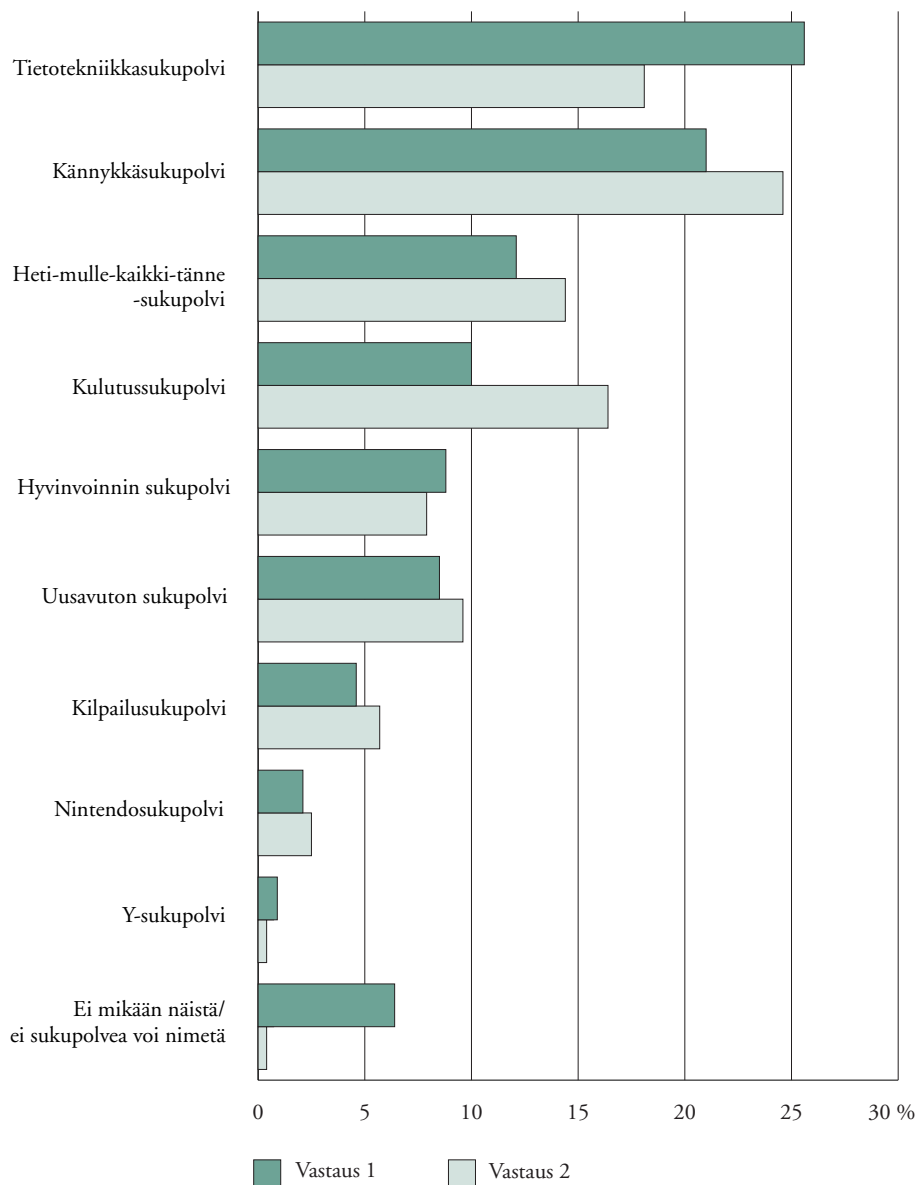
Nuorilta kysyttiin myös sitä, mihin suuntaan he uskovat oman ikäluokansa taloudellisen aseman ja poliittisen vaikutusvallan kehittyvän verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Muutoksen taloudellisessa asemassa arvioidaan olevan suurempaa kuin poliittisessa vaikutusvallassa, ja lähes puolet vastaajista (46 %) arvioi sen olevan kehitystä parempaan suuntaan. Pessimistisimmät ar-

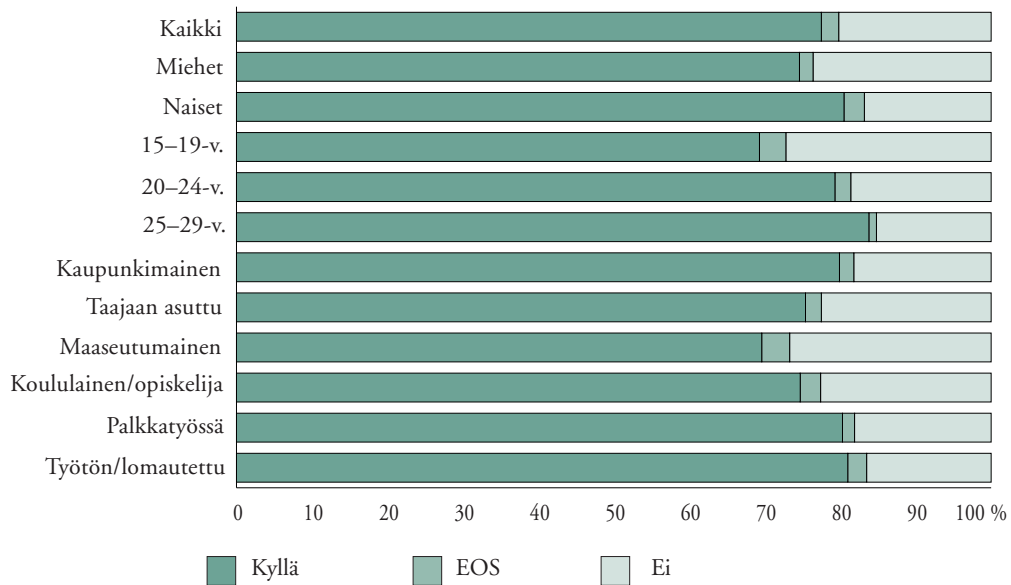
viot ikäpolvensa taloudellisen aseman kehittymisestä esittävät työttömät/lomautetut nuoret. Koulutuksen tasolla näyttää olevan yhteyttä epäile-

vään asenteeseen varsinkin ikäluokan poliittisen vaikutusvallan kehittymistä kohtaan. (Ks. kuviot 26a ja 26b.)

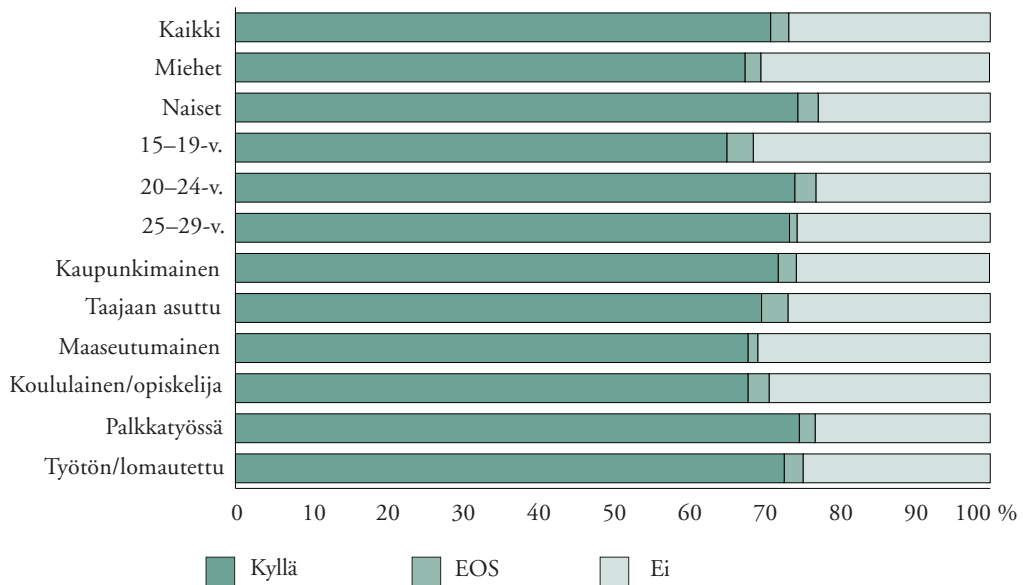
Kuvio 23. "Mikä seuraavista nimityksistä parhaiten kuvaa omaa sukupolveasi?"

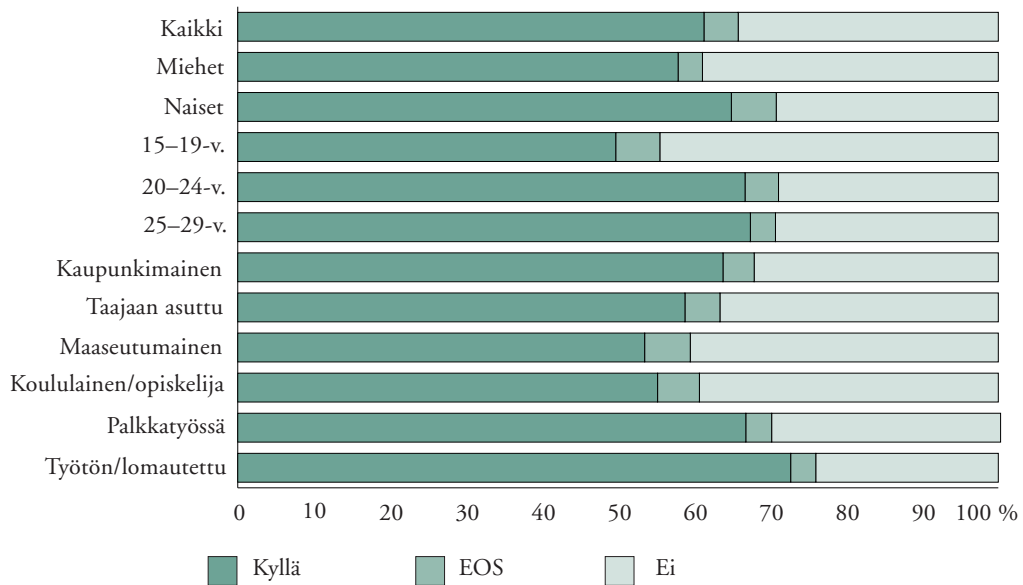
Kuvio 24a. "Onko mielestäsi sukupolvien välillä merkittäviä eroja arvojen ja asenteiden suhteen?"

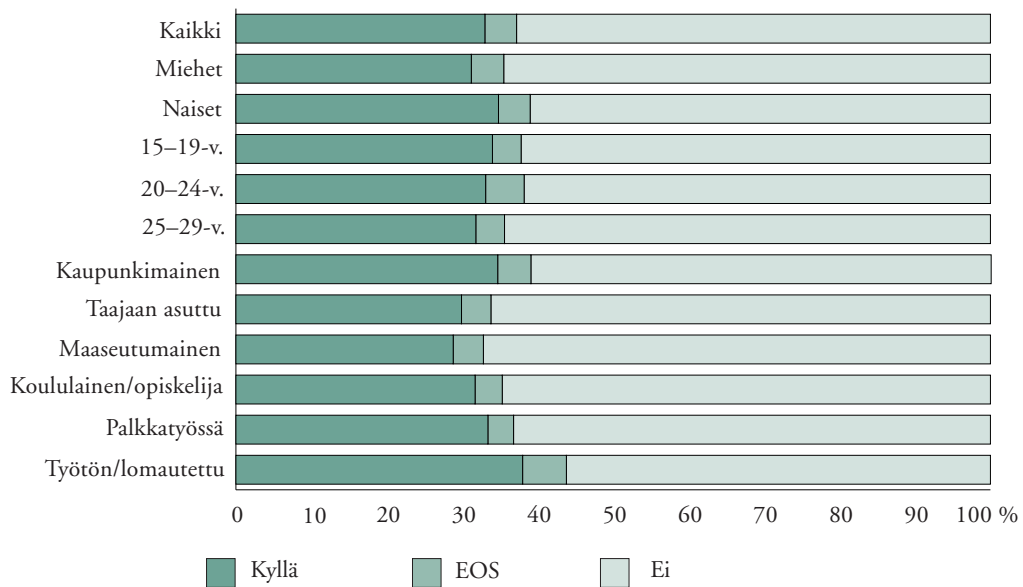
Kuvio 24b. "Onko mielestäsi sukupolvien välillä merkittäviä eroja tiedon ja koulutuksen suhteen?"

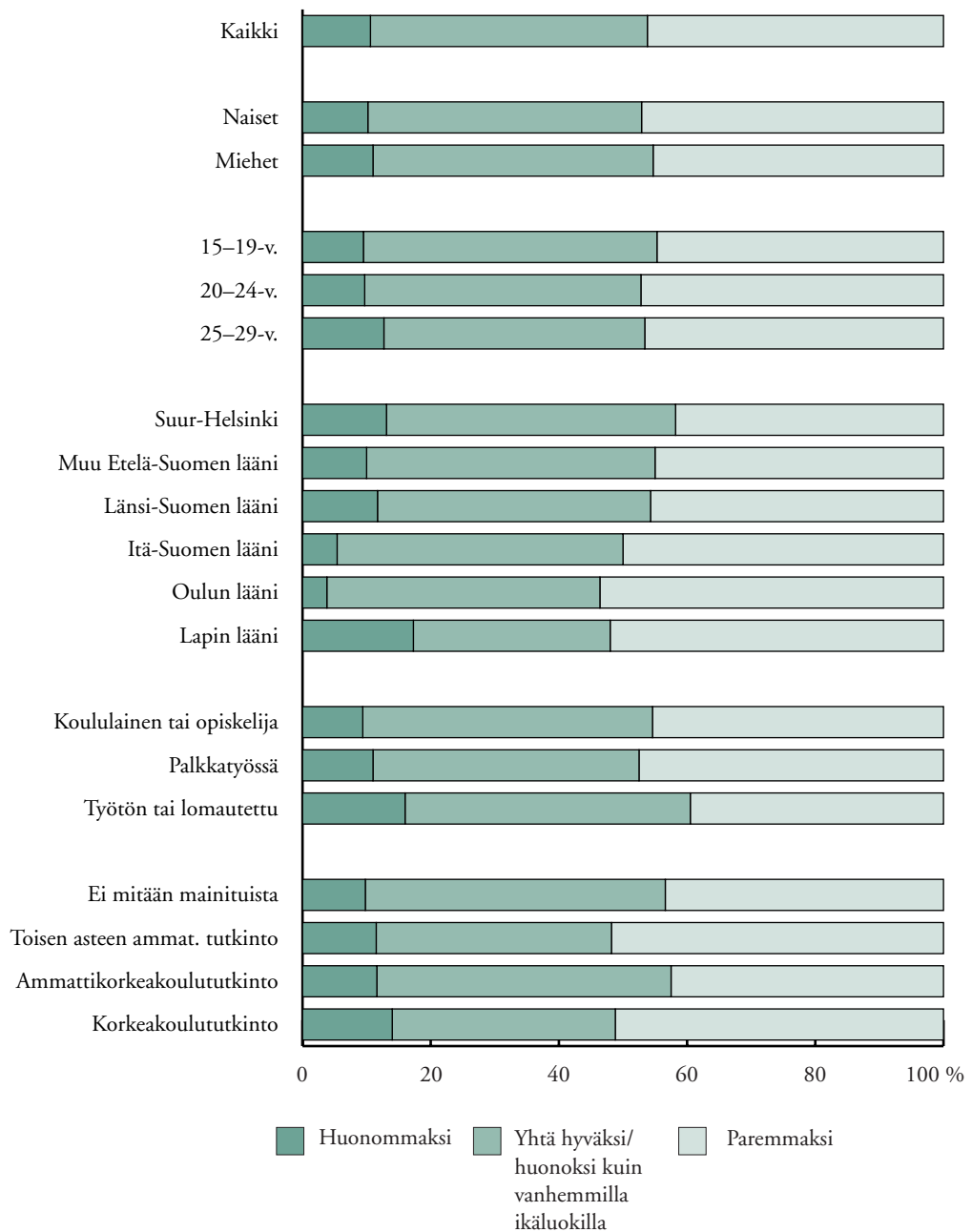
Kuvio 24c. "Onko mielestäsi sukupolvien välillä merkittäviä eroja taloudellisessa mielessä?"

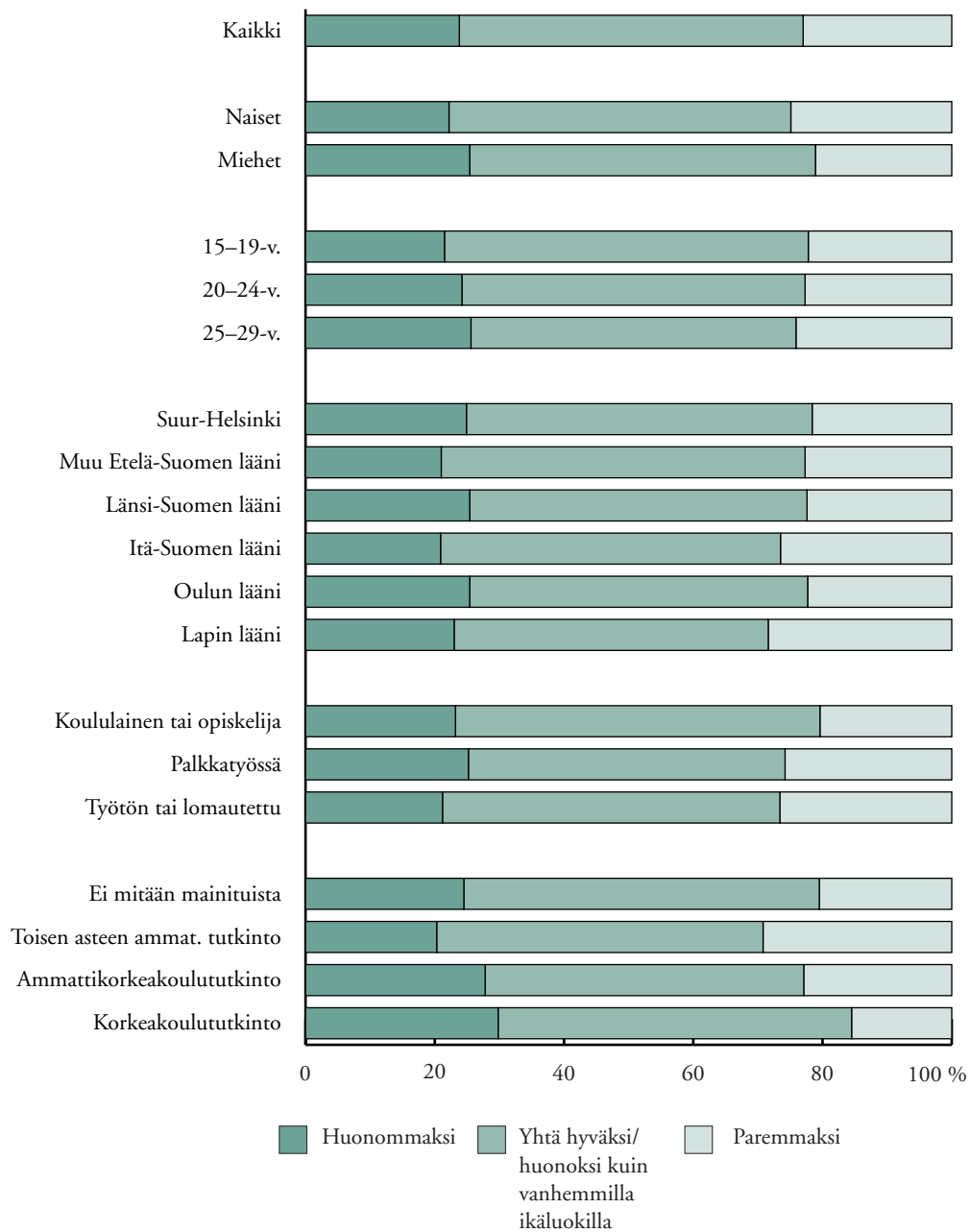
Kuvio 25. "Tunnetko, että vanhempien ja nuorempien sukupolvien välillä on nykyisin 'sukupolvien välinen suuri kuilu'?"

Kuvio 26a. "Uskotko oman ikäluokkasi taloudellisen aseman tulevaisuudessa kehittyvän huonommaksi, paremmaksi vai yhtä hyväksi/huonoksi kuin vanhemmilla ikäluokilla?"

Kuvio 26b. "Uskotko oman ikäluokkasi poliittisen vaikutusvallan tulevaisuudessa kehittyvän huonommaksi, paremmaksi vai yhtä hyväksi/huonoksi kuin vanhemmilla ikäluokilla?"

Tiivistelmä aihepiireittäin

Työelämä

- Nuoret suhtautuvat työelämään vakavasti: työtä pidetään tärkeänä osana elämänsisältöä, ja halu sitoutua työpaikkaan on suurta.
- Nuorimmat vastaajat uskovat koulutuksen takaavan pysyvän työpaikan, vanhemmissa ikäryhmissä luottamus tähän on heikompaa.
- Varsinkin nuoret naiset ovat sitä mieltä, että työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun.

Yrittäjyys

- Yrittäjyyttä pidetään yleisesti tuottavana mutta vaativana toimintana.
- Miesten asenne yrittäjyyttä kohtaan on myönteisempi ja yrittäjyshalut ovat vahvemmat kuin naisilla.
- Ne nuoret, joiden lähiomaisten joukossa on yrittäjiä, ovat muita useammin suunnittelemassa oman yrityksen perustamista.

Sosiaalisiiin yhteisöihin kuulumisen

- Nuoret tuntevat kuuluvansa erityisen kiinteästi perheeseen ja ystäväpiiriin sekä suomalaiseen yhteiskuntaan ja koulu-/työyhteisöön.
- Naisten kuulumisen tunteet ovat vahvempia kuin miesten varsinkin suhteessa perheeseen ja ystäväpiiriin. Miehet puolestaan kuuluvat kiinteämmin harraste- ym. seuroihin ja asuinyhteisöön.
- Vanhemmissa ikäryhmissä kuulumisen tunteet perheen ja vertaisryhmän ulkopuolelle – alueeseen, suomalaiseen yhteiskuntaan ja EU:hun – lisääntyvät.

Mikä on tärkeää?

- Tärkeimmiksi asioiksi nousevat terveys, rakkaus ja ihmissuhteet sekä lasten oikeudet.
- Miehet pitävät vapaa-aikaa, aineellista hyvinvointia ja jännittävää elämää tärkeämpänä kuin naiset, mutta lähes kaikki muut kysytyt asiat ovat naisille selvästi tärkeämpiä kuin miehille.
- Nuoremmat pitävät sukupuolten välistä ja

kansojen välistä globaalia tasa-arvoa vanhempia vastaajia tärkeämpänä.

Perusturva

- Miehet suhtautuvat naisia luottavaisemmin suomalaiseen perusturvaan.
- Iän myötä luottamus perusturvaan heikkenee.
- Työttömät nuoret eivät yhtä usein kuin muut hyväksy väitettä siitä, että sosiaaliturva kannustaisi ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa.

Epävarmuus ja riskit

- Työn saaminen, työsuhteen pysyvyys ja oma toimeentulo ovat nuorille merkittäviä epävarmuuden aiheita.
- Naiset ja nuorimmat vastaajat kokevat muita enemmän epävarmuuden tunteita useimpia kysytyjä asioita kohtaan.
- Suurimpana riskinä nuoret pitävät huumausaineita. Myös sellaisissa talouteen liittyvissä toiminnoissa kuin lainojen takaus, osakesijoittaminen, rahapelit, yrityksen perustaminen ja kulutusluotot nähdään huomattavia riskejä.
- Naiset kokevat riskit kautta linjan suurempina kuin miehet.
- Eri ikäiset vastaajat kokevat riskit selvästi eri tavoin. Eniten iän mukana kasvaa kulutusluottojen ja satunnaisten sukupuolisuhteiden riskinä pitäminen.

Sukupolvet ja ikäluokat

- Tarjotuista vaihtoehdoista nuoret katsoivat omaa sukupolvea parhaiten kuvaaviksi käsitteiksi tietotekniikkasukupolven ja kännykkäasukupolven.
- Naiset pitävät sukupolvien välisiä eroja merkittävämpinä kuin miehet. Nuorimmat, eli 15–19-vuotiaat vastaajat, pitävät eroja sukupolvien välillä vähemmän merkittävinä kuin vanhemmat vastaajat.
- Lähes puolet vastaajista arvioi ikäluokkansa taloudellisen aseman kehittyvän paremmaksi verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Ikäluokkansa poliittisen vaikutusvallan sen sijaan arvelee kehittyvän vanhempia ikäluokkia paremmaksi vajaa neljännes vastaajista.

Liitetaulukko 1. Vastajat taustamuuttujittain.

Sukupuoli	n	%	Ammatillinen koulutus	n	%
Nainen	887	48,7	Korkeakoulututkinto	87	4,8
Mies	933	51,3	Ammattikorkeakoulututkinto	148	8,1
			Toisen asteen ammatillinen tutkinto	530	29,1
Ikäryhmä	n	%	Ei mitään edellä mainituista	1055	58,0
15–19	600	33,0			
20–24	610	33,5	Pääasiallinen toiminta	n	%
25–29	610	33,5	Koululainen tai opiskelija	924	50,8
			Palkkatyössä	625	34,3
Asuinpaikka	n	%	Työtön tai lomautettu	121	6,6
Suur-Helsinki	345	19,0	Muu	150	8,2
Muu Etelä-Suomen lääni	370	20,3			
Länsi-Suomen lääni	676	37,1	Isän koulutustaso	n	%
Itä-Suomen lääni	207	11,4	Ammattikoulu	603	33,1
Oulun lääni	138	7,6	Ammatillinen opisto	256	14,1
Lapin lääni	75	4,1	Korkeakoulu	310	17,0
EOS	9	0,5	Ei tutkintoa	395	21,7
			Ei isää	9	0,5
Perhemuoto	n	%	En osaa sanoa	247	13,6
Asuu yksin	474	26,0			
Avio- tai avoliitossa, lapseton	412	22,6	Äidin koulutustaso	n	%
Avio- tai avoliitossa, lapsia	230	12,6	Ammattikoulu	497	27,3
Vanhempien kanssa	639	35,1	Ammatillinen opisto	427	23,5
Muu	65	3,6	Korkeakoulu	281	15,4
			Ei tutkintoa	401	22,0
			Ei äitiä	4	0,2
			En osaa sanoa	210	11,5

jatkuu s.56

Ammattiluokka	n	%	Sosioekonom. asema	n	%
Johtajat ja ylimmät virkamiehet	18	2,5	Maatalousyrittäjät	6	0,3
Erityisasiantuntijat	110	15,4	Muut yrittäjät	26	1,4
Asiantuntijat	114	15,9	Ylemmät toimihenkilöt	104	5,7
Toimisto- ja asiakas-palvelutyöntekijät	26	3,6	Alemmat toimihenkilöt	148	8,1
Palvelu-, myynti- ja hoitotyöntekijät	174	24,3	Työntekijät	326	17,9
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	22	3,1	Opiskelijat tai koululaiset	931	51,2
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	145	20,3	Eläkeläiset	5	0,3
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	61	8,5	Työttömät	120	6,6
Muut työntekijät	43	6,0	Muut ammatissa toimimattomat	92	5,1
Sotilaat	2	0,3	Sosioekonominen asema tuntematon	62	3,4
Koulutusluokka	n	%	Opiskelu	n	%
Yleissivistävä koulutus	354	37,0	En opiskele	760	41,8
Kasvatustieteellinen ja opettajankoulutus	31	3,2	Peruskoulussa	100	5,5
Humanistinen ja taidealan koulutus	59	6,2	Lukiassa	272	14,9
Kaupallinen ja yhteiskuntatiet. koulutus	92	9,6	Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa	226	12,4
Luonnontieteellinen koulutus	13	1,4	Ammattikorkeakoulussa	187	10,3
Tekniikan koulutus	208	21,7	Yliopistossa tai korkeakoulussa	214	11,8
Maa- ja metsätaloustalan koulutus	19	2,0	Työvoima- tai työllisyyskoulutuksessa	11	0,6
Terveys- ja sosiaalialan koulutus	91	9,5	Oppisopimuskoulutuksessa	14	0,7
Palvelualojen koulutus	63	6,6	Avoimessa yliopistossa tai avoimessa akk:ssa	25	1,4
Muu tai tuntematon koulutus	27	2,8	Ei osaa sanoa	11	0,6
Työsuhteen luonne	n	%	Kuntatyyppi	n	%
Täysipäiväinen ja vakainainen	396	21,8	Kaupunkimainen	1237	68,0
Täysipäiväinen määräaikainen	207	11,4	Taajaan asuttu	284	15,6
Osa-aikainen vakainainen	108	5,9	Maaseutumainen	299	16,4
Osa-aikainen määräaikainen	168	9,2			
Ei tee palkkatyötä	934	51,3			
Ei osaa sanoa	7	0,4			

ARTIKKELIT

YRITTÄJÄ, ELÄMÄNTIETEIDEN MAISTERI

PETRI ROUVINEN & LOTTA VÄÄNÄNEN

Tässä luvussa tarkastellaan oman yrityksen perustamisaikaisiin vaikuttavia tekijöitä lähinnä Nuorisobarometrin tietojen valossa. Tutkimus tuo lisävalaistusta muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- Poikkeako nuorison yrittäjyysinto muusta väestöstä?
- Mikä on vanhempien ja perhetaustan rooli yrittäjyydessä?
- Vaikuttaako koululaitos yrittäjyyteen, ja jos vaikuttaa, niin miten?
- Voitaisiinko nuoriso- ja muuhun yrittäjyyteen kannustaa nykyistä enemmän?
- Onko suomalaisen yrittäjyyden luonne muuttumassa?

Kuvaamme ensin tämän tutkimuksen kontekstin, jonka jälkeen käsittelemme lyhyesti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. ”Mitä Nuorisobarometri kertoo yrittäjyydestä?” -kappaleessa tehdään analyysi sekä käydään läpi sen tulokset. Yhteenvedo ja johtopäätökset seuraavat ”Millainen on suomalaisen nuorisoyrittäjyyden perusluonne?” -osiossa, jonka lukemalla saa hyvän käsityksen tutkimuksen keskeisimmistä havainnoista.

Tämä tutkimus on tehty osana Etna-yhteisön ja Tekesin vuosina 2003–2006 toteutettavaa Mistä Yrittäjät tulevat? -hanketta. Tässä esitettävät näkemykset ovat alustavia, ja niitä syvennetään monin tavoin ja aineistoin kyseisen hankkeen kuluessa.

Yrittäjyys on aikamme poliittinen mantra

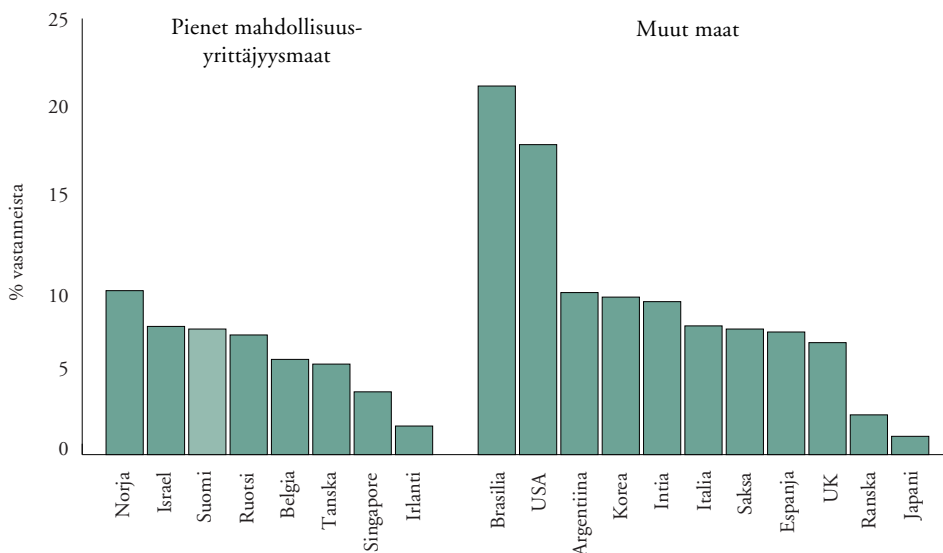
Kun 1990-luvun yhteiskunnallisen keskustelun keskeisin yhteinen nimittäjä oli teknologia, 2000-luvun alkupuolella se on ollut yrittäjyys. Molempiin liittyvät olennaisesti koulutus ja sen instituutiot sekä toisaalta jo olemassa oleva ja täysin uusi yritystoiminta.

Jopa 1980-luvulle asti monet maat korostivat suurten yritysten merkitystä taloudessa: niitä pidettiin tehokkaampina, parempina palkanmaksajina, vakaampina ja pääasiallisina (muodollisen) innovaatiotoiminnan harjoittajina. Pieniä yrityksiä ”siedettiin” lähinnä poliittisista ja sosiaalisista syistä. Sittemmin asenteet ovat kääntyneet lähes tulkoon päinvastaisiksi; on oivallettu, että pienetkin yritykset ja yrittäjät tukevat talouden uudistumista, rakennemuutosta ja työllisyyttä sekä ovat uusien innovaatioiden lähteitä.

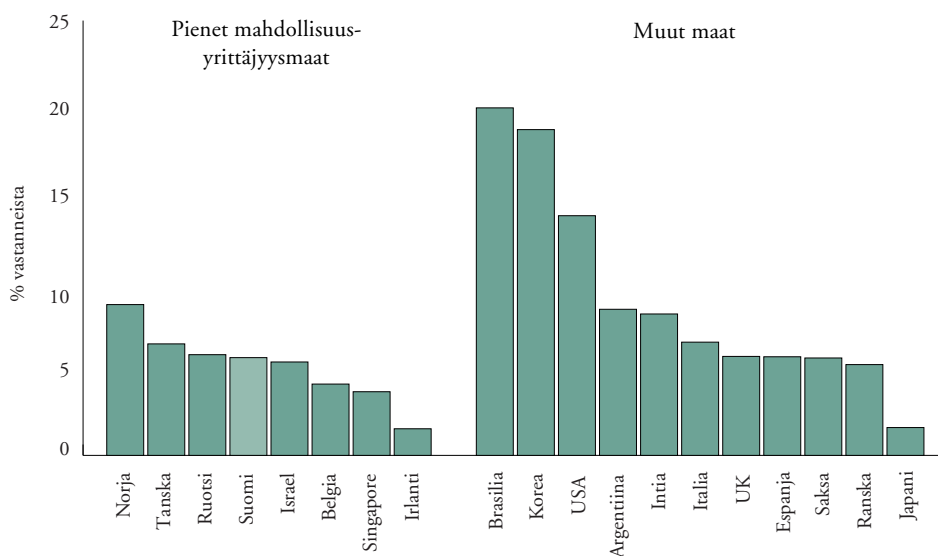
Yrittäjyyden ja taloudellisen kehityksen välisestä yhteydestä on suhteellisen vähän tieteellistä tutkimusta, eikä se tarjoa kiistattomia todisteita suuntaan tai toiseen. Viimeaikaiset tulokset viittaavat kuitenkin siihen, että yrittäjyys tukee työllisyyttä ja talouskasvua (Audretsch & Thurik 2001). Yrittäjyyden ja talouskehityksen yhteyttä hämärtäne se, että vain harvoin pystytään erottamaan *Global Entrepreneurship Monitorin* (GEM:n) popularisoimat pakko- ja mahdollisuusyrittäjyyksien käsitteet (Reynolds, Bygrave, Autio, Cox & Hay 2002). Mahdollisuusyrittäjyys kuvaa yritysten perustamista uusien liiketoimintamahdollisuuksien hyödyntämiseksi, pakko- yrittäjyys taas tarkoittaa yrityksen perustamista silloin, kun parempiakaan mahdollisuuksia toimeentulon hankkimiseksi ei ole. Talouskasvun kannalta lähinnä mahdollisuusyrittäjyydellä lieinee merkitystä.

Ainakin periaatteessa yritystoiminnalle on avautunut uusia mahdollisuuksia tieto- ja viestintäteknologian esiinmarssin sekä globalisoinnin ja markkinoiden avautumisen myötä. Asemansa vakiinnuttaneet yritykset ovat väistämättä sidoksissa perinteisiinsä, vallitseviin toimintatapoihin ja nykyiseen asiakaskuntaansa. Koordi-

Kuvio 1a. 18–29-vuotiaiden kokonaisyrittäjyysaktiivisuus (TEA) eräissä maissa (pienet mahdollisuusyrittäjyysmaat vs. muut maat vuonna 2000).

Kuvio 1b. 30–64-vuotiaiden kokonaisyrittäjyysaktiivisuus (TEA) eräissä maissa (pienet mahdollisuusyrittäjyysmaat vs. muut maat vuonna 2000)

Aineistolähde: GEM (kirjoittajien luokittelut ja laskelmat). Lähtökohtana vuoden 2000 aineisto, joka on viimeisin raaka-datan osalta julkisesti saatavilla oleva vuosi. Pienet mahdollisuusyrittäjyysmaat: alle 20 miljoonaa asukasta ja vuosien 2001–2003 GEM-tutkimusten perusteella mahdollisuusyrittäjyyden osuus koko yrittäjyydestä keskimääräistä suurempi.

nointi-, viestintä-, seuranta- ja etsintäkustannusten laskiessa suurten yritysten on helpompaa ja halvempaa siirtää osa toiminnoistaan ulkopuolelle ja harjoittaa verkostomaista yhteistoimintaa runsaslukuistenkin yhteistyökumppaneiden kanssa. Yritystoiminnan tekninen ”pienin tehokain mittakaava” on pääsääntöisesti laskenut; markkinat ovat laajentuneet maantieteellisesti sekä samalla pirstoutuneet pienempiin segmentteihin ja kohderyhmiin. Monilla aloilla sääntelyn purku ja kilpailun vapauttaminen sekä julkisen tarjonnan väheneminen synnyttävät vielä tyydyttämättömiä tarpeita. Uusien mahdollisuuksien mukana tulee luonnollisesti myös uudenlaisia uhkia ja ongelmia, joiden kanssa jo olemassa olevien ja perustettavien yritysten on elettävä.

EU on omaksunut hyvin yrittäjyysmyönteisen linjan. Katsotaan, että ilman uusia yrityksiä ja niiden innovaatioita *e-Europe* – Eurooppa kilpailukykyisimpänä talousalueena – ei voi toteutua. Suomi seuraa perässä. Jo Lipposen toinen hallitus (1999–2003) käynnisti erityisen yrittäjyysohjelman, eikä liene liioiteltua väittää, että yrittäjyys on nykyisen, Vanhasen hallituksenkin keskeisimpiä poliittisia teemoja. Monet muutkin maat ovat samalla asialla. Nimenomaan nuorison yrittäjyyskasvatukseen liittyen esimerkiksi Singaporen toimet ovat herättäneet kansainvälistäkin kiinnostusta (Hin Tan & Subramaniam 2002). Singaporessa luovuuteen, innovatiivisuuteen ja yrittäjyyteen kannustavia politiikkatoimenpiteitä on kohdistettu erityisesti opiskelijoihin asettamalla koulutuksen yhdeksi tavoitteeksi yrittäjyyskipinän luominen opiskelijoiden joukossa.

Kansainväliset vertailut (IMD 2003; WEF 2003) suitsuttavat Suomen yritys ympäristöä yhdeksi maailman parhaista.¹ GEM:n mukaan juuri suomalaiset näkevät mahdollisuudet uudelle yritystoiminnalle parhaiksi lähes neljänkymmenen vertailumaan joukossa (Reynolds ym. 2002). Kuitenkin suomalaiset ovat eurooppalaisittain vähiten kiinnostuneita itsensä työllistämisestä (EC 2002), mikä osaltaan näkyy siinä, että useimpiin muihin korkean tulotason maihin verrattuna meillä perustetaan vähemmän yrityksiä

ja ne kasvavat hitaammin. Syyistä tai toisesta yrittäjyyspuheet ja -teot eivät näytä kohtaavan.

Missä vika? Syitä on varmasti monia, mutta ennen kuin kysymykseen edes yritetään vastata, on tunnettava yrittäjyysalueihin ja yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat tekijät. Pitkän aikavälin kehityksen kannalta on luonnollisesti olennaisinta, mitkä nämä tekijät ovat nimenomaan nuorison keskuudessa. Tehtävä aiempaa yrittäjyysalueisempien sukupolvien kasvattamiseksi on paljolti säilytetty koulutusjärjestelmän harteille. Muun muassa monissa ammattikorkeakouluissa haasteeseen onkin tartuttu rivakasti. Nuorten yrittäjyysaktiivisuus ja -halut ovat Suomessa vanhempien ikäluokkien vastaavia runsaampia; kansainvälisesti vertaillen tämä ero on meillä keskimääräistä selvempi (vrt. kuviot 1a ja 1b). Niinpä Suomi pärjääkin hienoisesti paremmin vertailtaessa eri maiden nuorison yrittäjyysaktiivisuutta. Esimerkiksi Elinkeinoelämän Valtuuskunnan EVA:n kansalliset asennetutkimukset vahvistavat, että nuoremmat ikäluokat ovat vanhempia yrittäjyysmyönteisempiä. Toivoa yrittäjyyden noususta siis on. Jää nähtäväksi, toteutuvatko nuorison myönteisemmät yrittäjyysasenteet myös käytännössä.

Yrittäjyys tutkimuskirjallisuuden valossa

Tässä osiossa käydään läpi muutamia esimerkkejä aiheeseen liittyvästä laajasta mutta epäyhtenäisestä kirjallisuudesta. Aution, Keeleyn, Klofsteinin, Parkerin ja Hayn tutkimus vuodelta 2001 on aiemmasta tutkimuksesta ehkä lähinnä tämän tutkimuksen aihepiiriä. Siinä sovelletaan suunnitellun käyttäytymisen teoriaa (Ajzen 1991)² tutkittaessa lähinnä teknisten alojen yliopisto- ja korkeakouluopiskelijoiden nykyisiä/tulevia ja sivu-/päätoimisia yrittäjyysaikomuksia Ruotsissa, Suomessa ja Yhdysvalloissa. Yrittäjyysuunnitelmia selitetään kiinnostuksella yrittäjyyteen uravaihtoehtona, uskolla omiin kykyihin yrittäjänä, positiivisilla yrittäjyysuskomuksilla ja -käsityksillä, työkokemuksen pituudella alle viidenkymmenen hengen yrityksissä, työssäkäynnillä, työpäivänvaihtoaikomuksilla sekä vastaajan iällä. Ky-

seisen tutkimuksen valossa näyttää siltä, että kaikki mainitut tekijät lisäävät yrittäjyysaikomuksia, joskin yrittäjyyskomusten ja -käsitysten vaikutus näyttäisi olevan vähäinen. Ehkä hieman yllättäen vaikutusmekanismien todetaan olevan varsin samankaltaisia eri maissa.

Kolvereid (1996) sekä Tkachev ja Kolvereid (1999) soveltavat samaista suunnitellun käyttäytymisen teoriaa norjalaisten liiketaloustieteen sekä venäläisten lääketieteen ja teknisten alojen opiskelijoiden yrittäjyysaikomusten tutkimuksissa. Molempien tutkimusten mukaan teorian mukaiset psykologiset ominaisuudet (asenteet, subjektiiviset normit ja havaitut käyttäytymismallit) selittävät yrittäjyysaikomuksia. Niiden mukaan demografiset tekijät (sukupuoli, vanhempien tausta ja henkilön aiempi yrittäjyyskokemus) vaikuttavat aikomuksiin vain epäsuorasti psykologisten ominaisuuksien ja asenteiden kautta.

Phan, Wong ja Wang (2002) ovat tutkineet singaporelaisten teknisten ja luonnontieteellisten alojen opiskelijoiden yrittäjyysaikomuksia. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisin löydös on, että muodollisen koulutuksen lisääntyessä yrittäjyysaikomukset vähenevät. Havaintoa selitetään sillä, että vaihtoehtoisten uravaihtoehtojen houkuttelevuus kasvaa, toisin sanoen yrittäjyyden vaihtoehtokustannus nousee. Koh (1996) on puolestaan tutkinut hongkongilaisien MBA-opiskelijoiden yrittäjyysaikomuksia. Päämielenkiinnon kohteena on niiden yhteys psykologisiin ominaisuuksiin. Tutkimuksen mukaan yrittäjäksi aikovat ovat innovatiivisempia, sietävät paremmin epävarmuutta ja ovat halukkaampia ottamaan riskejä.

Vaikka Uusitalo (2001) ei varsinaisesti tutkiin nuorisoyrittäjyyttä (keski-ikä otoksessa 32 vuotta), hänellä on tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia tuloksia yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavista tekijöistä Suomessa. Tutkimusaineistona ainutlaatuiset armeijan kyky- ja persoonallisuustestien tulokset vuodelta 1982 yhdistetään vanhempien varallisuus-, koulutus-, tietoihin vuodelta 1980 sekä henkilökohdaksiin tietoihin vuodelta 1994. Selvimmin omaan

yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttava tekijä näyttäisi olevan vanhempien tai muun lähipiirin yrittäjyys: koko aineistossa yrittäjiä on noin kymmenesosa, mutta yrittäjävanhempien jälkeläisistä yrittäjiä on noin neljäsosa. Vanhempien yrittäjyyden vaikutus ei näyttäisi liittyvän varallisuuteen tai osaamiseen. Uusitalon tulokset osoittavat myös, että yrittäjyyden todennäköisyys kasvaa iän mutta laskee koulutuksen myötä. Verbaaliset kyvyt laskevat ja matemaattiset kyvyt nostavat todennäköisyyttä. Psykologisiin tekijöihin liittyen havaitaan, että johtajuus ja dynaamisuus lisäävät ja varovaisuus vähentää todennäköisyyttä ryhtyä yrittäjäksi.

Mitä Nuorisobarometri kertoo yrittäjyydestä?

Tämänkertaisessa Nuorisobarometrissä yrittäjyyteen liittyviä kysymyksiä käsitellään varsin laajasti. Kyselyn perustulokset on dokumentoitu toisaalla tässä teoksessa, joten itse aineistoa tarkastellaan tässä vain siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä analyysimme kannalta. Taulukossa 1 on kuvattu käytettävien muuttujien perusominaisuudet. Keskiarvot on raportoitu erikseen niille, jotka ovat oikeissa perustaa yrityksen, eli ovat täysin tai melko samaa mieltä väittämän ”Suunnitelen vakavissani yrityksen perustamista lähiaikoina” kanssa. Tilastollisesti erittäin (***) , hyvin (**) ja melko (*) merkitsevät erot osajoukkojen välillä on merkitty keskiarvojen jälkeiseen sarakkeeseen (ks. myös huomiot taulukon 1 alla). Taulukosta 1 havaitaan, että 11 % nuorista aikoo perustaa yrityksen lähiaikoina. Naiset (8 %) ja miehet (14 %) poikkeavat merkittävästi toisistaan tässä suhteessa. Yrittäjäperheiden lapsista 17 % on perustamisaikeissa.

Perustamisaikeissa olevat poikkeavat muista nuorista esimerkiksi siinä, että heillä on todennäköisemmin yrittäjiä lähipiirissään. He ovat keskimäärin puolisoita vuotta muita vanhempia ja todennäköisemmin miespuolisia. Se, että on omia lapsia, näyttäisi miehillä jopa lisäävän perustamisaikeita, joskin tämä liittyy osin myös vastaajan ikään, mikä ei suoraa keskiarvoja lasket-

taessa tule huomioiduksi (toisin kun myöhemmässä regressioanalyysissä, jossa samanaikaisesti huomioidaan kaikki taulukossa 1 listatut perustamisaikeita selittävät tekijät).

Lukiassa parhaillaan opiskelevilla on vähemmän perustamisaikeita. Kuitenkin (vain) toisen asteen tutkinnon jo suorittaneilla on keskimääräistä todennäköisemmin perustamisaikeita. Sekä työttömien että palkkatyössä olevien keskuudessa yrittäjyysaikeita on keskimääräistä enemmän. Tämä liittyyneen kahteen tekijään: iän vaikutusta ei tässä ole huomioitu (ks. edellä) ja opiskelijoilla – jotka vähemmän todennäköisesti ovat työttömien tai palkkatyöläisten joukossa – lienee elämäntilanteestaan johtuen vähemmän perustamisaikeita.

Perustamisaikeissa olevat erottuvat myös muutamien luonteenpiirteiden suhteen. He tavoittelevat menestystä, uskovat itseensä, hakevat jännitystä ja suhtautuvat kyynisesti koulutuksen merkitykseen työelämässä.

Seuraavaksi tarkastelemme aineistoa regressioanalyysillä eli menetelmällä, joka mahdollistaa kaikkien mukana olevien tekijöiden yhtäaikaisen tarkastelun.³ Tällöin voidaan eristää kunkin tekijän itsenäinen vaikutus. Olemme myös poistaneet aineistosta ”virheelliset” vastaukset.⁴ Selittävänä muuttujana mallissa on perustamisaikomus ja selittäjinä ovat muut taulukon 1 muuttujat, tosin tietyin tarkennuksin (ks. seuraavassa).

Tässä mallikehikossa tekemämme testit osoittavat, että ammattikorkeakoulu- ja yliopisto- tai korkeakoulututkinnon suorittaneet eivät perustamisaikomusten suhteen poikkea (tilastollisesti merkitsevästi) toisistaan. Myöskään vastaavien opiskelijaryhmien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa ja toisaalta lukiassa opiskelevat eivät niin ikään poikkea toisistaan perustamisaikomusten suhteen. Näiden tilastollisten testien perusteella voidaan mallia yksinkertaistaa siten, että sekä opiskelun että koulutuksen osalta on tarpeen tarkastella vain kahta tasoa (joita verrataan kolmanteen tasoon ”muu”): (1) matala- ja (2) keski- tai korkeataso. Seuraavaksi testasimme, poikkeavatko näiden kahden tason opiskelijoi-

den ja toisaalta asianomaisen tason tutkinnon jo suorittaneiden perustamisaikomukset toisistaan. Tulostemme mukaan eivät. Niinpä malliamme voidaan edelleen yksinkertaistaa niin, että mainitun kahden tason opiskelua ja jo suoritettua koulutusta koskevat muuttujat yhdistetään.

Taulukossa 2 esitellään yllä olevan perusteella ”lopulliseksi” muodostuvan mallin regressioanalyysin tulokset. Lähinnä kannattaa kiinnittää huomiota siihen, onko vaikutus erittäin (***) , hyvin (**) vai melko (*) merkitsevä sekä onko vaikutus perustamisaikomuksia lisäävä (positiivinen etumerkki) vai vähentävä (negatiivinen etumerkki). Raportoimme ohessa niin sanotut marginaaliefektit⁵, joten periaatteessa myös kertoimien absoluuttisia kokoja voi vertailla tietyin varauksin ainakin tapauksissa, joissa muuttujien tyypit ovat samoja, eikä kummastakaan ole mukana neliötermejä.⁶

Taulukon 2 perusteella voidaan todeta, että malli sinänsä toimii melko hyvin – sen antama ”ennuste” on oikea yhdeksässä tapauksessa kymmenestä.⁷ Silti perustamisaikomuksiin liittyvästä vaihtelusta jää selittämättä pääosa, mistä kieliin mallin melko alhainen – joskaan ei tämänkaltaisissa tapauksissa mitenkään poikkeuksellinen – selitysaste.

Tulostemme valossa näyttää siltä, että lähipiirin yrittäjyys noin kaksinkertaistaa omien perustamisaikomusten todennäköisyyden. Myös aiemman tutkimuksen perusteella tämä on yrittäjyyden keskeisin yksittäinen selittäjä. Aiemman tutkimuksen valossa ei myöskään ole yllätys, että naisilla perustamisaikomusten todennäköisyys on lähes puolta miehiä pienempi. Mikäli naisella on lapsia, laskee todennäköisyys entisestään. On mielenkiintoista havaita, että miesten kohdalla lapset pikemminkin nostavat perustamisaikomusten todennäköisyyttä, joskaan havainto ei ole tilastollisesti merkitsevä tavanomaisilla luotamustasoilla.⁸

Aiemmassa tutkimuksessa on myös ollut jonkinlaisia viitteitä siitä, että muodollinen koulutus vähentäisi yrittäjyysaluja – näin on myös näiden tulosten valossa. Tälle on useita mahdol-

Taulukko 1. Muuttujien perusominaisuudet.

Muuttuja	Ast.	K-arv.	Ehd. k-arv.	Selitys
On perustamassa yritystä	k/e	11 %	–	Osion 15 kysymys 2 (täysin tai jokseenkin samaa mieltä)
Isä ja/tai äiti yrittäjä	k/e	24 %	36 % ^{***}	Osion 14 kysymys 1
Yrittäjä muussa lähipiirissä	k/e	24 %	29 % [*]	Osion 14 kys. 2–4 (ehdolla, että isä ja/tai äiti ei yrittäjä)
Ikä	v.	22,05	23,53 ^{***}	Ikä vuosina (mukana myös iän neliö)
Nainen	k/e	49 %	35 % ^{***}	On naispuolinen
Asuu kotona	k/e	35 %	21 % ^{***}	Vastaaja asuu huoltajan luona
Nainen, jolla lapsia	k/e	10 %	8 %	Naispuolinen, lapsia (verrattuna lapsettomiin naisiin)
Mies, jolla lapsia	k/e	5 %	10 % ^{***}	Miespuolinen, lapsia (verrattuna lapsettomiin miehiin)
Alue: Pohjoinen	k/e	12 %	13 %	Asuu Pohjois-Suomessa
Alue: Itä	k/e	11 %	14 %	Asuu Itä-Suomessa
Alue: Etelä (pl. Hki)	k/e	20 %	21 %	Asuu Etelä-Suomessa (pl. Suur-Helsinki)
Alue: Länsi	k/e	37 %	32 % [*]	Asuu Länsi-Suomessa
Alue: Suur-Helsinki ¹	k/e	19 %	20 %	Asuu Suur-Helsingissä ¹
Opiskelu: Lukio	k/e	15 %	7 % ^{***}	Opiskelee parhaillaan lukiossa
Opiskelu: Ammat. koulu	k/e	12 %	13 %	Opiskelee parhaillaan toisen asteen ammat. oppilaitok.
Opiskelu: Ammattikork.	k/e	10 %	10 %	Opiskelee parhaillaan ammattikorkeakoulussa
Opiskelu: Yliopisto/kk.	k/e	12 %	9 %	Opiskelee parhaillaan yliopistossa tai korkeakoulussa
Opiskelu: ei/muu ¹	k/e	51 %	61 %	Muu: perusk., työvoima-/työllisyys/os-koul., avoin yo/amk ¹
Koulutus: matala	k/e	35 %	46 % ^{***}	Suorittanut 2. asteen ammatillisen tutkinnon tai lukion
Koulutus: keski	k/e	8 %	8 %	Suorittanut ammattikorkeakoulututkinnon
Koulutus: korkea	k/e	5 %	4 %	Suorittanut korkeakoulututkinnon
Koulutus: muu ¹	k/e	52 %	42 %	Ei suorittanut mitään yllä mainituista ¹
Toimi: työtön tai lomautettu	k/e	7 %	11 % ^{**}	Vastaajan päätoiminta: työtön tai lomautettu
Toimi: palkkatyö	k/e	34 %	41 % ^{**}	Vastaajan päätoiminta: palkkatyö
Toimi: palkkatyö, kokopäiv.	k/e	30 %	34 %	Vastaajan päätoiminta: palkkatyö, kokopäiväinen
Toimi: palkkatyö, vakit.	k/e	22 %	28 % ^{**}	Vastaajan päätoiminta: palkkatyö, vakituinen
Luonne: epävarma/turvaton	1–5	2,72	2,78	Osion 20 kysymykset 1–8 ja 11 käännettynä (0,86) ²
Luonne: arvoja kunnioittava	1–5	4,20	4,15	Osion 18 kysymykset 3 ja 6–11 käännettynä (0,76) ²
Luonne: tal. riskinottaja	1–5	2,66	2,73	Osion 21 kysymykset 1–5 (taloudelliset riskit pieniä, 0,58) ³
Luonne: yhteisöllinen	1–5	3,58	3,53	Osion 17 kysymykset 2, 3, 8 ja 9 käännettynä (0,55) ²
Luonne: janoaa menestystä	1–5	3,67	3,75 ^{**}	Osion 13 kys.8; os. 18 kys. 5, 13 ja 15 käännettynä (0,48) ²
Luonne: usko itseensä	1–5	3,89	4,01 [*]	Osion 13 kysymys 6 käännettynä ⁴
Luonne: hakee jännitystä	1–5	3,41	3,57 ^{**}	Osion 18 kysymys 1 käännettynä ⁴
Luonne: koul. ei takaa työtä	1–5	2,42	2,75 ^{***}	Osion 13 kysymys 3 ⁴
Verotettavat tulot keskim.	ke	19,11	18,83	Kunnan keskim. tulot per tulonsaaja (muk. myös neliö)
Työttömyysaste	%	13 %	13 %	Kunnan työttömyysaste (työttömät per työvoima)

Lähde: Kirjoittajien laskelmat Nuorisobarometri-aineistolla.

Huomiot: ensimmäisessä sarakkeessa muuttujan nimi (Muuttuja), toisessa asteikko (Ast.: k/e = kyllä (1) tai ei (0) -tyyppinen vastaus, v. = ikä vuosina, 1–5 = viisiportainen luokitteluasteikko, ke = tuhatta euroa ja % = prosenttiosuus), kolmannessa keskiarvo (K-arv., k/e-muuttujien osalta ilmaistu prosenttina, joka kertoo kyllä-vastausten osuuden). Neljännessä sarakkeessa ehdollinen keskiarvo (Ehd. k-arv., keskiarvo ehdolla, että "On perustamassa yritystä" lähiaikoina; *, **, *** = ehdollinen keskiarvo poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi 10, 5 ja 1 prosentin tasolla, ts. ao. havainto on "luotettava" yli 90, 95 tai 99 prosentin varmuudella).

1. Ryhmä, johon estimointituloksia tulee verrata ja joka ei estimointiteknisistä syistä ole mukana regressioanalyyseissä.

2. Muuttuja on muodostettu usean kysymyksen vastauksesta ns. Cronbachin alfa-menetelmällä, joka on käytännössä sama kuin (tarvittaessa osin käännettujen) yksittäisten vastausten painottamaton keskiarvo. Suluissa alfa-arvo; yli 0,7 arvoja pidetään yleisesti hyvänä.

3. Muuttuja on muodostettu usean kysymyksen vastauksesta ns. Cronbachin alfa-menetelmällä, joka on käytännössä sama kuin (tarvittaessa osin käännettujen) yksittäisten vastausten painottamaton keskiarvo. Muutamat puuttuvat havainnot korvattu nolllalla. Suluissa alfa-arvo; yli 0,7 arvoja pidetään yleisesti hyvänä.

4. Muuttuja perustuu (tarvittaessa käännettyn) yksittäiseen vastaukseen. Muutamat puuttuvat havainnot korvattu nolllalla.

Taulukko 2. Tulokset regressioanalyyseistä.

Muuttuja	Est.	Merk.	Vaikutus perustamisaikoiden todennäköisyyteen
Isä ja/tai äiti yrittäjä	0,079	(+) ***	Vanhemman yrittäjyys yli kaksinkertaistaa todennäköisyyden
Yrittäjä muussa lähipiirissä	0,060	(+) ***	Muun lähipiirin yrittäjyys lähes kaksinkertaistaa todennäköisyyden
Ikä	0,091	(?) ***	lällä on epälineaarinen vaikutus, ensin nostaen todennäköisyyttä
	-0,002	(?) ***	... ja 25 ikävuoden jälkeen laskien todennäköisyyttä.
Nainen	-0,031	(-) **	Naisten todennäköisyys on lähes puolet pienempi kuin miehillä
Asuu kotona	-0,024		Ei tilastollisesti merkitsevä (merkitsevä 18 % tasolla)
Nainen, jolla lapsia	-0,031	(-) **	Naisilla, joilla on lapsia, lähes puolet pienempi kuin lapsettomilla
Mies, jolla lapsia	0,034		Ei tilastollisesti merkitsevä (merkitsevä 22 % tasolla)
Alue: Pohjoinen	-0,031	(-) *	Pohjois-Suomessa todennäköisyys on pienempi kuin Suur-Helsingissä
Alue: Itä	-0,024		Ei tilastollisesti merkitsevä (merkitsevä 26 % tasolla)
Alue: Etelä (pl. Hki)	-0,015		Ei tilastollisesti merkitsevä
Alue: Länsi	-0,043	(-) **	Länsi-Suomessa todennäköisyys on pienempi kuin Suur-Helsingissä
Opisk./koul.: matala	0,015		Ei tilastollisesti merkitsevä
Opisk./koul.: keski/korkea	-0,034	(-) *	Keski-/korkean tason opiskelu/koulutus pienentää todennäk. noin puoleen
Toimi: työtön tai lomattettu	-0,001		Ei tilastollisesti merkitsevä
Toimi: palkkatyö	0,022		Ei tilastollisesti merkitsevä
Toimi: palkkatyö, kokopäiv.	-0,061	(-) ***	Kokopäiväinen palkkatyö laskee todennäköisyyden hyvin pieneksi
Toimi: palkkatyö, vakit.	0,009		Ei tilastollisesti merkitsevä
Luonne: epävarma/turvaton	0,014	(+) **	Epävarmuutta/turvattomuutta kokevalla todennäköisyys on suurempi
Luonne: arvoja kunnioittava	-0,016	(-) *	Arvoja kunnioittavalla todennäköisyys on pienempi
Luonne: tal. riskinottaja	0,018	(+) **	Taloudelliset riskit pieniksi kokevalla on suurempi todennäköisyys
Luonne: yhteisöllinen	-0,010		Ei tilastollisesti merkitsevä (merkitsevä 22 % tasolla)
Luonne: janoaa menestystä	0,018	(+) *	Menestyksen janoisella on suurempi todennäköisyys
Luonne: uskoo itseensä	0,008		Ei tilastollisesti merkitsevä (merkitsevä 17 % tasolla)
Luonne: hakee jännitystä	0,013	(+) **	Jännitystä elämässä hakevalla on suurempi todennäköisyys
Luonne: koul. ei takaa työtä	0,017	(+) ***	Kynnisesti työhön suhtautuvalla on suurempi todennäköisyys
Verotettavat tulot keskim.	-0,025	(?) ***	Kunnan tulotasolla U-muotoinen vaikutus, ensin laskien
	0,000	(?) **	... ja sitten nostaen todennäköisyyttä
Työttömyysaste	-0,324	(-) *	Kunnan työttömyysaste laskee todennäköisyyttä
Keskimääräinen ennuste:	0,073		
Havaintoja:	1 807		
Selitysaste (McFaddenin R^2):	14 %		
Korjattu s-aste (adj. McF. R^2):	9 %		
Oikeita ennusteita (os. hav.):	89 %		
– Niistä joilla perustamisaik.::	90 %		
– Niistä joilla ei perustam.:	56 %		

Lähde: Kirjoittajien estimointi Stata 8.2 SE -ohjelmalla ja Nuorisobarometri-aineistolla.

Huomiot: Ensimmäisessä sarakkeessa muuttujan nimi (Muuttuja), toisessa kerroinestimaatin marginaali-efekti (Est.), kolmannessa (Merk.) vaikutuksen suunta (+ = perustamisaikoina lisäävä, - = perustamisaikoina vähentävä sekä ? = vaikutus perustamisaikoina epälineaarinen, ks. alla) sekä tilastollinen merkitsevyys (*, **, *** = ehdollinen keskiarvo poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi 10, 5 ja 1 prosentin tasolla, ts. ao. havainto on "luotettava" yli 90, 95 tai 99 prosentin varmuudella). Kahdessa luonnumuuttujan tapauksessa merkitsevyys 11 prosentin tasolla merkitty myös tähdellä (*).

lisiä selityksiä: palkkatyö tarjoaa paremman (riskikorjatun) tuoton koulutukselle, muodolliseen koulutuksen hakeutuu todennäköisemmin henkilöitä, jotka luonteeltaan ja kyvyiltään eivät alun perinkään ole yrittäjähenkisiä tai jostain syystä koulutusjärjestelmä tappaa ”yrittäjyyden kipinän”.

Kokopäiväisesti palkkatyössä olevilla on vähemmän todennäköisesti perustamisaikomuksia. Kokopäivätyössä oleminen kertoo osaltaan kyseisen henkilön uravalinnoista ja laskee yrittäjyshalukkuutta, koska mahdollisesti menetettävät palkkatyötulot ja -mahdollisuudet ovat suuremmat. Runsaamman varallisuuden sinänsä pitäisi lisätä perustamishalujen todennäköisyyttä pääomaratjoitteiden hellittäessä. Varallisuus puolestaan on osin yhteydessä työssäkäyntiin. Koska henkilötason varallisuustietoja ei ole käytettävissä, ei tämän vaikutuksen analysoinnissa päästä tämän pidemmälle. Aiempi tutkimus osoittaa (vrt. Rouvinen & Ylä-Anttila 2004), että palkkatyö on tärkein yksittäinen yrittäjän liikeidean lähde. Tämä vaikutus ei ehkä kuitenkaan näy käyttämässämme aineistossa, koska mukana on vain alle 30-vuotiaita, joiden työhistoria on väistämättä suhteellisen lyhyt.

Hieman yllättäen epävarmuutta ja turvattuun muuttoa kokevilla on todennäköisemmin perustamisaikomuksia. Tämä voi liittyä siihen, että epävarmuus liittyykin juuri mahdolliseen yrittäjäksi ryhtymiseen tai siihen, että suurempaa epävarmuutta kokevat voivat yksinkertaisesti olla muita valppaampia ja havaitsevat siksi paremmin myös uusia liiketoimintamahdollisuuksia.

Muiden luonnetta kuvaavien muuttujien tulkinnot ovat intuitiivisempia: taloudelliset riskit pieniksi kokevilla, menetystä janoavilla, jännitystä hakevilla ja/tai kyynisesti palkkatyöhön suhtautuvilla on todennäköisemmin perustamisaikkeitä. Henkilöillä, jotka pitävät ympäristöön, tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin liittyviä arvoja tärkeinä, on vähemmän todennäköisesti perustamisaikomuksia.

Kunnan korkea työttömyysaste laskee perustamisaikkeitä todennäköisyyttä (huomaa, että henkilön mahdollinen oma työttömyys on jo

huomioitu). Suurin osa uusista yrityksistä suuntautuu kuluttajamarkkinoille lähialueilla, joten oman alueen työttömyydellä ja alhaisella tulotasolla on usein negatiivinen vaikutus mahdollisesti perustettavan yrityksen markkinoihin.

Tämäntyyppisessä tutkimuksessa henkilöta-son varallisuus ja tulotaso otetaan tavallisesti huomioon – mieluummin täydennettynä vanhempien ja/tai perheen vastaavilla tiedoilla. Koska niihin liittyviä tietoja ei Nuorisobarometrissä ole, päädyimme kokeilemaan kuntatason keskimääräisen tulotason toimivuutta selittäjänä. Ehkä hieman yllättäen tämä muuttuja toimiikin varsin hyvin. Saattaa olla, että tässä kontekstissa voitaisiin tutkia myös koulutusjärjestelmän eri ominaisuuksien vaikutuksia, jos vain tarvittavat tiedot olisi saatavilla kunnittain tai oppilaitoksittain siten, että kunta olisi tunnistettavissa.⁹ Kunnan tulotason vaikutus on U-kirjaimen muotoinen: perustamisaikokset ovat melko korkealla hyvin matalan tulotason kunnissa, laskevat siirryttäessä kohti keskitason kuntia ja kääntyvät jälleen nousuun siirryttäessä kohti korkeamman tulotason kuntia. Koska kyseinen muuttuja on analyysissa mukana lähinnä tulo- ja varallisuusvaikutusten (edes osittaiseksi) huomioimiseksi, emme tässä keskustele havainnon mahdollisista tulkinnoista sen laajemmin.¹⁰

Tulkintaa helpottaaksemme olemme tehneet kuvion iän vaikutuksesta perustamisaikoihin (ks. kuvio 2). Olemme myös erottaneet matalan ja keski-/korkean opiskelun/koulutuksen vaikutukset. Kyseessä on laskennallinen todennäköisyys, jota laskettaessa muiden muuttujien arvot on asetettu keskiarvoihinsa. Kuvioon on piirretty myös laskelman 90 %:n luottamusväli. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että 90 %:n varmuudella todelliset perustamisaikkeitä ovat tällä välillä. Mitä kapeampi luottamusväli, sitä varmempi on mallin antama ennuste.

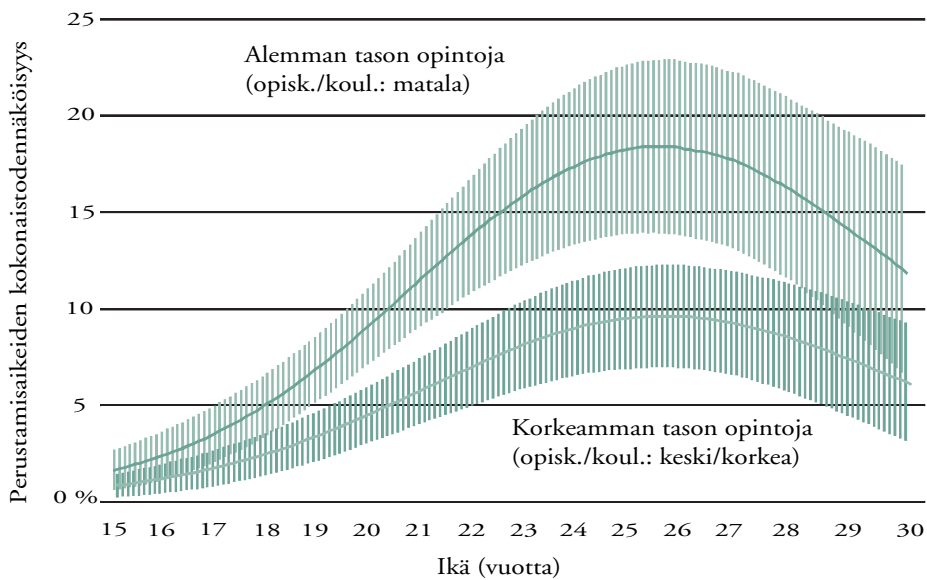
Kuviossa 2 kuvataan perustamisaikkeitä iän suhteen. Selvyyden vuoksi kuvioon ei ole piirretty vertailuryhmää ”muu”, mutta sen käyrä olisi suhteellisen lähellä alemman asteen opintoja suorittaneiden käyrää, eikä niiden välinen ero –

kuten taulukosta 2 ilmenee – olekaan tilastollisesti merkitsevä. Ero korkeamman asteen opintoja suorittaneisiin sen sijaan on. Lisäksi vaikutus on melko yhdenmukainen eri henkilöiden välillä, mikä ilmenee kuviossa suhteellisen kapeana luottamusvälinä. Alemman ja korkeamman tason opintoja suorittaneiden välisen eron ohella on mielenkiintoista huomata, että perustamisaikheet ovat huipussaan melko nuorella iällä – 25 ikävuoden paikkeilla. Aikomuksista häviää melkoinen osa 30:een ikävuoteen mennessä. Havainto on mielenkiintoinen, joskin on syytä korostaa, että tulos olisi syytä varmentaa aineistoilla, joissa olisi edustavasti mukana koko työikäinen väestö. Myös leveämmät luottamusvälit ikäjakauman loppupäässä viittaavat ennusteen suurempaan epävarmuuteen 30 ikävuotta lähestyttäessä.

Millainen on suomalaisen nuorisoyrittäjyyden perusluonne?

Noin joka kymmenes suomalaisnuori suunnitteli loppuvuodesta 2003 vakavissaan yrityksen perustamista. Miespuolisista perustamisaikeissa oli yksi seitsemästä ja yrittäjäperheiden lapsista yksi kuudesta. Saatavilla olevan vertailutiedon valossa nuoriso näyttäisi olevan jonkin verran muuta väestöä yrittäjäintoisempaa, joten vaikka viimeaikaiset, merkittävät ponnistukset yrittäjyyden lisäämiseksi eivät ainakaan välittömästi näytä kantavan runsasta hedelmää, ei toivoa ole syytä menettää. Nuorison yrittäjyysinto voi tuntua itsensä selvytydeltä, mutta ei ole sitä: esimerkiksi Tanskassa ja Ranskassa muu väestö näyttää peittoavan nuorisonsa tässä suhteessa.

Kuvio 2. Alemman ja korkeamman tason opintoja suorittaneiden perustamisaikomusten todennäköisyys iän suhteen.

Lähde: Kirjoittajien simuloinnit Stata 8.2 SE ja Clarify 2.1 (King, Tomz, & Wittenberg 2000; Tomz, Wittenberg, & King 2003) -ohjelmilla sekä Nuorisobarometri-aineistolla.

Varsin epäyhtenäinen yrittäjyyskirjallisuus on yksimielinen oikeastaan vain siitä, että vanhempien ja/tai muun lähipiirin yrittäjyys lisää merkittävästi oman yrittäjyyden todennäköisyyttä. Myös tässä tutkimuksessa se on tärkein yksittäinen perustamisaikomuksia selittävä tekijä. Kaikki eivät voi syntyä yrittäjäperheisiin, mutta lähipiirin yrittäjyyteen liittyvien esikuvien ja roolimallien saanti sekä yrittäjyyden kannalta hyödyllisen sosiaalisen verkoston muodostuminen ovat asioita, joiden ei pitäisi olla tiettyjen perheiden tai sukujen yksinoikeuksia.

Sukupuolella on niin ikään voimakas vaikutus: naisilla perustamisaikomuksia on selvästi vähemmän. Verrattaessa Nuorisobarometriä Etlan samaan aikaan toteuttamaan uusyritysjäkyselyyn (Rouvinen & Ylä-Anttila 2004) havaitaan, että jonkin verran aiottua suurempi osuus naisista lopulta päätyy yrittäjäksi. Ero voi johtua muun muassa siitä, että naiset eivät yhtä kerkeästi paljasta aikeitaan tai että (palkka)työelämä kohtelee naisia huonommin, jolloin yrittäjyys uravaihtoehtona alkaa houkutella heitä suhteellisesti enemmän. Luonnollisestikaan ei ole selvää, ovatko naiset ja miehet yrittäjinä tasa-arvoisempia (Kolveid & Shane 1993).

Tulostemme mukaan äitiys pienentää naisten perustamisaikoiden todennäköisyyden lähes olemattomiin. Hyvin pienten lasten äitien kohdalla tämä on luonnollista, mutta pysyvä tämän vaikutuksen ei tarvitsisi olla.¹¹ Yrittäjät ja palkansaajat ovat sosiaali- ja eläketurvan suhteen eriarvoisessa asemassa, mikä osin voi olla perusteltuakin. Esimerkiksi sairaspäivien osalta yrittäjällä on pidempi ”karanteeni” ja hän joutuu rahoittamaan eläketurvansa erilaisen mekanismin kautta – nämä tekijät koskevat yhtälailla mies- ja naisyritystä. Sen sijaan suhteellisesti enemmän naisiin vaikuttava asia on lasten hoito heidän sairastuessaan. Palkkatyössä käyvälle poissaolo on melko yksinkertainen ilmoitusasia ja talousvaikutus vähäinen; yrittäjälle ikävästä tilanteesta tulee helppo painajainen – ei vähiten siksi, että myös tässä tapauksessa vallitsevat korvaus- ja muut käytännöt ovat palkkatyöläisiä suosivia. On mielen-

kiintoista havaita, että miesten kohdalla lasten vaikutus perustamisaikomuksiin on päinvastainen, joskaan ei tilastollisesti merkitsevä. Ylipäänsä työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista soisi pohdittavan enemmän myös siten, että mies- ja naisyrityksien ja -palkansaajien osin erilaiset tarpeet tiedostettaisiin.

Yrittäjähäly laskevat koulutuksen lisääntyessä. Usein tarjottu ja uskottavakin selitys on, että koulutukselle saa palkkatyössä paremman tuoton. Toisaalta tämän täytyy tarkoittaa myös, että tarjottu opetus soveltuu paremmin hyödynnettäväksi muiden kuin ”itsensä” palveluksessa. Näinhän olisi asian laita vaikkapa silloin, jos esimerkiksi korkeakoulutuksen pääasiallisena tarkoituksena olisi oman paremmuuden viestittäminen hienolta kuulostavalla tutkinnolla. Viimeaikaisen kotimaisen ja kansainvälisen kirjallisuuden (Hyytinen & Ilmakunnas 2004; Lazear 2002; Wagner 2002) perusteella ainakin eräs viimevuosien kehitystrendeistä – kapea-alaisen mutta syvällisen erikoisosaamisen tavoittelu – ei edistä yrittäjyyttä: omaa yritystä pyörittävän pitää olla monitaitoinen, jota edesauttaa laaja-alaisuus niin opinnoissa kuin työelämässä.

Havaintomme siitä, että vielä opiskelevien ja tutkinnon jo suorittaneiden perustamisaikoidet eivät (tilastollisesti merkitsevästi) poikkea toisistaan, viittaa siihen, että korkeamman koulutuksen saaneiden vähäisemmissä yrittäjyysaikoissa on osin kyse myös valikoitumisesta. Toisin sanoen henkilö, joka arvioi yrittäjyysominaisuutensa ja/tai -halunsa heikoiksi, katsoo parhaaksi hankkia mahdollisimman korkean muodollisen koulutuksen parantaakseen asemiaan työmarkkinoilla. Dávilan ja Moran (2004) tuore tutkimus tuo lisämausteensa valikoitumisen pohtimiseen. Heidän tulostensa perusteella näyttäisi siltä, että yrittäjien jälkikasvu on vähemmän kiinnostunut muodollisesta koulutuksesta havitelleessaan itsekin yrittäjän uraa. Edellä olevassa analyysissä vanhempien mahdollisen yrittäjyyden vaikutus on kuitenkin huomioitu, joskaan vanhempien yritystoiminnan kannattavuudesta, laajuudesta tai luonteesta ei ole tietoa.

Ammattikorkeakoulu- sekä yliopisto- ja korkeakouluopiskelijat eivät (tilastollisesti merkitsevästi) poikkea toisistaan yrittäjyysaikeiden suhteen. Tutkimuskirjallisuudessa aletaan vähitellen olla yhtä mieltä siitä, että yrittäjyyttä todellakin voi opettaa. Jos ajatuksen hyväksyy ja uskoo, että ammattikorkeakoulut painottavat opetuksessaan yrittäjyyttä merkittävästi korkeakouluja ja yliopistoja enemmän, joutuu havaintomme perusteella toteamaan, ettei nykytuotoinen yrittäjyysopetus näytä tehoavan. Ehkä yrittäjyyttä voikin oppia vain käytännössä tai ainakin lähellä sitä. Voisiko esimerkiksi yrittäjyysohjelmasta valmistuvan oppinäytteenä olla yrityksen perustaminen?

Lienee totta, että Suomessa on ohuehko yrittäjyyden perinne ja että perusuonteempiirteemme ja -asenteemme eivät ole yrittäjyyttä edistäviä. Lyhyellä aikavälillä ja/tai myöhemmällä iällä näitä perusteita ei helposti muuteta. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö asenteisiin voitaisi vaikuttaa pitkäjänteisellä ja aikaisin aloitettavalla työllä. Kuten itse termikin antaa ymmärtää, yrittäjydessä on lopulta kyse mahdollisuuksien näkemisestä ja niihin tarttumisesta, jotka elementteinä voivat olla mukana jo pikkulasten leikeissä.

Eräs tutkimuksemme mielenkiintoisimpia havaintoja on, että yrittäjyshalut näyttäsivät huipentuvan suhteellisen nuorella iällä – noin 25-vuotiaana.¹² Oletettavasti yrittäjyyden lisäämiseen tähtäävien toimenpiteiden yksi painopiste tulisi olla tämänikäisissä ja sitä nuoremmissa. Yrittäjyshalut kääntyvät tämän jälkeen melko nopeaan laskuun, eikä ole täysin varmaa, miksi näin on. Opettavatko varsinaisen aikuisuuden alku ja ensimmäiset kosketukset työelämään todellakin niin rankalla kädellä ”elämän realiteetteja”? Jos näin on, voisiko yrittäjyyteen jotenkin saada kosketuksen jo aiemmin, esimerkiksi jakamalla ”kokeile yrittäjyyttä ensin – me autamme sinut alkuun” -lippuja? Nähdäänkö yrittäjyyttä ammatinvalinnan ohjauksessa ja siihen liittyvissä testeissä todellisena vaihtoehtona? Joka tapauksessa

koulutusjärjestelmällä lienee merkittävä rooli yrittäessä lisäämään yrittäjyyttä.

Periaatteessa pohjoismainen hyvinvointivaltio tarjoaa hyvät puitteet reippaaseenkin riskinottoon – onhan merkittävä osa epäonnistumiseen liittyvästä riskistä ”sosialisoitu”. Toisaalta korkea progressiivinen verotus ja eräät muut tekijät sosialisivat myös mahdollisuuden onnistumiseen isolla O:lla. Yrittäjyyden kannalta ahneus ja rikastumisen mahdollisuus ovat hyviä asioita. Yrittäjän riski on palkkatyöläistä merkittävästi suurempi, joten myös onnistuttaessa saatavien tuottojen pitäisi olla merkittävästi suurempia. Osa riskiä on mahdollisesti syntyvä ”arpi” – epäonnistuminen yrittäjällä saattaa heikentää mahdollisuuksia palata palkkatyöhön ja/tai yrittää uudelleen. Näyttäisi siltä, että epäonnistuminen leimaa yrittäjää Euroopassa enemmän kuin Yhdysvalloissa, jossa epäonnistumisen vaikutus voi olla jopa päinvastainen (Hamilton 2000; Landier 2002). Ajoittainen epäonnistuminen kuuluu yrittäjyyden perusuonteeseen – esimerkiksi sellaiset kuuluisuudet kuin Thomas Edison, Henry Ford ja Walt Disney tekivät useita konkursseja ennen läpimurtoaan.

Yrittäjyyttä edistettäessä on pidettävä mielessä, ettei mekanismina tulisi olla muiden uravaihtoehtojen houkuttelevuuden alentaminen (Johansson 2004). Jos yrittäjyyden nousu saadaan aikaan palkkatyön houkuttelevuutta vähentämällä tai pakon kautta, keino on väärä.

Onko suomalaisen yrittäjyyden luonne muuttumassa? Nähdäksemme sukupolvien välinen kiilu liittyy erityisesti koulutustasoon ja ehkä myös palloistumisen eli globalisaation omakoh-taisen kokemisen asteeseen. Ei ole mahdoton ajatus, että niiden vaikutus alkaisi vähitellen näkyä myös yrittäjäkannassamme. Mainittujen sukupolvierojen johdosta nuoremmilla on periaatteessa paremmat mahdollisuudet synnyttää enemmän innovatiivisia, kasvuhakuisia ja kansainvälisesti suuntautuneita yrityksiä.

Viitteet

1. Vaikka aivan viimeisin vertailu (IMD 2004) pudottaakin Suomen mitalisijoilta, olemme edelleen kärkikymmenikössä.
2. Suunnitellun käyttäytymisen teoria viittaa kolmeen käyttäytymisaikomukseen vaikuttavaan tekijään, jotka ovat: 1) henkilön oma asenne/arvostus kyseistä käyttäytymistä kohtaan, 2) subjektiiviset normit eli ympäristön suhtautuminen (painostus tai kannustus) käyttäytymistä kohtaan, ja 3) henkilön mieltämä kyky itse hallita käyttäytymistä ja sen seurauksia.
3. Muodostamme ns. (heteroskedastisuuskorjatun) Logit-regressiomallin. Regressioanalyysin etuna on, että kunkin tekijän vaikutus on ”eristettävissä”, ts. selittäjän kerroin kuvaa vaikutusta sen jälkeen, kun kaikkien muiden mukana olevien muuttujien vaikutus on huomioitu. Logit-mallin etuna tavanomaiseen regressioon (pienimmän neliösumman menetelmään) verrattuna on, että selitettävän muuttujan kaksijakoisuus (kyllä/ei) tulee huomioiduksi.
4. Virheelliset tai muutoin äärimmäiset havainnot aiheuttavat ongelmia regressioanalyysissä. Tässä kuvattavien tilastollisten menetelmien tunnistimme 1 820 havainnon joukosta 13 äärihavaintoa, joita ei otettu mukaan analyysiin. Virhetermi on ero mallin ennusteen ja havaitun arvon välillä. Mitä suurempi tämä termi on, sitä huonommin kyseinen havainto sopii määriteltyyn malliin. Hyvin suuret poikkeamat voivat johtua esimerkiksi huolimattomuudesta aineistoa kerätessä tai vastauksia annettaessa. Tällaisia äärihavaintoja voi tunnistaa esim. vakioituja Pearsonin virhetermejä hyödyntäen. Yksittäinen äärihavainto muodostaa ongelman vain niissä tapauksissa, joissa se vaikuttaa tuloksiin. Tätä vaikuttavuutta voidaan mitata ns. Cookin etäisyyttä hyödyntäen. Se mittaa muutoksen mallin ennustamisessa kertoimissa, kun yksi havainto poistetaan. Jos muutos kertoimissa on suuri, on kyseinen havainto vaikuttava. Tämän tutkimuksen regressioanalyysissä poistimme äärihavainnot, joiden Pearsonin virhetermit olivat itseisarvoiltaan suurempia kuin 2,5 ja joiden Cookin etäisyydet olivat yli 0,3.
5. Mallissamme on selittäjinä sekä jatkuvia että kyllä/ei-tyyppisiä muuttujia, jotka aineistossa saavat arvoja 0 ja 1. Mallissamme jatkuvia muuttujia ovat ikä, kunnan tulotaso ja kunnan työttömyysaste sekä luonnemittarit. Niiden osalta marginaalivaikutus on selitettävän muuttujan osittaisderivaatta kyseisen selittäjän suhteen. Koska Logit-malli on perusluonteeltaan epälineaarinen, marginaalivaikutus riippuu kaikkien selittäjien arvoista. Taulukossa raportoidut marginaalivaikutukset on laskettu siten, että jatkuvat selittäjät ovat keskiarvoissaan. Esim. muuttujan ”ottaa taloudellisen riskin” keskiarvossa 2,7 marginaalivaikutus on 0,018. Arvon noustessa yhdellä 3,7:ään lisääntyy perustamisaikomusten todennäköisyys siis 1,8 prosenttiyksikköä muiden tekijöiden pysyessä muuttumattomana (mallin keskimääräisen todennäköisyyden ollessa 7,3 % se siis nousisi 9,1 %:iin). Kyllä/ei-tyyppisten muuttujien osalta tulkinta on hieman toinen: kun muuttuja saa arvon yksi (väittämä on totta), on perustamisaikomusten todennäköisyys taulukossa raportoidun kertoimen verran suurempi. Niinpä esim. yrittäjäperheen lapsilla on 7,9 prosenttiyksikköä todennäköisemmin perustamisaikomuksia.
6. Neliötermien avulla huomioimme ohessa ikä- ja tulotasovaikutuksiin mahdollisesti liittyvän ”kurvikuuden” (epälineaarisuuden).
7. Ennustaa hienoisesti ”naivia mallia” (= ei-mallia – yksinkertaisesti todetaan, ettei kenelläkään ole perustamisaikkeitä) paremmin.
8. Ero naisten ja miesten välillä tässä suhteessa on kuitenkin selvä (ero on tilastollisesti merkitsevä kahden prosentin tasolla).
9. Kaikkein suoraviivaisinta ja luonnollisinta olisi liittää kuhunkin henkilöön juuri hänen käymiensä oppilaitoksien ominaisuudet, mutta Nuorisobarometrissä ei ole tähän tarvittavia tietoja.
10. Etsittäessä selityksiä tulovaikutuksen U-muodolle on syytä pitää mielessä, että kaikkien muiden tekijöiden vaikutukset on tässä huomioitu, mm. henkilön mahdollinen oma ja kunnassa vallitseva työttömyys. Pakko- ja mahdollisuusyrittäjyyden rooli on eräs mahdollinen selitys: hyvin alhaisilla tulotasolla ollaan ”pakotettuja” yrittäjiksi, kun taas korkeilla tulotasolla on taloudellisesti mahdollista tarttua siekailematta havaittuihin uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Syy-seuraussuhde ei tässä ole itsestään selvä: voihan olla niin, että korkea tulotaso on seurausta kuntalaisten valppaudesta ja aktiivisuudesta uusien liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisessa ja hyödyntämisessä.
11. Todettakoon, että Nuorisobarometri-aineisto ei sisällä lasten määrä- tai ikätietoja, joten emme voi tutkia tätä vaikutusta tarkemmin.
12. Tämä havainto olisi tietenkin todennettava myös aineistoilla, jossa on mukana nuorison ulkopuolelle jäävä työkäinen väestö. Esittämämme perusteella emme varmasti tiedä, etteivätkö perustamisaikkeitä esimerkiksi kääntyisi uudelleen nousuun myöhemmin.

Lähteet

- Ajzen, Icek (1991) The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior & Human Decision Processes*, 50 (2): 179–211.
- Audretsch, David B. & Thurik, Roy (2001) Linking Entrepreneurship to Growth. *OECD Growth Project Background Papers*.
- Autio, Erikko, Keeley, Robert H., Klofsten, Magnus, Parker, George G. C. & Hay, Michael (2001) Entrepreneurial Intent among Students in Scandinavia and in the USA. *Enterprise & Innovation Management Studies*, 2 (2): 145–160.
- Dávila, Alberto & Mora, Marie T. (2004) The Scholastic Progress of Students with Entrepreneurial Parents. *Economics of Education Review*, 23 (tulossa).
- EC (2002) *Flash Eurobarometer: Entrepreneurship 3*. Wavre: EOS Gallup Europe (for the European Commission).
- Hamilton, Barton H. (2000) Does Entrepreneurship Pay? An Empirical Analysis of the Returns to Self-employment. *Journal of Political Economy*, 108 (3): 604–631.
- Hin Tan, Leo Wee & Subramaniam, R. (2002) Science and the Student Entrepreneur. *Science*, 298 (5598): 1556.
- Hyytinen, Ari & Ilmakunnas, Pekka (2004) Entrepreneurial Aspirations. *ETLA Discussion Papers*, 890.
- IMD (2003) *The Competitiveness Yearbook*. Lausanne, Switzerland: International Institute for Management Development.
- IMD (2004) *The Competitiveness Yearbook*. Lausanne, Switzerland: International Institute for Management Development.
- Johansson, Edvard (2004) Yrittäjien määrä ja taloudellinen menestys. *Subdanne*, 2/4, 139–142.
- King, Gary, Tomz, Michael & Wittenberg, Jason (2000) Making the Most of Statistical Analyses: Improving Interpretation and Presentation. *American Journal of Political Science*, 44 (2): 347–361.
- Koh, Hian Chye (1996) Testing Hypotheses of Entrepreneurial Characteristics. *Journal of Managerial Psychology*, 11 (3): 12–25.
- Kolvareid, Lars (1996) Prediction of Employment Status Choice Intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 21 (1): 47–57.
- Kolvareid, Lars & Shane, Scott (1993) Is It equally difficult for female entrepreneurs to start businesses in all countries? *Business Management*, 31 (4): 42–51.
- Landier, Augustin (2002) Entrepreneurship and the Stigma of Failure. *University of Chicago, mimeo*.
- Lazear, Edward P. (2002) Entrepreneurship. *NBER Working Paper*, 9109.
- Phan, Phillip H., Wong, Poh Kam & Wang, Clement K. (2002) Antecedents to Entrepreneurship among University Students in Singapore: Beliefs, Attitudes And Background. *Journal of Enterprising Culture*, 10 (2): 151–174.
- Reynolds, Paul D., Bygrave, William D., Autio, Erikko, Cox, Larry W. & Hay, Michael (2002) *Global Entrepreneurship Monitor – 2002 Executive Report*.
- Rouvinen, P. & Ylä-Anttila, P. (2004) Palveluyrittäjyys kasvaa nopeimmin ja työllistää eniten. *Etlan keskusteluaiteita*, 913.
- Tkachev, Alexei & Kolvareid, Lars (1999) Self-employment Intentions among Russian Students. *Entrepreneurship & Regional Development*, 11 (3): 269–280.
- Tomz, Michael, Wittenberg, Jason & King, Gary (2003) CLARIFY: Software for Interpreting and Presenting Statistical Results (Version 2.1) [<http://gking.harvard.edu/>]. Stanford, Madison, Cambridge: Stanford University, University of Wisconsin, Harvard University.
- Uusitalo, Roope (2001) Homo entrepreneurus? *Applied Economics*, 33, 1631–1638.
- Wagner, Joachim (2002) Testing Lazear's Jack-of-all-trades View of Entrepreneurship with German Micro Data. *IZA Discussion Paper*, 592.
- WEF (2003) *The Global Competitiveness Report 2003–2004*. New York: Oxford University Press (World Economic Forum).

NUORISOBAROMETRI JA HYVINVOINTIVALTIOASENTEET

PETRI PAJU

Tarkastelen tässä artikkelissa nuorisobarometrin hyvinvointivaltiota koskevien kysymysten tulkintamahdollisuuksia. Barometrissä kysyttiin seitsemän siihen liittyvää kysymystä, joista viidessä pyydettiin ottamaan kantaa yhteiskunnan tarjoamaan turvaan eri elämäntilanteissa (suorat jakauumat, ks. Myllyniemen kokonaiskatsauksen kuvio 16, s. 38). Lisäksi kysyttiin, onko sosiaaliturva niin hyvä, että se houkuttaa laiskottelemaan sen varassa ja pakottaako kansainvälinen verokilpa laskemaan verotusta Suomessa. Näiden kysymysten lisäksi käsittelem lähinnä työasenteita koskevia väittämiä, pääpainon ollessa kuitenkin jakaumien tulkintamahdollisuuksissa. On paikallaan painottaa erikseen, että liitän barometrin tuloksia yleiseen hyvinvointivaltiokeskusteluun; omien näkemysteni ja tulkintojeni osuus on vahva kautta koko tekstin. Tulkinnan linjat ovat suuria yhden kyselyn perusteella tehtäväksi.

Hyvinvointivaltiosta on tullut ”tuote” muiden joukkoon. Vaikutelmaa on viime aikoina vahvistanut Euroopan unionin laajentuminen. Huomio on kiinnittynyt uusien itäisten jäsenvaltioiden toimiin. Niiden katsotaan hyvin yleisesti ikään kuin puhtaalta pöydältä valitsevan itselleen yhteiskuntamallin pohjoismaisen, keskieurooppalaisen ja anglosaksisen väliltä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin tulevaisuus on erityisen mielenkiintoinen. Kiistely suomalaisen hyvinvointivaltion olemassaolosta on vähenty-

nyt, kun vertailukohta on muuttunut. Hyvinvointivaltio on olemassa, mutta se ei ole entisensä. Aihetta koskevan kirjallisuuden nimetkin puhuvat jo puolestaan: Suunnanmuutos (Julkunen 2001), Hyvinvoinnin valinnat – Suomen malli 2000-luvulla (Kantola & Kautto 2002) ja Yhteiskunnalliset jaot – 1990-luvun perintö? (Piirainen & Saari toim. 2002).

Kansalaiset kohtaavat hyvinvointivaltion ”kulluttajina” vaaleissa, joissa poliittiset ryhmittymät ottavat siihen kantaa. Toisaalta kansalaiset kohtaavat yksityiset palvelut julkisten palvelujen haastajina. Tämä tarjoaa mahdollisuuden äänestää hyvinvointivaltion puolesta tai vastaan myös arkisissa valinnoissa. Ainakin voidaan perustellusti väittää, että kansalaisilla on valinnoillaan mahdollisuus äänestää eri hyvinvointimallien välillä. Tästä näkökulmasta on mielenkiintoista, miten nuoret mieltävät hyvinvointivaltion turvan kattavuuden. Aihetta voi siis tarkastella myös perinteisessä barometrihengessä, jossa kysytään ihmisten aikomuksia ja luottamusta eri asioihin. Tähän barometriin vastanneista hieman yli puolet oli samaa mieltä väitteen ”Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turvatut” kanssa. Jos loput valitsevat yksityisen sairausvakuutuksen, sillä on epäilemättä seurauksia myös julkiseen palveluun luottavan puoliskon kannalta.

Hyvinvointivaltio ei pysy pystyssä pelkillä asenteilla ja mielipiteillä, se pitää myös rahoittaa ja tehdä valintoja. Tarkastelen aihetta tähän tapaan hieman tylsästä ja tosikkomaisesta näkökulmasta. Hallituksien tai työryhmien työllisyysasetavoitteista voidaan olla mitä mieltä tahansa, mutta pelkkä odotettavissa oleva ikärakenteen muutos varmasti muuttaa asetelmia. Suomalainen hyvinvointivaltio on pääsemässä markkinatalouden taivaaseen, jossa on juostava täysillä pysyäkseen edes paikallaan (ks. Paju 2004). Asiaa hiemankaan seuraava ei ole voinut välttyä kuulemasta vaatimuksia työurien pidentämistä, joka vaikuttaa myös nuorten tilanteeseen.

Nuorten ikäryhmien asenteita on mielenkiintoista ja haastavaa tulkita. Enimmillään (21- ja 22-vuotiaat) yli puolet ikäluokasta saa opintotu-

kea. Toimeentulo-, työmarkkina- ja yleistä asumistukea saavien 18–24-vuotiaiden määrät lasketaan kymmenissä tuhansissa. Nuorten toimeentulotukiasiakkaiden määrä on laskenut huippuvuosista, mutta edelleen karkeasti sanottuna joka seitsemäs 18–24-vuotias saa vuoden aikana toimeentulotukea. Tämä puolestaan heijastaa käytännössä nuorten suhteellista köyhtymistä ja toisaalta sitä, että kynnyksellä ”kunnan elätti”¹ on laskenut. Tässä yhteydessä täytyy tyytyä pidemmällä listoilta toteamaan, että nuoret saavat kohtuullisen paljon/usein eri lajin tulonsiirtoja. Rahassa mitattuna näiden tulonsiirtojen merkitys verrattuna vaikkapa tuleviin eläkevastuuihin on pieni. Kun nuoret vielä saavat ilmaisen koulutuksen, heitä voi kohtalaisin perustein kutsua hyvinvointivaltion palveluiden merkittäviksi käyttäjiksi. Hyvinvointivaltioasenteita kysyttäessä on pieni mahdollisuus lipsahtaa merkitykseltään mainoksesta tuttuun kysymykseen: Jos saisit valita enemmän rahaa tai vähemmän rahaa, kumman valitsisit?

Asia ei ole kuitenkaan niin yksinkertainen, että nettosaajat automaattisesti kannattaisivat ja nettomaksajat vastustaisivat hyvinvointivaltion palveluja ja tulonsiirtoja. Vuoden 1998 nuorisobarometrissä vastaajat vastustivat kaikkein jyrkimmin vanhustenhuollosta tehtäviä mahdollisia supistuksia, sama toistui vuoden 2002 barometrissä. Kyse on tuskin laskelmoinnista oman vanhuuden varalle. Kyse ei ole myöskään siitä, että kysyttäessä vastustettaisiin varmuuden vuoksi kaikkia supistuksia. Eri vaihtoehtojen välillä oli kymmenien prosenttiyksiköiden eroja.

Sirkka Ahonen (1998, 131) kuvaa haastattelemiensa, 1980-luvun alussa syntyneiden nuorten käsityksiä seuraavasti:

Nuorten hyvinvointivaltiokuvassa näkyy sukupolvien välisen dialogin suhteellinen historiattomuus. Kansankoti ei useimmille haastateltaville [100 nuorta, PP] ollut niinkään yhteisön historiallinen projekti kuin joukko ajattomasti olemassa olevia omien mahdollisuuksien ehtoja [...] Hyvinvointi on lähinnä yksilön nautinto-oikeus, ei yhteiskunnallinen hanke.

Ahonen viittaa rakentaja- ja ”käyttäjäsukupolvien” erilaisiin orientaatioihin. Asian palauttaminen sukupolviefektiin on kuitenkin juuri niin vaikeaa kuin sukupolvilla argumentointi aina. Mielenkiintoisia väitteitä tästä aiheesta on muitakin, joskin Ahosen mittavaan empiiriseen aineistoon perustuva tulkinta on erotettava seuraavista.

Lasse Lehtinen (2003) kärjistää: ”Kun varakaiden perheiden lapset muuttavat toistensa isien omistamiin kaksioihin ja ottavat vastaan vuokratukea, puliveivaus nähdään oikeutettuna veronpalautuksena yhteiskunnalta.” Tämä väite liittyy tosin muihinkin kuin nuoriin ikäluokkiin. Samaan opintotukilain suomaan mahdollisuuteen on kiinnittänyt huomiota muun muassa valtiosihteerin Raimo Sailas. Kirsi Piha (2003, 33) puolestaan toteaa ”säpinäsukupolven” kasvaneen aikana, jolloin ”menestys tulkittiin hyvinvointivaltion tehtävien laajentumiseksi ja vastuun siirroksi yksilöltä yhteiskunnalle”. Tämä näkyy haluna siirtää omien trendikkäiden elämäntapavaihtojen riskit yhteiskunnan ja työnantajien vastuulle (mt.). Mielenkiintoisia väitteitä.

Voiko hyvinvointivaltion halveksua tai rakastaa kuoliaaksi?

Hyvinvointivaltio voisi ainakin periaatteessa olla aivan liian paljon ”käytetty” pystyäkseen pystyväksi. Tämä koskee nuoria erityisellä tavalla: heidän saamansa tulonsiirrot ovat luonteeltaan ei-rahastuvia. Niiden saanti perustuu siis ensisijaisesti lakiin ja kansalaisuuteen, ei jäsenmaksuihin tai suljettuihin klubijäsenyyksiin. Ainoa keino hallita menoja on käytännössä lakimuutos, ja niitä on viimeisen kymmenen vuoden aikana tehtykin (ks. esim. Paju & Vehviläinen 2001). Nuoria ensisijaisesti koskevien yhteisten resurssien (ks. Saari 2002) ostovoima putosi 1990-luvulla suhteessa keskipalkkoihin. Yhteisillä resursseilla tarkoitetaan juuri niitä lakiin perustuvia etuuksia, joiden saaminen ei edellytä maksuja ennen tai jälkeen tukien saamisen. Kaikki edellä mainitut – opintotuki, työmarkkinatuki, asumistuki ja

toimeentulotuki – ovat luonteeltaan tällaisia.² Ongelmaksi ei mielletä niinkään käyttöä sinänsä vaan esimerkiksi veroturismi, jossa kohtuullisten tukien ja ilmaisen koulutuksen saaneet nuoret kiittävät yhteiskuntaa muuttamalla kevyemmän verotuksen maihin aktiivisen työiän ajaksi.

Hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta on ehkä huolestuttavaa, jos nuoret purnaavat tukien pienuutta. Huonompi vaihtoehto on, jos nuoret sopeutuvat tilanteeseen ja sovittavat esimerkiksi työssäkäyntinsä sosiaaliturvan mukaan. Laadullisista aineistoista olisi helppo poimia tätä asennetta osoittavaa retoriikkaa tyyliin ”paljonko saan tienata”. Se ei ole kuitenkaan tämän artikkelin tarkoitus. Yksittäistapauksista on jo kylliksi vedetty johtopäätöksiä kokonaisia ikäluokkia koskien.

Palatakseni Ahosen tulkintaan: hyvinvointivaltio tuskin kestää tulevia haasteitaan, jos se jää lain kirjaimen varaan. Tästä Ahonen nähdäkseni juuri puhuikin, nautinto oikeuksista vailla tuottamisvelvoitteen subjekteja. Siksi otan esille jo näkökulmaa valitessa mahdollisuuden ”kuoliaaksi rakastamisesta”. Sosiaalipoliittisessa keskustelussa käsitteellä sosiaaliturvasuunnittelu (ks. Hellsten & Uusitalo toim. 1999) viitataan toimiin, jotka ovat lain kirjaimen mukaisia, mutta eivät välttämättä sen hengen mukaisia. Vaikka nuoret tuomitsisivat sosiaaliturvan varsinaiset väärinkäytökset, sosiaaliturvasuunnittelua ei välttämättä osata mieltää ongelmaksi (ks. Koulumies & Hiltunen 1999). Vähemmän kärjistetyissä puheenvuoroissa on tapana muistuttaa, että myös sosiaaliturvan alikäyttö on yksi sen väärinkäytön alalaji, ja täysin mahdollista myös nuorten kohdalla.

Hyvinvointivaltion ”kuoliaaksi halveksiminen” lienee vielä helpommin kuvattavissa. Kouluja, yliopistoja, päiväkoteja, sairaaloita jne. yksityistetään, kunnes koko julkinen palvelujärjestelmä joutuu paitsioon maksajien ja saajien ajautuessa sosiaalisesti ja alueellisesti kokonaan erilleen toisistaan. Markkinoilla on taipumus vallata alueita, joissa julkiset palvelut toimivat huonosti. Käytän mainittuja hyvinvointivaltion huonojen kehien mahdollisuuksia väljästi tausta-ajatuksi-

na tarkastellessani kyselyn tuloksia. Mistään puhtaaksi viljellystä hypoteesien asettamisesta ei kuitenkaan ole kysymys.

Käsityksiä suomalaisesta perusturvasta

Barometrin sosiaaliturvaa koskevien kysymysten vastauksista on nostettava ensimmäisenä esiin kantaa ottamattomien suuri joukko. Luonteva selitys lienee kysymysten vaikeus. Suurimmillaan epäröivien joukko oli kysyttäessä, joutuuko Suomi laskemaan verojaan kansainvälisen verokilpailun takia (56 %).³ Tämä on perin vaikea kysymys kenelle tahansa, ja kannan ottaminen on ymmärrettävistä syistä ongelmallista. Pienintä epäröinti oli kysyttäessä sosiaaliturvan passivoivasta vaikutuksesta (20 %). Ennen kysymyspatterin alakysymyksiä vastaajille kerrottiin, että kysymysten tarkoitus on kysyä suomalaisesta perusturvasta. Näin ollen mahdollisuus siihen, että vastaajat ajattelevat ensisijaisesti esimerkiksi yksityistä terveydenhuoltoa, on pienempi kuin ilman tätä johdantoa.

Suoria jakaumia tarkasteltaessa ongelmana on, ettei ole absoluuttista mittatikkua, joka kertoisi, paljonko on paljon luottamuksessa tai epäluottamuksessa. Kelan tekemien selvitysten mukaan luottamus sosiaaliturvaan horjuu eniten 25–34-vuotiaiden naisten ja 35–49-vuotiaiden miesten ryhmässä (Huuhtanen 2004). Julkisten palvelujen asemaa ei selitä vain käyttäjien asenteet, hyvinvointivaltio on myös merkittävä työllistäjä. Hyvinvointivaltion kannatus voi siis olla täysin eri asia kuin luottamus siihen. ”Perusturvaa” järjestellään monin tavoin, ja perinteisesti mielletty julkinen talous voi olla tilaaja ja tuottaja, mutta nykyään koko ajan enemmän vain tilaaja. Näiden kysymyksien perusteella ei selviä, ovatko nuoret omaksuneet julkisen sektorin tehostamisvaatimukset.

Selkeintä luottamus on palveluita koskevissa kysymyksissä, esimerkiksi uudelleen koulutusmahdollisuuksiin uskotaan melko vahvasti (väite: ”Jos olisin työttömänä pitkään, minulla olisi yhteiskunnan takaama mahdollisuus uuteen

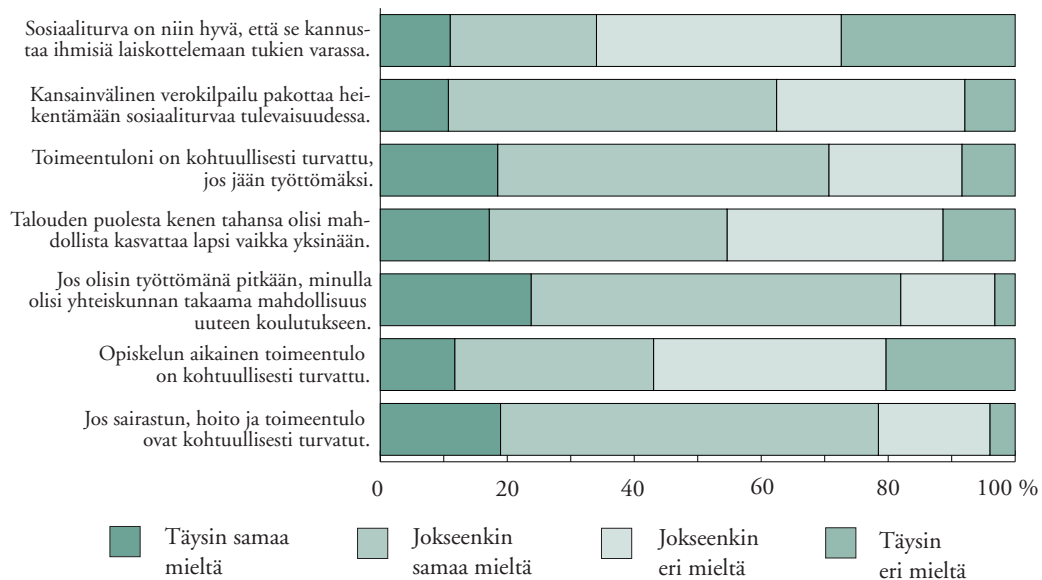
koulutukseen”). Täsmällisempää olisi todeta, että epäluottamus asiaan on vähäistä, koska tässäkin kysymyksessä epäroivia on paljon (32 %). Kun näiden väitteiden rinnalla tarkastellaan työasenteita koskevia väittämiä, voidaan yleistää nuorten pitävän työssä menestymistä omasta ahkeruudesta ja halusta riippuvana ja myös toistavan ”suositun” väitteen työn ensisijaisuudesta sosiaaliturvaan nähden. Tässä liikutaan kuitenkin aika lailla minimivaatimustasolla; olisihan melko lohdutonta, jos jo nuoret katsoisivat viimeisenkin korttinsa pelatuksi työmarkkinoilla pärjäämisessä.

Luottamus hoitoon ja toimeentuloon sairauksen kohdatessa tuottaa myös kohtuullisen luotettavia vastauksia. Kysymyksistä tämä on ainoa, joka varsinaisesti voisi liittyä julkisia palveluita korvaavien vaihtoehtojen etsintään; nuoren työttömän on vaikea kilpailuttaa korvausten maksajia.⁴ Alle kuudennes ilmoittaa olevansa jokseenkin tai täysin eri mieltä väitteen ”Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turva-

tut” kanssa. Kun kysymyksessä mainitaan sekä hoito että toimeentulo, voidaan tätä pitää melko alhaisena lukuna – sikäli jos katsotaan aiheelliseksi pitää alhaisena yhtään mitään nollasta poikkeavaa lukua.

Toisesta ääripäästä löytyvät väitteet ”Opiskelun aikainen toimeentulo on kohtuullisesti turvattu” ja ”Talouden puolesta kenen tahansa olisi mahdollista kasvattaa lapsi vaikka yksinään”. Vastajat arvioivat siis kenen tahansa mahdollisuudet selvittää lapsen kasvattamisesta yksinään huomommiksi kuin oman toimeentulonsa työttömyyden mahdollisesti kohdatessa. Työttömät, yksinhuoltajat ja opiskelijat kuuluvat juuri niihin ryhmiin, joiden toimeentulo on viimeisten kymmenen vuoden aikana heikentynyt, vaikka opiskelijoiden tilanne paranikin huomattavasti 1990-luvun alussa. Parempi luottamus asioiden selviämiseen työttömyyden uhatessa liittynee luontevasti vahvaan koulutususkoon. Hyvä koulutus, joka on kaikkien saatavilla, auttaa eteen-

Kuvio 1. Luvussa ensisijaisesti käsiteltävien muuttujien jakaumat niin, että vaihtoehto ”ei samaa eikä eri mieltä” on poistettu.

päin: vastaajista 60 % oli sitä mieltä, että se takaa pysyvän työn. On luontevaa olettaa, että työttömyysjaksoja ei myöskään mielletä kovin pitkiksi omalla kohdalla, mikä selittää pienempää epäluottamusta työttömyysriskin kohdalla.

Hyvinvointivaltion jälkiekspansivisen vaiheen lapset

Suomalaisen hyvinvointivaltion laajenemiskauden loppu voidaan paikallistaa 1990-luvun alkuun (Julkunen 2001). Barometrin nuorimmat vastaajat eivät tuolloin olleet edes koululaisia, vanhimmat vastaajat olivat klassisen sukupolviajattelun mukaan herkässä iässänsä. Vanhimmat vastaajat ovat kohdanneet toisen asteen kouluvalintojensa aikaan EU-jäsenyydestä äänestävän Suomen ja niin sanotut pakkokoulutuslait (ks. Paju & Vehviläinen 2001). ”Ansiosidonnainen” malli sulki tasaisen varmasti alta pois heidän valmistautuessaan itsenäiseen elämään. Vanhin vastaajaluokka muodosti myös Suomen historian suurimmat nuorisotyöttömyysluvut noin kymmenen vuotta sitten. Nuorimmat vastaajat puolestaan ovat kasvaneet suoraan Nokia Wunderlandiin (ks. Hoikkala & Paju 2002), ottavat ammattikorkeakoulut itsestään selvyytenä ja ovat maksaneet tai maksavat ajokorttinsa euroilla. Nuorimmat vastaajat ovat myös luokattomien lukiodien, itsearvioinnin, kurssitarjottimien ja portfolioiden ensimmäisiä ikäluokkia – pakkovalinnan sukupolvea (mt.).

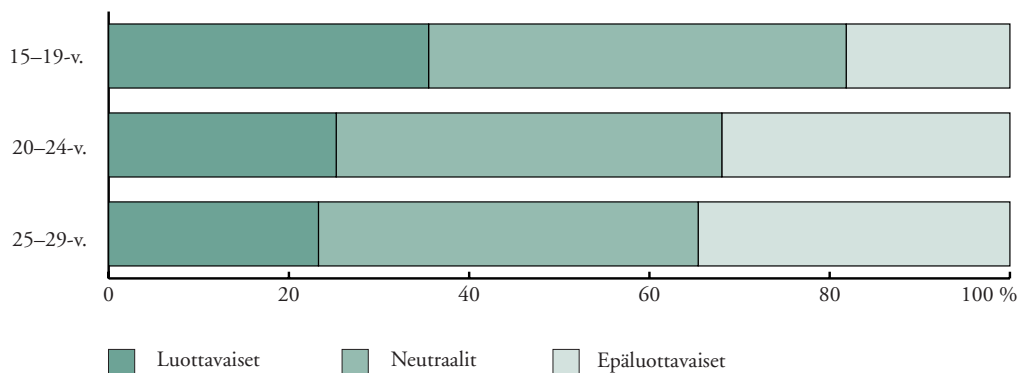
Mielenkiintoisia perusturva-asenteissa ovatkin eri ikäryhmien erot. Jaoin vastaajat perinteiseen barometrityyliin kolmeen ikäryhmään (15–19-, 20–24- ja 25–29-vuotiaat). Yleisesti ottaen luottamus perusturvaan laskee iän myötä (ks. kuvio 2). Olennaista on luottamuksen suunta. Barometri ei ainakaan millään muotoa tue väitteitä mihinkään luottamattomista sukupolvista, jotka rientävät ottamaan vakuutuksia kaiken kattavassa epäuskossaan. Vakavissaan tehdyt sukupolvi-tulkinnat eivät tämän perusteella ole mahdollisia, mutta hätäisimmille ”oman onnensa sepittäjille” jakaumat lyövät jarrua.

Mielestäni on luontevinta ajatella ikävaikutuksen toimivan jotakuinkin perinteiseen malliin. Nuorimmat vastaajat arvioivat perusturvaa, ja ainakin tulonsiirtoja, siltä osin kuin niitä tuntevat, ”oman rahan” käsitteen kautta. Kotona asuvalle työmarkkinatuki voi näyttää suurelta summalta, jos sitä vertaa taskurahoisiin. Toisaalta työmarkkinatuki näyttää isolta rahalta myös opiskelijalle, joka joutuu ottamaan velkaa päästäkseen samaan tulotasoon.

Suomalaista perusturvaa koskevat kysymykset (työttömyys, sairaus, opiskelu, lapsen kasvatustyö, oikeus koulutukseen, ks. sivu 38) muodostavat korrelaatioiden perusteella selvästi oman ryhmänsä. Kaksi muuta väitettä sosiaaliturvan liian korkeasta tasosta ja verokilpailusta korreloivat puolestaan keskenään, mutta eivät perusturva koskevien muuttujien kanssa. Vaikka perusturva koskevat kysymykset korreloivat keskenään, niistä ei saa irti erityisen hyvää summamuuttujaa. Summasin viisi perusturva koskevaa muuttujaa, jolloin summamuuttuja saattoi saada arvot 5–25. Seuraavassa luottavaisiksi on nimetty ryhmä, jonka arvot ovat välillä 5–11 (28 %). Vastaavasti epäluottavaiset ovat 16 tai sitä suuremman arvon saaneet (28 %). Kaikki muut (siis asteikolla pieni väli 12–15) on nimetty neutraaleiksi (44 %) (Cronbachin alfa ,67). Ongelmana on vastausten keskittyminen asteikon keskelle. Tulkinnan kannalta ongelma siis on, että luottavaisiksi nimetyt ja epäluottavaisiksi nimetyt ovat lähellä toisiaan summamuuttujan saamisessa arvoissa. Luottavaisiksi nimettyjen korkein arvo (11) ja epäluottavaisiksi nimettyjen matalin arvo (16) ovat tulkinnan kannalta epämiellyttävän lähellä toisiaan. Käytän tässä yhteydessä summamuuttujaa sen edellä mainituista puutteista huolimatta kuvaamaan ikäryhmien eroja. Muiden kuviodien avulla asia täsmentyy yksittäisten kysymysten osalta.

Mielenkiintoista on, että opiskelun aikaisen toimeentulon katsoivat turvatuksi kaikkein selkeimmin nuorimmat vastaajat, joiden opintotuki on kaikkein heikoin tai olematon. Opintojen tukemiselle asetetut vaatimukset kasvavat siis itse

Kuvio 2. Perusturvaa koskeva summamuuttuja ikäryhmittäin.

opintotukea kovempaa vauhtia iän myötä, mikä on helppo ymmärtää itsenäistymisvaiheen kautta. Koska opintolainan osuutta ei voi mitenkään arvioida kysymyksen perusteella, ei asian tulkinnaassa voi juuri pidemmälle edetä. Sinällään on kuitenkin mielenkiintoista, että luottamus opintojen aikaiseen toimeentulon turvaan on käänteinen opintotuen ikäperusteisten rajojen kanssa. Iän ja sosioekonomisen aseman tarkastelu vaikeutuu, koska nuorimmassa ikäluokassa käytännössä kaikki ovat koululaisia tai opiskelijoita.

Kyselyn tekohetkellä työllisten määrän väheneminen työmarkkinoilla näyttää purkautuvan kotityötä tekevien ja opiskelijoiden määrän kasvuna. Tätä voidaan pitää positiivisena ilmiönä, jos vaihtoehtona olisi työttömyystilastojen rumentuminen. Nuoret sukupolvet ovat jo valmiiksi sen verran hyvin koulutettuja, että paheneva työllisyystilanne ei näytä johtavan ”passiivitasassa” olevien kasvuun. Suhdannepuskuria haetaan aktiivivaihtoehtoista, ja esimerkiksi opintotukijärjestelmän olisi syytä olla tässä tukena. Voisi jopa väittää, että nuoret ratkaisevat korkean työllisyysasteen, koulutusasteen ja elinikäisen oppimisen ristiriitaiset haasteet paremmin ja nopeammin kuin poliitikot, mikä toki oikein onkin. Lähes neljännes 25–29-vuotiaista (ja 32 % saman ikäryhmän opiskelijoista) pitää opiskelun aikaista toimeentuloa kohtuullisesti turvattuna. Onko tämä

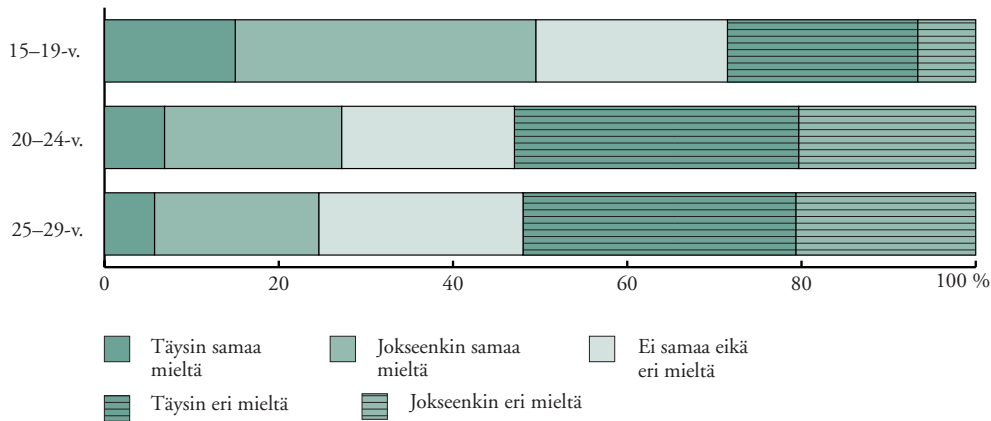
vähän vai paljon, riippunee enimmäkseen siitä, mihin tavoitteeseen sitä suhteutetaan.

Alueelliset erot ja eri sukupuolten näkemykset

Asuinpaikalla ei ole mainittavaa yhteyttä perusturva-asenteisiin. Tämä on myös mielenkiintoinen havainto. Kun ottaa huomioon suuret työttömyyserot ja huolen peruspalveluiden saamisesta eri alueilla, sitä voidaan pitää hienoisena yllätyksenä. Usko palveluihin on siis jotakuinkin yhtä vahva eripuolilla maata. Tämä tulos on ristiriidassa joidenkin alueellista eriarvoisuutta tarkastelevien, kaikkia ikäryhmiä koskevien tulosten kanssa (Heikkilä, Rintala, Airio & Kainulainen 2003). Eroa selittää iän lisäksi erilainen kuntatyypiluokitus ja esimerkiksi kulttuuripuolen palvelujen erilainen asema kyselyissä. Barometrisissä käytettävissä olevat alumuuttajat olivat kotilääni ja kuntatyyppi kolmiluokkaisella asteikolla kaupunkimainen, taajaan asuttu ja maaseutumainen (Tilastokeskuksen luokitus).

Naispuoliset vastaajat luottavat miehiä vähemmän terveydenhoitoon, pitävät opintojen aikaisista toimeentuloa miehiä huonommin turvattuna ja ovat haluttomampia ottamaan kantaa verokilpakyksymykseen. Naiset ovat miehiä luottavaisempia mahdollisuuteen kasvattaa lapsi vaikka yksinään. Erot sukupuolien välillä ovat selvästi näh-

Kuvio 3. "Opiskelun aikainen toimeentulo on kohtuullisesti turvattu."

tävissä joissakin työasenteita koskevilla muuttujissa. Naisten mielipiteet eroavat selvästi miehistä sellaisissa väittämissä kuin "Uskon, että työelämässä menestyminen on vain itsestä ja omasta asenteesta kiinni", "Työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun" ja "Tavoitteeni on ansaita niin paljon rahaa, että voi vaurastua". Naispuolisten vastaajien mielipiteet heijastavat joka kohdassa miehiä pehmeämpää ja vähemmän välineellistä suhtautumista.

Sosiaaliturvan taso ja kannustavuus

Nuorisobarometriin vastanneet nuoret eivät näytä pitävän sosiaaliturvan tasoa niin korkeana, että se suorastaan rohkaisisi laiskottelemaan. Tämä kysymys osoittautui vähiten vaikeaksi: epäröiviä oli viidennes ja yli puolet suhtautui väitteeseen liian hyvästä sosiaaliturvasta kieltävästi. Tukien tasot, kiristyneet saantiehtot ja tekemättä jääneet indeksikorotukset ovat heikentäneet nimenomaan nuorten kohtaamien tukien tasoa. Sosiaaliturvan ulkopuolelta on varmasti huomionarvoista nostaa esiin asuntomarkkinoiden muutokset viime vuosina. Itsenäistyvät nuoret törmäävät koko ajan kalliimman asumisen ja paikallaan jonnaavien tai heikkenevien tukien epäsuhtaan.

Valtaosalle nuorista sosiaaliturva näyttäytyy

opintososiaalisina etuina, vaikka tätä puolta ei virallisesti sosiaalimenoihin lasketakaan. Juuri opintorahan asumislisän ja todellisten asumiskustannusten huono vastaavuus on ollut esillä opintotukikeskustelussa. Opintotukeen liittyvä lainausuus mielletään nykyisin varsin usein kohtuuttomaksi, ja opiskelijat vertaavat tilannettaan helposti esimerkiksi työttömiin. Opintolainan nostaminen on lähes poikkeuksetta myös edellytys toimeentulotuen saamiselle. Opiskelijoiden aseman kautta tarkasteltuna jakauma on helppo ymmärtää. Ehkä laiskottelu mielletään hyvinkin kaukaiseksi tilanteesta, jossa olisi suoriuduttava opinnoista, käytävä työssä ja ehkä samalla nostettava lainaakin. Luonteva selitys jakaumalle voisi siis olla, että sosiaaliturvaa ei pidetä huonosti kannustavana, koska se ei ole sitä.⁵

Reilu neljäsosa vastaajista otti asteeltaan vaihtelevan myönteisen kannan väitteeseen sosiaaliturvan "liian" korkeasta tasosta. Täysin samaa mieltä oli alle kymmenes vastaajista, tasaisesti molempia sukupuolia, eri koulutusasteita, eri kuntatyyppisiä ja eri ikäisiä. Määrä ei ole suuri verrattuna esimerkiksi Helven (2002, 202) saamiin tuloksiin hieman samantyyppisessä kysymyksessä. Helven kyselyssä esitettiin väite: "Sosiaalietuuksien väärinkäyttäjät, laiskureita ja muita siivelläeläjiä suositaan maassamme aivan liikaa". Tähän väitteeseen otti myönteisen kan-

nan kaksi kolmesta nuoresta vastaajasta. Eri mieltä oli vain joka kymmenes. Erot varmasti kertoivat myös kysymyksenasettelusta ja sen aiheuttamista reaktioista vastaajissa. Jos kysymyksessä halutaan tietää laiskureiden ja siipeilijöiden kohtelusta, otetaan jo se kanta, että sellaisia on. Heidän tai systeemin tuomitseminen on varmasti vastaajalle silloin helpompaa. Muiden kuin itsensä tai lähipiirin toiminnassa ja asenteissa on myös helppompi nähdä puutteita. Helven kyselyssäkin nuoret ottivat samanmielisen kannan väittämään: ”Suomessa on varaa huolehtia paremmin työttömistä, sairaista ja muista huono-osaisista lähimmäisistä”. Tämäkin kertonee kysymyksenasettelun suuresta roolista jakaumien muodostumisesta ja siitä, että sosiaaliturvaa kenties tahdotaan vain sen ”ansaitseville”.

Kuntatyypin tai vastaajan ikä ei ole yhteydessä tähän kannustavuutta kuvaavaan muuttuajaan. Miehet ovat jonkin verran naisia hanakampia moittimaan sosiaaliturvaa passivoivaksi. Yhteys on luontevaa jatkoa joillekin työelämää koskeville väittämille. Selvin yhteys löytyy toisen riippuvan muuttujan kanssa; sosiaaliturvaa passivoivaksi moittivat ovat myös niitä, jotka vahvimmin uskovat Suomen joutuvan toimiin kansainvälisen verokilpailun paineessa. Verokilpailun huoli tai toive on puolestaan yhteydessä epävarmuuteen valtion taloudesta, väestön ikääntymisestä ja eläkepommista.

”Työnteon ensisijaisuus”

Nuorisobarometrissä on kysytty usein kannustin- ja työmoraalikeskusteluun läheisesti liittyen nuorten työasenteista. Vuoteen 2002 asti kysymys kuului: ”Ottaisin mieluummin vastaan tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri”. Vuodesta 1994 vuoteen 2002 tasaisesti kasvava joukko vastaajia on ottanut väitteeseen täysin tai jokseenkin myönteisen kannan. Vuosina 1999 ja 2002 yhteensä 86 % vastasi väitteeseen myöntävästi. Vuoden 2002 barometrissä kysyttiin myös, mikä on tärkeintä työssä. Yli puolet piti

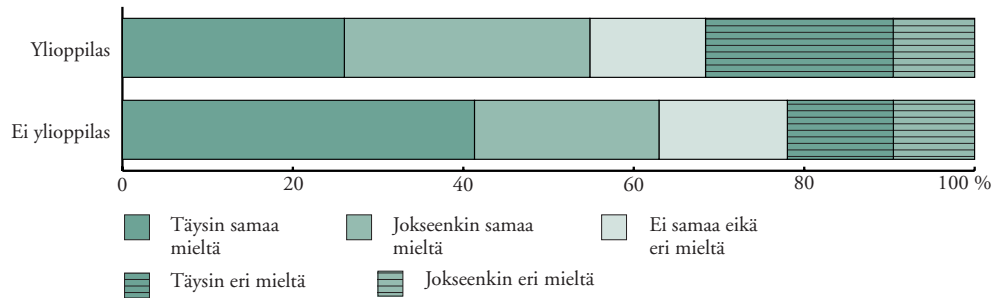
tärkeimpänä työn sisältöä, muina vaihtoehtoina tarjottiin muun muassa palkkaa, etenemismahdollisuuksia ja työn pysyvyyttä.

Tässä tarkasteltavassa kyselyssä samantyyppinen kysymys esitettiin muodossa: ”Olisin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos toinen vaihtoehto olisi työttömyys”. Samaa mieltä olevien määrä oli 60 %, kaikista vastaajista kolmannes valitsi vaihtoehdon täysin samaa mieltä. Opiskelijat olivat vähemmän todennäköisesti samaa mieltä kuin muut vastaajat. Ylioppilastutkinnon suorittaneet näyttävät panevan enemmän painoa työn sisällölle ja myöntivät tähän väittämään muita harvemmin. Nuorimmassa vastaajaryhmässä ylioppilastutkinnon suorittaneita ei juuri ole, vanhemmissa ikäryhmissä ero on huomattava. Sukupuolella tai kuntatyypillä ei ole vaikutusta. Kysymykseen vaihtoehdolla ”täysin samaa mieltä” vastannut kolmannes tarkoittaa 615:tä vastaajaa.

Olenaisena havaintona voi pitää vähintään sitä, että luottamus suomalaiseen perusturvaan ei ole vaihtoehtoinen orientaatio protestanttisen työmoraalin kanssa. Ne, jotka vastasivat tähän työasennekysymykseen ”täysin samaa mieltä”, ovat myös keskimääräistä luottavaisempia perusturvaan yleensä.

Samaiseen kysymykseen (”Olisin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos toinen vaihtoehto olisi työttömyys”) vastasi jokseenkin tai täysin kieltävästi 25 % vastaajista. Edellistä täydentämään voidaan todeta heidän olevan ylioppilastutkinnon suorittaneita todennäköisemmin kuin ei-ylioppilaita ja vanhemmista ikäryhmistä todennäköisemmin kuin nuorista. Mitään selkeää työtä vieroksuviiden identiteettityöläisten profiilia ei näistä aineksista helposti saa. Edellisten barometrien kanssa rinnan tarkasteltuna jakaumat saavat kohtalaisen arkisen selityksen. Kouluttautuneet nuoret ovat kouluttautuneet juuri välttääkseen tekemästä ”mitä tahansa työtä”. Työn sisältö on tärkeä, mutta tilapäisyys ei ole suuri ongelma. Suomen kansalliset selviytymisstrategiatkaan eivät suinkaan perustu sille, että täällä tehtäisiin mitä tahansa työtä.

Kuvio 4. "Olisin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos toinen vaihtoehto olisi työttömyys." Vain 19 vuotta täyttäneet vastaajat, ylioppilaat eriteltyinä (n=1341).

Yhteenvetoa

Tässä tarkastelluista kysymyksistä ei juuri saa tukea sen enempää hyvinvointivaltion ”kuoliaaksi rakastamiselle” kuin halveksimisellekään. Sellaiset hypoteesit pitäisi tässä vaiheessa hylätä molemmat. Kyseessä on kuitenkin barometri, jota ei ole tehty testaamaan näitä tai muita hypoteeseja – ne ovat tarkasteluun liian myöhään tuotuja. Yksittäistapauksista vedettyihin kärjistyksiin verrattuna barometrissä voi vetää pitkälle meneviä johtopäätöksiä, sillä se on tutkimusaineistona mittava. Näistä jakaumista tehtävä tulkinta on kuitenkin viime kädessä tulkitsijasta kiinni, samat lukemat voi tulkita toisinkin, vaikkapa sitten hyvinvointivaltion legitimitteetti- tai rahoituskriisiksi.

Muutamien kysymyksen analyysi, vieläpä yksinkertaisin menetelmin, ei tietenkään voi mikään hyvinvointivaltion kristallipallo ollakaan. Vaikka koko barometri olisi omistettu perusturvaan koskeville kysymyksille, eivät nuoret sen enempää kuin kyselyn teettäjät voi vielä tietää, mitä väestön ikääntyminen ja rajojen avautuminen entisestään merkitsevät hyvinvointivaltion kannalta. Ehkä eniten huomiota saanut asia tässä yhteydessä on ollut opintoaikojen lyhentäminen ja työurien pidentäminen. Merkityksetöntä tuskin on sekään, että vastaajat kuitenkin enimmäkseen ottavat kantaa asioihin nettosaajan asemasta. Jos hyvinvointivaltio, kuten Ahonen (1998) antaa ymmärtää, on vain nautintaoikeus, asenteet saattavat muuttua siirryttäessä nettomaksajan asemaan.

Jos jokin ennuste tämän perusteella kuitenkin pitäisi antaa, se olisi, että nuorten asenteet sinällään ovat (pohjoismaisen) hyvinvointivaltiomallin takana. Kyselyn perusteella ei ole aihetta väittää, että nuoret äänestäisivät hyvinvointivaltion nurin hylkäämällä sen palvelut tai ripustautumalla sen varaan kestävämmällä tavalla. Mutta tämän kyselyn perusteella tehtäviksi nämä ennusteet ovat mittaluokaltaan kovin suuria. Voidaan myös esittää, että hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta ”kansan” mielipiteet eivät niin olennaisia olekaan. Ajatus pitäisi myydä huippusaajille ja heitä työllistävälle yrityksille. Tässä tehtävässä varmasti parhaiten auttaa toimiva hyvinvointivaltio, joka edistää avoimuutta, yhteiskuntarauhaa ja korkeaa osaamista.

Henkilökohtaisesti pidän kyselyssä mielenkiintoisimpana ikäryhmien välisiä eroja. Nuorimpiin ikäryhmiin näyttää kasaantuvan luottamusta sekä perusturvaan että omia mahdollisuuksia kohtaan. Nuorimmat vastaajat ovat muita selvemmin kohdanneet suoraan laajentumisvaiheen jälkeisen hyvinvointivaltion. Heillä ei pitäisi olla mitään kokemuksen tuomaa kosketusta 1990-luvun taitteesta huippunsa saaneeseen kehitykseen. Tämä ei näy niin, että nuorimmat vastaajat ottaisivat skeptisempiä kantoja suhteessa perusturvaan. Uutinen siis on, että ikäryhmien erot selittyvät ikävaikutuksella – kuinka erikoista! Mutta toisinkin voisi olla, ja niin on jopa väitetty. Kärjestyksiä sanottuna lähihistoria olisi voinut tuottaa jaon ”kaikki hyvä tulee valtiolta” ja ”kaikki hyvä

tulee markkinoilta” -sukupolviin. Ehkä hyvinvointivaltion ydintoiminta ja -ajatus on kestänyt ja se on jossain muodossa välittynyt myös nuorimmille. Toki paljon metodologista kritiikkiä voidaan ja pitääkin esittää, ennen kuin tällaista totuutena esitettäisiin. Näin mitattuna näyttää kuitenkin tältä.

Ikä- ja sukupolvivaikutuksen lisäksi sukupolvikeskustelussa pohditaan periodi- eli aikalaisvaiikutusta. Lopuksi on paikallaan miettiä alussa esitettyjä detaljeja tätä selitysmallia käyttäen. On helppo osoittaa vuokrasopimusikkailuja ja asumistukien ”puliveivauksia”, kuten Lehtinen (2003) toteaa. Yhtä helppoa olisi osoittaa tapauksia, joissa nuori ensin päättää muuttaa kotoa tai lähteä ulkomaille ja sitten esittää Kelalle kysymyksen: ”Miten olette ajatelleet minun elävän?” Suomessa on harjoitettu lähemmäs kymmenen vuotta aktiivista työvoima- ja sosiaalipolitiikkaa, korostettu koulutuksen ja työn ensisijaisuutta, panostettu osaamiseen ja kansainvälistymiseen. Ei ole välttämättä suurikaan ihme, jos nuoret olettavat yhteiskunnan tukevan heidän aktiivisia ”projektejaan” maassa ja maailmassa, jossa tuetaan näyttävästi aktiivisuutta ja projekteja.

Epäilen, että kaikki nuoriin asetetut ominaisuudet eivät ole suinkaan nuorille tyypillisiä vaan enemmänkin ajan henki ja tapa. Opintotuen saajia on noin 300 000. Mitä syntyisikään, jos otettaisiin 300 000 veroilmoituksen täyttäjää ja tehtäisiin johtopäätökset pahimpien keplottelijoiden perusteella? Kärjistysten perusteena on varmasti oikeita ja todellisia tapauksia, ja niitä voidaan kaivaa esille lisääkin. Tällaiset toiminta- ja ajatustavat voivat olla yleisiäkin. Tästä on kuitenkin pitkä matka siihen, että kasvamassa olisi pysyvästi keplottelevia uusavuttomuusikäluokkia – tai jopa -sukupolvia.

Oma veikkaukseni on, että jopa selkeästi erottuvia sukupolvia suhteessa hyvinvointivaltioon kuitenkin voi muodostua. Ne vain eivät tule ilmi näillä kysymyksillä, eivät ehkä kyselyillä ollenkaan. Mahdollisia sukupolvia tuskin leimaa uusavuttomuus tai keplottelu sinällään, ehkä enem-

minkin suhtautuminen hyvinvointivaltioon ”projektirahoittajana”.

Viiiteet

1. ”Kunnan eläiteistä” ei nykyisin juuri puhuta, mutta toimeentulotuki kunnan myöntämänä viimesijaisena turvana polveutuu suoraan köyhäinhuoltojärjestelmästä, johon termi liittyy.
2. Nuorten saamat eläkkeet ja ansiosidonnaiset työttömyyskorvaukset ovat marginaalisia asioita verrattuna näihin tulonsiirtoihin.
3. Vastauksissa on epäroivia vaihtoehtoja tavallaan kaksi. Toinen on asteikkoon neutraaliksi keskipälin vaihtoehtoksi laitettu ”ei paljon eikä vähän” -muotoilu. Tämän lisäksi vastauksissa on vaihteleva määrä ”en osaa sanoa” -vastauksia. Siitä riippuen onko viimeksi mainitut laskettu mukaan vai ei, saattavat prosenttiluvut vaihdella jonkin verran. Verokilpailusta olisi varmasti pitänyt kysyä vielä täsmällisemmin veropohjan, yritysverotuksen, palkkaverotuksen, pääomaverotuksen osalta. Luultavasti epäroijien määrä olisi tästä edelleen kasvanut.
4. Tosin työttömyyskassan ”kilpailuttaminen” on mahdollista, kuten YTK-työttömyyskassa on osoittanut. Tätä teemaa koskevia kysymyksiä ei barometrissä ollut.
5. Kysymyksessä tosin pyydettiin arvioimaan yleensä perusturvaa, eikä nuorten perusturvaa.

Lähteet

- Ahonen, Sirkka (1998) *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura, tutkimuksia 202.
- Heikkilä, Matti, Rintala, Taina, Airio, Ilpo & Kainulainen, Sakari (2003) *Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa*. Helsinki: Stakes, tutkimuksia 126.
- Hellsten, Katri & Uusitalo, Hannu (toim.) (1999) *Näkökulmia sosiaaliturvan väärinkäyttöön*. Helsinki: Stakes, raportteja 245.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopainokustannus.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2002) Sukupolvi-tutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.): *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisosiain neuvottelukunta ja Opetusministeriö, 14–31.

- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipolitiikan reformi Suomessa*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Kantola, Anu & Kautto, Mikko (2003) *Hyvinvoinnin valinnat. Suomen malli 2000-luvulla*. Sitra 251. Helsinki: Edita.
- Koulumies, Terhi & Hiltunen, Jussi (1999) *Opiskelijoiden asenteita sosiaaliturvan väärinkäyttöä kohtaan*. Helsinki: SYL-moniste 3/1999.
- Paju, Petri (2004) *Iisalmessa on Lidl*. Teoksessa Petri Paju (toim.) *Samaan aikaan toisaalla. Nuoret, hyvinvointi ja alueellisuus*. Helsinki: Stakes, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosiain neuvottelukunta. Tulossa.
- Paju, Petri & Vehviläinen, Jukka (2001) *Valtavirran tuolla puolen. Nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kiekkat 1990-luvulla*. Helsinki: Sitra ja Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Piha, Kirsi (2004) *Kestäkökö pää? Nuoret työelämän kynnyksellä*. Helsinki: EVA.
- Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.) (2002) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho (2002) *Sosiaalipolitiikka ja yhteiskunnalliset jaot*. Teoksessa Timo Piirainen & Juho Saari (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö*. Helsinki: Gaudeamus, 222–240.

Muut lähteet

- Huuhtanen, Jorma (2004) *Vähimmäisturvan vaihtoehdot*. Esitelmä Terveos-seminaarissa 25.5.2004. Espoo.
- Lehtinen Lasse (2003) *Kokous, joka jatkuu yhä*. Helsingin sanomat, D4. 17.8.2003.

NUORET, EPÄVARMUUS JA RISKIT

JANI EROLA

Tässä artikkelissa tarkastellaan epävarmuuden ja riskien kokemisen välistä yhteyttä suomalaisnuorten kohdalla. Lähtöolettamuksena on, että tulevaisuutta koskevilla epävarmuustekijöillä on erityisen suuri vaikutus juuri nuorten valintoihin. Tässä elämänvaiheessa tehdyt valinnat esimerkiksi koulutukseen, ammattiin ja perheeseen liittyen vaikuttavat läpi koko yksilön elämän. Artikkelissa pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Millaista epävarmuutta nuoret kokevat? Mihin asioihin nuoret uskovat liittyvän riskejä? Missä määrin elämää koskevien valintojen voidaan nuorten kohdalla nähdä olevan epävarmuuden ja riskien välttämisen ohjaamaa?

Barometriaineisto, johon artikkelin tiedot perustuvat, on niin sanottu poikkileikkausaineisto. Tämä tarkoittaa, että kaikki vastaajat ovat vastanneet samaan kyselyyn suurin piirtein samaan aikaan, loppuvuodesta 2003. Emme siis voi selvittää sitä, miten tiettyinä aikoina koetut epävarmuustekijät ehkäisevät tai ohjaavat jälkepäin tehtyjä valintoja ja tapahtumia. Sen sijaan voidaan sanoa, mihin asioihin tai ilmiöihin ne nuorilla yhdistyvät muita harvemmin tai useammin. Lisäksi tuloksia vertaillaan yleisellä tasolla vuonna 1999 kerätyn, samankaltaisia teemoja kattavan kyselyn tuloksiin.

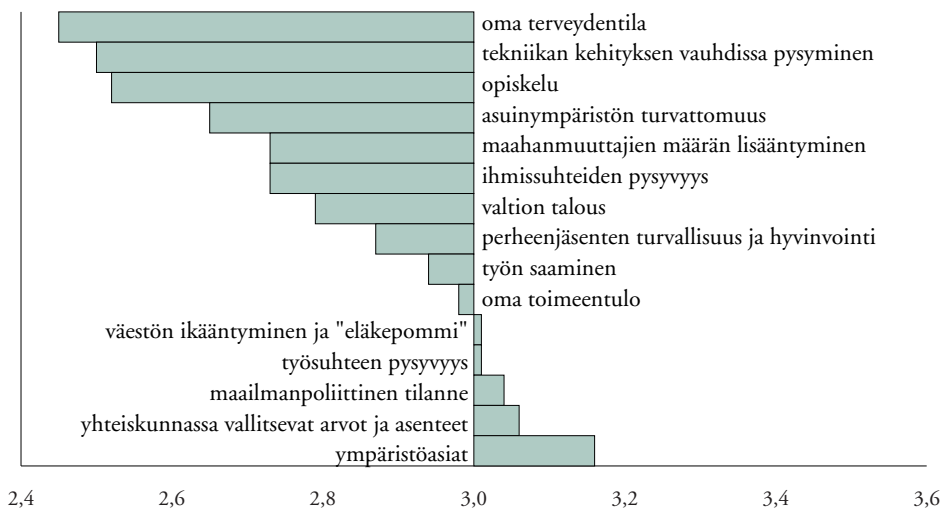
Epävarmuuden vähentämistä pidetään sosiaalitieteissä tärkeänä yksilön valintoja selittävänä tekijänä myös muiden kuin nuorten kohdalla.

Sen avulla on selitetty muun muassa koulutus- ja uravalintojen tekemistä, lasten hankintaa ja taloudellisen optimoinnin kannalta ”irrationaalisia” päätöksiä, jotka eivät selvästikään johda suurimpaan mahdolliseen taloudelliseen hyötyyn. Esimerkiksi Breen ja Goldthorpe (1997) ovat selittäneet työväenluokan lasten vähäisempää kouluttautumista sillä, että he kokevat koulutuksen lisäämisen tietyin pisteen yli jopa riskiksi työmarkkinoilla selviämiseen – aiemmin koulutuksesta työmarkkinoille siirtyneet saavat etua uransa kehittämisen suhteen, ja työttömyyden uhatessa aiemmin työpaikan saaneiden on helpompi säilyttää työpaikkansa kuin muiden vastaavassa ammatissa toimivien. DiPreten (2002) mukaan myös työttömyydestä seuraavalla köyhyysriskillä on suuri merkitys uravalintoja tehtäessä. Tällaisilla seikoilla voidaan selittää muun muassa sitä, miksi moni valitsee mieluummin työn, josta saatava tulo saattaa rahallisesti olla kehnompikin työttömyyskorvaus (Whelan & McGinnity 2000). Friedmanin, Hechterin ja Kanazawan (1994) mukaan eri tutkimuksista on löydettävissä tukea sille, että yksi lasten hankkimiseen vaikuttavista motiiveista on, että lasten hankinta vähentää epävarmuutta välittömän tulevaisuuden tapahtumista – lapsen saaminen sitoo arjessa tehtäviä valintoja.

Taloustieteissä epävarmuuden ja riskien merkitystä on alettu pitää yksinkertaista hyödyntävoittoa olennaisempana yksilön valinnantekomekanismien peruseriaatteena. Kahneman ja Tversky (esim. 1979, 1991) saivat aiheesta tutkimista artikkeleistaan jopa Nobelin taloustieteen palkinnon vuonna 2002.

Toisaalta epävarmuuden hallitseminen ei ole varsinaisesti uusi käsite yhteiskunnan sosiaalisia ilmiöitä tutkittaessa. Thomas Hobbesin vuonna 1651 julkaistua Leviathan-teosta pidetään yhtenä ensimmäisistä moderneista yhteiskuntatutkimuksista. Siinä Hobbes esittää oletuksen, että yhteiskunta on itse asiassa mahdollinen vain siksi, että ihmiset luovuttavat itsemääräämisoikeutensa muille saavuttaakseen tällä vastaavasti turvaa ulkoisia uhkia vastaan.

Kuvio 1. Mihin asioihin nuoret kokevat liittyvän epävarmuutta? (< 3 vähän tai hyvin vähän, > 3 paljon tai melko paljon).

Suomalaisessa sosiaalitutkimuksessa epävarmuuden rajoittamista ei selitysmekanismina ole sovellettu kovinkaan usein. Poikkeuksiakin löytyy, esimerkiksi professori Pauli Niemelän johdolla tehdyt tutkimukset turvattuuden ja epävarmuuden yhteydestä suomalaisessa yhteiskunnassa (ks. Niemelä 1991, 2000). Varsinaisena valintojen teon periaatteena epävarmuuden ja riskien välttämistä ei kuitenkaan ole käsitelty kuin lähinnä sosiaalisten ongelmien syntymisen sivujuonteena. On kuitenkin syytä olettaa, että epävarmuuden kontrollointiin liittyvät tekijät esimerkiksi koulutus- ja uravalintojen suhteen pätevät myös suomalaisessa yhteiskunnassa.

Epävarmuus vs. riskit – vältetty vs. haluttu?

Analyyssissä tarkastellaan vastaajien arviota siitä, missä määrin epävarmuutta ja riskejä he katsoivat liittyvän erityyppisiin asioihin. Vaikka niin riskit kuin epävarmuuskin ovat toisiaan lähellä olevia asioita, on niillä myös eroja. Siinä missä epävarmuutta ylipäätään pidetään useimmiten

epämiellyttävänä tilana, josta halutaan pois, ei riskeihin aina liity halu niiden välttämiseen. Riskien niin sanottuun spekulatiiviseen luonteeseen kuuluu, että tietoinen riskinotto voi olla myös yksilön kannalta myönteisten seurausten motiivoimaa. Esimerkkinä voidaan pitää vaikkapa osakesijoittamista.

Viime vuosina kulttuurin on sensaatiohakuissa aikalaistutkimuksessa jopa väitetty muutuneen riskihakuiseksi. Tästä viitteestä on pidetty esimerkiksi niin sanottujen extreme-urheilulajien tai vaikkapa huumeiden käytön yleistymistä. Todellisuudessa kyse ei tietenkään ole uudesta ilmiöstä. Riskejä on toisinaan otettu tietoisesti läpi ihmiskunnan historian – oli sitten kyse taloudellisten, sotilaallisten tai emotionaalisten etujen tavoittelusta tai pelkästä jännityksen kaipuusta. Riskien kokemisesta tai niiden ottamisesta seuraa kyllä aina epävarmuutta, mutta riskinoton positiivisten seurausten toivotaan korvaavan tämän epävarmuuden tunteen.

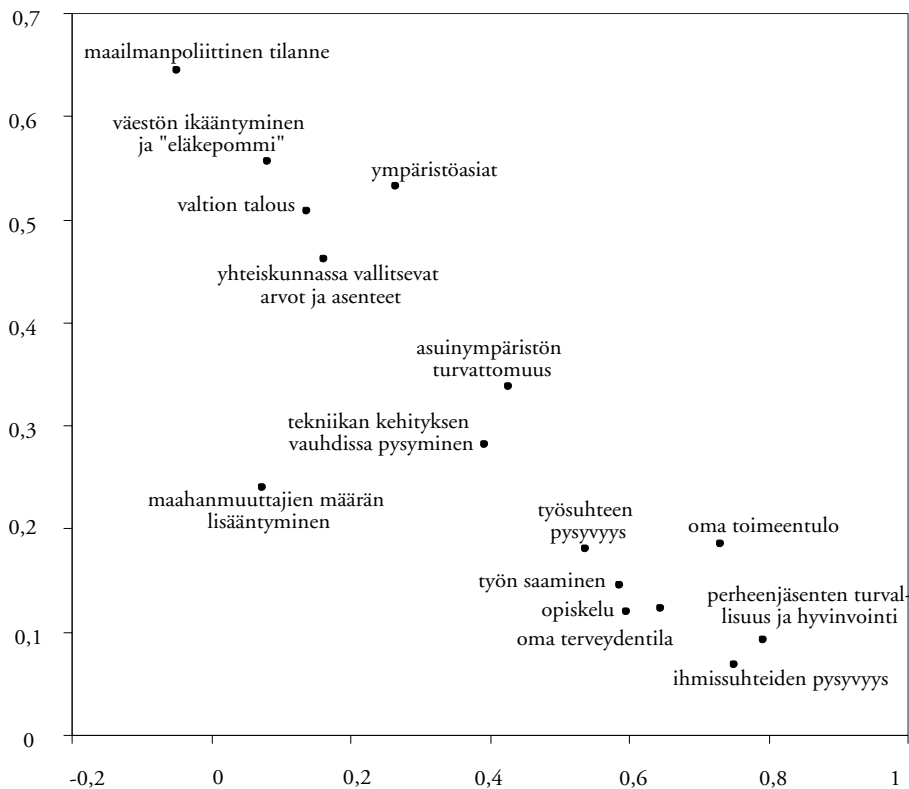
Se, missä määrin riskinottoon liittyy epävarmuutta, riippuu muun muassa resursseista. Hel-

poimmin tämä on ymmärrettävissä taloudellisen toiminnan kohdalla. Jos esimerkiksi osakesijoittamista harrastaa säästöön jääneillä rahoilla, on siihen liittyvä epävarmuus rajallista, vaikka sijoituksiin liittyisikin suuria riskejä. Toisaalta varsinkin arkikielenkäytössä suurina riskeinä pidetään juuri niitä asioita, jotka toteutuessaan aiheuttavat myös suurta epävarmuutta. Ei olekaan yllättävää, että myös odotukset, arvot ja asenteet vaikuttavat siihen, miten suurina riskit ja niihin liittyvä epävarmuus koetaan. Esimerkiksi sukulaisten lainojen henkilökohtaiseksi takaajaksi ryhtyminen voidaan kokea vain pieneksi riskiksi siksi, että sukulaisiin odotetaan luotettavan automaattisesti.

Epävarmuus nuorilla

Mitkä tekijät sitten aiheuttavat nuorissa epävarmuutta? Kuviossa 1 esitetään epävarmuuden aiheiden keskiarvot nuorisoinaistossa. Alle kolmen arvoja saaneet muuttujat aiheuttavat vastaajille vain vähän epävarmuutta, kun taas yli kolmen arvot kertovat suuremmasta epävarmuudesta. Keskiarvojen perusteella vaikuttaisi siltä, että eniten epävarmuutta nuorille aiheuttavat ne asiat, joihin heillä on vähiten mahdollisuuksia vaikuttaa itse, kuten ympäristöasiat, yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet sekä maailmanpoliittinen tilanne. Erot epävarmuuksien lähteiden välillä ovat kuitenkin niin pieniä, että keskiarvovertailun perusteella on vaikea erotella niitä toisistaan.

Kuvio 2. Epävarmuuden lähteiden yhteiskunnallinen (pysty akseli) ja yksilöllinen (vaaka-akseli) ulottuvuus ML-faktorianalyysin perusteella.

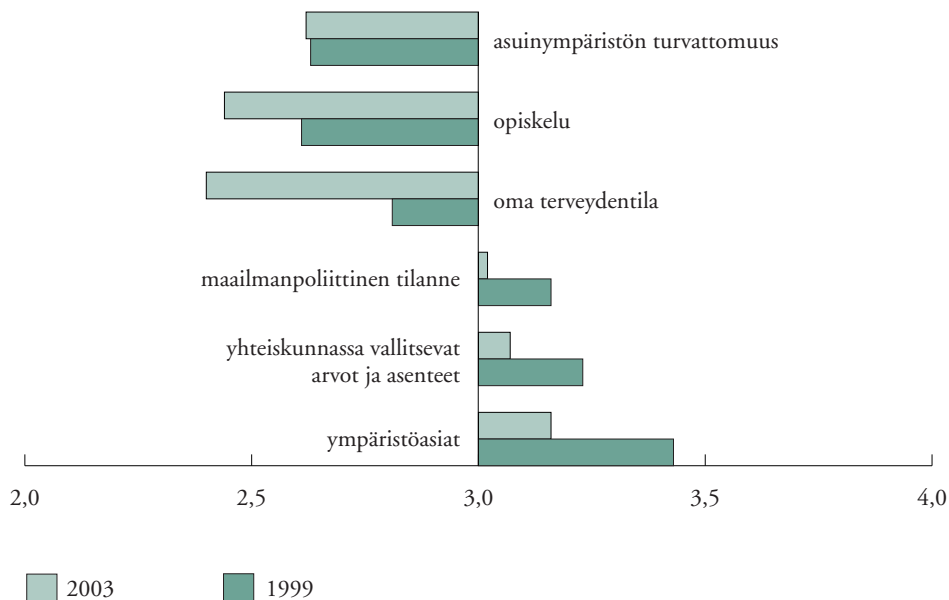
Kun epävarmuuden lähteitä verrataan toisiinsa faktorianalyysin perusteella, epävarmuuden lähteet jakautuvat kahdelle ulottuvuudelle (ks. kuvio 2). Pystyakselin kuvaamaa ulottuvuutta voidaan pitää jonkinlaisen yhteiskunnallisen tai ”maailmallisen” epävarmuuden kuvaajana. Vaaka-akselin kuvaama epävarmuuden ulottuvuus puolestaan keskittyy yksilöön itseensä liittyvien epävarmuuden lähteiden ympärille. Näyttää siltä, että mitä enemmän muuttuja viittaa yhteiskunnalliseen epävarmuuteen, sitä vähemmän sillä on merkitystä yksilöllisen epävarmuuden aiheuttajana ja päinvastoin.

Nuorisoaineiston analyysi osoittaa, että yleisesti ottaen nuoret eivät koe esimerkiksi maahanmuuttajien määrän lisääntymistä kovinkaan olennaisena epävarmuuden aiheuttajana, eikä sen aiheuttama mahdollinen epävarmuus liity sen paremmin epävarmuuden yksilölliseen kuin yhteisölliseenkin ulottuvuuteen.

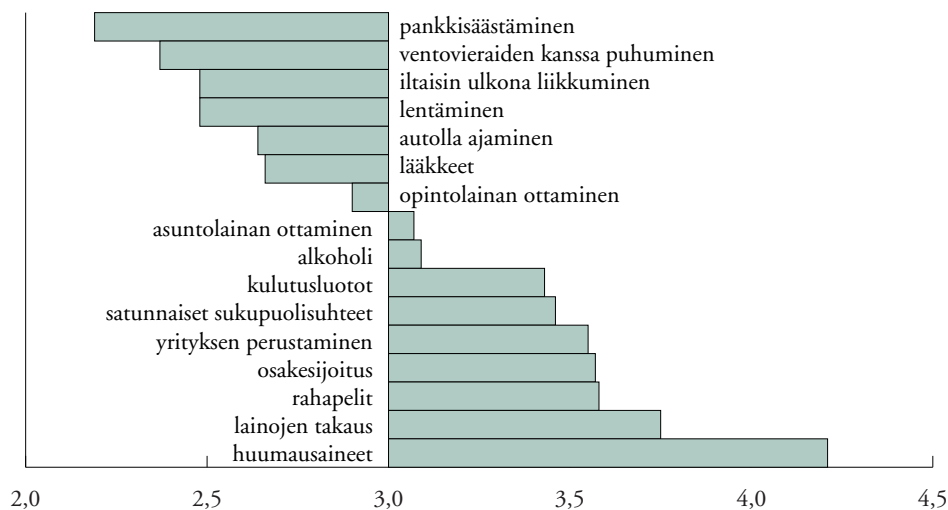
Voidaan olettaa, että epävarmuuden rajoittamiseen pyritään pääasiassa vain henkilökohtaisen epävarmuuden kohdalla. Keinot yhteiskunnallisen epävarmuuden poistamiseksi kun lienevät käytännössä suurimman osan tavoittamattomissa. Omaan elämään on luonnollisesti helpompi vaikuttaa kuin koko yhteiskuntaan.

Kahta ulottuvuutta voidaan pitää epävarmuuden lähteinä erittäin keskeisinä ja ainakin jossain määrin ajasta riippumattomana. Jos esimerkiksi Suomi 1999 -kyselyaineiston (ks. Erola & Räsänen 2000¹) hyvin samansisältöisille muuttujille suoritetaan vastaava analyysi, ovat sisällöltään vastaavat kaksi ulottuvuutta niistä tärkeimpiä riippumatta siitä, rajataanko analyysi tällöin vain nuoriin vai koko väestöön. Tämän aikaisemman aineiston tuloksia voidaankin verrata nuorisoaineiston tuloksiin niiltä osin, kun kysymykset vastaavat toisiaan. Kuviossa 3 verrataan muutamia epävarmuusmuuttujia niin Nuorisobaroo-

Kuvio 3. Epävarmuus nuorilla vuosina 1999 ja 2003. Alle 3 arvot = aiheuttaa vähän epävarmuutta, yli 3 = aiheuttaa paljon epävarmuutta.

Kuvio 4. Mihin asioihin nuoret kokevat liittyvän riskejä? (< 3 vähän tai hyvin vähän, > 3 paljon tai melko paljon).

metri-aineistosta kuin vanhemmasta Suomi 1999 -aineistosta. Molemmista aineistoissa tapaukset on rajattu nyt 18–29-vuotiaisiin. Muuttujiksi on uudemman aineiston perusteella valittu kolme eniten ja kolme vähiten epävarmuutta aiheuttavaa asiaa niistä muuttujista, jotka löytyvät samanlaisina molemmista aineistoista. Kuvion perusteella vaikuttaa siltä, että vain asuin ympäristön turvattomuudesta johtuva epävarmuus näyttää pysyneen samanlaisena vuosien 1999 ja 2003 välillä. Kaikkien muuttujien kohdalla epävarmuus on vähentynyt. Eniten vähenemistä on tapahtunut omasta terveydentilasta kannetusta huolesta sekä ympäristöasioiden kohdalla.

Riskit nuorilla

Tarkastellaan seuraavaksi, mihin asioihin nuoret katsovat liittyvän riskejä. Riskien keskiarvotarkastelu (kuvio 4) osoittaa, että nuoret erottelevat merkittävät ja vähemmän merkittävät riskit toisistaan kohtuullisen mielekkäällä tavalla. Ne asiat, joihin voidaan nähdä liittyvän muutenkin vähän riskejä (kuten pankkisäästäminen, vieraiden kanssa puhuminen, lentäminen), mielletään

riskittömiksi, kun taas ne asiat, joihin oikeastikin liittyy suuria riskejä (kuten huumeiden käyttö tai lainojen takaaminen), myös koetaan suuriksi riskeiksi.

Riskien aiheet voi ryhmitellä jälleen faktori-analyysin avulla. Tällä kertaa analyysi erottelee kolme eri ulottuvuutta, joiden faktorilataukset esitetään taulukossa 1. Korkeita, yli 0.3 itseisarvon latauksia, saavat ensimmäisessä faktorissa lentäminen, autolla ajaminen, iltaisin ulkona liikkuminen, lääkkeet, ventovieraiden kanssa puhuminen ja pankkisäästäminen. Samalle faktorille latautuu myös – sisällöllisesti muista muuttujista poiketen – alkoholi. Riskien lähteenä näitä muuttujia yhdistää niihin liittyvien riskien toteutumisen epätodennäköisyys. Siksi tämä riskinoton ulottuvuus voidaan nimetä irratiionaalina pidettävien riskien faktoriksi: riskit eivät vaikuta todellisuudessa kovinkaan todennäköisiltä. Tässä mielessä alkoholi riskien lähteenä muodostaakin poikkeuksen; itsessään alkoholin kohtuulliseen käyttöön ei varmasti liitetä suuriakaan riskejä, joskin suuri osa arkielämän riskeistä suomalaisessa yhteiskunnassa liittyy alkoholinkäyttöön ainakin välillisesti.

Taulukko 1. Riskien kolme ulottuvuutta ML-faktoriantalyysin perusteella. Faktorien mukaiset varimax-rotatoidut lataukset, selitysprosentit ja kommunaliteetit. Itseisarvoltaan yli 0.3 lataukset raportoitu.

	Irrationaali-- set	Taloudelli- set	Syntiset	Kommu- naliteetit
lentäminen	0,7			0,4
autolla ajaminen	0,6			0,4
iltais in ulkona liikkuminen	0,6			0,4
lääkkeet	0,6			0,4
ventovieraiden kanssa puhuminen	0,5			0,3
pankkisäästäminen	0,4			0,2
asuntolainan ottaminen		0,6		0,4
opintolainan ottaminen		0,5		0,3
lainojen takaus		0,5		0,2
kulutusluotot		0,4		0,2
osakesijoitus		0,4		0,2
yrittäjän perustaminen		0,4		0,2
huumausaineet			0,7	0,5
alkoholi	0,4		0,5	0,4
satunnaiset sukupuoli-suhteet			0,4	0,3
rahapelit			0,4	0,2
selitys, %	15,2	9,2	6,3	

Toisella faktorilla latautuvat taloudelliseen toimintaan liittyvät riskit: asunto- ja opintolainan ottaminen, lainojen takaaminen, kulutusluotot, osakesijoittaminen ja yrityksen perustaminen. Tätä voidaan kutsua taloudellisten riskien faktoriksi. Kolmannelle faktorille latautuvat ”syntisiä” pidetyt asiat: huumausaineiden ja alkoholin käyttö, satunnaiset sukupuoli-suhteet ja rahapelit. Monissa uskonnollisissa yhteisöissä kaikki nämä asiat ovat jyrkästi kiellettyjä, mutta suomalaisessa yhteiskunnassakin vähintäänkin yleisesti paheksuttuja asioita.

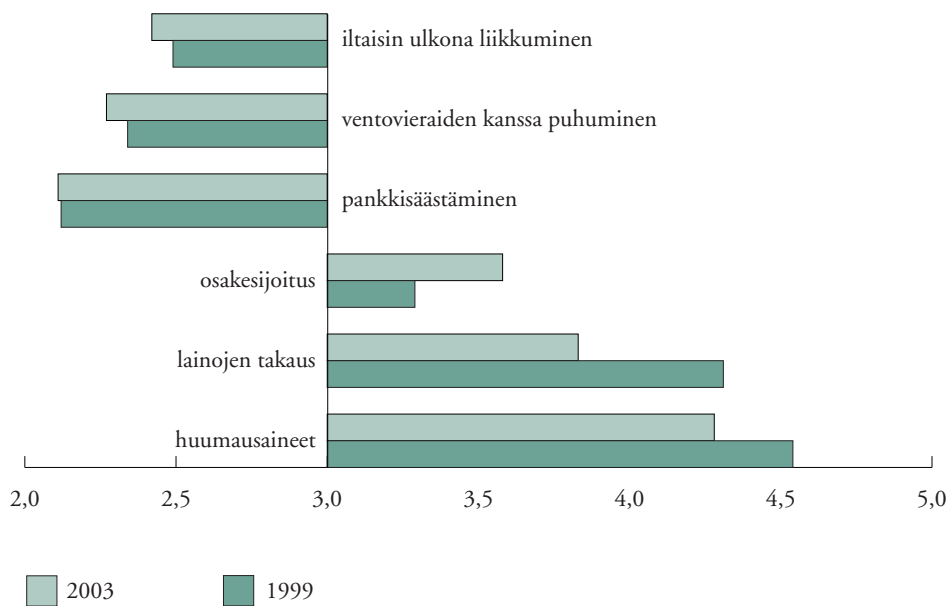
Verrataan vielä nuorisoaineiston tuloksia neljä vuotta vanhemman Suomi 1999 -aineiston nuoriin. Kuviossa 5 verrataan 18–29-vuotiaiden kohdalla niitä asioita, jotka löytyvät molemmista aineistoista ja jotka koettiin voimakkaimmin ja heikoimmin riskeiksi nuorisoaineistossa. Kuviossa voidaan havaita, että ainoastaan pankkisäästämisen kohdalla riskit koetaan samantasoisiksi kuin neljä vuotta aiemmin. Osakesijoittamista lukuun ottamatta riskit koetaan pienemmiksi. Osakesi-

joittamisen kohdalla muutos vastanee myös todellisten riskien muutosta osakemarkkinoilla. Eniten riskien kokeminen on vähentynyt lainojen takauksen kohdalla. Tätä voidaan pitää jossain määrin huolestuttavana muutoksena, jos se viittaa siihen, että lainojen henkilökohtaiseen takamiseen ryhdytään nykyisin liian heppoisin perustein. Kyse saattaa olla yksinkertaisesti siitä, että laman aikaansaama ylireagointi taloudellisten riskien suhteen on pikku hiljaa normalisoitunut.

Riskien suhde epävarmuuteen

Edellä saadut tulokset antavat jo viitteitä riskien ja epävarmuuden yhteydestä. Niin epävarmuus kuin riskien kokeminenkin on vähentynyt neljän vuoden aikana. Tarkastellaan hieman tarkemmin, miten koetut riskit selittävät epävarmuuden kahta ulottuvuutta. Faktoriansalyysin avulla on muodostettu viisi eri faktoreiden mukaista muuttujaa – kaksi niistä viittaa epävarmuusulottuvuuksiin ja kolme riskien havaitsemisen kolmeen eroteltuun tyyppiin.² Muuttujat standar-

Kuvio 5. Riskit nuorilla vuosina 1999 ja 2003. Alle 3 arvot = liittyy vähän riskejä, yli 3 = liittyy paljon riskejä.

doidaan niin, että niiden kaikkien keskiarvo on 0 ja varianssi 1.

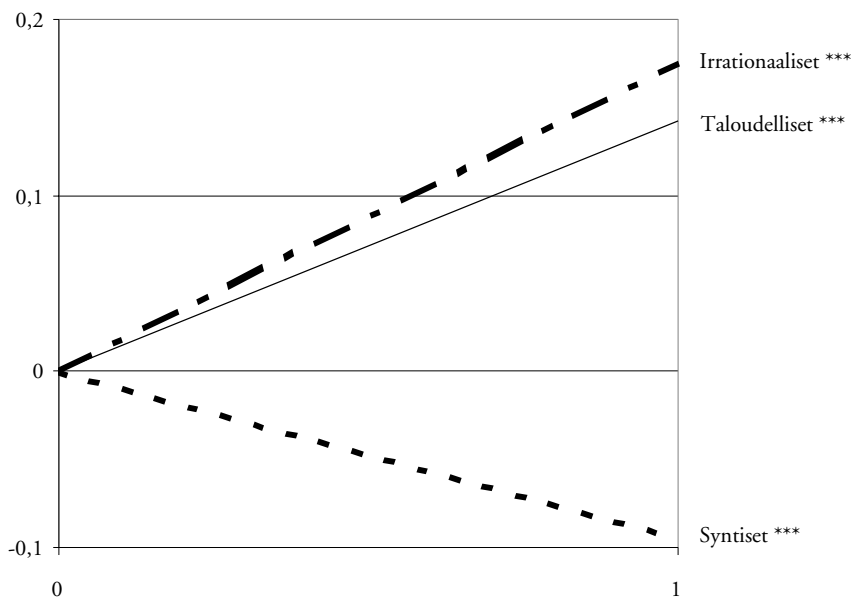
Analyysimenetelmänä käytetään varianssianalyysia. Varianssianalyysissa vertaillaan selittävien muuttujien (edellä muodostetut riskimuuttujat) yhteyttä selitettävien muuttujien (epävarmuusmuuttujat) keskiarvon muutokseen. Ensin testataan riskimuuttujien yhteyttä henkilökohtaiseen epävarmuuteen. Analyysin perusteella kaikilla riskityypeillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys henkilökohtaisen epävarmuuden syntymiseen.

Kuviossa 6 esitetään epävarmuusmuuttujan keskiarvon muutos, kun irrationaalisuusmuuttujan arvo kasvaa yhdellä. Mitä voimakkaampia riskejä katsotaan liittyvän niin kutsuttuihin irrationaaliin tai taloudellisiin tekijöihin, sitä voimakkaampaa on myös henkilökohtainen epävarmuus. Sen sijaan ”syntisten” riskien kohdalla yhteys on päinvastainen. Mitä voimakkaampa-

na ”syntisiin” asioihin liittyviä riskejä pidetään, sitä matalampaa on itse asiassa henkilökohtainen epävarmuus. Tulos on ymmärrettävä. Voimakas arvosuuntautuminen (esim. uskonnollisen herätyksen muodossa) voi monissa tapauksissa olla seurausta epävarmuuden lisääntymisestä elämässä esimerkiksi läheisen kuoleman vuoksi.

Tarkastellaan vastaavalla tavalla riskien yhteyttä yhteiskunnalliseen epävarmuuteen. Kuviossa 7 esitetään yhteiskunnallisen epävarmuuden keskiarvon muutos, kun riskimuuttujien arvo nousee yhdellä. Kaikilla muuttujilla on samankaltainen yhteys yhteiskunnalliseen epävarmuuteen; epävarmuus kasvaa sitä mukaa, mitä suurempina riskit koetaan. Lisäksi analyysi osoittaa, että irrationaalisten ja taloudellisten riskien kokemuksen välillä on yhdysvaikutus. Jos nimittäin sekä taloudelliset että irrationaalisten riskit koetaan muita vahvemmin, epävarmuus on jopa voimakkaampaa kuin pelkästään riskimuuttujien erik-

Kuvio 6. Miten riskityyppien voimakkuus liittyy henkilökohtaiseen epävarmuuteen? Yhteys varianssianalyysin perusteella.

Tähdet kuviossa viittaavat muuttujan tilastolliseen merkitsevyyteen selitettävän ilmiön selittäjinä.

***=muuttuja tilastollisesti erittäin merkitsevä, **=merkitsevä ja *=muuttuja on melkein merkitsevä.

seen tarkasteltujen vaikutusten perusteella voidaan päätellä.

Voidaan siis päätellä, että niin irrationaalisten kuin taloudellistenkin riskien kokeminen vaikuttaa samalla tavoin niin henkilökohtaiseen kuin yhteiskunnalliseen epävarmuuden kokemiseen. Sen sijaan ”syntisten riskien” kohdalla tilanne on toinen. Vaikka niiden kokeminen voimakkaampana viittaa vähäisempään henkilökohtaiseen epävarmuuteen, liittyvät ne kuitenkin yhteiskunnallisen epävarmuuden kasvamiseen samoin kuin muidenkin riskien kokeminen.

Kuvioista voidaan havaita myös, että irrationaalisten riskien kokemisella on voimakkain yhteys epävarmuuden kokemiseen. Irrationaalisten riskien suhde muihin riskeihin lieneekin samankaltainen kuin epävarmuuden ulottuvuuksien: ne viittaavat selkeämmin epävarmuuden seurauk-

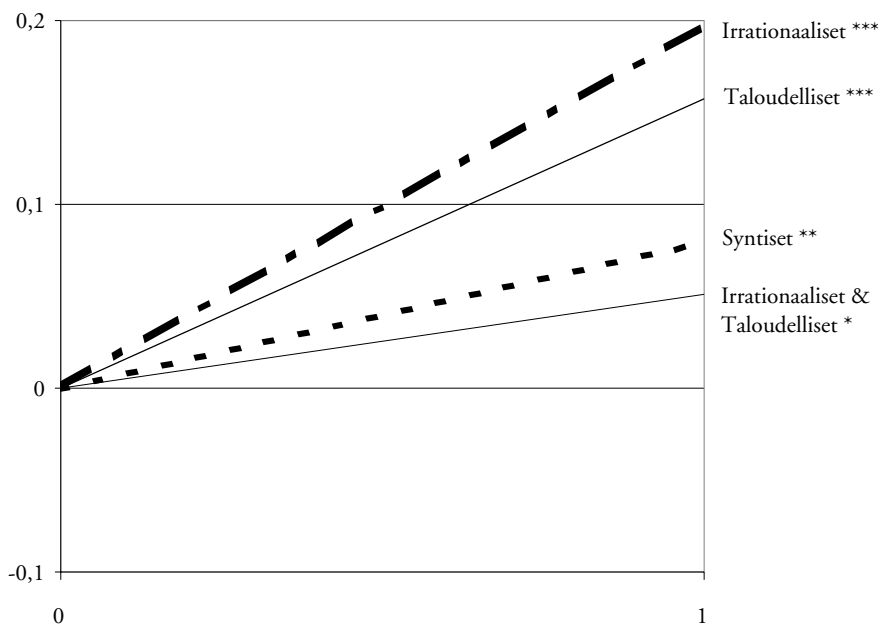
siin kuin syihin. Irrationaaliset riskit viitannevat yleiseen epävarmuuden kokemiseen, joka purkautuu varovaisuutena myös asioissa, joiden kohdalla riskit eivät realistisesti ajatellen ole kuitenkaan niin kovin suuria tai todennäköisiä.

Miksi riskejä koetaan?

Voidaanko riskien havaitsemisen ja epävarmuuden lieventämisen huomata selittävän myös suomalaisen nuorison valintoja? Tarkastellaan tätä kaksiportaisesti – analysoimalla ensin, mitkä sosioekonomiset tekijät selittävät riskityyppejä, ja sitten, miten taustamuuttujien ja riskityyppien vaikutus heijastuu epävarmuuden ulottuvuuksiksi.

Irrationaaliset riskit ovat yllättäen kaikkein parhaiten selitettävissä perinteisillä sosioekonomisilla tekijöillä.

Kuvio 7. Miten riskityyppien voimakkuus liittyy yhteiskunnalliseen epävarmuuteen? Yhteys varianssianalyysin perusteella.

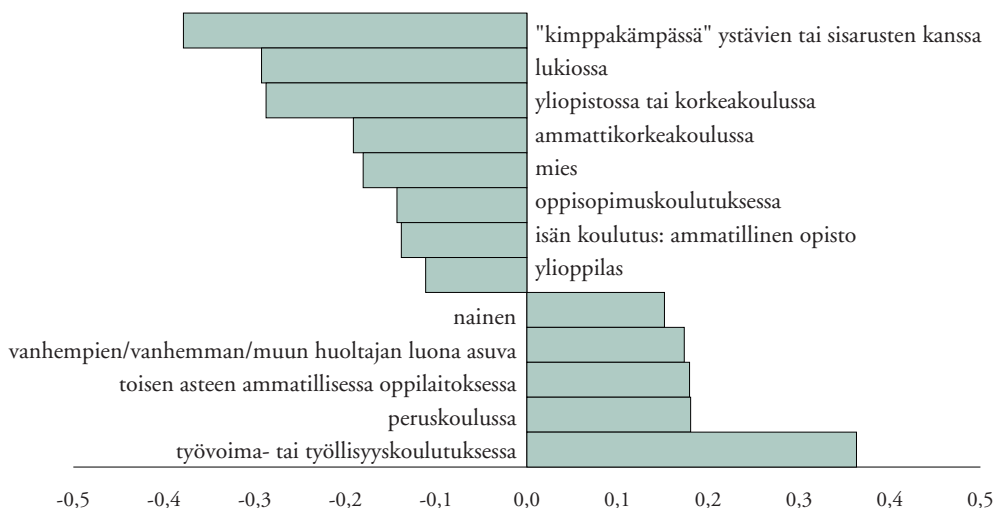

Tähdet kuviossa viittaavat muuttujan tilastolliseen merkitsevyyteen selitettävän ilmiön selittäjinä. ***=muuttuja tilastollisesti erittäin merkitsevä, **=merkitsevä ja *=muuttuja on melkein merkitsevä.

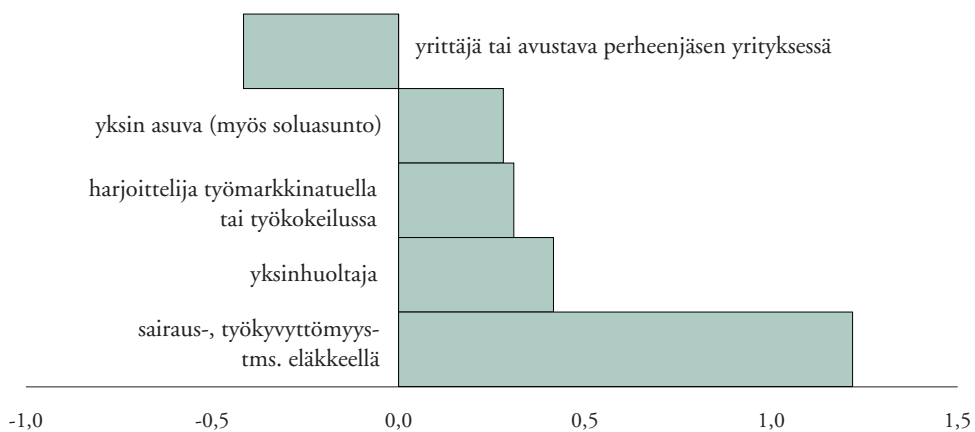
misilla taustamuuttujilla. Kuvioon 8 on kerätty ne selityskykyisten taustamuuttujien luokat, joiden kohdalla erotus siihen, kuinka suurina irrationaalisia riskejä keskimäärin pidetään, on ollut merkittävästi korkeampi tai matalampi.³ Vastavaa raportointitapaa käytetään myös jatkossa. Irrationaalisia riskejä pidetään vähemmän huolestuttavina, jos asumismuotona on ”kimppäkämpä”, jos opiskellaan lukiossa, yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, jos kyseessä on mies, ollaan oppisopimuskoulutuksessa, jos isällä on ammatillinen opistokoulutus tai jos henkilöllä on ylioppilastutkinto. Nämä tekijät suojaavat merkittävästi irrationaalisten riskien kokemiselta. Sen sijaan irrationaalisten riskien suurina kokemisen todennäköisyys kasvaa, jos henkilö on nainen, asuu vanhempiensa luona, on toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa tai peruskoulussa ja etenkin, jos hän on työvoima- tai työllisyyskoulutuksessa. Tulosten perusteella vaikuttaisikin siltä, että irrationaalisten riskien kokeminen liittyy elämäntilanteisiin, joissa lähitulevaisuuden näkymät ovat vielä epäselviä.

Yllättävää kyllä, taloudellisten riskien kokemisen vaihtelu näyttää selittyvän oikeastaan vain kahden taustamuuttujan avulla: perhemuodon ja pääasiallisen toiminnan perusteella. Kuvio 9 osoittaa, mitkä muuttujien luokista poikkeavat taloudellisten riskien kokemisen keskimääräisestä tasosta. Ainoastaan yrittäjyys näyttää suojaavan taloudellisten riskien kokemiselta. Sen sijaan riskit koetaan voimakkaiksi, jos henkilö itse on nuoresta iästään huolimatta jo eläkkeellä, yksinhuoltaja, harjoittelija työmarkkinatuella/työkokeilussa tai asuu yksin. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että taloudellisten riskien kokemiseen vaikuttaa eritoten tilanteen rationalisointi. Niissä tilanteissa, joissa raha on tiukimmilla ja toisaalta taloudellisen spekulatiion mahdollisuudet pienimmät, myös taloudelliset riskit – varsin realistisesti – koetaan suurimpina. Sen sijaan yrittäjät ovat taloudellisen riskin jo ottaneen, minkä vuoksi taloudelliseen toimintaan liitetyt riskit koetaan pienempinä. Joko näin on ollut jo yrittämään aloitettaessa tai sitten kokemus yrittämisestä on osoittanut riskit lievemmiä kuin muut odottavat.

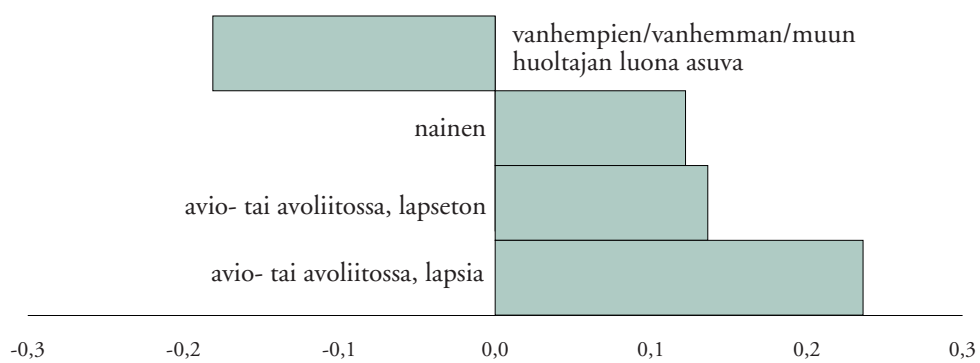
Kuvio 8. Irrationaalisten riskien kokemisen eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

Kuvio 9. Taloudellisten riskien kokemisen eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

Kuvio 10. Syntisten riskien kokemisen eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

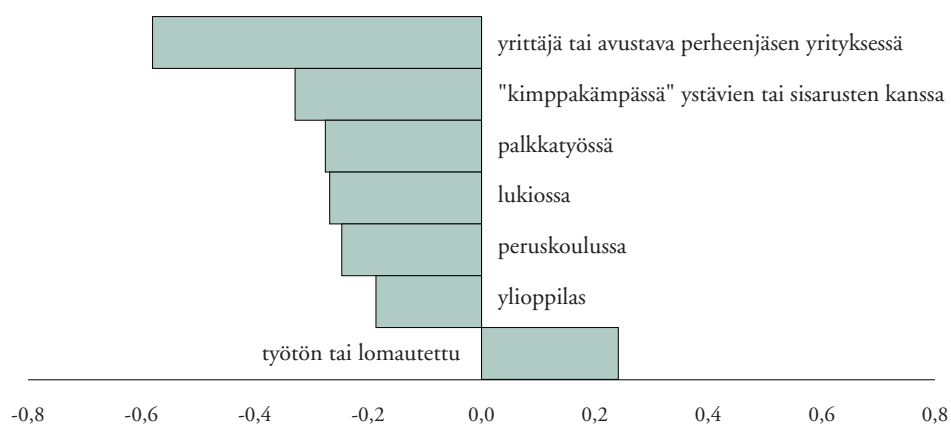
Myös syntiset riskit vaikuttavat liittyvän vain kahteen taustamuuttajaan: sukupuoleen ja perhemuotoon (ks. kuvio 10). Ne, jotka asuvat edelleen vanhempiensa luona, kokevat nämä riskit yllättäen keskimääräistä pienempinä, kun taas avio- tai avoliitossa elävät kokevat nämä riskit muita suurempina – varsinkin, jos parilla on jo lapsia. Yleisesti ottaen naiset kokevat syntiset riskit suurempina kuin miehet. Voidaan olettaa, että niin sukupuolieron kuin vakituudessa parisuhteessa elävienkin kohdalla kyse on odotusten vaikutuksesta toimintaan, kun taas kotona asuvien kohdalla kyse on kenties kokemusten puutteen liittyvästä ilmiöstä – asioita, jotka ovat kaukaisia tai joista ei vielä ole kokemusta, ei kannata pelätäkään.

Tähänastisen analyysin perusteella voidaan todeta, että perhemuoto vaikuttaa merkittäväällä tavalla riskien havaitsemiseen. Toisaalta analyysi on myös osoittanut, että esimerkiksi äidin koulutuksella tai omalla iällä ei ole merkitystä riskien suuruuden kokemisen tasoon. Analyysi osoittaa myös, että paitsi kokemukset, etenkin myös odotukset ja arvot vaikuttavat nuorten arvioihin erilaisten riskien suuruudesta.

Miten epävarmuutta vältetään?

Tarkastellaan seuraavaksi, missä määrin sosioekonomiset muuttujat selittävät epävarmuuden muotoja ja missä määrin yhteys epävarmuuden ja riskityyppien välillä selittää sitä. Tuloksia raportoidaan kuviossa 11. Analyysin perusteella neljällä muuttujalla on yhteys henkilökohtaiseen epävarmuuteen: pääasiallisella toiminnalla, koulutuksella, ylioppilastutkinnolla ja perhemuodolla. Viimeisen kohdalla näistä yhteys on kuitenkin jo niin heikko, että se ylittää tavanomaisen tilastollisen merkitsevyyden ($p = 0.05$) tason. Muuttujien luokista henkilökohtaista epävarmuutta vaikuttaa ehkäisevän yrittäjyys, kimpasuminen, palkkatyö, lukiossa tai peruskoulussa opiskeleminen tai ylioppilastutkinnon suorittaminen. Sen sijaan henkilökohtaista epävarmuutta korostaa työttömänä tai lomautettuna olo. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että ”tieto lisää tuskaa”; kun koulutustaso nousee, epävarmuus lisääntyy. Toisaalta työn ja ammatin kautta tuleva elämäntapojen vakiintuminen näyttää ehkäisevän tätä epävarmuutta tehokkaasti. Toisin sanoen kasvavat tiedot ja osaaminen liittyvät

Kuvio 11. Henkilökohtaisen epävarmuuden eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

epävarmuuteen vain silloin, kun opiskeluiden jälkeen ei ole päästy työelämään.

Kun tilastollisesta mallista sen sijaan vakioidaan riskeihin liittyvä epävarmuus, voidaan yrittää päätellä, missä määrin kyse on riskeihin liittyvästä henkilökohtaisesta epävarmuudesta ja milloin voidaan väittää, että riskien havaitsemiseen liittyy epävarmuuden lieventämistä. Tämän analyysin tuloksia tarkastellaan kuviossa 12. Yrittäjyyden, palkkatyön, peruskoulussa tai lukiossa opiskelun tai ylioppilastutkinnon suorittamisen kohdalla riskien vaikutuksen vakiointi ei aiheuta merkittävää muutosta – kyseisissä asemissa olemisen kompensoi epävarmuutta edellisen mallin tavoin. Samoin työttömänä tai lomautettuna olemiseen liittyvään epävarmuuteen riskien havaitsemisen vakiointi vaikuttaa vain vähän. Sen sijaa huomataan, että kun riskit vakioidaan, äitiys ja vanhempainvapaa sekä kotityön tekeminen näyttävät suojaavan epävarmuudelta. Toisaalta nuorena eläkkeelle joutumiseen liittyvä epävarmuus näyttääkin nyt jopa voimakkaamalta kuin työttömyyteen liittyvä.

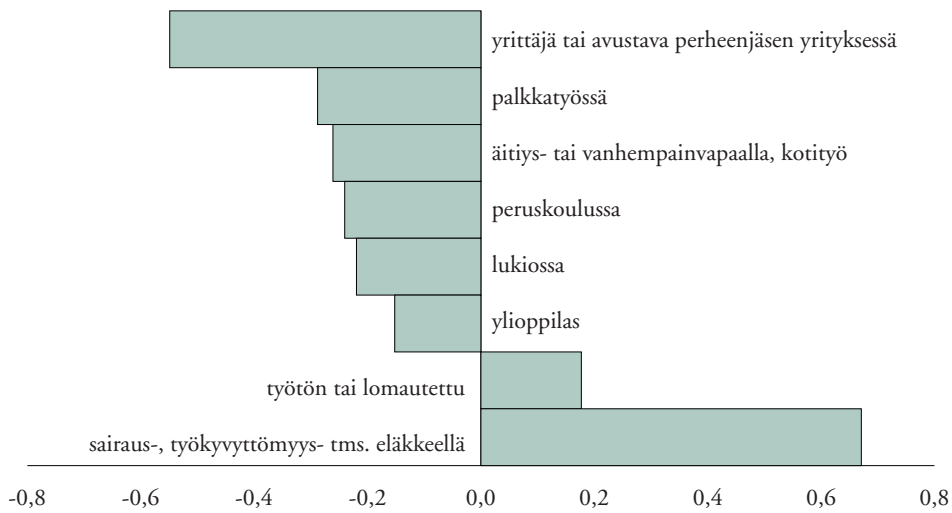
Mikä selittää vanhemmuuteen ja kotityöhön liittyvää muutosta riskien havaitsemisen jälkeen? Entä eläkkeellä olemiseen liittyvää? Edellisessä tapauksessa selitys voisi olla se, että vanhemmuudella tai kotiin jäämisellä voidaan yrittää lieventää henkilökohtaista epävarmuutta. Tätä tulkintaa tukevat tutkimustulokset myös muualta (ks. Friedman ym. 1994). Lasten saannin ja kotiin jäämisen seurauksena saattaa huomio kuitenkin kiinnittyä aivan uudenlaisiin riskeihin. Toisin sanoen se epävarmuus, joka lieveni elämäntilanteen muutoksen seurauksena, korvautuu uusiin riskeihin liittyvällä uudella epävarmuudella. Eläkkeellä olemisen kohdalla voidaan otaksua olevan kyse täysin päinvastaisesta prosessista. Omat valinnanmahdollisuudet ovat eläkkeelle joutuneilla nuorilla jo varhaisessa elämänvaiheessa varsin rajoitetut. Näiden rajoitusten merkitystä pyritään mahdollisesti vähentämään uskottelemalla, että

rajoitteet ovat oman tietoisien toiminnan seurausta, jonka tavoitteena on vähentää epävarmuutta. Esimerkiksi osakekauppojen tekemiseen ei yksinkertaisesti ole taloudellisia mahdollisuuksia, mutta tämän mahdollisuuden puutetta lievitetään uskottelemalla itselle siihen liittyvän suurien riskien.

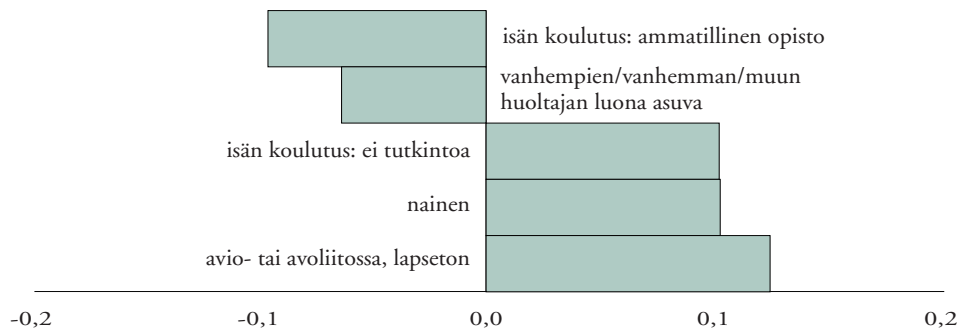
Tarkastellaan vastaavalla tavalla vielä yhteiskunnallista epävarmuutta. Yhteiskunnallista epävarmuutta voidaan selittää sukupuolella, perhemuodolla ja isän koulutuksella (ks. kuvio 13). Analyysin perusteella vaikuttaisi siltä, että isän ammatillisen opistotason koulutus ja vanhempien tai muun huoltajan luona asuminen vähentäisivät yhteiskunnallista epävarmuutta, kun taas isän tutkinnotta olemisen, naiseus ja vakituisesa parisuhteessa ilman lapsia eläminen lisääisivät epävarmuutta. Toisin sanoen oma tieto tai osaminen eivät näyttäisi selittävän yhteiskunnallista epävarmuutta. Parisuhteessa elämiseen liittyvä korkeampi yhteiskunnallinen epävarmuus taas johtuu yksinkertaisesti siitä, että parisuhde suojaaa muulta epävarmuudelta: yhteiskunnallisen epävarmuuden kokemiselle jää aikaa. Parisuhdetta lukuun ottamatta voidaan siis sanoa, että yhteiskunnallinen epävarmuus liittyy etenkin seikkoihin, joihin yksilöllä ei ole vaikutusmahdollisuuksia – kuten sukupuoleen tai isän koulutustasoon.

Kun riskeihin liittyvä epävarmuus vakioidaan (ks. kuvio 14), isän ammatillisen opistokoulutuksen vaikutus häviää. Muutoin muuttujien yhteys epävarmuuteen pysyy samana. Lisäksi voidaan havaita, että nyt isän korkeakoulutausta liittyykin korkeampaan yhteiskunnalliseen epävarmuuteen. Voidaan siis olettaa, että isän koulutustaustaan liittyvä epävarmuus liittyy hyvän sosiaalisen taustan mukanaan tuomaan ”lintukoto-efektiin”. Korkeakoulutettujen lapset eivät koe yhteiskuntaa epävarmuutta aiheuttavana paikkana, koska eivät omassa asemassaan näe siihen syytä: riskejä ei havaita.

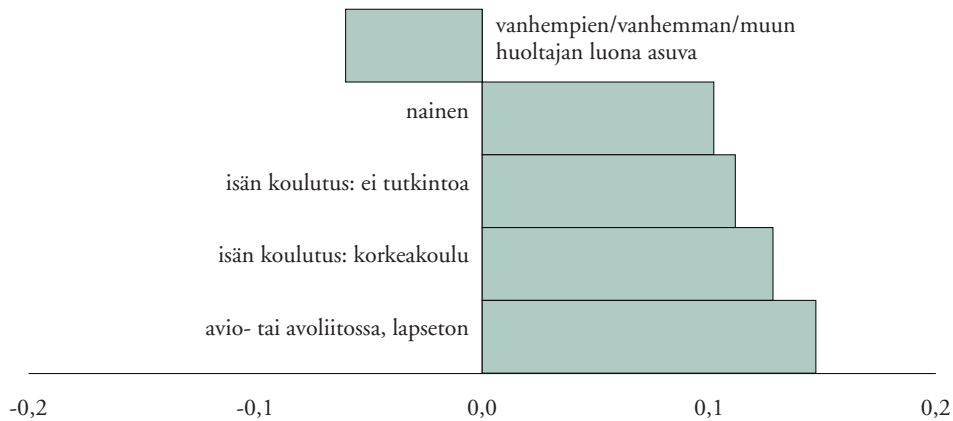
Kuvio 12. Henkilökohtaisen epävarmuuden eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet, kun riskien kokemisen erot on vakioitu. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

Kuvio 13. Yhteiskunnallisen epävarmuuden eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

Kuvio 14. Yhteiskunnallisen epävarmuuden eroja selittävät sosioekonomiset tilanteet, kun riskien kokemisen erot vakioitu. Yhteydet varianssianalyysin perusteella.

Yhteenveto

Analyysin perusteella havaittiin, että koettu epävarmuus näyttää vaihtelevan kahdella ulottuvuudella sen mukaan, onko kyseessä yksilöllinen vai yhteiskunnallinen epävarmuuden laji. Riskien havaitsemisessa ja kokemisessa voidaan taas erottaa ainakin kolme ulottuvuutta: irrationaaliset (ts. epätodennäköiset), taloudelliset ja niin kutsutut syntiset riskit. Irrationaaliset riskit viittaavat ehkä selvimmin yleiseen epävarmuuteen, kun taas taloudelliset ja syntiset riskit on helpompi tulkita epävarmuuden lähteinä.

Kaikkien riskiolottuvuuksien voitiin havaita olevan yhteydessä molempiin epävarmuuden ulottuvuuksiin. Niinpä ei ollut yllättävää, että niin riskien kokeminen kuin epävarmuuskin näyttää vähentyneen nuorten keskuudessa vuodesta 1999. Irrationaalisten ja taloudellisten riskien suhde kumpaankin epävarmuuden tyyppiin on likipitään identtinen – mitä suuremmiksi niiden tyyppiset riskit tulkitaan, sitä voimakkaampiin epävarmuuden lajeihin ne viittaavat. Syntisten riskien kohdalla suhde on hieman poikkeava, joskaan ei yllättävä. Mitä voimakkaampina syntiset riskit nähdään, sitä heikompi on yksilöllinen epävarmuus. Yhteiskunnallisen epävarmuuden

kohdalla syntisten riskien yhteys on muiden riskilajien kanssa yhtenevä – mitä voimakkaampina riskit nähdään, sitä voimakkaampaa on yhteiskunnallinen epävarmuus.

Irrationaalisten riskien pitäminen voimakkaana liittyy analyysin perusteella monenlaisiin sosiaalisiin asemiin. Niiden pääasiallisena piirteenä on kuitenkin, että lähitulevaisuuden epävarmuus heijastuu myös irrationaalisten riskien kokemiseen voimakkaana. Sukupuolellakin on merkitystä: naiset kokevat irrationaaliset riskit voimakkaampina kuin miehet.

Yrittäjät pitävät taloudellisia riskejä lievempinä kuin muut, kun taas nuoret eläkeläiset kokevat taloudelliset riskit muita vahvempina. Myös yksinhuoltajuus, yksin asuminen ja työharjoittelijana oleminen liittyivät riskien voimakkaampaan pitämiseen. Syntisten riskien voimakkaana pitäminen taas liittyi parisuhteessa elämiseen ja naissukupuoleen, kun taas vanhempiensa kanssa asuvat kokivat ”syntisiin” asioihin liittyvät riskit muita vähäisempinä.

Henkilökohtaista epävarmuutta näyttää analyysin perusteella ehkäisevän yrittäjyys, kimpasuminen, palkkatyössä oleminen, lukiossa tai peruskoulussa opiskelu sekä ylioppilastutkinto, kun taas epävarmuutta voimistaa työttömyys.

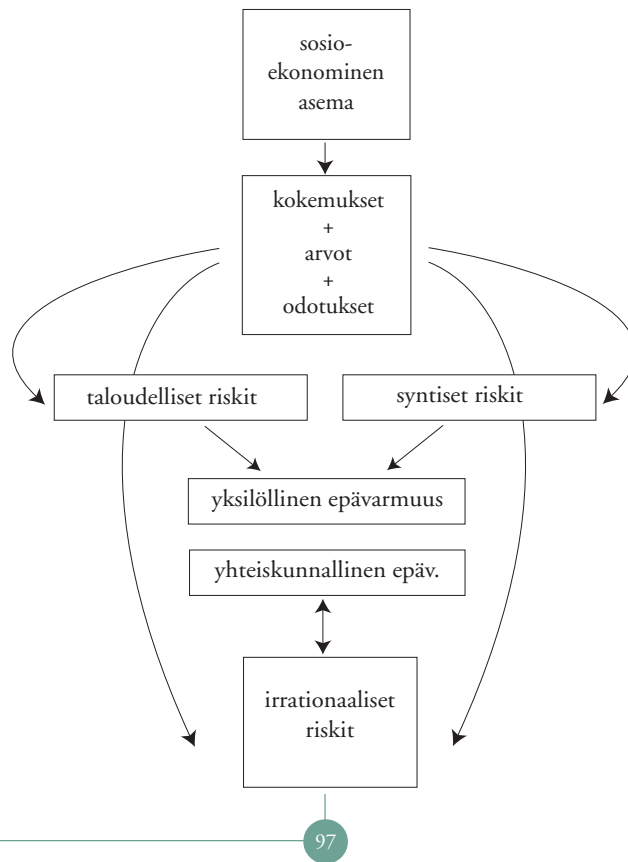
Äitiys, vanhempainlomalla oleminen tai kotityön tekeminen näyttäisivät suojaavan epävarmuudelta, mutta merkitys häviää, kun entiset epävarmuuden lähteet korvautuvat uusilla. Toisaalta eläkeläiseksi joutuminen nuorena korostaa epävarmuutta, mutta tämä henkilökohtainen epävarmuus ikään kuin järjeistetään riskiherkkyydeksi; esimerkiksi taloudellisen toiminnan riskit mielletään voimakkaiksi, joten sitä kautta syntynyt epävarmuus vähenee.

Yhteiskunnallinen epävarmuus näyttäisi liittyvän pääosin tekijöihin, joihin yksittäisellä nuorella itsellään ei ole juurikaan vaikutusmahdollisuuksia. Epävarmuus näyttää olevan keskimääräistä korkeampaa, jos kyseessä on nainen ja isällä ei ole ammattitutkintoa ja matalampaa, jos isällä on ammatillinen opistotason koulutus. Myös

perheolosuhteet vaikuttavat; lapsettomat parit kokevat yhteiskunnallisen epävarmuuden korkeampana kuin muut, kun taas vanhempien tai huoltajien kanssa asuvat keskimääräistä matalampana. Analyysin perusteella vaikuttaa siltä, että korkeakoulutettujen isien lapset ovat suojattuja yhteiskunnalliselta epävarmuudelta – yhteiskunnallista epävarmuutta ei koeta, koska riskejäkään ei tunnu olevan.

Riskien ja epävarmuuden yhteyttä havainnollistaa kuvio 15. Voidaan olettaa, että erilaisiin sosioekonomisiin asemiin liittyvät resurssien, toimintaympäristön ja muun muassa perinteiden erot vaikuttavat nuorten – niin kuin muidenkin – kokemuksiin, arvoihin ja odotuksiin. Nämä kokemukset ja arvot vaikuttavat suoraan siihen, missä määrin esimerkiksi taloudelliset ja syntiset

Kuvio 15. Riskien havaitsemisen ja epävarmuuden kokemisen yhteydet sosioekonomiseen tilanteeseen. Teoreettinen malli.

riskit milloinkin koetaan riskeiksi. Vaikka arvot, kokemukset ja odotukset ja niiden kautta myös sosioekonominen asema vaikuttavat epävarmuuden kokemiseen niin henkilökohtaisessa kuin yhteiskunnallisessakin muodossa, on riskien kokeminen ja havaitseminen tärkeä välittävä tekijä. Karkeasti yleistäen täysin riskitön elämä johtaisi epävarmuuden poistumiseen muilta kuin sen psykologisilta osilta. Irrationaaliset riskit taas viittaavat epävarmuuden yleistymiseen ja riskikokemusten voimistumiseen ylipäättään. Irrationaalisia riskejä voidaan pitää itsessäänkin epävarmuuden seurauksena.

Moni saattaa tehdä tulosten perusteella yksioikoisen tulkinnan, että riskien kokemisen väheneminen on huolestuttavaa. Syöksykö Suomen nuoriso nyt päätä pahkaa vaaroihin, joita se ei enää havaitse tai joista se ei enää yksinkertaisesti välitä? Kyse on kuitenkin aivan päinvastaisesta ilmiöstä; nuorisolla menee yleisesti ottaen paremmin kuin 1990-luvun lopulla, mikä heijastuu myös epävarmuuden ja riskien havaitsemisen vähentymiseen. Toisaalta mistään riskien ja epävarmuuksien tyhjiöstä ei ainakaan vielä ole kyse. Niin kuin tulokset viittaavatkin, vanhat riskit ja epävarmuudet lähteet kyllä korvautuvat tehokkaasti uusilla. Lisäksi tulokset osoittavat epävarmuuden olevan myös eriarvoistava tekijä tavalla, johon yksilöt itse eivät voi vaikuttaa (millaiseen perheeseen syntyy, kumpaa sukupuolta on). Jotta yhteiskunnallinen eriarvoisuus vähenisi, pitäisi pikemminkin toivoa, että yhteiskunta kehittyy samaan suuntaan myös jatkossa – että riskeinä pidettävät asiat ja epävarmuus vähenevät niissä muodoissa, kun ne synnyttävät eriarvoisuutta.

Lopuksi on syytä pohtia sitä, missä määrin edellä raportoidut tulokset koskevat ainoastaan nuoria. Kuvion esittämä teoreettinen malli ei rajoitu ainoastaan nuoriin, kuten eivät riskien ja epävarmuuksien havaitut eri muodotkaan. Analyysi ei myöskään osoittanut, että ikä sinänsä olisi merkittävä tekijä epävarmuuden selittäjänä. Tulokset kuitenkin osoittavat, että monet elämänti-

lanteet ja niihin liittyvät muutokset, jotka vaikuttavat epävarmuuden kokemiseen, toteutuvat käytännössä juuri nuorella iällä. Kotoa muuttaminen, kimppa-asuminen, opiskelusta työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen ovat kaikki muutoksia, jotka vaikuttavat epävarmuuteen. Useat tällaiset muutokset liittyvät paitsi epävarmuuden vähenemiseen itse elämäntilanteen muutoksen tavoittelemattomana seurauksena, myös sen tietoiseen vähentämiseen. Toisaalta esimerkiksi työttömyyteen ja sosiaaliseen taustaan liittyvät epävarmuustekijät eivät rajaudu ainoastaan nuoruuden elämänvaiheisiin.

Viitteet

1. Postitse vuonna 1999 kerättyyn, koko väestölle suunnattuun aineistoon vastasi 2417 henkilöä, joista 18–29-vuotiaita oli 478.
2. Muuttujat muodostettiin regressiopistemenetelmää käyttäen.
3. Ensin malliin on valittu vain sellaiset muuttujat, joiden F-arvon tilastollinen merkitsevyys yhteisessä mallissa on korkeintaan 0.5. Kuviossa esitetään näiden muuttujien luokista ne, joiden kohdalla kyseisen luokan keskiarvo poikkeaa merkittävällä tavalla kaikkien arvojen keskiarvosta. Yksinkertaistettuun raportointiin päädyttiin tilan säästämiseksi ja tulosten tulkinnan helpottamiseksi.

Lähteet

- Breen, Richard & Goldthorpe, John (1997) Explaining Educational Differentials: Towards a Formal Rational Action Theory. *Rationality & Society*, 9, 405–426.
- DiPrete, Thomas A. (2002) Life Course Risks, Mobility Regimes, and Mobility Consequences: A Comparison of Sweden, Germany and the United States. *American Journal of Sociology*, 108 (2): 267–309.
- Erola, Jani & Räsänen, Pekka (2000) Suomi 1999: aineistonkeruu ja tutkimuseloste. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Maksuhäiriöisyys laman jälkeisessä Suomessa*. Sosiologista keskustelua B 36. Turku: Turun yliopisto, 75–104.
- Friedman, Debra & Hechter, Michael & Kanazawa, Satoshi (1994) A Theory of the Value of Children. *Demography*, 31 (3): 375–401.

- Kahneman, Daniel & Tversky, Amos (1991) Loss Aversion in Riskless Choice: A Reference Dependent Model. *Quarterly Journal of Economics*, 1991: November, 1039–1061.
- Kahneman, Daniel & Tversky, Amos (1979) Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica*, 47 (2): 263–292.
- Niemelä, Pauli (1991) *Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot eri ikävaiheissa*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Niemelä, Pauli (2000) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Whelan, Christopher & McGinnity, Frances (2000) Unemployment and Satisfaction: a European Analysis. Teoksessa Duncan Gallie & Serge Paugam (toim.) *Welfare Regimes and the Experience of Unemployment*. Oxford: Oxford University Press, 286–306.

NUORTEN KOLLEKTIIVINEN SUKUPOLVITIE TOISUUS NUORISOBAROMETRIN VALOSSA

TERHI-ANNA WILSKA

Tutkin tässä artikkelissa nuorten subjektiivista tietoisuutta sukupolvestaan Nuorisobarometrin pohjalta. Ensin aihetta lähestytään pyytämällä nuoria nimeämään oma sukupolvensa. Sitten vastaajat arvioivat oman sukupolvensa asemaa vanhempiin sukupolviin nähden tiedollisessa, kulttuurisessa ja taloudellisessa mielessä. Nuoret ottavat barometrissä kantaa myös oman sukupolvensa taloudellisen ja poliittisen aseman kehittymiseen tulevaisuudessa sekä sukupolvien välisen kuilun olemassaoloon. Analysoin erityisesti nuorten käsityksiä omasta sukupolvestaan sekä sukupolvien välisen kuilun kokemista ja tarkastelen käsityksissä olevia eroja eri taustamuuttujien suhteen.

Arkipuheessa eri ikäisiä ihmisiä erotellaan hyvin yleisesti sukupolvi-käsitteen avulla. Puhutaan paitsi nuorista tai vanhoista sukupolvista, myös sukupolvista niiden ominaisuuksia kuvailevilla nimityksillä. Esimerkiksi suuret ikäluokat -nimitys viittaa sodan jälkeen, noin vuosina 1945–1950 syntyneiden ikäluokkien lukumääräisesti suureen kokoon. Nimitys 60-lukulaiset taas perustuu samojen ikäluokkien yhteisiin, nuoruusdenaikaisiin kokemuksiin. Sukupolvien nimitykset voivat perustua myös niiden elämää leimaaviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. J.P. Roos

(1987) kutsui sodan jälkeen syntyneitä ikäluokkia suuren murroksen sukupolveksi. Suuria ikäluokkia vanhempia sukupolvia Roos kutsui sodan ja pulan sukupolveksi sekä jälleenrakennuksen ja nousun sukupolveksi, 1950- ja 60-luvuilla syntyneitä puolestaan lähiösukupolveksi. Suuria ikäluokkia on luonnehdittu myös poliittiseksi sukupolveksi (Virtanen 2001). Nuoremmissa ikäluokista taas on totuttu käyttämään muun muassa sellaisia nimityksiä kuin X-sukupolvi, ci-tysukupolvi, Y-sukupolvi, hyvinvoinnin sukupolvi, lamasukupolvi ja pullamössösukupolvi (Wilksa 1995; Mikkola 2002; Hoikkala, Purhonen & Roos 2002). Kaikkein nuorimpia kuvataan esimerkiksi EU-sukupolveksi, ekosukupolveksi, kännykkäsukupolveksi, Nintendo-sukupolveksi, kulutussukupolveksi, nettisukupolveksi tai tietotekniikkasukupolveksi. (Ks. esim. Tapscott 1998; Hoikkala & Paju 2002.) Uusimpia nimityksiä leimaavat yhteiskunnallisten olosuhteiden lisäksi teknologiaan liittyvät kulutustavat, mikä osaltaan heijastelee yhteiskunnan kulttuurista muutosta tässä mielessä.

Biologisesti ajatellen kukin sukupolvi seuraa vanhempiensa sukupolvea, jolloin sukupolven ”kestoksi” tulee 25–30 vuotta. Toisaalta taas useimmat sukupolvinimitykset, kuten esimerkiksi ”suuret ikäluokat”, viittaavat noin viiden–kymmenen vuoden sisällä syntyneeseen ikäluokkaan eli ikäkohorttiin. Onkin ilmeistä, että biologista (isältä pojalle) sukupolvivaihtelua nopeampaa on nyky maailmassa niin kutsuttujen yhteiskunnallisten sukupolvien vaihtelu. Analysoitaessa sukupolvia yhteiskunnallisessa mielessä painotetaan biologisia seikkoja enemmän sukupolven henkistä ilmapiiriä sekä sukupolven liittyviä kulttuurisia ja historiallisia ilmiöitä. Tämänkaltaisen analyysin tunnetuimpana teoreetikkona pidetään Karl Mannheimia, joka jo 1900-luvun alkupuolella analysoi sukupolvea sosiologisena käsitteenä (1928/1952). Mannheimin mukaan sukupolven perustana on biologinen samanikäisyys, mutta sen lisäksi tarvitaan yhteisiä kokemuksia ja kollektiivista sosiaalista toimintaa, jotka ”aktualisoivat” sukupolven. Aktualisoituneen sukupol-

ven sisällä taas syntyy sukupolviyksiköitä, jotka voivat ajatuksiltaan ja toiminnaltaan olla varsin erilaisia. Sukupolviyksiköitä yhdistää kuitenkin yhteinen ”avainkokemus” tai ”kollektiivinen tietoisuus”, joka yleensä muotoutuu nuoruusiässä, alle 20-vuotiaana. (Mannheim 1952, 290–310; ks. myös Ziehe 1991.)

Mannheimilaista sukupolvi-analyysia sovelletaan edelleen varsin paljon. Suomalaisitutkimus on keskittynyt varsinkin suuriin ikäluokkiin, joiden nuoruudessa syntyneiden avainkokemusten (nuorisokulttuurit, rock-musiikki, poliittiset liikkeet, kulutusyhteiskunnan synty) ajatellaan olevan erityisen voimakkaita (ks. esim. Erola & Wilska (toim.) 2004; Purhonen 2001, 2002; Virtanen 2001; Hoikkala, Purhonen & Roos 2002; Tuominen 1991). Sen sijaan nuoria ikäluokkia tutkittaessa mannheimilaista sukupolvi-lähestymistapaa on sovellettu vähemmän (ks. kuitenkin Ahonen 1998; Mikkola 2002). Yleisesti ajatellaan, ettei suurten ikäluokkien jälkeen ole syntynyt ikäluokkaa, jonka voisi käsittää sosiaalisesti sukupolveksi mannheimilaisessa mielessä (Hoikkala & Paju 2002, 29). Turnerin (2002) mukaan suuret ikäluokat ovat ”strateginen sukupolvi”, jonka kulttuurinen ja taloudellinen vaikutus on ollut niin suuri, että se on estänyt muiden strategisten sukupolvien pääsyn valtaan. Näin ollen seuraavat sukupolvet ovat jääneet epämerkittäviksi X-sukupolviksi. (Turner 2002, 25.)

Hoikkalan ja Pajun (2002) mukaan yksilöllisyyttään korostavat nykynuoret kammoksuvat kollektivismia ja heitä itseään koskevia ryhmänimityksiä (mt., 29). Toisaalta voidaan kysyä, pitääkö sukupolvella todella olla kollektiivinen tietoisuus, jotta se olisi olemassa? Vai onko sukupolvi jotain, jonka strategisuuden ja vaikutuksen yhteiskuntaan voi nähdä vasta jälkikäteen? Pitääkö sukupolven tietoisesti pyrkiä vaikuttamaan yhteiskuntaan sukupolvena. Vai toteutuuko sukupolvi tiedostamatta poliittisena aktivismina, kulutuskäyttäytymisenä, elämäntyyleinä ja asenteina? Ehkä eräs syy, miksi nykynuoria on vaikea pitää sukupolvena sosiaalisessa mielessä, on tutkimuksissa ilmennyt yhtenäisten perusarvojen

puute ja hajanaisuus (mm. Helve 1993). Arvojen ja asenteiden pirstaloitumista pidetään postmodernin ajan tunnusomaisena piirteenä. Postmodernin ajan ihmisten asenteita ja elämäntapoja eivät teorioiden mukaan määritä enää perinteiden, yhteiskuntaluokkien tai iän ja sukupolven kaltaiset kategoriat, vaan ihmiset vaihtavat elämäntyylejään ja aatteitaan yksilöllisesti ja joustavasti subjektiivisten tuntemustensa ja vaihtuvien elämäntilanteidensa mukaan (mm. Giddens 1992; Featherstone 1991). Postmoderniin ajatteluun liittyy ajatus subjektiivisesta samanikäisyydestä. Ihminen voi siis itse ajatella kuuluvansa mihin ikäryhmään tai sukupolveen haluaa. (Ks. Aapola 1999.) Viime vuosikymmeninä yhteiskunnassa on näkynyt nimenomaan kollektiivisen nuoruuden kokeminen (ks. esim. Hoikkala 1993). Hoikkalan ja Pajun mukaan tämä ei kuitenkaan ole yksilön vapaaehtoista toimintaa, vaan eräänlainen massayhteiskunnan paradoksi: kaikkien on oltava nuorekkaasti yksilöllisiä, mutta kuitenkin massakulttuurin sisällä. (Hoikkala & Paju 2002, 30).

Viime aikoina sukupolvia on alettu jälleen erotella. Tämä johtunee ennen kaikkea suurten ikäluokkien eläkeiän lähestymisestä, mikä nähdään koko yhteiskuntaa taloudellisesti uhkaavana eläkepommina. Samalla on lisääntynyt katkeruus suuria ikäluokkia kohtaan, jotka useiden mielipiteiden mukaan rakensivat hyvinvointivaltion lähinnä omiin tarpeisiinsa ja aloittivat sen purkutalkoot joutuessaan itse maksumiehiksi (ks. esim. Relander 2000; Saksa 2004). Ikäluokkien väliset taloudelliset erot ovat myös kasvaneet. Etenkin nuorten toimeentulo muihin ikäryhmiin nähden on heikentynyt (Wilska 2001). Toisaalta uuden teknologian kehitys sekä globaalin markkinoinnin kohderyhmien nuortuminen on nostamassa nuoria yhteiskunnassa uuteen erityisasemaan (mm. Klein 2000; Wilska 2003). Nuoret ovat tärkeitä vaikuttajia erityisesti ekologisissa ja globalisaatiokriittisissä yhteiskunnallisissa liikkeissä (Purhonen 2003). Onko samalla nuorten tietoisuus itsestään sukupolvena lisääntynyt?

Nuorten sukupolvitietoisuus

Sukupolven tietoisuutta itsestään on metodologisesti haastavaa tutkia. Useiden tulkintojen mukaan sukupolvi-ilmiöitä voidaan parhaiten tutkia sen perusteella, miten tietyn ikäkohortin edustajat itseään kuvailevat. (Purhonen 2003.) Tämä voidaan tehdä esimerkiksi laadullisesti kertomusten avulla (ks. esim. Mikkola 2002) tai lomakekyselyssä liittämällä sukupolven nimi tai muu kuvailu. Jälkimmäistä menetelmää on käytetty muun muassa Suomalainen elämäntutkimuksessa vuodelta 1998 (ks. esim. Purhonen 2002), Suomi 1999 -elämäntutkimuksessa (ks. esim. Erola & Räsänen 2000) sekä ATTAC-järjestöön kuuluville tehdyssä kyselyssä (ks. Purhonen 2003).

Vuoden 2004 nuorisobarometrissä vastaajia, jotka ovat syntyneet vuosina 1974–1988, pyydettiin valitsemaan sukupolvelleen enintään kaksi nimeä annetuista vaihtoehtoista: ensisijainen ja toissijainen nimi. Vaihtoehtojen joukossa oli myös ”ei mikään”. Vaihtoehtoiksi oli valittu mediapuheessa esiintyviä sekä aikaisemmissa tutkimuksissa käytettyjä nimityksiä. Tarkastelen tässä artikkelissa vain ensisijaisia vaihtoehtoja sukupolven nimeksi (toissijaisista nimityksistä, ks. tämän kirjan tilastokatsaus, s. 49).

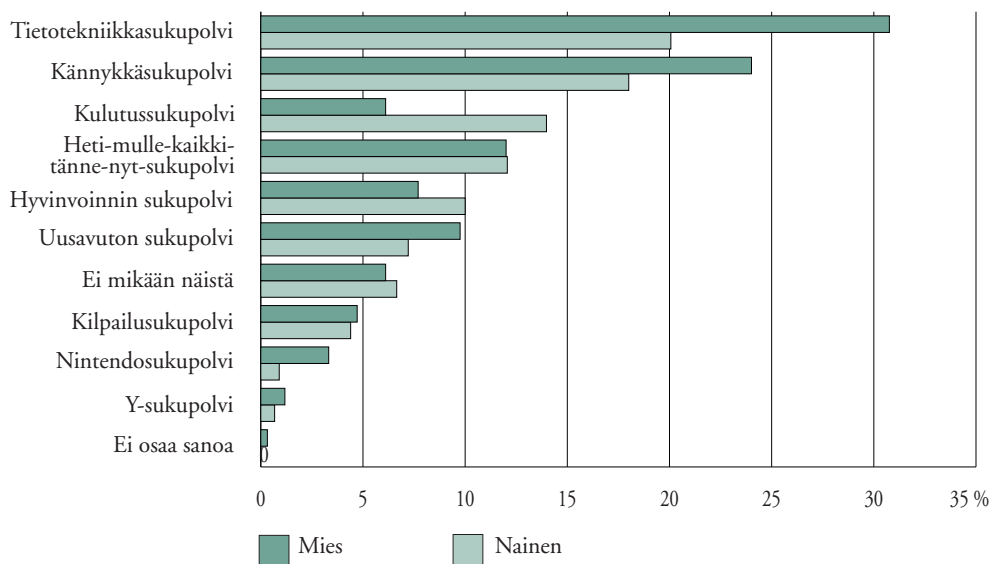
Kuviosta 1 näkyy, että nykynuoret identifioivat itsensä selkeästi uuteen teknologiaan. Lähes puolet nuorista katsoo edustavansa joko tietotekniikka- tai kännykkäsukupolvea. Tietotekniikkasukupolven lukeutuu omasta mielestään erityisesti miehiä. Naiset taas katsovat edustavansa useammin kännykkäsukupolvea sekä kulutus- ja hyvinvointisukupolvea. Yli kymmenen prosenttia sekä miehistä että naisista identifioitui myös heti-mulle-kaikki-tänne-sukupolven. Sen sijaan 1990-luvun lopulla keksitty nimitys Y-sukupolvi ei ole uponnut nuoriin samalla tavoin kuin amerikkalaisen Douglas Couplandin 1990-luvun alussa mediaan ja markkinointiin tuoma nimitys X-sukupolvi. (Coupland 1991.) Käsitettävä X-sukupolvi, joka yleensä liitetään 1960-luvun

lopulla ja 1970-luvun alussa syntyneisiin, ei otettu tähän tutkimukseen enää mukaan.

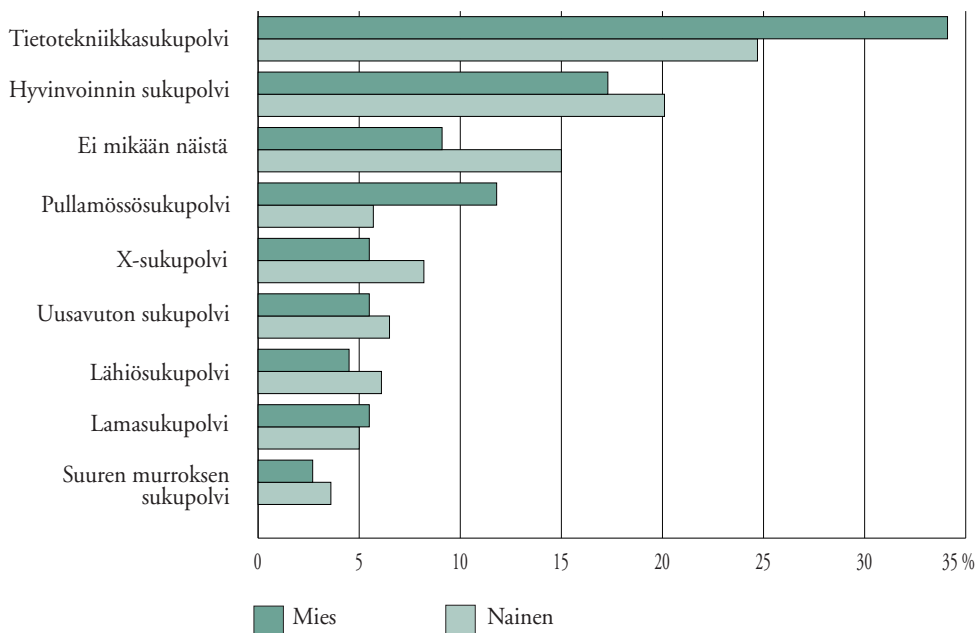
Merkillepantavaa on, että vain noin kuusi prosenttia vastanneista ei katsonut kuuluvansa mihinkään sukupolveen. Suomi 1999 -tutkimuksessa omasta mielestään sukupolven kuulumattomien 18–30-vuotiaiden (vuosina 1970–1981 syntyneiden) osuus oli suurempi: naisilla 15 ja miehillä 9 % (ks. kuvio 2). Sen sijaan tietotekniikka leimasi myös Suomi 1999 -aineistossa erityisesti nuorten miesten sukupolvi-identiteettiä. Kännykkäsukupolvi ei vielä ollut vaihtoehtona, mikä osaltaan kertoo matkapuhelinkulttuurin nuoruudesta ja nopeasta kehityksestä viime vuosina. Myös surullisen kuuluisa pullamössösukupolvi-nimitys löysi kyseisessä tutkimuksessa kannattajia erityisesti nuorten miesten keskuudessa ja X-sukupolvi taas naisten joukosta. Vastaavasti vuonna 2003 nuoret miehet lukivat itsensä uusavuttomiksi useammin kuin nuoret naiset (ks. kuvio 1).

Nykyisin nuoret näyttävät identifioituvan enemmän sukupolviin kuin vuonna 1999. Tosin Nuorisobarometrissä vaihtoehdot sukupolvien nimiksi olivat erityisesti nuorille suunnattuja, toisin kuin vuoden 1999 kyselyssä. Koska vaihtoehtoina tarjotut nimitykset eivät olleet kokonaan samat, eivät tulokset ole täysin vertailukelpoisia, mutta suuntaa antavia kuitenkin. Vuonna 2002 ATTAC-liikkeen jäsenille tehdyssä kyselyssä 1975–1980 syntyneistä nuorista noin puolet ei halunnut identifioitua mihinkään sukupolven. Tosin ATTAC-tutkimuksessa kysyttiin suoraan: ”Koetko kuuluvasi johonkin sukupolven”. Täten tämäkin tulos ei ole suoraan vertailukelpoinen Nuorisobarometrin kanssa, jossa ”ei mikään sukupolvi” oli vain yksi sukupolvinimitysten vaihtoehtoista. Sukupolvien nimityksistä globalisaatio-sukupolvi sai ATTAC-tutkimuksessa eniten kannatusta. Sen sijaan tietotekniikkasukupolven verrattavissa olevaa internet-sukupolvea koki edustavansa selvästi alle kymmenesosa vastanneista. (Purhonen 2003.) Tämä ei hämmästyttävä, sillä muissakin tutkimuksissa on

Kuvio 1. Vuosina 1974–1988 syntyneiden (15–29-vuotiaiden) nuorten nimeämät subjektiiviset sukupolvet Nuorisobarometrin 2004 mukaan.

Kuvio 2. Vuosina 1970–1981 syntyneiden nuorten (18–30-vuotiaiden) nimeämät subjektiiviset sukupolvet Suomi 1999 -tutkimuksen mukaan. (n=448)

käynyt ilmi, että eettiset ja kulutuskriittiset nuoret, joita myös ATTAC-nuoret edustavat, ovat yleensä teknologiavastaisia. Tämä on hieman riskitriitaista, sillä uusi teknologia, erityisesti internet, on avainasemassa nykyisten aktivistiliikkeiden toiminnassa ja leviämässä (mm. Autio & Wilska 2003). ATTAC-liikkeen jäsenet ovat toki koko ikäluokkaan verrattuna marginaaliryhmä, joten heidän sukupolvisamaistumistaan ei voida yleistää koko nuorisoon.

On luultavaa, että nimenomaan informaatio- ja kommunikaatioteknologia alakulttuureineen ja sisäisine koodistoineen tulee kantamaan merkittävää roolia nuorten sukupolvitietoisuuden kehittämisessä. Monet tutkijat uskovatkin, että nettisukupolven nuorten teknologinen osaaminen luo arvoiltaan ja asenteiltaan sekoittuneiden sukupolvien välille aivan uudenlaisen kuilun. Uudelle nettisukupolvelle on myös ominaista sukupolvi-identiteetin globaali luonne. Sukupolven kollektiivisen tietoisuuden jakajia ei tarvitse etsiä enää vain lähipiiristä, sillä informaatioteknologian myötä päivittäistä kontaktia voi pitää minne tahansa (mm. Tapscott 1998). Samoin kännykkäkulttuurista löytyy ulottuvuuksia, jotka ovat vanhemmille sukupolville tuntemattomia (ks. Coogan & Kangas 2001). Toisaalta voidaan kysyä, riittääkö teknisten laitteiden käyttäminen kovin syvän sukupolvi-identiteetin luomiseen, varsinkin kun teknologia muuttuu ja kehittyy jatkuvasti, ja uusia, entistä taitavampia teknologiasukupolvia aikuistuu. Lisäksi on syytä muistaa, että suurten ikäluokkien sukupolvitietoisuuden asteeseen on nykynuorilla vielä pitkä matka; sekä Suomalainen Elämänkulku -tutkimuksen että ATTAC-tutkimuksen mukaan yli 70 % vuosina 1945–1950 syntyneistä lukee itsensä joko suuriin ikäluokkiin tai 60-lukulaisiin (Purhonen 2002, 2003). Toisaalta oman nuoruuden avainkokemukset todennäköisesti tunnistaa jälkikäteen, kypsemmässä iässä paremmin kuin niiden tapahtuessa, ja siten oman sukupolven nimeäminen on helpompaa.

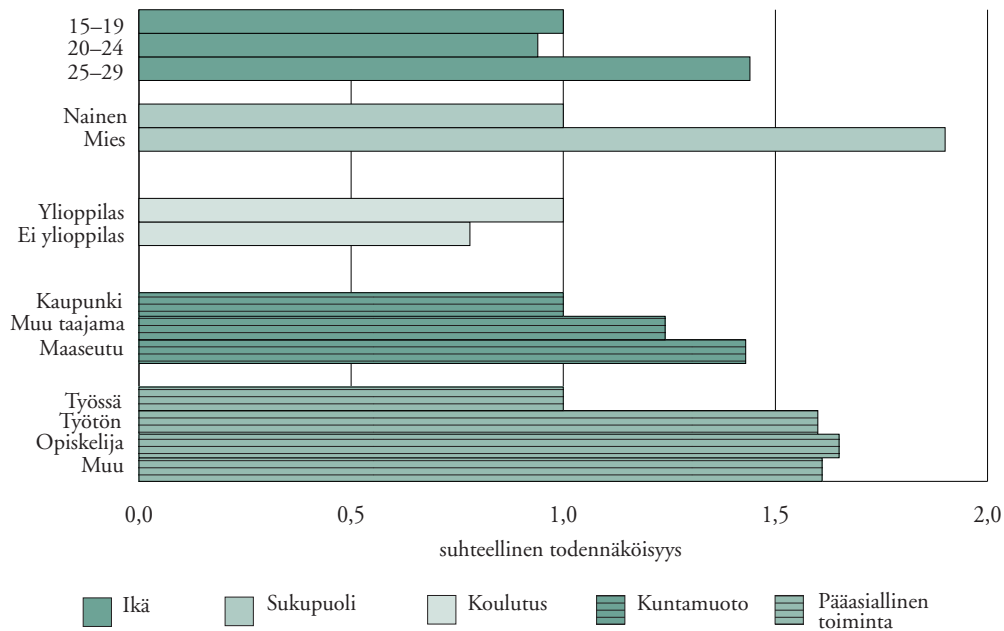
Sukupolvitietoisuutta määrittäviä tekijöitä

Kuvioista 1 voitiin nähdä, että Nuorisobarometriaineistossa nuorten miesten ja naisten käsitykset omasta sukupolvestaan poikkesivat varsin paljon. Suosituimmista sukupolvinimityksissä valinnat jakautuivat tietokoneelle ja kännykälle. Muissakin tutkimuksissa on ilmennyt, että tytöille uudesta teknologiasta on tärkeää nimenomaan matkapuhelin ja pojille tietokoneet. Monet tytöt myös edelleen pelkäävät teknologiaa (Wilska 2003). Muita subjektiivisiin sukupolvinimityksiin vaikuttavia taustamuuttujia tutkittiin logistisen regressioanalyysin avulla. Analyysillä löydettiin tilastollisesti merkitsevästi sukupolvien nimiä selittäviä taustamuuttujamalleja tietotekniikkasukupolvelle, kännykkäsukupolvelle ja kulutussukupolvelle. Tietotekniikkasukupolvea selittivät merkitsevästi sukupuolen lisäksi ikä, koulutus, asuinpaikka ja pääasiallinen toiminta.

Kuviosta 3 voidaan nähdä, että tietotekniikkasukupolven samaistuminen oli todennäköisintä vanhimmassa ikäryhmässä, jossa sukupolvinimitys koettiin omaksi lähes kaksi kertaa todennäköisemmin kuin nuorimmassa ikäryhmässä. Miehillä todennäköisyys oli muut taustamuuttujat vakioituina lähes kaksinkertainen naisiin verrattuna. Myös opiskelu tai muutoin työelämän ulkopuolella oleminen lisäsi todennäköisyyttä kokea kuuluvansa tietotekniikkasukupolveen. Tämä johtunee siitä, että koulutuksen aikana tietotekniikan asema elämässä korostuu. Myös työttömyys voi korostaa tietotekniikan asemaa – eikä välttämättä positiivisessa mielessä, vaan työelämän lisääntyneiden vaatimusten symbolina. Mielenkiintoista on, että maaseudun nuoret lukevat itsensä kaupunkilaisnuoria todennäköisemmin tietotekniikkasukupolveen. Tämä saattaa johtua siitä, että kuilu omiin vanhempiin ja heidän elämäntapaansa on tietokoneita ja internetiä sujuvasti käyttävillä nuorilla maaseudulla suurempi kuin kaupungissa. Ylioppilaaksi kirjoittaneilla tietotekniikkasukupolven samaistu-

Kuvio 3. Tietotekniikkasukupolven samaistumiseen vaikuttavien tekijöiden suhteellinen todennäköisyys (vedonlyöntisuhde) viitearvoihin verrattuna. Viitearvot (1,0) 15–19v., nainen, ylioppilas, kaupunki, työssä. Muuttujat kategorisia. (n=464)

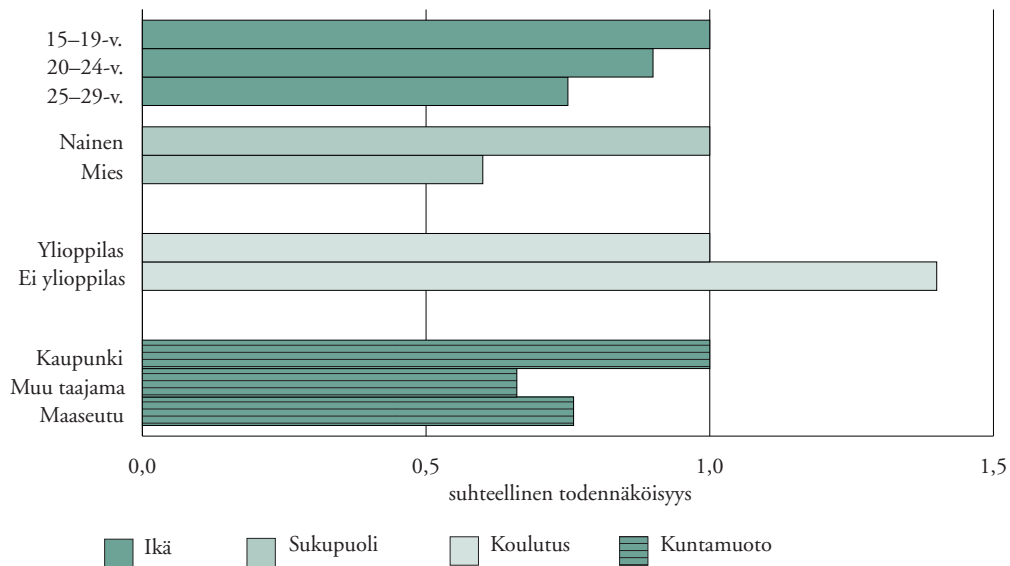

minen on jonkin verran yleisempää kuin tutkintoa suorittamattomilla johtuen todennäköisesti opintojen ja ammatinvalintojen luonteesta. Ero ei kuitenkaan ole kovin suuri.

Kännykkäsukupolvea selittävät logistisessa regressioanalyysissä merkitsevästi ikä, sukupuoli, ylioppilastutkinnon suorittaminen sekä asuinpaikka (ks. kuvio 4). Kuviosta 4 nähdään, että kännykkäsukupolvi on enemmän nuorimpia vastaajia kiehtova sukupolvinimitys, kun taas tietotekniikkasukupolvi on selvästi enemmän mieleen vanhemmille vastaajille. Tämä johtuu varmasti siitä, että nuorimmat vastaajat ovat jomelko varhaisesta lapsuudestaan olleet matkapuhelimien kanssa tekemisissä, ja se on alusta asti ollut osa heidän elämäntapaansa ja nuorisokulttuurejaan. Tyttöjä kännykät kiehtovat poikia enemmän nimenomaan kommunikaatiokulttuu-

rien suhteen, mikä selittää sen, että he poikia useammin lukevat itsensä kännykkäsukupolven. Poikia taas kännyköissä vetävät puoleensa enemmän niiden ominaisuudet teknisinä laitteina (vrt. Wilska 2003). Kuviosta 4 voi nähdä myös, että kännykkäsukupolven kuuluminen on tyypillisempää kaupunkilaisille kuin maaseudulla tai muissa taajamissa asuville sekä ei-ylioppilaille. Jälkimmäistä selittänee se, että kännykkä ei samalla tavalla liity kouluttautumiseen kuin tietotekniikka. Kännykkä on sen sijaan alusta asti liittynyt nimenomaan nuorten kaupunkikulttuuriin ja kaupungissa liikkuvien toisten nuorten paikantamiseen. Erityisesti 1990-luvun lopulla olivat tyypillisiä missä-sä-oot-puhelut busseissa ja raitiovaunuissa. Maaseudun vähemmän liikkuvaisessa vapaa-ajassa kännyköiden rooli on muotoutunut hieman erilaiseksi (ks. esim. Kopomaa 2000; Mäenpää 2001).

Kuvio 4. Kännnykkäsukupolven samaistumiseen vaikuttavien taustamuuttujien suhteellinen todennäköisyys (vedonlyöntisuhde) viitearvoihin verrattuna. Viitearvot (1,0) 15–19v., nainen, ylioppilas, kaupunki. Muuttujat kategorisia. (n=378)

Sukupolvinimityksistä löytyi logistisella regressioanalyysillä merkitseviä selittäjiä myös kuluksukupolvelle.

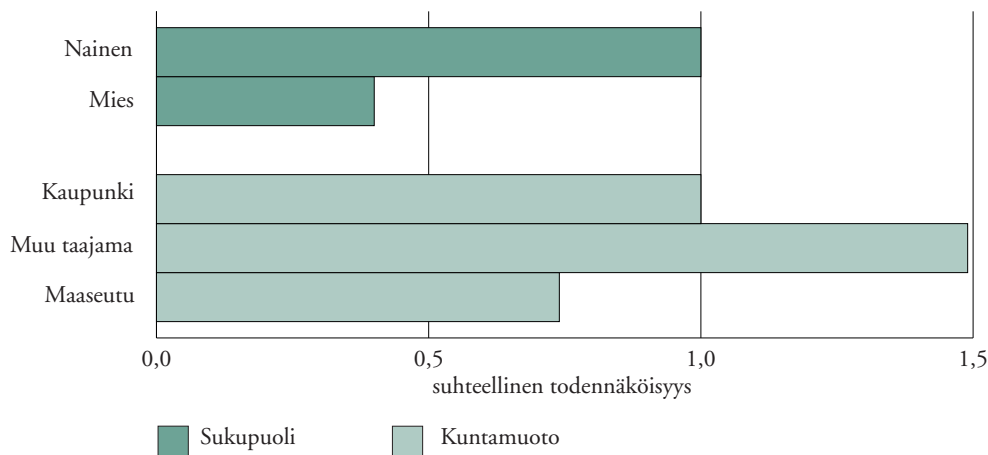
Nuoret naiset lukivat itsensä kulutussukupolven yli kaksi kertaa todennäköisemmin kuin miehet. Vaikka nuorten miesten henkilökohtainen kulutus on selvästi suurempaa kuin esimerkiksi heidän isiensä ja he kuluttavat jo esimerkiksi vaatteisiin ainakin yhtä paljon kuin nuoret naiset – teknologiasta ja kestopavaroista puhumattakaan –, naiset ja tytöt mieltävät itsensä kuluttajiksi kuitenkin edelleen selvästi useammin kuin miehet ja pojat (ks. Wilska 2003). Mielenkiintoista on myös, että ei-kaupunkimaisissa taajamissa asuvat kuuluivat mielestään kulutussukupolven todennäköisemmin kuin varsinaisissa kaupungeissa asuvat. On mahdollista, että ei-kaupunkimaisilla seuduilla asuvilla kulutus ja kaupallisuus ovat elämässä läsnä juuri sen verran, että niiden tärkeys korostuu. Toisaalta nimitys voi olla myös negatiivisesti latautunut, mikä osaltaan selittäisi myös kaupunkien ja muiden taaja-

mien välistä eroa. Maaseudulla asuvilla nuorilla markkinoiden houkutukset ovat enimmäkseen poissa silmistä, ja kaupunkilaisilla markkinat ja kulutus taas ovat niin itsestään selvä osa elämää, ettei niitä pidetä välttämättä koko sukupolvea leimaavina elementteinä.

Onko sukupolvien välillä eroja?

Klassisten sukupolviteorioiden mukaan sukupolvi-tietoisuuteen ajatellaan yleensä nousevan edellisten sukupolvien vastustamisesta tai ainakin arvojen vastakkaisuudesta sukupolvien välillä. Klassinen esimerkki jälkimmäisestä on Ronald Inglehartin (1977) ajatus materialististen arvojen vuorottelusta sukupolvien välillä riippuen siitä, onko ikäluokan nuoruudessa kärsitty taloudellista puutetta. Inglehartin mukaan esimerkiksi sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ovat aikuistuneet voimakkaan talouskasvun ja hyvinvoinnin keskellä. He ovat siten vähemmän materialistisia kuin sodan ja pulan keskellä varttuneet vanhem-

Kuvio 5. Kulutussukupolveen samaistumiseen vaikuttavien taustamuuttujien suhteellinen todennäköisyys (vedonlyöntisuhde) viitearvoihin verrattuna. Viitearvot (1,0) nainen, kaupunki. Muuttujat kategorisia. (n=181)

pansa ja nousivat siksi kapinaan vanhempiensa porvarillisia arvoja vastaan. Sukupolvitietoisuuteen ja sukupolven vaikutusmahdollisuuksiin on sovellettu myös Freiren teoriaa kriittisestä tietoisuudesta (1970/1985). Teoriaa sovellettaessa sukupolvi aktualisoituu vain, mikäli sillä on kriittinen ymmärrys yhteiskunnan rakenteesta ja epäkohdista (Andrews 2002, 80). Pelkkä sukupolvien välisten erojen tunnistaminen ei siis riitä.

Nuorisobarometrissä kysyttiin, onko vastaajien mielestä sukupolvien välillä merkittäviä eroja arvojen ja asenteiden, tiedon ja koulutuksen suhteen sekä taloudellisessa mielessä. Useimmat nuoret olivat sitä mieltä, että merkittäviä eroja löytyy, etenkin arvojen ja asenteiden suhteen (78 % vastaajista). Vähiten eroja koettiin löytyvän taloudellisessa mielessä (61 %). Naisten mielestä eroja oli enemmän kuin miesten, yli 20-vuotiaiden mielestä enemmän kuin alle 20-vuotiaiden, kaupunkilaisten enemmän kuin maaseudulla asuvien, työssä olevien tai työttömien enemmän kuin koululaisten ja opiskelijoiden. Tavallaan mielenkiintoista on, että vanhemmat ja työelämään vakiintuneemmat vastaajat kokivat erot suuremmiksi kuin nuoremmat koululaiset ja opiskelijat. Syy-

nä erojen voimakkaampaan kokemiseen voi olla, että erilaisiin taloudellisiin realiteetteihin sekä myös vanhempien sukupolvien arvoihin törmää konkreettisemmin, kun on työelämässä. Työelämässä yksinkertaisesti kohtaa enemmän muihin sukupolviin kuuluvia ihmisiä. Kaupunkilaisnuorten kokemat suuremmat erot taas johtuvat todennäköisesti nuorison alakulttuurien ja aatteellisten yhteisöjen suuremmasta määrästä kaupungeissa. Aatteellisen ryhmän tai alakulttuurin jäsenenä on helpompi uskoa oman sukupolvensa arvojen ja asenteiden poikkeavan edellisen sukupolven arvoista ja asenteista.

Mielenkiintoista kuitenkin on, että vain noin kolmannes nuorista koki, että sukupolvien välillä on suuri kuilu, vaikka eroja sukupolvien välillä valtaosa myönsikin olevan olemassa (ks. Myllyniemen kokonaiskatsaus, s. 50–51). Toisin sanoen vastaajat kokivat sukupolvensa erityislaatuiseksi, mutta eivät kokeneet sen olevan välttämättä vastakkainen edellisten sukupolvien kanssa. Suomi 1999 - tutkimuksessa kysyttiin lähes vastaavasti: ”Tunnetko, että sukupolvien välillä on konfliktia?” 18–29-vuotiaiden nuorten keskuudessa saatiin lähes sama tulos kuin Nuoriso-

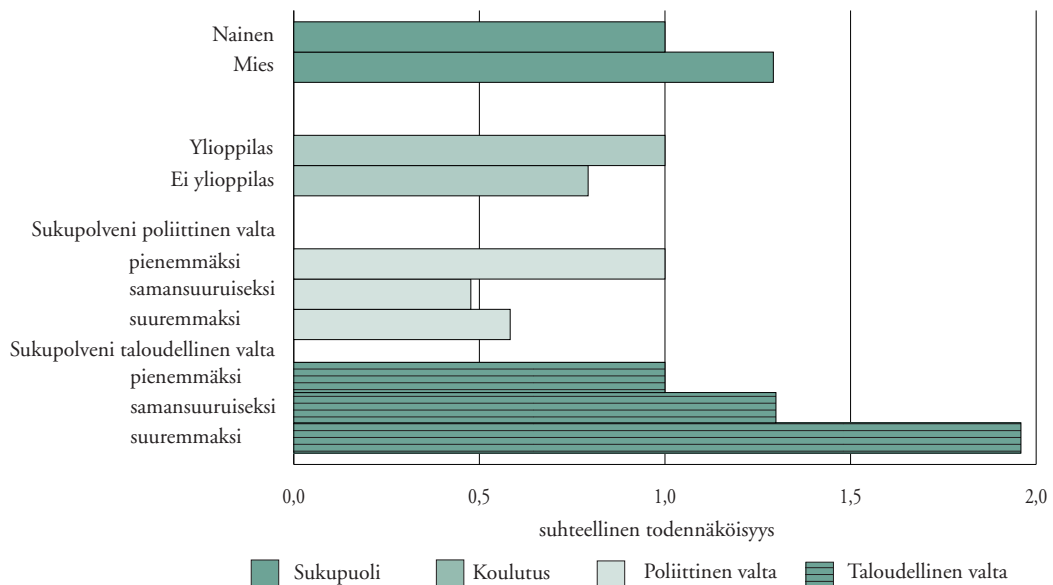
barometrissä, tosin hieman eri tavalla eli Likertasteikolle 1–5 mitattuna (1=merkittävästi konfliktia, 5= ei lainkaan konfliktia). Arvot 1 tai 2 (paljon konfliktia) saavien nuorten osuus oli 34 %, arvon 3 osuus 43 % ja arvot 4 tai 5 saavien osuus 23 %. Nuorisobarometrissä vastausvaihtoehtoina oli vain kyllä, ei ja en osaa sanoa.

Nykynuoria (kuten 80- ja 90-lukulaista X-sukupolveakin) on tyypillisesti pidetty kapinatomina, minkä vuoksi heidän ei ajatella myöskään olevan tietoisesti sukupolvia (ks. esim. Mikkola 2002). Jukka Relanderin (2000) mukaan tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että nykynuorten 60-lukulaiset vanhemmat eivät ole osanneet olla auktoriteetteja lapsilleen eivätkä näin ollen osaa välittää heille aikuisuuden malleja. Suuria ikäluokkia on moitittu suorastaan aikuisuuden kieltämisestä ja kollektiivisen, samanikäisyyden kulttuurin luomisesta. Tämän vuoksi nykynuorisolla ei ole ollut mitään, mitä vastaan kapinoi-

da. Sen sijaan suuret ikäluokat ovat halukkaasti myöntäneet oppivansa jatkuvan muutoksen kulttuurissa lapsiltaan (mt., 282). He ovat antaneet muutosvallan lapsilleen, joilla taas ei poliittisen vallan puutteessa ole juuri muuta paikkaa toteuttaa muutoksia kuin globaalit markkinat.

Onkin mielenkiintoinen kysymys, riittääkö kuilun tai konfliktin olemassaolon kokevasta kolmanneksesta muutosten tekijöiksi? Vai voiko muutoksia tapahtua ilman kuilun tai konfliktin kokemista? Voiko sukupolvi olla olemassa ilman selkeää kapinaa tai vastakkainasettelua edellisiä sukupolvia kohtaan? Riittääkö pelkkä erojen tiedostaminen? DeMartinin (1992) mukaan sukupolven voi nähdä olevan olemassa paitsi specifinä ikäkohorttina, myös osana jatkuvuutta. Vanhempien ja lasten välinen vahva side näkyy esimerkiksi poliittisten ja uskonnollisten arvojen ja asenteiden siirtymisessä sukupolvelta toiselle. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sukupolvitietoi-

Kuvio 6. Sukupolvien välisen kuilun kokemiseen vaikuttavien taustamuuttujien suhteellinen todennäköisyys (vedonlyöntisuhde) viitearvoihin verrattuna. Viitearvot (1,0) ylioppilas, nainen, sukupolven poliittinen valta tulevaisuudessa pienemmäksi, sukupolven taloudellinen valta tulevaisuudessa pienemmäksi. Muuttujat kategorisia. (n=567)

suutta, joskaan tietoisuus ei tässä tapauksessa perustu sukupolvien vastakkaisiin asenteisiin (Andrews 2002, 78).

Nuorten käsityksiä sukupolvien välisestä suhteesta kysyttiin myös pyytämällä ottamaan kantaa siihen, tuleeko nuorten sukupolven taloudellinen ja poliittinen valta kasvamaan, pysymään samana vai vähenemään tulevaisuudessa edellisiin sukupolviin verrattuna. Oman sukupolvensa taloudellisen vallan arveli kasvavan hieman alle puolet vastaajista (46 %). Noin 43 % arveli sen pysyvän samana ja hiukan alle 11 % vähenevän (ks. kuvio 26a, s. 52). Negatiiviseen kehitykseen tässä suhteessa uskoo siis vain harva nuori. Voidaan kuitenkin kysyä, mikseivät kaikki nuoret, tai edes suurin osa nuorista, usko oman sukupolvensa taloudellisen vallan kehittyvän edellisten sukupolvien valtaa suuremmaksi. Suurin osa nuorista uskoo sen kehittyvän korkeintaan samansuuruiseksi kuin edellisillä sukupolvilla, vaikka tähän asti Suomen historiassa jokainen sukupolvi on aina ollut edellistä vauraampi.

Sukupolvensa poliittisen vallan kasvuun nuoret uskoivat vielä selvästi harvemmin. Vain 23 % nuorista uskoi oman sukupolvensa vaikutusvallan kehittyvän suuremmaksi kuin aikaisempien sukupolvien. Suunnilleen yhtä moni uskoi sen jäävän pienemmäksi. Valtaosa nuorista (53 %) arveli poliittisen vaikutusvallan pysyvän samansuuruisena. Eräs syy tähän lienee poliittisen sukupolven eli suurten ikäluokkien ankkuroituminen poliittiseen päätöksentekoon jo 1970-luvulla. Suuri osa näistä 1970-luvun nuorista ammatipoliitikoista on vallassa vieläkin. (Virtanen 2001; Penttilä, Tapaninen & Jutila 1994, 27–28). Perinteinen politiikka, johon kuuluvat muun muassa työn ja pääoman vastakkainasettelu ja edustuksellinen vaikuttaminen, kiinnostaa ylipäätään nykynuoria selvästi vähemmän kuin vanhempia sukupolvia. Sen sijaan nuorille tyypillistä uudenlaista yhteiskunnallista vaikuttamista, kuten toimimista erilaisissa globaalia hyvinvointia edistävässä yhteiskunnallisissa järjestöissä sekä radikaaleissa liikkeissä, nuoret eivät välttämättä edes miellä poliittiseksi toiminnaksi. (Hellsten 2003.)

Sukupolven tulevan poliittisen ja taloudellisen vallan kokemisella löytyi regressioanalyysin avulla yhteys sukupolvien välisen kuilun kokemiseen. Kuilun kokemista selittivät merkitsevästi myös sukupuoli ja suoritettu ylioppilastutkinto (ks. kuvio 6).

Sen sijaan erilaiset käsitykset oman sukupolven poliittisesta vaikutusvallasta tulevaisuudessa selittivät voimakkaammin kuilun kokemista. Ne vastaajat, jotka arvioivat oman sukupolvensa poliittisen vallan jäävän pienemmäksi kuin edellisillä sukupolvilla, kokivat sukupolvien välisen kuilun olevan olemassa noin kaksi kertaa todennäköisemmin kuin ne, joiden mielestä oman sukupolven poliittinen valta tulee samansuuruiseksi tai suuremmaksi. Tässä ei tietenkään ole mitään hämmästyttävää. Mielenkiintoista sen sijaan on, että taloudellisen vallan kehityksen suhde sukupolvien välisen kuilun kokemiseen on päinvastainen. Ne, joiden mielestä oman sukupolven taloudellinen valta kehittyi tulevaisuudessa suuremmaksi kuin edellisillä sukupolvilla, kokivat kuilun olevan olemassa lähes kaksi kertaa todennäköisemmin kuin ne, joiden mielestä taloudellinen valta jää pienemmäksi kuin edeltävillä sukupolvilla. Kuviosta nähdään myös, että ylioppilastutkinnon suorittaneet kokivat jossain määrin todennäköisemmin sukupolvien välisen kuilun olemassaolon kuin tutkintoa suorittamattomat. Tämä johtuu todennäköisesti yleissivistävän koulutuksen kasvattamasta ongelmatietoisuudesta.

Miehet kokivat kuilun olemassaolon hieman naisia todennäköisemmin. Erot sukupuolten välillä eivät kuitenkaan olleet kovin suuria. Edellä kuvattu osoittaa ainakin sen, että sukupolvien välisen kuilun ja epätasa-arvon voi kokea monella tavalla. Kävi myös selvästi ilmi, että sukupolvienvälinen kuilu kytkeytyy nuorten mielissä heidän sukupolvensa tulevaisuuden odotuksiin, ei ainoastaan tämänhetkiseen asemaan. Toki vastaajan henkilökohtainen elämäntilannekin vaikutti vastauksiin jossain määrin. Esimerkiksi huonossa taloudellisessa asemassa olevat nuoret (työttömät) uskoivat muita useammin koko nuoren sukupol-

ven suhteellisesti heikkoon taloudelliseen asemaan.

Yhteenveto ja johtopäätöksiä

Tässä artikkelissa olen tarkastellut nuorten käsityksiä heidän omasta sukupolvestaan Nuorisobarometrin 2004 tietojen perusteella. Artikkelin pohjana ovat käsitykset nykynuorista sukupolvettomana sukupolvena. Käsitykset johtuvat lähinnä nykynuorten kriittisen sukupolvitietoisuuden ja Mannheimin teorian mukaisten avainkokemusten puutteesta. Perinteisesti sukupolvia ja sukupolvitietoisuutta on käsitelty nimenomaan kriittisen tietoisuuden ja sukupolvien välisen vastakkainasettelun lähtökohdista. Tämän artikkelin tulosten perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että nuoret mieltävät itsensä muista sukupolvista erilliseksi sukupolveksi ennemminkin elämäntyyliensä kuin yhteiskunnallisten ja poliittisten olosuhteiden kautta.

Nuorten elämäntyyliin liittyvät ennen kaikkea tietotekniikka, kännykkä ja kuluttaminen, ja nämä he useimmiten mainitsevat myös sukupolveaan leimaaviksi nimityksiksi. Mielenkiintoista on se, että nuorten miesten ja naisten käsitykset itsestään sukupolvena eroavat toisistaan selvästi. Eroja löytyy myös iän, asuinpaikan, koulutuksen ja pääasiallisen toiminnan suhteen. Tietotekniikkasukupolveksi itsensä nimesivät todennäköisimmin miehet, yli 25-vuotiaat, ylioppilaat, maalla asuvat ja ei-työssäkäyvät. Kännykkäsuikupolveen kuuluviksi itsensä mielsivät todennäköisimmin naiset, alle 20-vuotiaat, kaupunkilaiset ja ei-ylioppilaat. Kulutussukupolveen kuulumisen tunne taas oli tyypillisintä naisille ja maalaistaajamissa asuville.

Sukupolvien väliset erot miellettiin yleisesti olemassa oleviksi, mutta vain kolmannes nuorista koki, että sukupolvien välillä on iso kuilu. Sukupolvien välisen kuilun kokeminen oli sidoksissa siihen, millaiseksi vastaaja ajatteli oman sukupolvensa taloudellisen ja poliittisen vallan kehittyvän tulevaisuudessa. Poliittisen vallan suh-

teen sukupolvien välinen kuilu viittasi nykynuorten vanhempia sukupolvia huonompaan asemaan, taloudellisen vallan suhteen päinvastoin.

Hieman alle puolet nuorista uskoi, että heidän sukupolvensa taloudellinen valta kehittyi tulevaisuudessa suuremmaksi kuin aikaisemmillä sukupolvilla. Poliittisen vallan kehittymiseen paremmaksi uskoi sen sijaan vain vajaa neljännes. Huomattava osa nuorista arveli sekä poliittisen että taloudellisen vallan pysyvän samansuuruisina kuin edellisillä sukupolvilla.

Nuoret eivät selvästikään usko oman sukupolvensa muuttavan tai mullistavan maailmaa; omaan sukupolveen ei tulevaisuudessakaan laadua suuria odotuksia. Toisaalta nuoret eivät myöskään koe olevansa selvästi altavastajia sukupolvin välisessä kisassa. Ylipäätään kisaa ei juuri koeta olevan käynnissä. Nuorisobarometrin tuloksista jääkin mieleen kuva sukupolvien välisestä melko rauhaisasta rinnakkaiselosta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, ettei sukupolvi olisi itsestään tietoinen. On kuitenkin selvää, että mannheimilainen, yhteiskunnallinen tai poliittinen avainkokemus ei toteudu nykynuorten elämässä. Sen sijaan tietotekniikka ja tietoliikenne ovat mitä suurimmassa määrin tuottaneet sukupolvelle yhteisiä ja erityisiä kokemuksia. Ne ovat saaneet nykynuorten elämäntyyliin aikaan kulttuurisia muutoksia, jotka ovat täysin verrattavissa suurten ikäluokkien kaupallisten nuorisokulttuurien läpimurtoon 1960-luvulla (ks. esim. Heinonen 2003). Nykynuoret ovat tietotekniikka- ja kännykkäsuikupolvea sanan tukevassa merkityksessä, sillä uusi teknologia on luonut nuorten ajankäyttöön aivan uusia ulottuvuuksia. Tietokoneen sujuva käyttö, internet, tietokonepelit ja kännykät ovat luoneet uusia kulttuurisia koodistoja, joihin vanhemmilla sukupolvilla ei ole asiaa. Lisäksi nykynuorten sukupolven kulttuuriset koodit ovat aidommin globaaleja kuin aikaisempien sukupolvien kulttuurit.

Voidaan sanoa, että sukupolvien näennäisen rauhaisan ”samanikäisyyden” varjossa sukupolvien väliset erot ovat itse asiassa melko suuria.

Erot eivät kuitenkaan johda arvojen vastakkainasetteluun johtuen ainakin osittain siitä, että vanhempien sukupolvien auktoriteettiasema ja niin kutsutut perusarvot alkoivat murentua jo 1960-luvulla. Nykynuorten vanhemmat eivät omine arvoineen edusta mitään sellaista kiinteää ja pysyvää, jota vastaan edes kannattaisi kapinoida. Nykynuorten sukupolvitietoisuuteen sopiikin mannheimilaista sukupolvikäsitystä paremmin DeMartinin ajatus sukupolvien välisestä jatkuvuudesta. Nuori sukupolvi tiedostaa paikkansa, hyväksyy asemansa, mutta poikkeaa silti tiedollisesti ja kulttuurisesti hyvinkin paljon edellisistä sukupolvista. On myös syytä muistaa, että nuorten sukupolven sisältä löytyy aikaisempaa enemmän erilaisia subjektiivisia sukupolvikäsitelmiä. Nykynuoria ei kuitenkaan voi tuomita sukupolvikokemusta vailla oleviksi pelkästään sillä perusteella, että sukupolvi käsitteenä ei edusta heille samoja asioita kuin heidän vanhemmilleen.

Toisaalta voidaan kysyä, onko sukupolvikokemus yhteinen, jos se perustuu pääasiallisesti tekniselle kompetenssille ja taloudellisille resursseille. Suurinta osaa nykynuorista kyseiset asiat varmasti yhdistävät. Sukupolvitietoisuudessa ja sukupolven aseman kokemisessa on myös selviä demografisia, sosioekonomisia ja alueellisia eroja. Sukupolvesta syrjäytyminen on siis periaatteessa mahdollista, jos ei omaa tietoteknisiä taitoja eikä taloudellisia resursseja netti- ja kännykkäverkostoihin osallistumiseen. Syrjään jättäytyminen voi olla myös omavalintaista: tietokonetta tai kännykkää ei ole pakko käyttää. Tätä valintaa ei ollut mahdollista tehdä aikana, jolloin kollektiivinen sukupolvikokemus perustui sotaan, pulaan, lamaan tai yhteiskunnan rakennemuutokseen. Vaikka teknologian ja yhteiskunnallisten mullistusten aiheuttamat sukupolvikokemukset voi periaatteessa kokea samalla tavalla, valinnanvapautta yhteiskunnan murrokseen osallistumiseen ei yksilöllä juuri ole. Toisaalta voidaan kysyä, kuka sodan, pulan ja vastaavien mullistusten kaltaisia ”avainkokemuksia” edes haluaa sukupolveaan yhdistämään? Eivät nykynuoret ainakaan.

Lähteet

- Aapola, Sinikka (1999) *Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt*. Helsinki: SKS.
- Ahonen, Sirkka (1998) *Historiaton sukupolvi. Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Andrews, Molly (2002) *Generational Consciousness, Dialogue, and Political Engagement*. Teoksessa J. Edmunds & B.S. Turner (toim.) *Generational Consciousness, Narrative and Politics*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 75–88.
- Autio, Minna & Wilska, Terhi-Anna (2003) Vihertävät tytöt ja teknologiauskoiset pojat. Nuorten kuluttajien ympäristöasenteet. *Nuorisotutkimus*, 2 (18): 3–18.
- Coogan, Kaisa & Kangas, Sonja (2001) *Nuoret ja kommunikaatioakrobatia. 16–18-vuotiaiden kännykkä- ja internet-kulttuurit*. Raportti 158. Helsinki: Elisa Tutkimuskeskus.
- Coupland, Douglas (1991) *Generation X. Tales for an Accelerated Culture*. New York: St. Martin's Press.
- DeMartini, Joseph (1992) *Generational Relationships and Social Participation*. *Sociological Inquiry*, 62 (4): 450–463.
- Erola, Jani & Räsänen, Pekka (2000) *Suomi 1999: Aineistonkeruu ja tutkimuslause*. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Maksuhäiriöisyys laman jälkeisessä Suomessa*. Sosiologista keskustelua B 36. Turku: Turun yliopisto, sosiologian laitos.
- Erola, Jani & Wilska, Terhi-Anna (toim.) (2004) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 60-lukulaisuus*. Jyväskylä: SoPhi.
- Featherstone, Mike (1991) *Consumer Culture & Postmodernism*. London: Sage.
- Freire, Paulo (1970/1985) *The Politics of Education: Culture, Power, and Liberation*. London: Macmillan.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-identity*. Cambridge: Polity Press.
- Heinonen, Visa (2003) ”James päällä joka säällä”. Suomalaisen nuorisomainonnan historiaa. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: SKS & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 455–480.
- Hellsten, Villiina (2003) Uusi politiikka ja poliittisen osallistumisen moninaistuminen: haaste edustukselliselle demokratialle. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *”Kyllä politiikalle, mutta...” Nuoret ja vuoden 2003 eduskuntavaalit*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Nuora, 62–83.

- Helve, Helena (1993) *The World View of Young People. A Longitudinal Study of Finnish Youth Living in a Suburb of Metropolitan Helsinki*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- Hoikkala, Tommi (1993) *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus. Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2002) Sukupolvi-tutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Nuora, 14–31.
- Hoikkala, Tommi & Purhonen, Semi & Roos, J.P. (2002) The Baby Boomers, Life's Turning Points, and Generational Consciousness. Teoksessa J. Edmunds & B.S. Turner (toim.) *Generational Consciousness, Narrative and Politics*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 145–164.
- Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Klein, Naomi (2000) No Logo. Tähtäimessä brändivaltiaat. Helsinki: WSOY.
- Kopomaa, Timo (2000) Kännykkäyhteiskunnan syntyy. Helsinki: Gaudeamus.
- Mannheim, Karl (1952) The Problem of Generations. Teoksessa *Essays of the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Paul Kegan, 290–310.
- Mikkola, Henna (2002) *Sukupolvettomat? Nuoret ikäpolvensa kuvaajina*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 73. Jyväskylä: Jyväskylä Yliopisto.
- Mäenpää, Pasi (2001) Mobile Communication as a Way of Urban Life. Teoksessa J.Gronow & A. Warde (toim.) *Ordinary Consumption*. London: Routledge, 107–123.
- Penttilä, Risto E. J. & Tapaninen, Jarkko & Jutila, Janne (1994) *Ultimatum isänmaalle. Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista*. Helsinki: Otava.
- Purhonen, Semi (2001) *Suuret ikäluokat sukupolvena. Tutkimus 1945–50 syntyneiden sukupolvi-tietoisuudesta*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Purhonen, Semi (2002) Suurten ikäluokkien itsetietoisuus sukupolvena. *Hyvinvointikatsaus*, 1/2002, 37–41.
- Purhonen, Semi (2003) Is Attac a Generation-based Movement? The Case of Finland. Paper presented at the 6th Conference of the European Sociological Association, Research Network on Social Movements, Murcia, Spain, 25th September, 2003.
- Relander, Jukka (2000) Kultainen nuoruus – vuosituhannen vaihteen väkinäisen viriili joukkofantasia. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, J.P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista*. Helsinki: SKS.
- Saksa, Markku (2004) Kansanedustaja Osmo Soininvaara pelkää että meillä on pian Ruotsin vero- ja Portugalin sosiaaliturvataso. *Pirkka*, 3/2004, 14–17.
- Tapscott, Don (1998) *Growing Up Digital. The Rise of the Net Generation*. New York: McGraw-Hill.
- Tuominen, Marja (1991) ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Keuruu: Otava.
- Turner, Bryan S. (2002) Strategic Generations: Historical Change, Literary Expression, and Generational Politics. Teoksessa J. Edmunds & B.S. Turner (toim.) *Generational Consciousness, Narrative and Politics*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, 13–30.
- Wilska, Terhi-Anna (1995) *Born to be Consumers? Consumption Patterns of Young People between 1981 and 1990*. Serie D-4:1995. Turku: Publications of Turku School of Economics.
- Wilska, Terhi-Anna (2001) Nuorten toimeentulo ja kulutus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.) *Aikuistumisen pullonkaulat*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto & Nuora & STAKES, 52–59.
- Wilska, Terhi-Anna (2003) Mobile Phone Use as Part of Young People's Consumption Styles. *Journal of Consumer Policy*, 24 (3): 441–463.
- Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Helsinki: SKS.
- Ziehe, Thomas (1991) *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Jyväskylä: Vastapaino.

NUORISOBAROMETRIT VUOSINA 1994–2002

PEKKA SAARELA

Valtakunnallisten nuorisobarometrien teko aloitettiin vuonna 1994 ja toteutus perustuu tuolloin käytyyn yleiseen, yhteiskunnalliseen keskusteluun. Korkeaksi kohonneen nuorisotyöttömyyden epäiltiin vaikuttavan nuorten asenteisiin ja arvoihin sekä vievän nuorilta motivaation koulutukseen tai aktiiviseen työmarkkinoille hakeutumiseen. Nuorisotyöttömyyteen on liittynyt myös keskustelu nuorten syrjäytymisestä. Syrjäytymiskäsite on osoittautunut ongelmalliseksi. Nuorten on katsottu syrjäytyvän milloin koulutuksesta, työstä, ystävistä, harrastuksista tai yhteiskunnasta. Tähän syrjäytymiseen liittyvään keskusteluun nuorisobarometrit antavat osaltaan vastauksia. Barometrien tarkoitus on ollut tuottaa tietoa myös nuorisotyöhön liittyvän päätöksenteon pohjaksi. Barometrien aineisto on laaja ja se muodostaa luotettavan kvantitatiivisen aineiston muun nuorisotutkimuksen käyttöön.

Vuoteen 2003 mennessä on toteutettu yhteensä 13 nuorisobarometriä, joinakin vuosina kaksi kappaletta. Otoksen muodostavat 15–29-vuotiaat suomenkieliset nuoret. Barometreihin saadut haastattelut (n) sekä teemat karkeasti jaoteltuna eri vuosina ovat olleet taulukon 1 (ks. s. 114) mukaiset.

Haastattelut on tehty puhelinhaastatteluina. Haastatellut henkilöt on valittu satunnaisotoksella. 1994–2000 haastattelut toteutti tilastokeskus työvoimatutkimuksen yhteydessä. Vuosien

2001 ja 2002 barometrin toteutti TNS Gallup Oy. Kysymykset muodostuvat väitteistä, joiden vastauskaalana on täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä, täysin eri mieltä ja ei osaa sanoa. Vuoden 1998 ensimmäisessä barometrissä nuoret arvioivat syrjäytymisen syitä avovastauksin. Pidemmällä aikavälillä barometrien tuloksista voidaan johtaa asenteiden ja arvojen muutosten trendejä.

Nuorisobarometrien alkusysäyksenä oli masiivinen nuorisotyöttömyys ja sen mahdolliset heijastukset nuorten suhtautumisessa koulutukseen, työhön ja työttömyyteen. Nämä teemat ovat toistuneet barometreissä säännöllisesti. Barometrien teemat ovat laajentuneet vuodesta 1994. Mukaan on tullut kysymyksiä nuorten osallistumisesta, vaikuttamismahdollisuuksista, kulutusikäyttäytymisestä sekä suhtautumisesta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Seuraavassa tarkastelen kuitenkin pitkälti ensimmäisessä barometrissä mukana olleita ja myöhemmin toistuneita teemoja.

Koulutus arvossaan

Yhden keskeisen teeman nuorisobarometreissä on muodostanut koulutus. Ensimmäisessä, vuonna 1994 toteutetussa barometrissä nuorilta kysyttiin mielipidettä koulutuksen merkityksestä työmarkkinoille sijoittumisen suhteen sekä aikomusta hakeutua ammatilliseen koulutukseen lähimmän viiden vuoden aikana. Koulutuksen arvostusta ja suhtautumista koulutukseen hakeutumiseen yhtenä keskeisenä barometriteemanä perusteltiin nuorisotyöttömyydellä sekä siihen liittyneellä yleisellä keskustelulla nuorten passivoitumisesta. Yleisessä keskustelussa työttömyyden arvioitiin vievän nuorilta kouluttautumishalut ja vahvistavan nuorten syrjäytymiskehitystä.

Muilla haastattelukerroilla nuorilta on koulutukseen liittyen kysytty myös heidän kokemukseensa peruskoulusta sekä käsityksiään elinikäisestä oppimisesta. Koulutukseen ovat liittyneet myös nuorille esitetyt väitteet työttömyyden ja syrjäytymisen syistä. Nuoret ovat saaneet arvioida kou-

lutuksen puutetta yhtenä työttömyyttä tai syrjäytymistä aiheuttavana tai näihin vaikuttavana tekijänä.

Vuoden 1994 barometrissä haastatelluille nuorille esitettiin väite ”Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia”, joka on siitä lähtien ollut mukana barometreissä. Barometrien toteutuksen aikana tilanne työmarkkinoilla on monella tapaa muuttunut. Vuonna 1994 lama koettiin korkeana nuorisotyöttömyytenä, jonka jälkeen nuorten työllisyystilanne on parantunut talouden myönteisen kehityksen tahdissa. Vuosikymmenen lopulla koettiin vahvan taloudellisen kasvun aika. Vuonna 2000 epävarmuus yleisessä taloudellisessa kehityksessä kasvoi. Nopein kasvun kausi oli ohi ja tulevaisuuden suhtaututtiin epävarmasti. Vuoden 2002 aikana talouden kehityksen suunta oli edelleen epävarma ja uuden kasvun alku näytti ennusteiden mukaan siirtyvän vuodelle 2004.

Taloukskehityksessä tapahtuvat muutokset eivät näytä kuitenkaan vaikuttavan nuorten suhtautumiseen koulutukseen tai sen arvostukseen. Ensimmäiseen barometriin haastatelluista nuori-

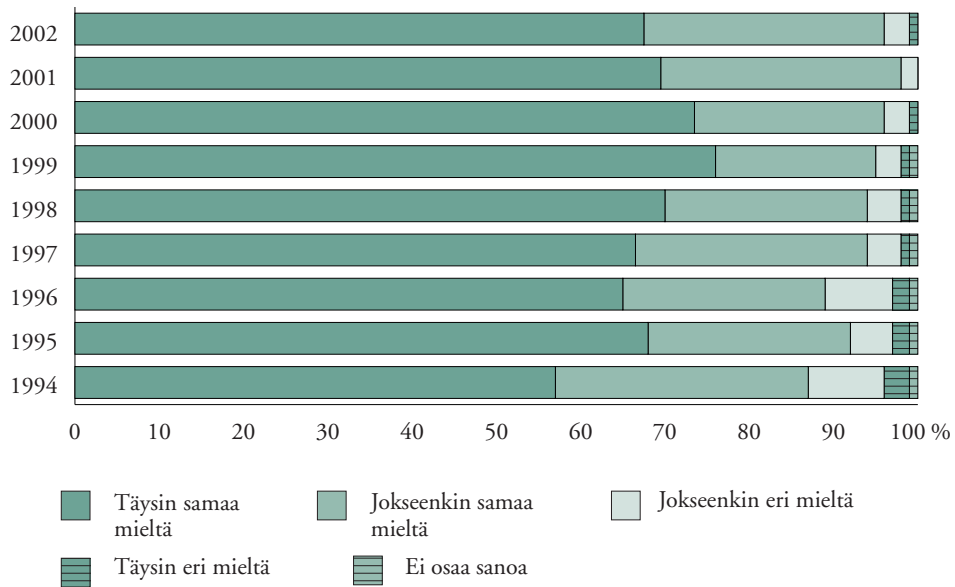
rista väitteen ”Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia” kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli 87 % vastanneista. Täysin samaa mieltä esitetyn väitteen suhteen oli 57 % vastanneista. Barometrien toteutuksen aikana koulutuksen arvostus työmarkkinoille sijoittumisen suhteen näyttää vain kasvaneen nuorten keskuudessa. Vuoden 2002 barometriin haastatelluista nuorista peräti 95 % uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksiaan. Vuonna 1994 väitteen suhteen täysin eri mieltä oli 3 % vastanneista ja vuonna 2002 puolestaan vain prosentti vastanneista uskoi, ettei koulutuksella ole minkäänlaista vaikutusta työelämään sijoittumisen suhteen.

Eri vastaajaryhmissä koulutukseen suhtaudutaan yhtä myönteisesti. Sukupuoli ei ole erottelava tekijä; naiset ja miehet arvostavat koulutusta työmarkkinoille sijoittumisen suhteen yhtä yleisesti. Vuonna 1994 barometriin haastatelluista nuorista naisista 87 % arvosti koulutusta työmarkkinoille pääsyn suhteen. Miehistä esitetyn väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli samoin 87 % vastanneista.

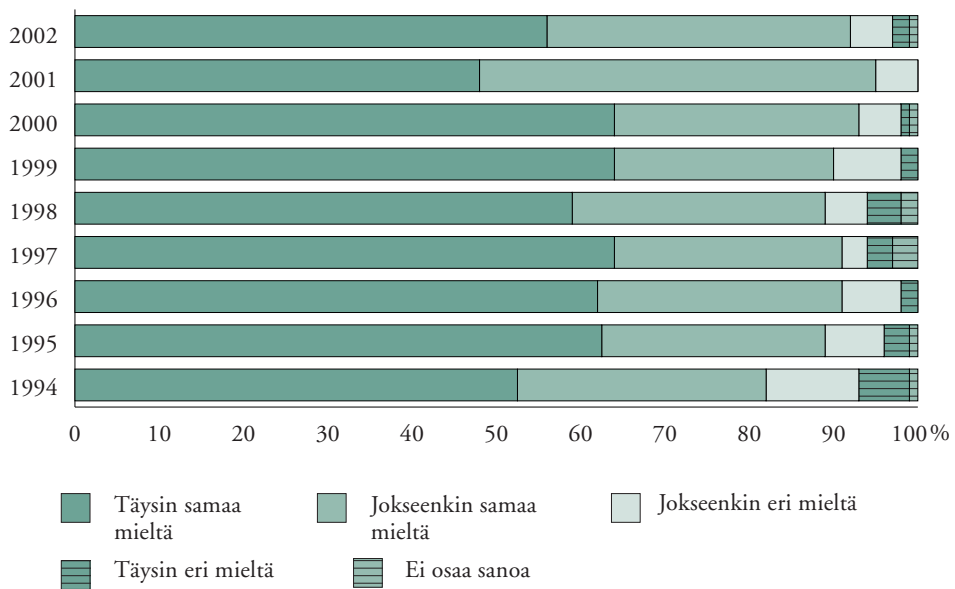
Taulukko 1. Barometriin teemat eri vuosina.

Vuosi	N	Teemat
1994	1055	koulutus, työ, työttömyys
1995	993	koulutus, työ, työttömyys, rasismi ja kansallisuus
1996/I	866	koulutus, työ, työttömyys, mediat, sosiaaliturva
1996/II	1432	vaikuttaminen, EU, yhteiskunnalliset instituutiot
1997/I	1334	koulutus, työ, työttömyys, kulutus, tyytyväisyys
1997/II	1563	yhteiskunnallinen vaikuttaminen, päihteet, kansallisuus
1998/I	1288	koulutus, työ, työttömyys, julkiset menot, syrjäytyminen
1998/II	1258	yhteiskunnalliset instituutiot, vaikuttaminen, tulevaisuus
1999/I	1251	koulutus, työ, työttömyys, kulutus, päihteet
1999/II	757	kulttuuripalvelut, päihteet
2000	1339	koulutus, työ, työttömyys, tietoyhteiskunta, tulevaisuus
2001	1800	koulutus, työ, työttömyys, kuluttaminen, politiikka, tyytyväisyys
2002	1801	koulutus, työ, työttömyys, päihteet, julkiset palvelut, tyytyväisyys

Kuvio 1a. "Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia."

Kuvio 1b. "Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia." (työttömät)

Eroa ei sukupuolten välillä ollut myöskään vuoden 2002 haastattelukierroksella. Vuonna 2002 naisista 96 % ja miehistä 95 % uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Myös alueellisesti tarkasteltuna nuoret arvostavat koulutusta yhtä yleisesti eri puolilla maata.

Vuonna 2002 haastatteluhetkellä työttömänä tai lomautettuna olleista nuorista 92 % uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Vuonna 1994 luku oli 83 %; vastaavasti 17 % oli esitetyn väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin eri mieltä. He olivat jonkin verran muita haastateltuja kriittisempiä koulutuksen vaikutukseen työmarkkinoille pääsyn suhteen. Kahdeksan vuotta myöhemmin työttömistä nuorista skeptisesti koulutuksen työllistävään vaikutukseen suhtautui 7 % vastanneista. Näyttää siis siltä, että juuri työttömien tai lomautettujen nuorten kohdalla usko koulutukseen ja sen positiiviseen vaikutukseen on vahvistunut.

Palkansaajista ”Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia” -väitteen kanssa vuonna 1994 joko täysin tai jokseenkin samaa

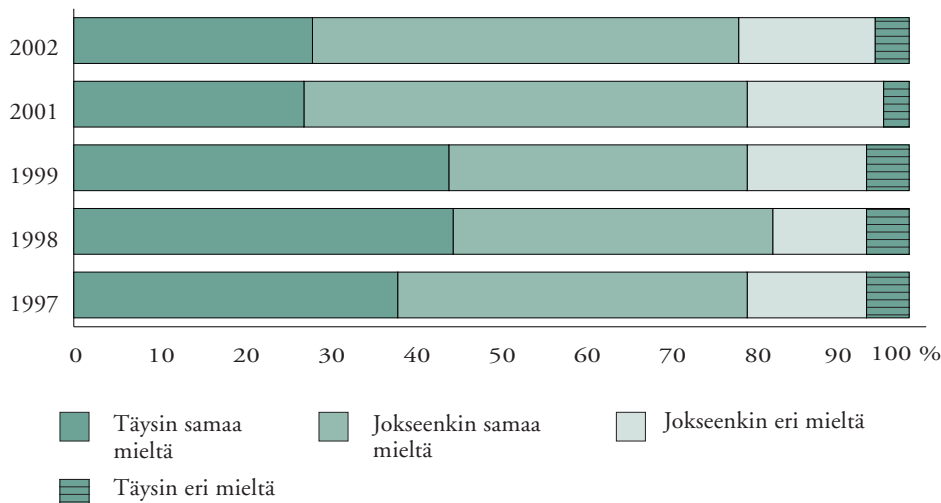
mieltä oli 85 % vastanneista. Vastaavasti 14 % palkansaajista ei uskonut koulutuksella olevan olennaista merkitystä työmarkkinoille pääsyn suhteen. Vuonna 2002 luku oli 93 %. Seitsemän prosenttia ei puolestaan uskonut koulutuksella olevan suurta merkitystä työmarkkinoille sijoittumisen suhteen.

Eri vastaajaryhmistä opiskelijat uskovat vahvimmin koulutukseen ja sen merkitykseen. Vuonna 1994 barometriin haastatelluista opiskelijoista 93 % oli esitetyn väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Tuolloin kuusi prosenttia opiskelijoista epäili koulutuksen merkitystä.

Kahdeksan vuotta myöhemmin opiskelijat ovat edelleen muita ryhmiä koulutususkoisempia. Vuoden 2002 barometriin haastatelluista opiskelijoista peräti 98 % oli esitetyn väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Usko koulutuksen merkitykseen työmarkkinoille sijoittumisen suhteen on vahvaa kaikilla kouluasteilla. Eroja syntyy vain, kun tarkastellaan täysin samaa mieltä olevien osuuksia. Vuoden 2002 aineiston mukaan peruskoulussa opiskelevista nuorista 80 %, ammattikorkeakoulussa opiskele-

Kuvio 2. ”Työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista.”

vista 69 % oli esitetyn väitteen suhteen täysin samaa mieltä. Ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista täysin samaa mieltä esitetyn väitteen kanssa oli 58 % vastanneista, korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista puolestaan 73 %.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna vahvinta usko koulutuksen mahdollisuuksiin on nuorimmissa (15–19-vuotiaat) barometriin haastatellussa ikäryhmässä. Vuonna 1994 tässä ikäryhmässä 93 % oli joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä esitetyn väitteen suhteen. Vuonna 2002 puolestaan lähes kaikki (98 %) nuorimman ikäryhmän edustajat uskoivat koulutuksen parantavan ollenaisesti työnsaantimahdollisuuksia.

Vuonna 1994 20–24-vuotiaista koulutuksen työllistävään vaikutukseen uskoi 89 % vastanneista. Vuonna 2002 tässä ikäryhmässä puolestaan 94 % oli väitteen kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Kriittisimmin koulutuksen työnsaantimahdollisuuksia parantavaan rooliin suhtautuivat vanhimmat nuoret; ensimmäisessä barometrissä 25–29-vuotiaista nuorista 81 % oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä, kahdeksan vuotta myöhemmin tässäkin ikäryhmässä luku oli noussut 94 %:iin.

Oppiminen elinikäistä

Nuorilta on barometreissä kysytty myös heidän suhdettaan elinikäiseen oppimiseen tai koulutuksen merkitykseen työelämässä pysymisen suhteen. Vuonna 1997 barometrissä esitettiin ensimmäisen kerran väite ”Työelämässä pysyminen edellyttää jatkuvaa kouluttautumista”. Tämän jälkeen väite on ollut mukana kaikissa toteutetuissa barometreissä vuoteen 2002 saakka. Vuonna 1997 väitteen kanssa samaa mieltä oli 79 % kaikista vastanneista nuorista, vuonna 2002 luku oli 78 %. Muutosta nuorten suhtautumisessa elinikäiseen oppimiseen ei näytä tapahtuneen. Merkittävä osa nuorista pitää jatkuvaa osaamisen tai taitojen päivittämistä välttämättömänä työelämässä pysymisen kannalta.

Väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä olevien osuudet ovat pysyneet lähes muuttumattomina. Sen sijaan jatkuvan kouluttautumisen

sen välttämättömyyden suhteen täysin samaa mieltä olevien osuus on laskenut 10 prosenttiyksikköä vuodesta 1997. Vuoden 1999 barometriin haastatelluista nuorista lähes puolet (44 %) oli esitetyn väitteen suhteen täysin samaa mieltä. Vuonna 2001 luku oli enää 27 %. Nuorten usko jatkuvaan kouluttautumiseen ei ole välttämättä laskenut, vaan yksi selitys vastausten jakautumiselle voi olla haastattelumenetelmän muutoksessa.

Suhtautumisessa elinikäiseen oppimiseen löytyy eroja eri vastaajaryhmien välillä. Naiset arvostavat jonkin verran miehiä yleisemmin koulutusta työelämässä pysymisen suhteen. Vuoden 1997 barometriin haastatelluista nuorista naisista väitteeseen uskoi 84 % vastanneista, miehistä puolestaan 73 %. Vuoden 2002 barometriin haastatelluista naisista väitteen kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli 82 % ja miehistä 75 %.

Koulutuksen arvostukseen vaikuttaa selkeästi vastaajan ikä. Mitä vanhempi vastaaja on, sitä vahvemmin hän uskoo näin olevan. Vuonna 1997 vanhimmissa ikäryhmässä (25–29-vuotiaat) 84 % uskoi työelämässä pysymisen edellyttävän jatkuvaa kouluttautumista. Muutosta tämän ikäryhmän kohdalla ei ole juurikaan tapahtunut, sillä vuonna 2002 vanhimpaan ikäryhmään kuuluvista nuorista 83 % uskoi näin. 20–24-vuotiaista koulutuksen merkityksen tunnisti ensimmäisenä vuonna 80 %, kahdeksan vuotta myöhemmin 79 %. Kriittisimmin elinikäiseen oppimiseen ja sen vaikutuksiin työuran suhteen suhtautuvat nuorimmat barometriin haastatelluista. Vuonna 1997 vain 71 % uskoi työelämän edellyttävän jatkuvaa kouluttautumista. Muutos tässäkin ikäryhmässä ei ole merkittävä. Vuonna 2002 koulutuksen merkitykseen uskoi 73 % nuorimpaan ikäryhmään kuuluneista vastanneista.

Koulutustaustan kautta tarkasteltuna elinikäisen oppimisen tärkeyttä korostavat eniten korkeakoulututkinnon suorittaneet nuoret. Vuonna 2002 peräti 95 % heistä uskoi työelämässä pysymisen edellyttävän jatkuvaa kouluttautumista. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista jatkuvan koulutuksen merkitystä

korosti 88 %, ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista 75 %.

Vuoden 1997 barometriin haastateltujen nuorten kohdalla tulivat esiin vastaavat erot koulutustaustan kautta tarkasteltuna. Tuolloin korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista 98 %, ammattikorkeakoulun tai ammattiopiston suorittaneista 90 % ja ammattikoulun suorittaneista 76 % piti jatkuvaa kouluttautumista välttämättömänä työelämässä pysymisen suhteen.

Vuonna 2002 palkansaajista 79 % korosti koulutuksen merkitystä työelämässä pysymisen kannalta. Kahdeksan vuotta aikaisemmin luku oli 77 %.

Koulutus mukana tulevaisuuden suunnitelmissa

Nuoret siis pitävät koulutusta keskeisenä kanavana työmarkkinoille pääsyn suhteen sekä uskovat yleisesti työelämän edellyttävän jatkuvaa ammattitaidon päivittämistä ja ylläpitoa. Koulutuksen arvostus näkyy myös nuorten tulevaisuuden suunnitelmissa. He uskovat varsin yleisesti hakeutuvansa ammatilliseen koulutukseen lähim-

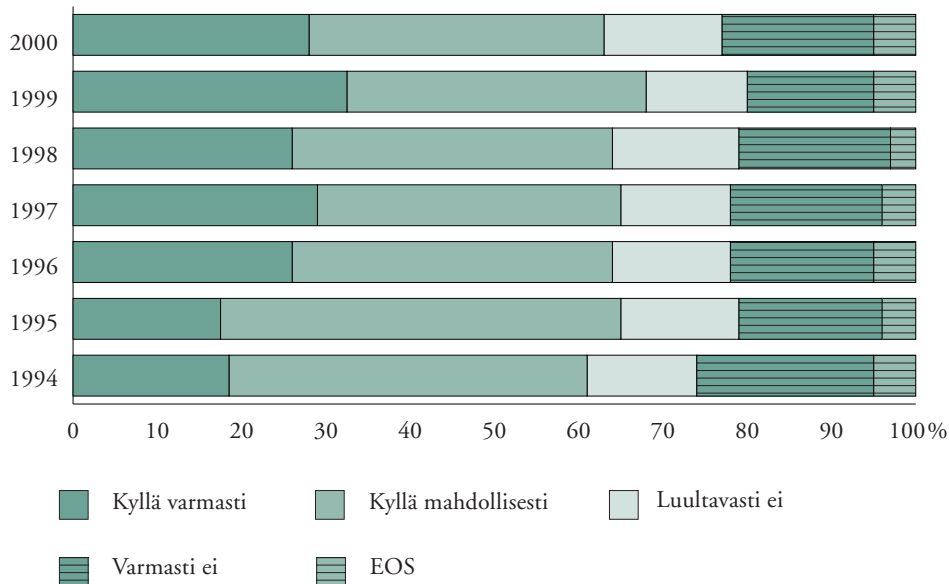
män viiden vuoden kuluessa parantaakseen omia valmiuksiaan työmarkkinoilla.

Vuoden 1994 barometrissä varmasti tai mahdollisesti ammatilliseen koulutukseen lähimmän viiden vuoden aikana aikoi hakeutua 60 % vastanneista. Kevään 2000 barometrin antaman tuloksen mukaan halukkuus ammatilliseen koulutukseen ei ole nuorten keskuudessa ainakaan laskenut. Kaikista vastanneista 63 % ilmoitti joko varmasti tai mahdollisesti hakeutuvansa ammatilliseen koulutukseen omien valmiuksiensa parantamiseksi.

Ehdottoman varmana ammatilliseen koulutukseen hakeutumista omalla kohdallaan piti kevään 2000 barometriin haastatelluista nuorista 28 %, ehdottoman kielteisesti asiaan suhtautui 18 %. Vuonna 1994 vastaavat luvut olivat 18 % ja 21 %.

Naiset uskovat miehiä useammin hakeutuvansa ammatilliseen koulutukseen tulevien viiden vuoden aikana. Naisista yli kaksi kolmasosaa (69 %) uskoi joko varmasti tai mahdollisesti mene-

Kuvio 3. "Aiotko lähimmän viiden vuoden aikana hakeutua ammatilliseen koulutukseen parantaaksesi valmiuksiasi työmarkkinoilla?"

vänsä ammatilliseen koulutukseen valmiuksien-
sa parantamiseksi työmarkkinoilla. Miehistä yhtä
varmoja koulutukseen hakeutumisen suhteen
tämän kevään barometrin mukaan oli 58 %.

Vanhimmassa haastatellussa ikäryhmässä halukkuus päivittää ammattitaitoa myös lähitulevaisuudessa on suhteellisen korkea. Yli puolet (53 %) 25–29-vuotiaista ilmoitti joko varmasti tai mahdollisesti menevänsä ammatilliseen koulutukseen. Ehdottoman kielteisesti ammatilliseen koulutukseen lähitulevaisuudessa suhtautui neljännes vastanneista.

Koulutustausta ei juurikaan vaikuta asiaan. Ammattikoulun suorittaneista nuorista 58 % ilmoitti joko varmasti tai mahdollisesti hakeutuvansa ammatilliseen koulutukseen lähimmän viiden vuoden kuluessa. Korkeakoulututkinnon suorittaneista vastaavasti ajatteli 56 % vastanneista.

Työttömien nuorten kohdalla halukkuus hakeutua ammatilliseen koulutukseen on ollut kohtuullisen korkea koko barometrien toteutuksen ajan. Vuonna 1994 työttömistä nuorista 70 % aikoi joko varmasti tai mahdollisesti hakeutua lähitulevaisuudessa ammatilliseen koulutukseen. Tänä keväänä työttömistä tai lomautetuista nuorista vastaavalla tavalla tulevaisuuttaan suunnitelti 74 % vastanneista. Barometriin haastatelluista palkansaajista ammatilliseen koulutukseen lähimmän viiden vuoden aikana aikoi varmasti tai mahdollisesti hakeutua yli puolet (56 %) vastanneista.

Peruskoulukokemukset myönteisiä

Barometreissä on kysytty myös nuorten suhdetta peruskouluun sekä sen antamiin valmiuksiin toimia yhteiskunnan jäsenenä. Nuoret ovat saaneet vuosien 1998 ja 2002 barometreissä antaa peruskoululle arvosanan kouluasteikolla neljästä kymmeneen.

Kyselyiden mukaan nuorten omat kokemukset peruskoulusta ovat varsin myönteiset ja ne ovat vain vahvistuneet aikavälillä. V. 2002 yleisin nuorten peruskoululle antama arvosana oli kahdeksan. Kaikista nuorista arvosanan kahdeksan antoi yli puolet (56 %) vastanneista. Arvosanan yhdeksän antoi 17 % vastanneista ja prosentti kaikista vastanneista piti peruskoulua täyden kymppin arvoisena. Jos lukuja verrataan v. 1998 tuloksiin, vaikuttaisi siltä, että nuorten suhtautuminen peruskouluun on muuttunut hivenen myönteisemmäksi. Vuonna 1998 kahdeksan antoi 52 %, yhdeksän 9 % ja kymppin niin ikään prosentti nuorista.

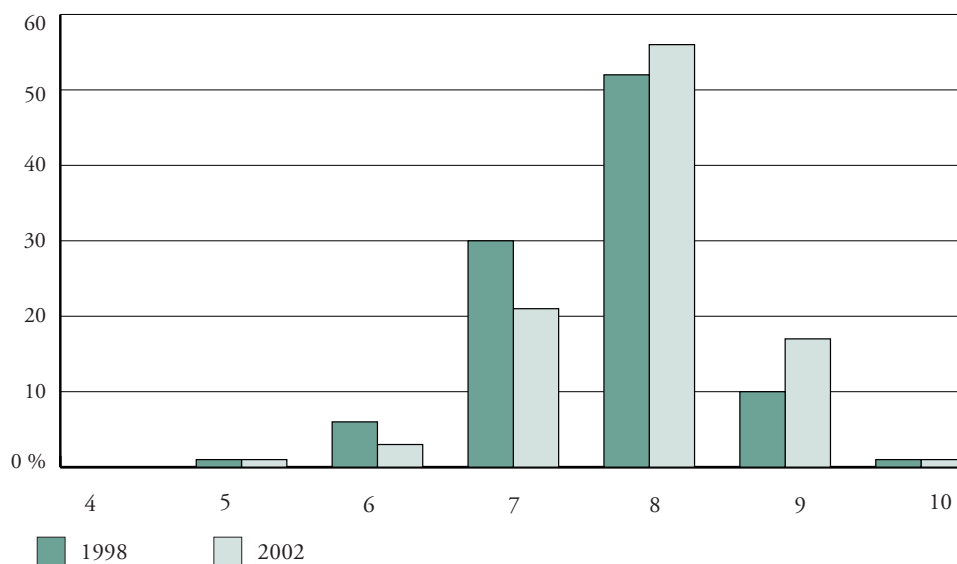
Kahdessa toteutetussa barometrissä alle prosentti vastanneista antoi peruskoululle arvosanan neljä. Viiden arvoiseksi peruskoulua arvioi prosentti kaikista vastanneista sekä vuonna 1998 että 2002. Sukupuolella ei ole merkitystä nuorten arvioissa kokemuksiin peruskoulusta. Sekä miehet että naiset arvioivat kokemuksensa lähes yhtäläisillä arvosanoilla.

Vuonna 1998 nuorimmassa haastatellussa ikäryhmässä (15–19-vuotiaat) peruskouluun suhtauduttiin muita ikäryhmiä myönteisemmin. Tässä ikäryhmässä peruskoululle arvosanan kahdeksan antoi yli puolet (56 %) vastanneista. Kiitettävällä arvosanalla peruskoulua arvioi 11 % vastanneista. Vanhimmassa ikäryhmässä (25–29-vuotiaat) arvosanan kahdeksan antoi vajaa puolet (49 %) vastanneista. Kiitettävällä arvosanalla peruskoulua arvioi tuolloin 9 % vastanneista.

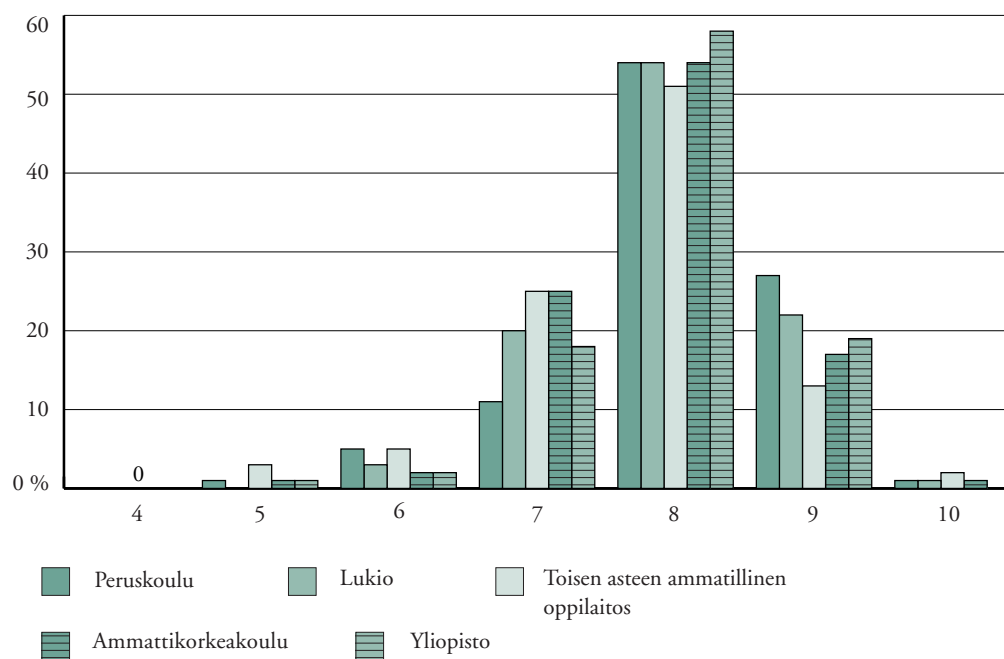
Vuonna 2002 vastaavaa eroa ikäryhmien välillä ei ollut. Peruskouluun suhtauduttiin eri ikäryhmissä yhtä myönteisesti: sekä nuoremmista että vanhemmista 74 % antoi peruskoululle arvosanan 8–10. Myönteinen suhtautuminen peruskouluun on lisääntynyt erityisesti vanhimmassa barometriin haastatellussa ikäryhmässä. Vuonna 2002 arvosanan kahdeksan antoi 58 % vastanneista, mikä on yhdeksän prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 1998. Kiitettävän arvosanan antoi kyseisenä vuonna 16 % vastanneista.

Työttömät tai lomautetut nuoret arvioivat peruskoulua omien kokemustensa pohjalta hivenen muita kriittisemmin. Vuonna 1998 työttömistä nuorista 43 % antoi peruskoululle arvosanan kahdeksan, arvosanan yhdeksän 10 % ja täyden kymppin prosentti barometriin vastanneis-

Kuvio 4a. "Minkä arvosanan kouluasteikolla neljästä kymmeneen antaisit peruskoululle omien kokemustesi perusteella?"

Kuvio 4b. "Minkä arvosanan kouluasteikolla neljästä kymmeneen antaisit peruskoululle omien kokemustesi perusteella?" (opiskelupaikan mukaan vuonna 2002)

ta. Vuoden 2002 barometriin haastatelluista työttömistä nuorista arvosanalla kahdeksan peruskoulua arvioi yli puolet (54 %) vastanneista, arvosanan yhdeksän peruskoululle antoi 13 % ja täyden kympin niin ikään prosentti vastanneista.

Vuonna 1998 palkansaajista lähes puolet (48 %) antoi peruskoululle arvosanan kahdeksan, 9 % arvosanan yhdeksän ja prosentti arvosanan kymmenen. Vuonna 2002 palkansaajat kokivat peruskoulun omien kokemustensa perusteella myönteisemmin. Heistä 57 % arvioi peruskoulua arvosanalla kahdeksan, 16 % arvosanalla yhdeksän ja prosentti arvioi kokemuksensa täyden kympin arvoiseksi.

Koulutustaustan kautta tarkasteltuna myönteisimmin peruskoulun kokevat korkeakoulututkinnon suorittaneet nuoret. Vuonna 2002 korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista peräti neljännes (25 %) arvioi kiitettävällä arvosanalla omia kokemuksiaan peruskoulusta. Vastaavasti toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista 15 % arvioi omat kokemuksensa peruskoulusta kiitettävän arvoiseksi.

Myönteisimmin peruskouluun vuoden 2002 barometrin mukaan suhtautuvat peruskoulua parhaillaan käyvät nuoret. Heistä peräti 28 % antoi peruskoululle kiitettävän arvosanan. Lukiossa opiskelevista nuorista peruskoulua kiitettävällä arvosanalla arvioi 23 % vastanneista, toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista 15 %. Yliopistossa opiskelevista nuorista puolestaan lähes viidennes (19 %) antoi kiitettävän arvosanan kokemuksilleen peruskoulusta.

Vuoden 2002 barometrissä nuorille esitettiin koulutukseen liittyen myös väite ”Saamasi koulutus on antanut sinulle hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä”. Valtaosa vastanneista nuorista katsoo koululaitoksen kokonaisuudessaan antaneen hyvät eväät selviytyä yhteiskunnan jäsenenä. Kaikista barometriin vastanneista nuorista 82 % oli väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Täysin eri mieltä koululaitoksen antamista valmiuksista toimia yhteiskunnan jäsenenä oli neljä prosenttia vastanneista.

Eri vastaajaryhmissä väitteeseen suhtaudutaan samankaltaisesti. Naisista 84 % ja miehistä 82 % katsoi koululaitoksen ylipäättään antaneen hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä. Eri ikäryhmien välillä ei suhtautumisessa myöskään ollut merkittäviä eroja.

Kriittisyyttä koululaitoksen antamiin mahdollisuuksiin lisää työttömyys. Vuoden 2002 barometriin haastatelluista työttömistä nuorista 73 % katsoi koululaitoksen antaneen hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä. Viidennes (21 %) työttömistä nuorista oli esitetyn väitteen suhteen eri mieltä. Koko aineistossa väitteeseen suhtautui kriittisesti 13 % vastanneista.

Työttömiin nuoriin verrattuna palkansaajat arvioivat koululaitoksen antamia valmiuksia myönteisemmin. Palkansaajista 83 % katsoi koululaitoksen antaneen hyvät mahdollisuudet ja opiskelijoiden suhtautuminen on lähes identtinen palkansaajien kanssa: heistä 84 % uskoo väitteeseen.

Alueellisesti tarkasteltuna koululaitoksen tarjoamiin mahdollisuuksiin suhtaudutaan yhteneväisesti. Eroja saadaan tarkastelemalla esitetyn väitteen kanssa täysin samaa mieltä olevien osuuksia. Pohjois-Suomessa asuvista nuorista tasan puolet (50 %) oli täysin samaa mieltä väitteen ”Saamasi koulutus on antanut sinulle hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä” kanssa. Vastaavasti Uudellamaalla asuvista nuorista väitteen hyväksyi täysin 38 % vastanneista.

Lähes vastaava väite oli mukana myös vuoden 1997 barometrissä. Tuolloin se oli muodossa ”Koululaitos on antanut minulle hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä”. Vuoden 1997 haastattelumenetelmällä ja väitteen muotoilulla 89 % nuorista katsoi koululaitoksen antaneen hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä. Vuonna 1997 kaikista vastanneista 2 % oli täysin eri mieltä väitteen suhteen.

Vuonna 1997 löytyi eroja myös eri vastaajaryhmien välillä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna myönteisimmin koululaitoksen antamiin mahdollisuuksiin suhtautuivat nuorimmat baromet-

riin haastatellut. Heistä 91 % oli esitetyn väitteen suhteen samaa mieltä. Vanhimmassa ikäryhmässä puolestaan 87 % katsoi koululaitoksen antaneen hyvät valmiudet toimia yhteiskunnan jäsenenä. Ero tulee ikäryhmien välillä selvemmäksi, kun tarkastellaan esitetyn väitteen suhteen täysin samaa mieltä olevien osuuksia. Nuorimmassa ikäryhmässä 60 % ja vanhimmassa ikäryhmässä 49 % oli väitteen suhteen täysin samaa mieltä.

Nuorten suhtautumista peruskoulun antamiin valmiuksiin selvitettiin tarkemmin kevään 1998 barometrissä. Tuolloin nuoria pyydettiin arvioimaan peruskoulun heille antamia valmiuksia kahdeksan eri näkökulman suhteen. Vaihtoehtoja barometrissä olivat yleissivistys, jatko-opiskelumahdollisuudet, valmiudet toimia ryhmässä, valmiudet työelämään, käsitys yhteiskunnan toiminnasta, kansainväliset valmiudet (muun muassa kielitaito), valmiudet itsensä tuntemiseen ja kehittämiseen sekä valmiudet yhteiskunnalliseen toimintaan. Haastatellut nuoret saivat arvioida kutakin aluetta erikseen pohtien, millaiset valmiudet peruskoulu heille tuolla alueella oli antanut. Samoin nuoret saivat mainita luetelluista mielestään tärkeimmän asian, johon peruskoulu antaa valmiudet.

Tärkeimmäksi peruskoulun antamaksi valmiudeksi nousi peruskoulun tarjoamat jatko-opiskelumahdollisuudet. Tämän vaihtoehdon valitsi 37 % vastanneista. Seuraavana nuoret mainitsivat yleissivistyksen, jota piti tärkeimpänä peruskoulun antamana valmiutena runsas neljännes (26 %) vastanneista. Peruskoulun antamia kansainvälisiä valmiuksia piti tärkeimpänä asiana 9 %, valmiuksia toimia ryhmässä sekä valmiuksia itsensä tuntemiseen ja kehittämiseen 7 %. Valmiudet työelämään mainitsi tärkeimpänä asiana 5 % vastanneista. Saman arvon sai tärkeimpänä asiana myös peruskoulun antamat valmiudet yhteiskunnalliseen toimintaan. Käsitystä yhteiskunnan toiminnasta piti barometriin haastatelluista nuorista peruskoulun antamista valmiuksista tärkeimpänä kaksi prosenttia vastanneista.

Työn merkitys

Työssä on tärkeintä sisältö

Barometreissä nuoret ovat saaneet arvioida eri väitteiden kautta työelämän muutoksia ja työn merkitystä omassa elämässään. Kevään 1998 barometrissä nuorilta kysyttiin mielipidettä tärkeimmästä asiasta työssä. Haastatellut nuoret saivat arvioida tärkeimpänä asiana palkan määrää, työsuhteen pysyvyyttä, työn sisältöä, työn sosiaalista arvostusta sekä työn kautta syntyviä ihmissuhteita.

Vuoden 1998 barometrissä kaikista vastanneista yli puolet (51 %) piti työn sisältöä kaikkein tärkeimpänä asiana työsuhteessaan. Työsuhteen pysyvyyttä tärkeimpänä asiana arvosti 28 % ja palkan määrää joka kymmenes (12 %) vastanneista. Työn kautta syntyvät ihmissuhteet korkeimmalle arvosti kuusi prosenttia ja työn sosiaalisen arvostuksen kaksi prosenttia vastanneista. Vuoden 1998 barometrin mukaan naiset arvostavat erityisesti työn sisältöä. Naisista 60 % mainitsi työn sisällön kaikkein tärkeimmäksi asiaksi työsuhteessa. Miehistä puolestaan työn sisältöä piti tärkeimpänä vajaa puolet (43 %) vastanneista.

Vuoden 2000 barometrissä kysymys toistettiin lisäämällä yhdeksi arvostusvaihtoehdoksi urakehitys. Kaikista vastanneista työn sisältöä tärkeimpänä asiana piti edelleen yli puolet (51 %) vastanneista. Työsuhteen pysyvyyttä arvosti viidenes (21 %) ja palkan määrää 14 % vastanneista. Urakehityksen tärkeimmäksi asiaksi työsuhteessa mainitsi kahdeksan prosenttia nuorista ja työn sosiaalisen arvostuksen sekä työn kautta syntyvät ihmissuhteet kolme prosenttia nuorista.

Vuoden 2002 barometriin haastatellut nuoret arvostavat edelleen työn sisältöä. Yli puolet (54 %) kaikista vastanneista piti juuri työn sisältöä kaikkein tärkeimpänä asiana työsuhteessa. Naiset nostavat sen tärkeimmäksi asiaksi miehiä useammin; lähes kaksi kolmasosaa (62 %) naisista, mutta vain vajaa puolet (46 %) miehistä mainitsi työn sisällön tärkeimmäksi asiaksi työsuhteessa.

teessa. Työttömät nuoret (56 %) arvostavat palkansaajia (47 %) useammin työn sisältöä.

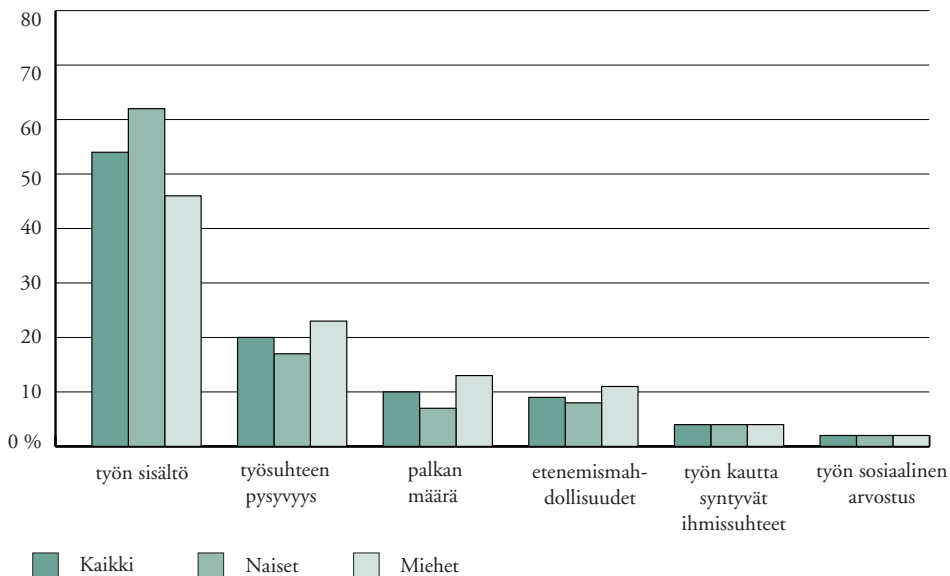
Työn sisällön arvostaminen on selkeästi suhteessa myös vastaajan ikään. Mitä vanhempi vastaaja on, sitä enemmän hän arvostaa sitä suhteessa muihin asioihin. Vanhimmassa ikäryhmässä 60 % nosti työn sisällön tärkeimmäksi asiaksi, nuorimmissa ikäryhmässä puolestaan vajaa puolet (48 %).

Myös koulutus vaikuttaa työn sisällön arvostamiseen. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista 82 %, mutta ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista vajaa puolet (42 %) mainitsi työn sisällön tärkeimmäksi asiaksi. Alueellisesti työn sisältöä korostavat Uudellamaalla ja pääkaupunkiseudulla asuvat nuoret. Uudellamaalla asuvista nuorista työn sisällön mainitsi tärkeimmäksi asiaksi 63 % vastanneista. Itä-Suomessa asuvista nuorista puolestaan alle puolet (48 %), pääkaupunkiseudulla nuorista kaksi kolmasosaa (67 %) ja maaseudulla asuvista nuorista vajaa puolet (45 %).

Työsuhteen pysyvyyttä tärkeimpänä asiana työsuhteessa piti viidennes vastanneista. Miehet korostavat sitä jonkin verran naisia useammin. Selkeä ero tulee esille nuorten koulutustaustan kautta. Ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista 29 % piti työsuhteen pysyvyyttä tärkeimpänä asiana työsuhteessa, kun korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista vastaavasti ajatteli seitsemän prosenttia vastanneista.

Työsuhteen pysyvyyden arvostuksessa on myös alueellisia eroja. Itä-Suomessa asuvista nuorista pysyvyyttä työsuhteessa piti tärkeimpänä asiana neljännnes vastanneista, Uudellamaalla asuvista nuorista puolestaan 13 %. Maaseutukunnissa asuvista nuorista samoin neljännnes korosti pysyvyyttä, kun taas pääkaupunkiseudulla asuvista nuorista työsuhteen pysyvyyden mainitsi tärkeimmäksi asiaksi 12 % vastanneista. Työsuhteen pysyvyyttä arvostavat myös palkansaajat. Heistä yli neljännnes (27 %) piti juuri työsuhteen pysyvyyttä tärkeimpänä asiana työssä. Työttömistä nuorista puolestaan vajaa viidennes (19 %) mai-

Kuvio 5. Mikä seuraavista on tärkeintä työssäsi?

nitsi sen tärkeimpänä työhön liittyvänä asiana.

Palkan määrää piti tärkeimpänä joka kymmenes nuori. Miehet pitivät sitä tärkeimpänä asiana jonkin verran naisia useammin. Miehistä palkan nosti ykköseksi 13 % ja naisista 7 %. Palkan arvostukseen vaikuttaa selvästi myös nuoren koulutustausta. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista palkkaa piti tärkeimpänä asiana vain kaksi prosenttia vastanneista, ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista puolestaan 12 %.

Etenemismahdollisuuksia piti tärkeänä joka kymmenes nuori. Miehet arvostavat myös sitä jonkin verran naisia useammin – kuten arvostavat nuorimmat barometriin haastatellut ikäryhmätkin. 15–19-vuotiaista 15 % piti työsuhteessa tärkeimpänä asiana etenemismahdollisuuksia. Vastaavasti 25–29-vuotiaiden joukossa viisi prosenttia vastanneista mainitsi etenemismahdollisuudet tärkeimmäksi asiaksi työsuhteessa.

Nuoret eivät arvosta kovinkaan yleisesti työsuhteessa syntyviä ihmissuhteita tai työn sosiaalista arvostusta. Kaikista vastanneista neljä prosenttia piti niitä tärkeimpänä asiana työsuhteessa. Työn sosiaalisen arvostuksen tärkeimmäksi mainitsi puolestaan kaksi prosenttia.

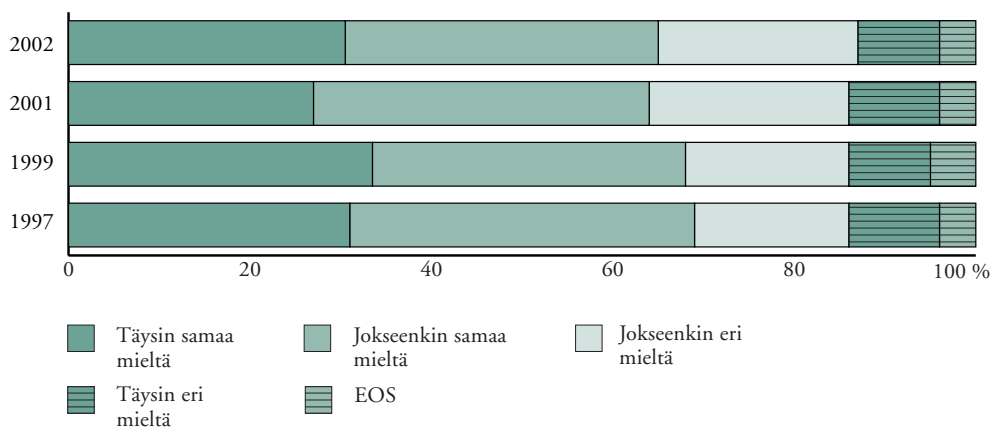
Työura pilkkoutuu

Barometriin mukaan nuoret ovat sisäistäneet työmarkkinoiden vaatimusten kasvun sekä myös muut työmarkkinoiden muutokset. Barometriin haastatelluille nuorille on esitetty eri vuosina väite ”On todennäköistä, että työurallani joudun vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja”. Kaikista vastanneista väitteen suhteen joko täysin tai joksikin samaa mieltä vuonna 2002 oli lähes kaksi kolmasosaa (64 %). Vain joka kymmenes nuori uskoi, ettei joudu vaihtamaan työpaikkaa omalla työurallaan.

Barometriin haastatellut naiset uskovat miehiä useammin työuransa muodostuvan useista eri työsuhteista. Nuorista naisista esitetyn väitteen hyväksyi vuoden 2002 barometrissä 67 %, miehistä 61 %. Usko työuran pilkkoutumiseen useisiin eri työsuhteisiin on suhteessa vastaajan ikään. Vanhimmassa haastatellussa ikäryhmässä työpaikkaa uskoi joutuvansa vaihtamaan useita kertoja 64 %, ikäryhmässä 20–24-vuotiaat 68 % ja nuorimmassa ikäryhmässä 59 % vastanneista.

Työttömät tai lomautetut nuoret uskovat muita yleisemmin joutuvansa vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja. Vuoden 2002 baromet-

Kuvio 6. ”On todennäköistä, että joudun työurallani vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja.”

riin haastatelluista työttömistä nuorista 78 % uskoi työuransa muodostuvan useista eri työsuhteista. Palkansaajien kohdalla vastaava luku oli 60 %. Työttömien ja toisaalta palkansaajien kohdalla suhtautumisessa oman työuran pilkkoutumiseen ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia barometrien toteuttamisaikana. Työttömät nuoret ovat nuorisobarometreissä nousseet esiin ryhmänä, joka uskoo muita nuoria useammin oman työuransa muodostuvan useista työsuhteista.

Barometrien mukaan uskoon työuran pilkkoutumisesta vaikuttaa myös nuoren saama koulutus. Mitä korkeammin koulutettu nuori on, sitä useammin hän uskoo joutuvansa vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja omalla työurallaan.

Työn perässä muutetaan

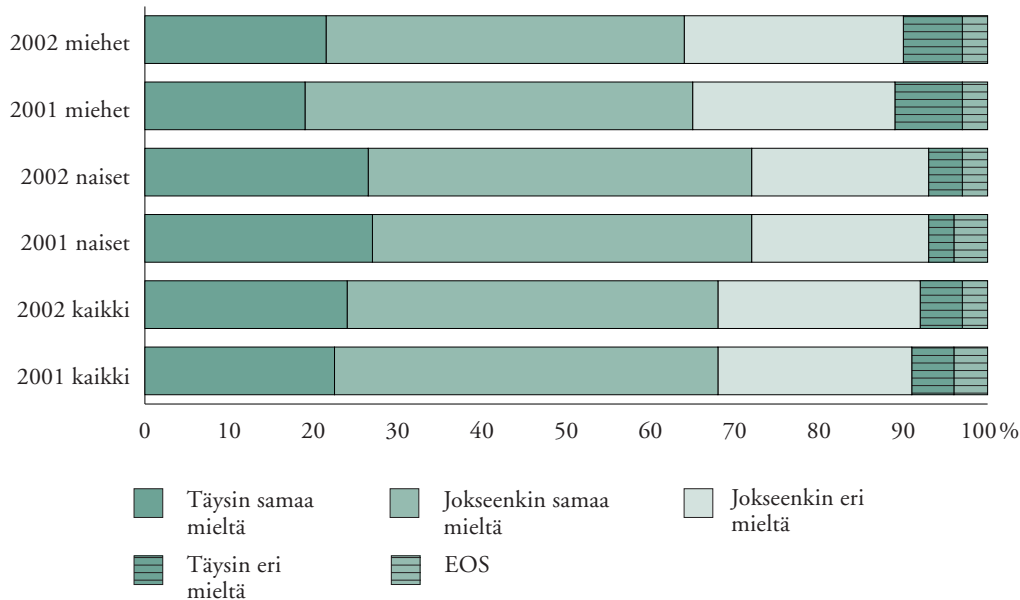
Eri vuosina nuorilta on kysytty heidän halukkuuttaan vaihtaa asuinkuntaa työpaikan saamiseksi. Vuoden 2000 barometriin haastatelluista nuorista 74 % oli valmis vaihtamaan asuinkuntaa. Kysymys toistettiin vuoden 2002 baromet-

rissä, ja valmius oli edelleen korkealla: kaikista vastanneista 69 % oli esitetyn väitteen ”Olen valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi” suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä.

Valmiuteen tai halukkuuteen vaihtaa asuinkuntaa vaikuttaa vastaajan ikä. Nuorimmissa ikäryhmissä valmius tai halukkuus muuttaa työn perässä on luonnollisesti suurempaa kuin vanhimmissa – ehkä jo vakiintuneessa – ikäryhmässä. Valmiuteen muuttaa työn perässä vaikuttaa myös nuoren asuinpaikka. Uudellamaalla asuvista nuorista valmis asuinkunnan vaihtoon oli kaksi kolmasosaa vastanneista ja Pohjois-Suomessa asuvista nuorista jo lähes yhdeksän kymmenestä.

Myös nuorten saamalla koulutuksella on merkitystä. Ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista 61 % oli valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden nuorten kohdalla halukkuus asuinkunnan vaihtoon oli yhtä suurta. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista

Kuvio 7. ”Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun.”

asuinkuntaa työpaikan varmistamiseksi oli valmis vaihtamaan 72 % vastanneista.

Työ vaatii paljon

Barometrin mukaan nuoret suhtautuvat positii-visesti omaan työuraansa ja uskovat saavuttavansa työrullaan vanhempiinsa verrattuna paremman yhteiskunnallisen aseman. Samalla nuoret tuntuvat tiedostavan työelämän vaatimukset ja niiden seuraukset yksilön kannalta. Vuoden 2001 barometrissä nuorille esitettiin väite ”Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat enneaikaisesti loppuun”. Sama väite toistettiin vuoden 2002 barometrissä. Kaikista barometriin haastatelluista nuorista väitteen kanssa joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli kumpanakin vuonna 68 % vastanneista.

Edelleen vuoden 2002 tulosten mukaan naiset katsovat miehiä yleisemmin työelämän kulluttavan ihmisiä liikaa. Naisista esitetyn väitteen kanssa samaa mieltä oli 73 % (72 % vuonna 2001) vastanneista. Miehistä puolestaan kaksi kolmasosaa (65 %) uskoi työelämän vaativuuden polttavan ihmisiä loppuun. Ero miesten ja naisten suhtautumisessa tuli esille ennen kaikkea täysin samaa mieltä olleiden kohdalla. Naisista täysin samaa mieltä esitetyn väitteen kanssa oli yli neljännes (27 %) vastanneista ja miehistä puolestaan runsas viidennes (22 %). Täysin eri mieltä esitetyn väitteen suhteen oli naisista neljä prosenttia ja miehistä seitsemän prosenttia.

Usko työelämän vaativuuteen on sidoksissa myös vastaajan ikään. Vanhimmassa ikäryhmässä työelämän liiallisen vaativuuden tunnisti jo peräti 80 % vastanneista. Ikäryhmässä 20–24-vuotiaat työelämän liialliseen vaativuuteen uskoi 70 % vastanneista, nuorimmissa haastatellussa ikäryhmässä 58 %.

Barometriin haastatelluista palkansaajista työelämän liialliseen vaativuuteen uskoi 72 %, työtömistä tai lomautetuista nuorista 77 % vastanneista. Työelämän vaativuuden kokemiseen vaikuttaa myös vastaajan koulutustausta. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista 76 % katsoi työelämän polttavan ihmisiä loppuun enneaikaisesti.

Ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista vastaavasti ajatteli 71 %. Yliopisto-opiskelijat suhtautuvat asiaan vielä kriittisemmin: 83 % vastanneista oli väitteen kanssa samaa mieltä. Toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista puolestaan työelämän liiallisen vaativuuden tiedosti 60 % vastanneista.

Työtä arvostetaan

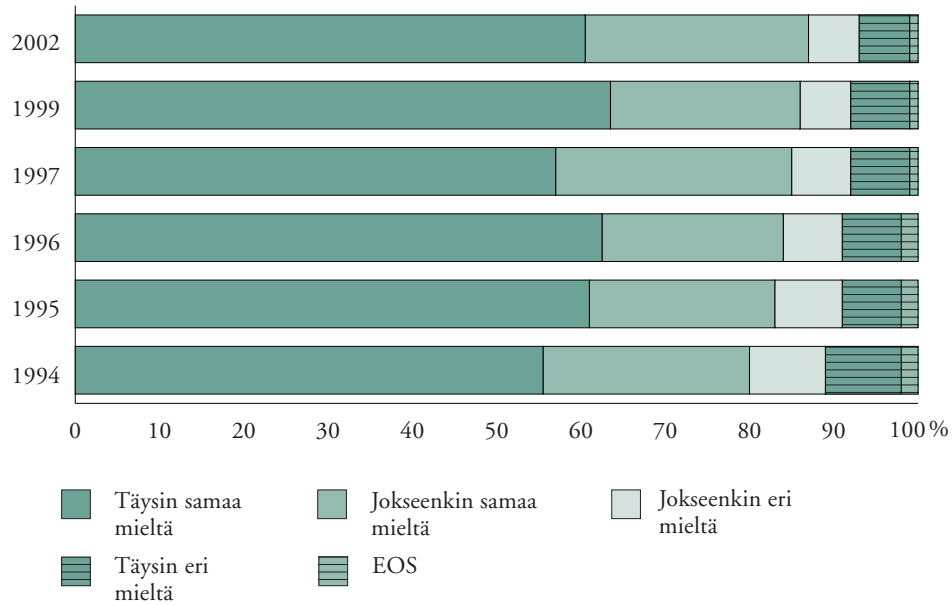
Nuorisobarometreissä on alusta lähtien selvitetty nuorten suhtautumista työttömyyteen ja sen kokemiseen. Työttömyys on liitetty nuorten sosiaaliseen syrjäytymiseen, ja pitkittyvän työttömyyden on arveltu merkitsevän nuorten kohdalla sen hyväksymistä todellisenä olemisen vaihtoehtona. Työn arvostusta ja työttömyyteen suhtautumista on mitattu väitteellä ”Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyys-turvalla, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri”.

Vuonna 2002 kaikista barometriin vastanneista nuorista 86 % oli esitetyn väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Suhtautumisessa tilapäiseen työhön työttömyyden vaihtoehtona ei ole tapahtunut muutoksia barometrien toteutuksen aikana. Väite oli edellisen keran barometrissä mukana vuonna 1999, jolloin sen hyväksyi täsmälleen sama osa nuorista kuin vuonna 2002. Vuonna 1997 kaikista vastanneista tilapäisen työn työttömyyden vaihtoehtona hyväksyi 85 % vastanneista, vuonna 1996 luku oli 83 % ja vuonna 1994 80 %.

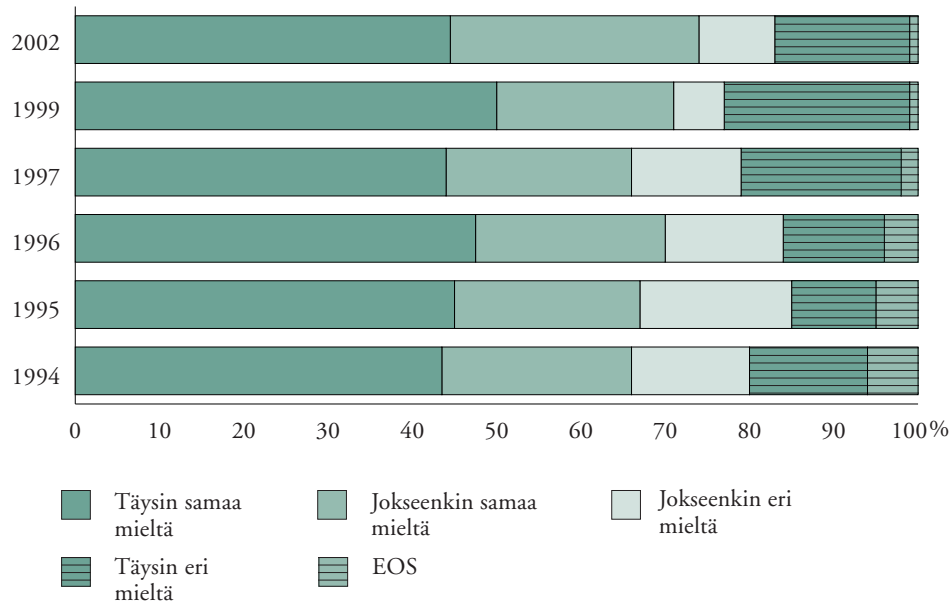
Suhtautuminen tilapäiseen työhön ei ole nuorten kohdalla muuttanut ainakaan kriittisempään suuntaan, vaan nuoret ovat valmiita myös tilapäisiin työsuhteisiin työttömyyden sijasta. Naisten kohdalla valmius tai halukkuus tilapäiseen työhön on barometrien mukaan ollut miehiä yleisempää. Naisista 89 % ilmoitti ottavansa mieluummin vastaan tilapäistäkin työtä kuin eläisi työttömyyskorvauksella, miehistä näin ajatteli 82 %.

Ero miesten ja naisten suhtautumisessa tilapäisiin työsuhteisiin on tullut esiin myös aiemmin toteutetuissa barometreissä. Kevään 1999 barometriin haastatelluista naisista peräti 91 % oli valmis hyväksymään tilapäiset työsuhteet,

Kuvio 8a. "Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennen aikaisesti loppuun."

Kuvio 8b. "Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennen aikaisesti loppuun." (työttömät)

miehistä 81 %. Ensimmäisessä barometrissä vuonna 1994 vastaavat luvut olivat naisilla 83 % ja miehillä 78 %.

Suhtautumisessa on eroja myös palkansaajien ja työttömien tai lomautettujen nuorten välillä. Palkansaajista työttömyyden sijasta tilapäistekin työtä tekisi 86 % vastanneista. Työttömien tai lomautettujen kohdalla halukkuus tilapäiseen työhön on jonkin verran alhaisempaan: siihen olisi halukas 75 %.

Työttömyys koetaan kielteisenä – toimeentulosta huolimatta

Työttömyyden kokemista on selvitetty väitteellä ”Työttömänä olo ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu”. Vaikka työttömyys onkin jatkunut korkeana, nuoret eivät näytä barometriin tulosten perusteella kokevan työttömyyttä todellisenä olemisen vaihtoehtona toimeentuloturvasta huolimatta. Kevään 1999 barometriin haastatelluista nuorista 62 % oli esitetyn väitteen suhteen eri mieltä. Barometriin toteuttamisen aikana luku ei ole juurikaan muuttanut; yli puolet barometreihin haastatelluista nuorista on vuosittain kokenut työttömyyden kielteisenä asiana, vaikka toimeentulo olisikin turvattu. Vuosi sitten haastatelluista nuorista työttömyyden koki pahaksi asiaksi 59 % ja vuonna 1994 58 % vastanneista.

Vastaajaryhmittäin tarkasteltuna työttömyyden kokemisessa on eroja miesten ja naisten välillä. Barometriin antamien tulosten perusteella miehet ovat naisia useammin kokeneet työttömyyden pahaksi asiaksi. Kevään 1999 barometrin mukaan miehistä lähes kaksi kolmasosaa (65 %) koki työttömyyden pahana. Naisista vastaava luku oli 59 %. Kevään 1998 barometrissä työttömyyden koki pahana asiana miehistä 62 %, naisista 57 %. Nuorilla palkansaajilla luku oli 75 %, työttömänä tai lomautettuna olevilla nuorilla tasan 50 %.

Nuorten oman koulutustaustan kautta tarkasteltuna työttömyys koetaan sitä useammin pahana asiana, mitä korkeampi nuoren koulutus on. Korkeakoulututkinnon suorittaneista työttömyyden koki kielteisenä 78 % ja ammattikoulun käyneistä 67 % vastanneista. Vastaavat erot

työttömyyden kokemisen suhteen ovat tulleet esiin myös aiemmissa barometreissa.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna työttömyys koetaan pahaksi useimmin vanhemmissa haastatelluissa ryhmissä. Vuoden 1999 kyselyn mukaan nuorimmassa ikäryhmässä (15–19-vuotiaat) runsas puolet (51 %) vastanneista koki niin, vanhimmassa ikäryhmässä (25–29-vuotiaat) 70 % vastanneista. Vertailuryhmässä (40–45-vuotiaat) työttömyyden koki kielteisenä turvatusta toimeentulosta huolimatta lähes kaksi kolmasosaa (64 %) vastanneista. Tässäkin ryhmässä sukupuoliero tuli esiin: miehistä 70 % ja naisista 57 % koki työttömyyden kielteisenä. Työttömyyteen suhtaudutaan nuorten keskuudessa yhtä kielteisesti kuin vertailuryhmänkin keskuudessa. Tulos viittaisi siihen, etteivät nuoret ole omaksuneet työttömyyttä todelliseksi olemisen vaihtoehdoksi, vaan työn arvostus ja työmotivaatio vastaa nuorten keskuudessa yleistä työn arvostusta.

Vastikkeellinen työttömyysturva

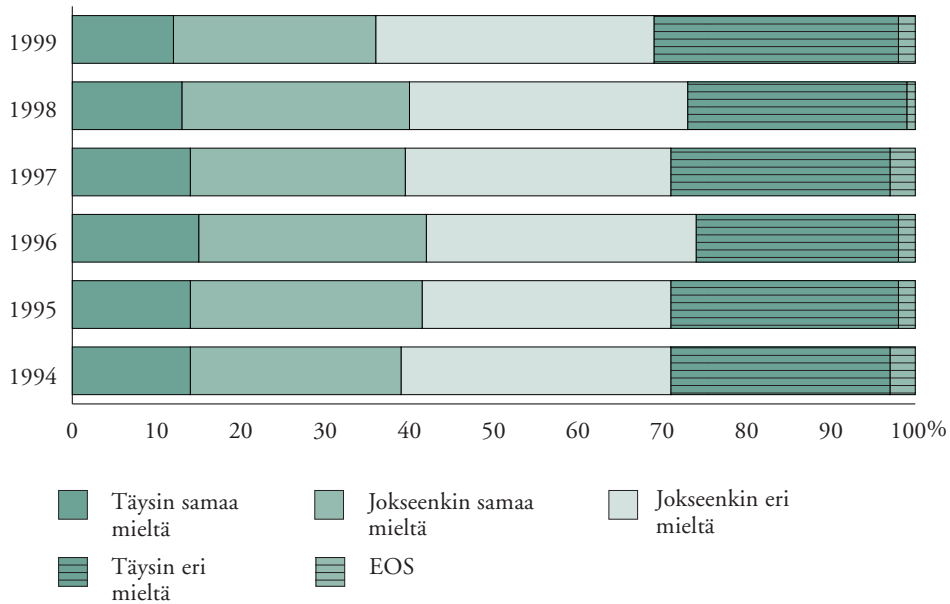
Työttömyysturvan vastikkeellisuus on nostettu esiin yhtenä työttömyyden hoidon keinona. Nuorisobarometreissa on alusta lähtien esitetty haastatelluille väite ”Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten työttömien olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä”. Vuonna 1994 kaikista barometriin haastatelluista nuorista väitteen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli peräti 79 % vastanneista.

Tuon jälkeen kriittisyys työttömyysturvan vastikkeeksi tehtävää yhteiskuntaa hyödyttävää työtä kohtaan on jonkin verran kasvanut. Vuoden 2000 barometriin vastanneista nuorista väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli 74 %. Täysin samaa mieltä työttömyysturvan vastikkeeksi tehtävästä työstä vuonna 1994 oli 38 %, tänä keväänä kaikista vastanneista täysin samaa mieltä oli puolestaan runsas neljännes (27 %) vastanneista.

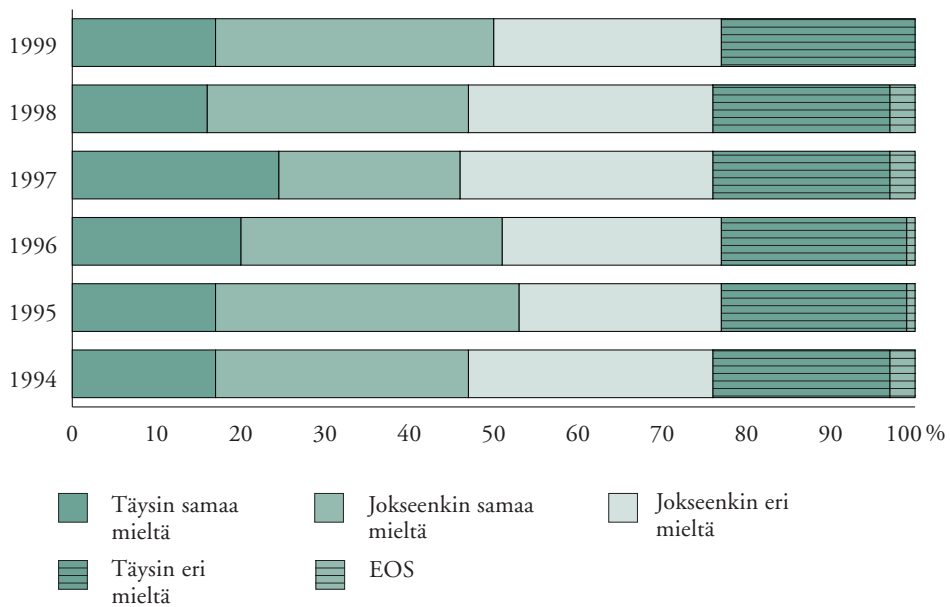
Työttömät tai lomautetut nuoret ovat koko aikavälin suhtautuneet muita kriittisemmin työttömyysturvan vastikkeeksi tehtävään työhön. Vuonna 1994 työttömistä nuorista esitetyn väit-

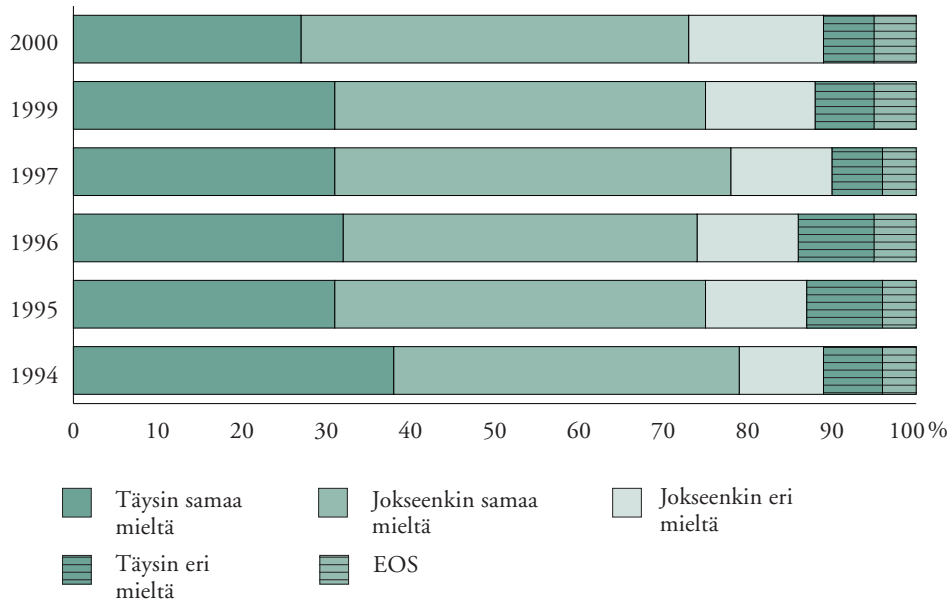
Kuvio 9a. "Työttömänä ole ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu."

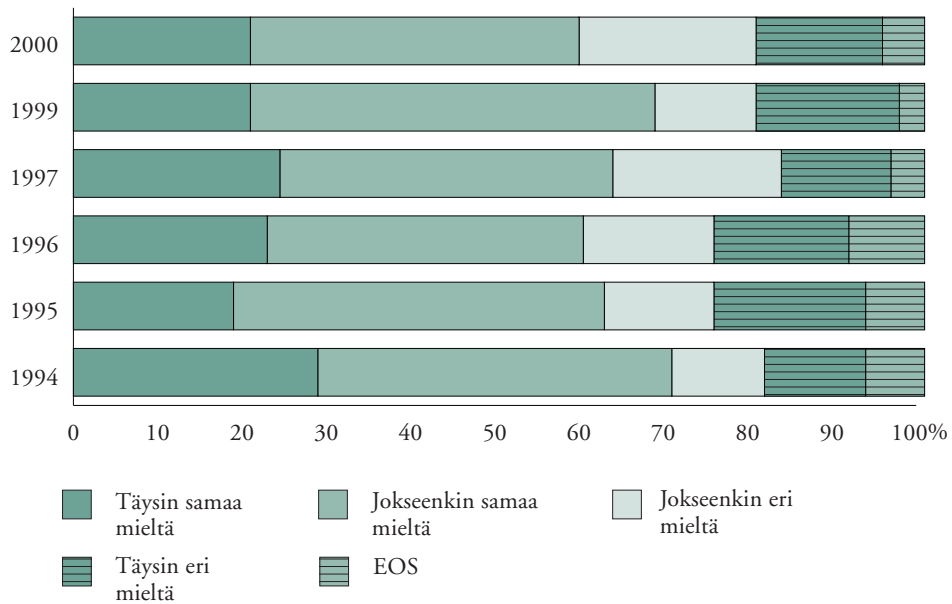
Kuvio 9b. "Työttömänä ole ei ole paha asia, jos toimeentulo on turvattu." (työttömät)

Kuvio 10a. "Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten työttömien olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä."

Kuvio 10b. "Työttömyysturvan vastikkeeksi nuorten työttömien olisi tehtävä jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä." (työttömät)

teen suhteen joko täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli 71 % vastanneista. Tänä keväänä työttömistä nuorista työttömyysturvan vastikkeellisuuden hyväksyi 59 %.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna eroja syntyy tarkasteltaessa joko täysin samaa tai täysi eri mieltä olevien osuuksia. Nuorimmassa ikäryhmässä kolme prosenttia vastanneista ei hyväksynyt lainkaan työttömyysturvan vastikkeeksi tehtävää työtä. Vastaavasti 25–29-vuotiaiden joukossa joka kymmenes oli täysin eri mieltä esitetyn väitteen suhteen. Koulutustaustan kautta tarkasteltuna myönteisimmin suhtautuivat korkeakoulututkinnon suorittaneet. Heistä peräti 85 % katsoi nuorten työttömien voivan tehdä työttömyysturvan vastikkeeksi jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Ammattikoulun käyneistä nuorista vastaavasti ajatteli 70 %.

Suhtautuminen palkkajousto

Barometrien antaman tuloksen mukaan nuoret kokevat työttömyyden keskeiseksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Nuoret eivät ole kokeneet työttömyyttä todelliseksi olemisen vaihtoehdoksi, vaan he ovat halukkaita aloittamaan työuran vaihtoehtoisinkin keinoin. Työttömyyden kokemisen ohella nuorilta on kysytty heidän halukkuuttaan aloittaa työura joustavin tai poikkeavin keinoin. Nuoret ovat johdonmukaisesti ilmoittaneet olevansa valmiita muun muassa tekemään työttömänä olon sijasta jotakin yhteiskuntaa hyödyttävää työtä. Myös työttömät nuoret ovat ilmoittaneet halukkuutensa toimia tai työskennellä nuorten työpajoissa.

Nuorilta on vuosittain, ensimmäisestä barometristä lähtien, kysytty heidän suhtautumistaan palkkausjärjestelmän joustoon väitteen ”Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka” avulla. Palkkausjärjestelmän joustoon nuorten työntekijöiden kohdalla hyväksyi vuonna 1994 lähes kaksi kolmasosaa (64 %) barometriin haastatelluista nuorista. Tuon jälkeen suhtautuminen työuran aloittamiseen normaalipalkkaa pienemmällä korvauksella on muuttunut kriittisemmäk-

si. Vuonna 1997 esitetyn väitteen hyväksyi vielä puolet vastanneista nuorista.

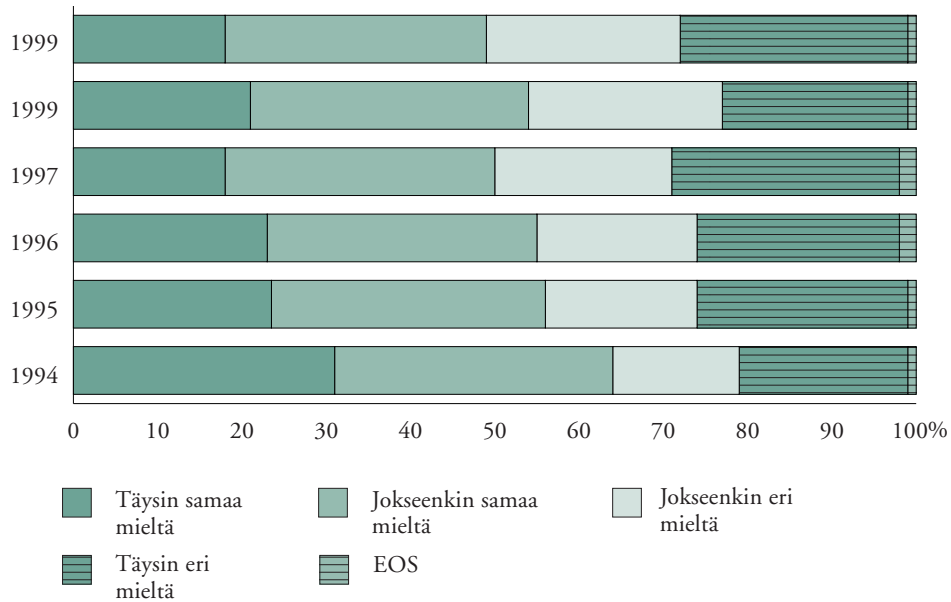
Työttömien nuorten kohdalla suhtautuminen joustoihin on kehittynyt samankaltaisesti. Vuonna 1994 työttömistä nuorista kaksi kolmasosaa hyväksyi väitteen joka täysin tai jokseenkin, kolme vuotta myöhemmin vielä 56 %. Kevään 1999 barometriin haastatelluista kaikista nuorista palkkausjärjestelmän jouston nuorten ja työuraansa aloittavien kohdalla hyväksyi vajaa puolet (49 %) vastanneista. Haastatteluhetkellä työttömänä tai lomautettuna olleista nuorista esitetyn väitteen hyväksyi tasan puolet vastanneista.

Naiset ovat olleet palkkausjärjestelmän joustoa kohtaan huomattavasti kriittisempiä kuin miehet koko barometrien toteuttamisen ajan. Vuonna 1994 väitteen hyväksyi miehistä 66 %, naisista esitetyn väitteen suhteen täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli 62 %. Erot sukupuolten välillä suhtautumisessa palkkausjärjestelmän joustoon ovat sittemmin kasvaneet. Keväällä 1997 naisista 42 % hyväksyi palkkausjärjestelmän jouston, miehistä väitteen hyväksyi puolestaan 59 % vastanneista. Seuraavana vuonna ero sukupuolten välillä vain kasvoi. Vuosi sitten barometriin haastatelluista naisista väitteen hyväksyi 45 %. Miesten kohdalla vastaavasti palkkausjärjestelmän jouston nuorten kohdalla hyväksyi 63 % vastanneista.

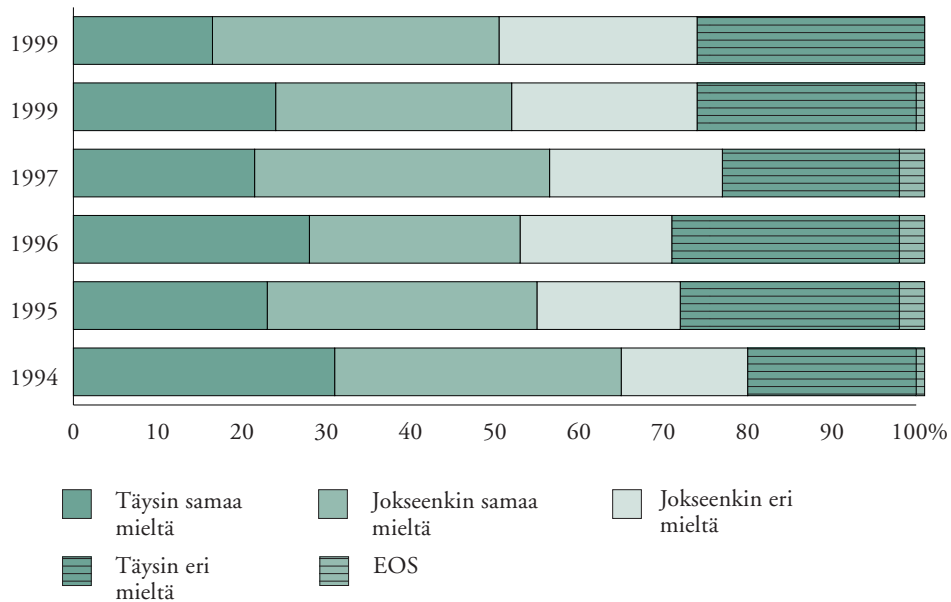
Keväällä 1999 naisista 43 % hyväksyi, että työhön tulevalle nuorelle maksetaan normaalipalkkaa pienempi korvaus. Miesten kohdalla luku oli 54 %. Ero naisten ja miesten suhtautumisessa palkkausjärjestelmän joustoon on kaventunut, mutta edelleenkin miehet suhtautuvat siihen merkittävästi naisia myönteisemmin. Ero miesten ja naisten välillä on selkeä myös tämän kevään barometriin mukaan otetussa vertailuryhmässä. Ikäryhmässä 40–45-vuotiaat kaikista vastanneista 79 % katsoi, että työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka. Ikäryhmän naisista nuorten palkkajousto oli valmis hyväksymään 69 % ja miehistä peräti 88 % vastanneista.

Barometriin haastatelluista nuorista palkan- saajista väitteen hyväksyi yli puolet (53 %) vas-

Kuvio 11a. "Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka."

Kuvio 11b. "Työhön tulevan nuoren palkka voisi aluksi olla vähemmän kuin vastaavan tehtävän normaalipalkka." (työttömät)

tanneista. Ensimmäiseen nuorisobarometriin vuonna 1994 haastatelluista palkansaajista palkkausjärjestelmän jouston nuorten kohdalla hyväksyi 64 % vastanneista. Koululaisista ja opiskelijoista väitteen hyväksyi silloin 63 %, vuonna 1999 enää 46 % vastanneista.

Nuorten käsitykset syrjäytymisen syistä

Vuoden 1998 barometrissä nuorilta kysyttiin yleiseen keskusteluun liittyen heidän käsitystään syrjäytymisestä sekä syrjäytymistä aiheuttavista seikoista. Tuolloin nuorille annettiin yhdeksän vaihtoehtoa, joiden kohdalla nuoret saivat arvioida, liittyvätkö ne syrjäytymiseen paljon, jonkin verran, vähän vai ei lainkaan. Vaihtoehtoina nuoret arvioivat koulutuksen puutetta, työpaikan puutetta, ystävien puutetta, vähäistä yhteiskunnallista aktiivisuutta, tulevaisuudenuskon puutetta, huonoja elämäntapoja, harrastuksien puutetta, omaa laiskuutta tai välinpitämättömyyttä sekä rahan tai toimeentulon puutetta.

Nuoret kokivat, että kaikilla annetut vaihtoehdot liittyvät syrjäytymiseen tai syrjäytymiskehitykseen. Heidän mielestään syrjäytymiseen liittyy ennen kaikkea oma laiskuus tai välinpitämättömyys. Vuonna 1998 kaikista vastanneista 88 % katsoi sen liittyvän syrjäytymiseen paljon tai jonkin verran.

Vuoden 2002 barometrissä kysymys syrjäytymiseen liittyvistä seikoista toistettiin hieman muutettuna. Nyt nuoret saivat arvioida syrjäytymiseen johtavina asioina koulutuksen puutetta, työpaikan puutetta, ystävien puutetta, tulevaisuuden uskon puutetta, epäterveellisiä elämäntapoja, harrastusten puutetta, omaa laiskuutta ja välinpitämättömyyttä, rahan tai toimeentulon puutetta sekä avun saamisen vaikeutta ongelmatilanteissa. Kunkin annetun vaihtoehdon kohdalla nuoret saivat arvioida sen aiheuttavan syrjäytymistä paljon, jonkin verran, vähän tai ei lainkaan.

Eroja eri vaihtoehtojen välille saadaan, kun tarkastellaan nuorten käsityksiä syrjäytymiseen johtavista syistä ääripäiden kautta. Kaikista vas-

tanneista lähes puolet (48 %) katsoi syrjäytymisen johtuvan paljon omasta laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä. Vastaavasti 3 % vastanneista katsoi, ettei omalla laiskuudella tai välinpitämättömyydellä ole mitään tekemistä syrjäytymisen kanssa. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista kolmannes (35 %) katsoi syrjäytymisen johtuvan erityisesti omasta laiskuudesta. Vastaavasti ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista puolet piti sitä syrjäytymisen keskeisenä syynä. Lähes samankaltainen ero on työttömien ja toisaalta palkansaajien välillä. Työttömistä tai lomautetuista nuorista oman laiskuuden tai välinpitämättömyyden katsoi erityisesti syrjäytymistä aiheuttavaksi asiaksi kolmannes (36 %), palkansaajista puolestaan puolet uskoi niin.

40 % kaikista vastanneista katsoi ystävien puutteen aiheuttavan paljon syrjäytymistä. Ystävien puutteen liittämisessä syrjäytymiseen on eroja miesten ja naisten välillä. Naiset katsovat miehiä yleisemmin ystävien puutteen aiheuttavan syrjäytymistä. Ystävien puutetta osana syrjäytymistä korostivat myös nuorimmat barometriin haastatellut ikäryhmät. Heistä lähes puolet (48 %) katsoi sen aiheuttavan syrjäytymistä paljon. Vastaavasti ikäryhmässä 20–24 vuotta ystävien puutteen yhdisti keskeisesti syrjäytymiseen 40 % vastanneista, vanhimmassa ikäryhmässä vajaa kolmannes (31 %).

Erityisen keskeisesti syrjäytymiseen liittyviä seikkoja nuorten mielestä olivat myös työpaikan puute, tulevaisuudenuskon puute ja epäterveelliset elämäntavat. Kaikista vastaajista 34 % (naisista 37 %, miehistä 31 %) katsoi työpaikan puutteen aiheuttavan paljon syrjäytymistä. Kaikista nuorista vajaa kolmannes katsoi tulevaisuudenuskon puutteen aiheuttavan syrjäytymistä erityisen paljon. Naisista tulevaisuudenuskon puutteen katsoi liittyvän keskeisesti syrjäytymiseen 36 % vastanneista ja miehistä neljännes (24 %). Myös vanhin haastateltu ikäryhmä yhdisti syrjäytymisen ja tulevaisuudenuskon puutteen keskenään muita useammin (35 % vastanneista). Nuorimmassa ikäryhmässä vastaava luku oli 26 %.

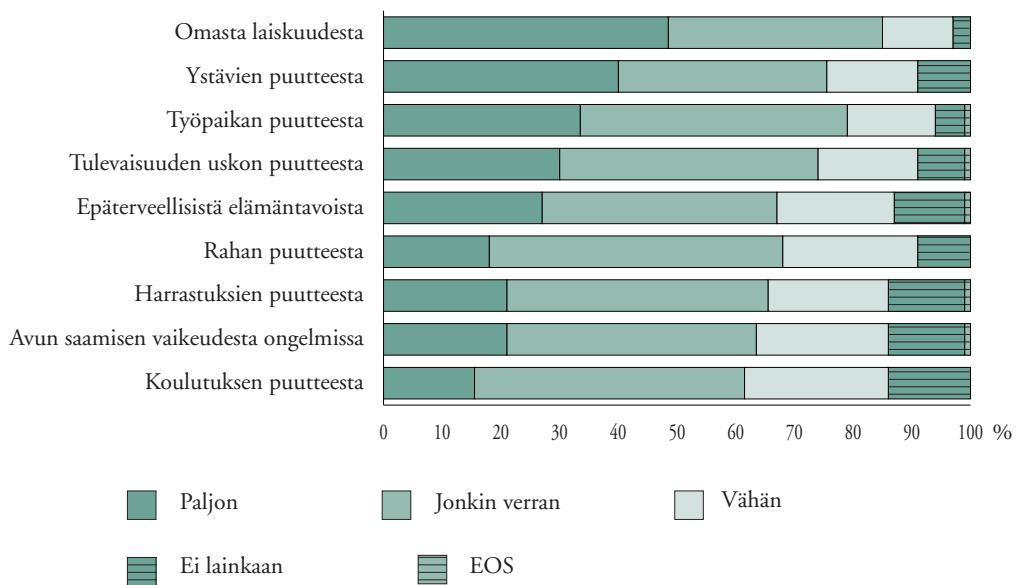
Epäterveellisten elämäntapojen kohdalla tulevat selvästi esiin erot eri vastaajaryhmien kesken. Kaikista nuorista 27 % (naisista 30 %, miehistä 23 %) katsoi epäterveellisten elämäntapojen aiheuttavan syrjäytymistä erityisen paljon. Harrastusten puutteen syrjäytymistä edistävään vaikutukseen uskoi kaikista nuorista viidennes. Miehet hieman useammin (paljon: 23 %) kuin naiset (paljon: 19 %). Viidennes nuorista korosti, että avunsaannin vaikeus ongelmatilanteissa aiheuttaa syrjäytymistä erityisen paljon.

Rahan tai toimeentulon yhdisti syrjäytymiseen 18 % vastanneista. Naisista rahan tai toimeentulon puutteen yhdisti keskeisesti syrjäytymiseen 21 %, miehistä 15 %, työttömistä tai lomautetuista nuorista 29 %, palkansaajista 16 %. Nuorimmassa ikäryhmässä rahan tai toi-

meentulon puute yhdistettiin syrjäytymiseen useammin kuin vanhemmissa ikäryhmissä.

Vaikka nuoret arvostavat koulutusta keskeisenä kanavana työmarkkinoille pääsyn suhteen, koulutuksen puutteen ja syrjäytymisen välillä he eivät näe merkittävää yhteyttä. Kaikista vastanneista 15 % katsoi koulutuksen puutteen aiheuttavan syrjäytymistä erityisen paljon. Vanhimmassa ikäryhmässä koulutuksen puutteen ja syrjäytymisen välisen keskinäisen yhteyden mainitsi 19 % vastanneista ja nuorimmassa haastattelussa ikäryhmässä joka kymmenes. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista yhteyden näki neljännes vastanneista. Ammatillisen tutkinnon suorittaneista nuorista puolestaan 14 % korosti koulutuksen puutteen ja syrjäytymisen välistä yhteyttä.

Kuvio 12. Missä määrin syrjäytyminen johtuu seuraavista asioista? (v. 2002)

Barometrit nuorten arvojen kuvaajina

Barometrien tavoitteena on ollut saada päätöksenteon pohjaksi ajankohtaista tietoa nuorten elämäntilanteesta ja arvostuksista. Otos haastatteluisissa on aina kohtuullisen suuri, ja tuloksia voidaan pitää tilastollisesti luotettavina. Menetelmänä barometrit ovat kuitenkin vain yksi tapa kuvata ja tarkastella nuorten arvojen ja asenteiden muutoksia; rinnalleen ne tarvitsevat välttämättä kvalitatiivista tutkimusta nuorten elinolojen muutoksista ja näiden vaikutuksista nuorten käyttäytymiseen. Barometriaineistoja on käytetty vain vähän muun nuorisotutkimuksen yhteydessä. Vallitsevan nuorisotutkimuksen paradigma näyttää korostavan kvalitatiivista ja yhteiskunnan rakentisiin kohdistuvaa tutkimuksellista lähtökohtaa.

Barometrien mukaan nuorten arvot ja asenteet muuttuvat hitaasti. Kovin merkittäviä muutoksia nuorten asenteissa ja arvostuksissa ei lähes kymmenen vuoden tutkimusjakson aikana ole tapahtunut. Nuoret arvostavat koulutusta, he eivät koe työttömyyttä todellisena olemisen vaihtoehtona ja pitävät työelämää ylipäättään liian kuluttavana. Barometrin antama kuva nuorisosta poikkeaa ehkä julkisessa keskustelussa esiintyvistä mielikuvista. Barometrien mukaan nuoret ovat kohtalaisen konservatiivisia ja he ovat omaksuneet vallitsevat yhteiskunnan arvot. Statusorientoituminen elämäntaparyhmien mukaan ja itsensä kehittäminen ovat vahvoja trendejä nuorten keskuudessa. Tähän liittyvät yhtäältä koulutuksen arvostus ja toisaalta työelämän vaatimusten tiedostaminen.

BAROMETRI 2004

1) Sukupuolesi?

2) Minkä ikäinen olet?

3) Missä läänissä asut? Jos Etelä-Suomen, asutko Suur-Helsingissä vai muualla Etelä-Suomen läänin alueella?

4) Mikä on perhemuotosi? Oletko...

- yksin asuva (myös soluasunto)
- avio- tai avoliitossa, lapseton
- yksinhuoltaja
- avio- tai avoliitossa, lapsia
- vanhempien/vanhemman/muun huoltajan luona asuva
- ”kimppakämpässä” ystävien tai sisarusten kanssa
- muu perhemuoto

5) Mikä on ammatillinen koulutuksesi. Oletko suorittanut:

- toisen asteen ammatillisen tutkinnon
- ammattikorkeakoulututkinnon
- korkeakoulututkinnon
- ei mitään mainituista

6) Oletko suorittanut ylioppilastutkinnon?

- kyllä
- en

7) Mikä on isäsi koulutustaso?

- ammattikoulu
- ammatillinen opisto
- korkeakoulu
- ei tutkintoa

- ei isää
- en osaa sanoa

8) Mikä on äitisi koulutustaso?

- ammattikoulu
- ammatillinen opisto
- korkeakoulu
- ei tutkintoa
- ei äitiä
- en osaa sanoa

9) Pääasiallinen toimintasi? Oletko...

- palkkatyössä
- yrittäjä tai avustava perheenjäsen yrityksessä
- työtön tai lomautettu
- koululainen tai opiskelija
- varusmies- tai siviilipalveluksessa
- harjoittelija työmarkkinatuella tai työkokeilussa
- sairaus-, työkyvyttömyys-, tms. eläkkeellä
- äitiys- tai vanhempainvapaalla
- muutoin kotityötä tekevä

10) Opiskeletko parhaillaan oppilaitoksessa tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?

- en opiskele
- peruskoulussa
- lukiossa
- toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa
- ammattikorkeakoulussa
- yliopistossa tai korkeakoulussa
- työvoima- tai työllisyyskoulutuksessa
- oppisopimuskoulutuksessa
- avoimessa yliopistossa tai avoimessa ammattikorkeakoulussa

11) Jos teet palkkatyötä, onko työsuhteesi...

- täysipäiväinen ja vakinainen
- täysipäiväinen määräaikainen
- osa-aikainen vakinainen
- osa-aikainen määräaikainen
- ei tee palkkatyötä

12) Mikä on ammattisi tai mihin ammattiin/mille alalle olet kouluttautumassa?

13) Oletko toiveammattissasi tai kouluttautumassa siihen?

- kyllä, olen toiveammattissani
- kyllä, olen kouluttautumassa toiveammattini
- en ole toiveammattissani enkä kouluttautumassa siihen
- en osaa sanoa

14) Oletko täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, et samaa etkä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä vai täysin eri mieltä seuraavien töitä koskevien väitteiden kanssa..?

- Työ on tärkeä osa ihmisen elämänsisältöä.
- Työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat enneaikaisesti loppuun.
- Uskon, että hyvä koulutus takaa pysyvän työn.
- Haluaisin työurallani vaihtaa työpaikkaa useita kertoja.
- Haluaisin sitoutua kunnolla johonkin työpaikkaan tai yritykseen ja ponnistella yrityksen menestyksen eteen.
- Uskon, että työssä menestyminen on vain itsestä ja omasta asenteesta kiinni.
- Olisin valmis ottamaan vastaan mitä tahansa työtä, jos toinen vaihtoehto olisi työttömyys.
- Tavoitteeni on ansaita niin paljon rahaa, että voisin elää leveästi.
- Uskon, että työssä menestymiseen tarvitaan ennen kaikkea hyvää onnea.

15) Onko joku lähiomaisesi yrittäjä? Jos kyllä : Kuka?

- äitini ja/tai isäni
- puolisoni / seurustelukumppanini

- appivanhempani
- tätini, setäni, isovanhempani tai muu läheiskulaiseni
- ei kukaan lähiomaisistani

16) Oletko täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, et samaa etkä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä vai täysin eri mieltä seuraavien yrittäjyyttä koskevien väitteiden kanssa?

- Olen koulussa/muissa opinnoissa saanut mielestäni hyvät perustiedot siitä, mitä yrittäjyys on.
- Suunnittelen vakavissani yrityksen perustamista lähiaikoina.
- Haluaisin yrittäjäksi, mutta olen siirtänyt sen kauemmas tulevaisuuteen.
- Olisin valmis ryhtymään yrittäjäksi, mikäli keksisin jonkin hyvän yritysidea.
- Uskon, että yrittämisellä voi tulla taloudellisesti toimeen.
- Uskon, että yrittämisellä voi vaurastua paremmin kuin palkkatyössä.
- Olisin valmis ottamaan taloudellisen riskin (esim. ison lainan) yrityksen perustamiseksi, mikäli todella uskoisin yritysideaani.
- Voisin ryhtyä yrittäjäksi vain, jos siihen liittyvät taloudelliset riskit eivät olisi suuria.
- En ryhtyisi yrittäjäksi missään olosuhteissa.
- Yrittäjäksi ryhtyminen vaatii pitkän koulutuksen.
- Mielestäni lasten tulisi jatkaa perheyrittäjien toimintaa vanhempiensa jälkeen.
- Yrittäjät joutuvat yleensä tekemään liian pitkiä työpäiviä.
- Yrittäjät sortuvat helposti talousrikoksiin.
- Menestyäkseen yrittäjän on pakko olla rehellinen.
- Menestyäkseen yrittäjä ei voi olla rehellinen.
- Yrityksen menestymiseen tarvitaan ennen kaikkea hyvää onnea.
- Yrittäjät ovat yleensä materialistisia arvoiltaan.
- Suomen lainsäädäntö ja verotus tukevat yrittäjyyttä.

17) Jos sinulle nyt annettaisiin taloudellinen mahdollisuus perustaa oma yritys, minkä yrityksen perustaisit?

18) Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi seuraaviin, tunnetko kuuluvasi niihin (hyvin kiinteästi, melko kiinteästi, ei kiinteästi eikä löyhästi, melko löyhästi, hyvin löyhästi vai ei osaa sanoa)?

- perheeseen
- ystäväpiiriin
- koulu-/työyhteisöön
- asuinyhteisöön (esim. naapurusto)
- kaupunginosaan tai kylään
- kaupunkiin tai kuntaan
- seurakuntaan
- harrasteseuraan
- muuhun vapaa-ajan seuraan
- tiettyyn alueeseen Suomessa (esim. pääkaupunkiseutu, Kainuu, Satakunta...)
- suomalaiseen yhteiskuntaan
- Euroopan unioniin

19) Ovatko seuraavat asiat sinulle hyvin tärkeitä, melko tärkeitä, neutraaleja, melko yhdentekeviä, vai täysin yhdentekeviä?

- jännittävä elämä
- itsekunnioitus
- kansallinen turvallisuus
- rakkaus ja ihmissuhteet
- aineellinen hyvinvointi
- globaali tasa-arvo kansojen välillä
- sukupuolten välinen tasa-arvo
- puhdas ympäristö
- eläinten oikeudet
- lasten oikeudet
- tunne, että kuuluu yhteisöön
- terveys
- työ
- vapaa-aika
- tunne, että on saanut jotain merkittävää aikaan

20) Miten hyvin seuraavat väittämät kuvaavat käsitystäsi suomalaisesta perusturvasta, oletko väittämistä täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä, vai täysin eri mieltä?

- Toimeentuloni on kohtuullisesti turvattu jos jään työttömäksi.
- Talouden puolesta kenen tahansa olisi mahdollista kasvattaa lapsi vaikka yksinään.
- Jos sairastun, hoito ja toimeentulo ovat kohtuullisesti turvatut.
- Jos olisin työttömänä pitkään, minulla olisi yhteiskunnan takaama mahdollisuus uuteen koulutukseen.
- Opiskelun aikainen toimeentulo on kohtuullisesti turvattu.
- Sosiaaliturva on niin hyvä, että kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa.
- Kansainvälinen verokilpailu pakottaa heikentämään sosiaaliturvaa tulevaisuudessa.

21) Koetko epävarmuutta tai turvattomuutta seuraavien asioiden takia hyvin paljon, melko paljon, keskimääräisesti, melko vähän vai hyvin vähän?

- oma terveydentila
- opiskelu
- työn saaminen
- työsuhteen pysyvyys
- ihmissuhteiden pysyvyys
- perheenjäsenten turvallisuus ja hyvinvointi
- oma toimeentulo
- tekniikan kehityksen vauhdissa pysyminen
- valtion talous
- ympäristöasiat
- asuinympäristön turvattomuus
- väestön ikääntyminen ja ”eläkepommei”
- maailmanpoliittinen tilanne
- maahanmuuttajien lisääntyminen
- yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet

22) Kuinka paljon koet sisältyvän riskejä seuraaviin toimintoihin, ovatko ne suuri riski, melko suuri riski, keskinäinen riski, pieni riski, ei lainkaan riski?

- osakesijoitus
- lainojen takaus
- opintolainan ottaminen
- asuntolainan ottaminen
- kulutusluotot
- pankkisäästäminen
- yrityksen perustaminen
- rahapelit
- autolla ajaminen
- lentäminen
- lääkkeet
- alkoholi
- huumausaineet
- iltaisin ulkona liikkuminen
- ventovieraiden kanssa puhuminen
- satunnaiset sukupuolisuhteet

23) Mikä seuraavista nimityksistä parhaiten kuvaa omaa sukupolveasi? Valitse 1 tai 2.

- Y-sukupolvi
- tietotekniikkasukupolvi
- hyvinvoinnin sukupolvi
- uusavuton sukupolvi
- kännykkasukupolvi
- kulutussukupolvi
- kilpailusukupolvi
- nintendosukupolvi
- heti-mulle-kaikki-tänne-sukupolvi
- ei mikään näistä/ei sukupolvea voi nimetä

24) Onko mielestäsi sukupolvien välillä merkittäviä eroja? (kyllä, ei, en osaa sanoa)

- taloudellisessa mielessä
- arvojen ja asenteiden suhteen
- tiedon ja koulutuksen suhteen

25) Uskotko oman ikäluokkasi taloudellisen asemän tulevaisuudessa kehittyvän...?

- huonommaksi?
- paremmaksi?
- yhtä hyväksi/huonoksi kuin vanhemmilla ikäluokilla?

26) Uskotko oman ikäluokkasi poliittisen vaikutusvallan tulevaisuudessa kehittyvän...?

- huonommaksi?
- paremmaksi?
- yhtä hyväksi/huonoksi kuin vanhemmilla ikäluokilla?

27) Tunnetko, että vanhempien ja nuorempien sukupolvien välillä on nykyisin suuri ”sukupolvien välinen kuilu”?

- kyllä
- en
- en osaa sanoa

KIRJOITTAJAT

Jani Erola (VTM) toimii tutkijana Turun kaupakorkeakoulun taloussosiologian oppiaineessa. Hänen tutkimusintressejään ovat rationaalinen toiminta, riskit, sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo.

Sami Myllyniemi (VTM) toimii tilastosuunnittelijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän vastaa muun muassa nuorisoa koskevien tietokantojen kehittämisestä ja avustaa Nuorisotutkimusverkoston tutkimushankkeiden käytännön toteutuksessa.

Petri Paju (YTL) toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa ja Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimusalueisiinsa kuuluvat hyvinvointivaltio ja nuoret, nuorisoprojektit ja projektisoiutuva nuorisotyö, valtakunnallisen ja paikallisen tason poikkihallinnollinen nuorisotyö ja hyvinvointipalvelut.

Petri Rouvinen (Ph.D) (econ.) toimii tutkimusjohtajana Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen Etlan tietopalvelu- ja projektitutkimusyksikössä Etlatieto Oy:ssä. Hänen tutkimuksellisen mielenkiintonsa kohteina ovat muun muassa teknologinen kehitys, innovaatiotoiminta, globalisaatio, kilpailukyky, yrittäjyys sekä elinkeinopolitiikka ja sen harjoittaminen.

Pekka Saarela (FL) toimii johtajana Taideteollisen korkeakoulun koulutus- ja kehittämiskeskuksessa. Hän on toteuttanut nuorisobarometriselvitykset vuosina 1994–2002. Hänen kiinnostuksen kohteisiinsa kuuluvat arvojen ja asenteiden muutokset sekä luovan talouden mahdollisuudet.

Lotta Väänänen (KTM) on Etlatieto Oy:n tutkija. Hän on parhaillaan Helsingin Kauppa- ja kauppakorkeakoulun jatko-opiskelija ja ASLA-Fulbright -stipendiaatti Kalifornian Yliopistossa Berkeleesä. Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluvat yrittäjyys, pk-yritysten rahoitus ja innovaatiopolitiikka.

Terhi-Anna Wilska (Ph.D) (soc.), dosentti, toimii Nuorisotutkimusverkostossa vastaavana tutkijana tutkimusohjelmassa ”15–19-vuotiaat suomalaisessa yhteiskunnassa”. Hänen kiinnostuksen kohteisiinsa kuuluvat nuorten, lasten ja lapsiperheiden kulutus ja taloudellinen asema, sukupolvien väliset suhteet sekä elämäntyylien muutokset tietoyhteiskunnassa.

SINA EGNA LIVS SMEDER? UNGDOMSBAROMETERN 2004

Ungdomsbarometern firar sitt 10-års jubileum år 2004 och är därför mer omfattande denna gång innehållande flera nya ämnesområden än tidigare. I december 2003 genomförde Taloustutkimus en enkät på uppdrag av delegationen för ungdomsärenden (NUORA), där 1820 ungdomar mellan 15 och 29 år intervjuades per telefon. Ämnesområden som kartlades i Barometern var arbetsliv, företagande, tillhörande i sociala gemenskaper, saker som upplevs som viktiga i livet, inställningar till grundtrygghet och arbetsliv, upplevande av risker och osäkerhet samt uppfattningar om den egna generationen. I början av Barometern finns en ämnesvis statistisk översikt i stora drag. I de fördjupade artiklarna analyseras ungdomarnas attityder mot företagande, grundtrygghet och upplevande av risker samt de ungas medvetenhet om deras egen generation mer noggrant. Till sist presenteras en översikt över utvecklingen av ungdomarnas attityder under de senaste tio åren utifrån tidigare Ungdomsbarometrar.

De ämnesområden som inte tas upp i de fördjupade artiklarna – arbetsliv, tillhörande i sociala gemenskaper och saker som upplevs som viktiga i livet – behandlas i den statistiska översikten skriven av Sami Myllyniemi lite mer omfattande än de andra ämnesområdena. Det framgår av analyserna att ungdomarna har en seriös inställning till arbetslivet, arbetet ses som en viktig del av livet och viljan att förbinda sig till arbetet är stor. Framför allt unga kvinnor anser dock att arbetslivet kräver så pass mycket i dag att många blir för tidigt utbrända. Ungdomarna upplever sig höra speciellt nära ihop med familjen och vänskretsen samt med det finländska samhället och skol-/arbetsgemenskapen. I de äldre åldersgrupperna (25-29) ökar vetskapen

om att höra samman med olika grupper utanför familjen och gruppen av likställda som bl.a. med det finländska samhället och EU. Kvinnor upplever sig tillhöra familjen och vänskretsen närmare än män. Män anser sig höra närmare samman med intresseföreningar och andra sällskap samt med bostadssamfund. Saker som framträder som viktiga i ungdomarnas liv är hälsa, kärlek och mänskliga relationer samt barnens rättigheter. Män värdesätter fritid, materiell välfärd och spännande liv högre än kvinnor, men nästan alla andra saker var viktigare för kvinnor än för män. De yngre värdesätter jämställdhet mellan kvinnor och män samt global jämlikhet mellan olika folkslag högre än de äldre svararna.

I artikeln skriven av Petri Rouvinen och Lotta Väänänen analyseras faktorer som påverkar planerna på att starta eget. Ca en av tio finländska ungdomar hade på hösten 2003 planer på att starta eget. Av män hade en av sju sådana planer och av barn från företagarfamiljer en av sex. Jämfört med den resterande befolkningen verkar de unga vara en aning mer ivriga på att starta eget. Den viktigaste variabeln som påverkar planerna på att starta eget är företagandet hos föräldrar och/eller den närmaste kretsen. Barnafödandet minskar kvinnornas planer på att starta eget till nästan noll. Likaså minskar viljan att starta eget i och med en högre utbildning. En förklaring till detta är att lönearbete ger bättre avkastning för utbildning. Det handlar troligtvis också om en urvalsprocess, eftersom enligt undersökningsresultaten finns det inte någon klar skillnad mellan dem som fortfarande studerar och dem som redan avlagt examen. Studerande vid yrkeshögskolor samt universitet och högskolor skiljer sig inte från varandra beträffande planerna på att starta eget, vilket tyder på att yrkeshögskolornas högre satsning på företagande inte tycks bära frukt. Utbildningssystemet torde dock ha en betydande roll vid främjandet av företagande, eftersom viljan att starta eget ser ut att nå sin kulmen vid relativt ung ålder – vid ca 25 år, men det finns skäl att fastställa detta genom att använda material som innehåller också andra

delar av befolkningen än bara ungdomar.

Petri Paju tar upp i sin artikel olika möjligheter att tolka Ungdomsbarometerns frågor om social trygghet. I Barometern ingick fem frågor som hade direkt att göra med grundtrygghet samt frågorna om socialskyddets incitament och skattekonkurrens. Ungdomarnas förtroende för grundtrygghet garanterad av samhället ligger på en hyfsad nivå, men är dock inte genomgående. Minst tillit har de unga till en tryggad utkomst under studietiden. Mest tillit har de till vården vid eventuell sjukdom och till möjligheten att vidareutbilda sig vid arbetslöshet. De yngsta svararna i Barometern var mest tillitsfulla; förtroendet minskade tydligt med åldern. Män förhåller sig till grundtrygghet mer förtroendefullt än kvinnor. Tillit till grundtrygghet garanterad av samhället är inte alternativt med inställningar om arbetets prioritet (jämfört med socialskyddet). Med tanke på åldern har svararna väldigt olika erfarenheter om välfärdsstaten i brytningstid på 1990-talet. Detta verkar dock inte ha ändrat ens de yngsta svararnas attityder. Det centrala skyddsnetet ser ut att ha bevarat sin trovärdighet i de vuxnas ögon även efter välfärdsstatens expansionsperiod.

I Jani Erolas artikel analyseras de risker och den osäkerhet som de unga upplever. Som resultat av analysen indelas osäkerheten i två grupper – social och individuell osäkerhet. De risker som ungdomarna upplever indelas i tre grupper, i så kallade irrationella risker (bl.a. att flyga, att prata med främmande) som inte utgör en särskilt sannolik fara, i ekonomiska risker (bl.a. att ta ett lån) och i så kallade ”syndfulla” risker som kan fördömas av många (bl.a. tillfälliga förbindelser, alkohol, narkotika). Upplevandet av såväl risker som osäkerhet verkar ha minskat efter 1999. Detta tyder på att ungdomarna har det bättre i dag än förut. Problemet är dock att framför allt osäkerheten ser ut att avspegla social ojämlikhet mellan olika samhällsgrupper samt ojämställdhet mellan könen.

Terhi-Anna Wilskas artikel tar upp ungdomarnas uppfattningar om deras egen generation.

Enligt de unga är den mest beträffande benämningen för deras egen generation IT-generation eller mobilgeneration. Det är män, personer över 25 år, studenter, landsortsbor och ickearbetande som mest sannolikt ser sig själv som IT-generation, medan kvinnor, personer under 20 år, stadsbor och ickestudenter tenderar att uppfatta sig själv som mobilgeneration. Ungdomarna tror att det finns skillnader mellan generationerna, men bara en tredjedel av de unga upplever att det finns en stor klyfta mellan generationerna. Lite mindre än hälften av ungdomarna tror att den ekonomiska makten kommer att bli större hos deras generation än hos tidigare generationer. Däremot är det bara en knapp fjärdedel som tror att den politiska makten kommer att utvecklas till något bättre. En betydande del av ungdomarna antog att både den politiska och ekonomiska makten kommer att förbli lika stora som hos tidigare generationer. Det är uppenbart att den unga generationen inte vill göra uppror, är medveten om sin position och accepterar sin ställning i samhället, men skiljer sig kunskapsmässigt och kulturellt rätt så mycket från tidigare generationer.

Till sist presenterar Pekka Saarela en översikt över Ungdomsbarometrarna under de senaste tio åren. Enligt Barometrarna har det inte skett några större förändringar i ungdomarnas attityder och värderingar under de närmare tio år som undersökningarna omfattar. De unga värdesätter utbildning, upplever inte arbetslöshet som ett verkligt alternativ i tillvaron och anser att arbetslivet i allmänhet är för förslitande. Den bild som Barometrarna ger om ungdomarna skiljer sig möjligen från de uppfattningar som förekommer i offentliga debatter. Enligt Barometrarna är de unga relativt konservativa och har intagit de rådande värderingarna om livet och samhället. Enligt livsstilsgrupperna är orientering mot status och å andra sidan självutveckling starka trender hos ungdomarna. Detta hänger ihop med uppskattningen av utbildning och å andra sidan med medvetenheten om de krav som arbetslivet ställer.

Översättning: SpråkCentrum Oy

ENTREPRENEURIAL LIVES. YOUTH INDICATORS 2004

The year 2004 Youth Indicator is the 10th Anniversary Indicator, and for this reason, it is broader in scope than the previous Youth Indicators - containing more topic areas than before. Research commissioned by the Advisory Board of Youth Affairs (NUORA) and carried out in December 2003 by Taloustutkimus entailed a questionnaire, which was used to interview 1820 youths between the ages of 15 and 29 by telephone. Topic areas researched in the Indicators are working life, entrepreneurship, belonging to social communities, important life issues, attitudes towards basic security and working life, the experience of risks and uncertainty, and notions about one's own generation. At the beginning of the Indicator publication, there is a general overview based on the topic areas. The more in depth articles analyse youths' attitudes towards entrepreneurship, the experience of basic security and risks, and youths' understanding of their own generation. Finally, a review of the ten year development in the attitudes of the youth based on the previous Youth Indicators is presented.

The topic areas that are not discussed in the in-depth articles - working life, belonging to a social community and life issues that are considered important - are discussed in Sami Myllyniemi's statistical survey in more detail than the other topic areas. The analyses show that youths have a serious attitude towards work, that work is considered to be an important part of life, and that there is a large desire to commit to the workplace. But young women especially seem to think that working life demands so much nowadays that many burn out prematurely. The young feel that they closely belong to the family and circle of friends, and to Finnish society and the school/work community. In older age groups (25-29), feelings of belonging to groups outside the family and peer groups - such as Finnish society and the EU - increase. Women feel they

belong to the family and group of friends more closely than men do. Men think they belong more closely to clubs such as sports clubs and to their living communities. In the lives of the youth, such issues as health, love and relationships and the rights of children are the most important issues. Men consider free-time, material well-being and an exciting life more important than women, but almost all the other researched issues were clearly more important for the women than for the men. The younger age group consider gender equality and global equality between nations to be more important than the older respondents do.

Petri Rouvinen's and Lotta Väänänen's article analyses factors influencing the intention to set up one's own business. In the autumn of 2003, approximately one in ten Finnish youths planned to set up an own business. Of the young men, one in seven were intending to set up a business while of those with entrepreneurial parents or relatives, one in six had intentions to become entrepreneurs. Young people appear to be more entrepreneurial than the rest of the population. The most important factor influencing the intention to set up a business is the entrepreneurship of the parents and/or relatives. Having a child reduces the probability of a woman's intention to set up a business to almost zero. The desire for entrepreneurship also decreases with an increase in education. One explanation is that the returns from education are greater in paid work. It also seems to be the result of self-selection, since the results show that there is no significant difference in the intention to set up a business between young people who are still studying and people who have completed their degree. Students at polytechnics, universities and other institutions of higher education do not differ from each other as regards the intention to become entrepreneurs. Therefore, the relatively greater emphasis of the polytechnics on entrepreneurship does not appear to bear fruit, at least not to the extent that the difference would be statistically significant. Nonetheless, the educational system would seem to have an important role in promoting entrepreneurship, as the desire to be entrepreneurial

appears to peak at a relatively young age – at around 25 years, although this finding should be verified with data including age groups besides the young.

In his article, Petri Paju examines the possibilities of interpreting questions related to the social security Youth Indicator. In the indicator, there are five questions directly measuring trust in basic social security and questions related to the incentives of social security and tax competition. Youth trust in the society's guaranteed basic security is at a reasonable level, but not unassailable. Youth perceives income during study as the least secure. The most trusted thing is health care in the case of illness, and the chance to re-train in case of unemployment. The indicator's younger respondents were more trusting, with trust clearly decreasing with age. Men have an attitude of trust towards basic security to a greater degree than women do. Trust in society's guaranteed basic security is not an alternative to the attitudes regarding the primary importance of work (as compared to social security). The respondents have, as far as their age is concerned, a very different relationship with the welfare state crisis of the 1990s. This does not seem to have changed the attitudes of even the youngest respondents. The welfare state's central safety net also seems to have maintained its credibility in the eyes of those who have grown up after the expansion phase of the welfare state.

Jari Erola's article analyses the risks and uncertainty experienced by youth. Based on the results of the analysis, the topics of uncertainty are divided into two groups – social and individual uncertainties. Risks experienced by youth are divided into three groups: so called irrational (for example flying, speaking to strangers), in which the danger is not likely to pose a real threat, financial (for example: taking a loan) and so called "sinful" risks, that many may consider as objectionable risks (for example: casual relationships, alcohol, drugs). The experience of both risks and uncertainty seem to have decreased after 1999. This suggests that youth are doing better than before. However, the problem is that uncertainty appears to be especially reflected in the inequality between different social

groups and gender.

Terhi-Anna Wilska's article deals with youth's experiences of their own generation. Youth consider the best names for their generations to be the IT-generation and mobile phone generation. Most probably, it is men over the age of 25, secondary school graduates, those living in the country side and the non-working who consider themselves to be the IT-generation. The mobile phone generation label will most likely be used by women under 20 years of age, those living in the cities and non-secondary school graduates. There are believed to be differences between generations, but only in a third of youth's experiences is there a large gap between generations. Slightly under half of youths believe that the financial power of their generation will grow to be larger than the financial power of the previous generation. But only a quarter believe political power will develop for the better. As regards both the political and the financial power, a considerable number of youths believe they would remain the same as in previous generations. It is clear that the young generation does not want to rebel, is aware of its place and accepts its position, but is very different informationally and culturally from previous generations.

Finally, Pekka Saarela presents a review of the Youth Indicators of the last ten years. According to the indicators, there have not been very significant changes in the attitudes and values of the youth in the last ten years. Youth appreciate education, they do not consider unemployment to be a real alternative way of existing and consider working life, all in all, to be too taxing. The picture of youth given by the indicators may deviate from the images presented in public discussions. According to the indicators, youth is relatively conservative and has adopted the prevailing life and societal values. According to lifestyle groups, status orientation and, on the other hand, self-development are strong trends amongst the young. In relation to this, so are the valuing of education and, on the other hand, the realisation of working life demands.

Translation: SpråkCentrum Oy